

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI

**ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENMİŞ BİREYLERİN
ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ**

ZEYNEP MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. UMUT YANARDAĞ

BURDUR – 2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENMİŞ BİREYLERİN
ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

ZEYNEP MUTLU
ORCID:0000-0001-6079-5069

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ.DR UMUT YANARDAĞ
JÜRİ ÜYESİ (BAŞKAN).: PROF.DR. KASIM KARATAŞ
JÜRİ ÜYESİ: PROF. DR. ÖZLEM CANKURTARAN

BURDUR – 2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum **“Çocukluk Döneminde Suça Sürüklenmiş Bireylerin Çocuk Adalet Sistemine Yönelik Deneyimleri”** adlı tez çalışmasında;

Tezin hazırlanması sürecinin her aşamasında akademik ve etik kuralları dikkat ettiğimi, tüm bilgileri akademik ve etik kurallar doğrultusunda edindiğimi, yararlandığım bütün kaynakları kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi, tezimin kaynak olarak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Umut YANARDAĞ danışmanlığında, tarafımda hazırlanıp üretildiğini beyan ederim.

18/08/2022

Zeynep MUTLU

TEŞEKKÜR METNİ

Yol arkadaşlarıma;

En büyük teşekkürüm, tüm içtenlikleriyle deneyimlerini paylaşan görüşmecilerindir. Onların deneyimleri, görüşleri ve samimiyetleri, bu tezin kendisidir. Umarım, bundan sonraki yaşamları istedikleri gibi olur ve çok mutlu olurlar.

Ve sevgili kızım Nevra'm. Tez yolculuğumun her aşamasında sabırla eşlik ettin. Sana ayırmam gereken zamanından fedakarlık ettin. Annen olduğum için çok şanslıyım. Seni çok seviyorum.

Sevgili aileme çok teşekkür ediyorum. Her zaman başaracağıma inandınız ve desteklediniz. Dualarınız her zaman yanımdaydı. Sizlerin desteği ve bana olan inancı olmasa devam edemezdim.

Çok sevgili danışmanım Doç. Dr. Umut YANARDAĞ hocam. Size teşekkürümü yazmam pek zor. Sizin bana olan sabrınız, desteğiniz, tez yolculuğumda yaşadığım zorlu yaşam süreçlerinde nefes alamadığımda dahi yanımda olmanız, danışmanım olarak rehberliğiniz, hocam olarak kazandırdığınız eşsiz deneyimler, meslektaşım olarak kattığınız vizyonunuz benim için o kadar kıymetli ve önemli ki. Ne kadar teşekkür etsem az kalacak. İyi ki varsınız.

Sevgili Doç.Dr Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ hocam. İhtiyacım olduğunu her hissettiğinizde küçük dokunuşlarınızla hep yanımdaydınız. Nezaketiniz ve desteğiniz için çok teşekkür ederim. Sevgili Firuze YANARDAĞ. Biricik Fırış Hanım. Annenin, en çokda babanın sana ayıracağı zamanlarından aldım. Senden hem özür diliyor hem de çok teşekkür ediyorum. Gülüşün ve neşen her zaman enerji kaynağımdı.

Tez jürimde olmayı kabul ederek beni onurlandıran çok kıymetli Sayın Prof.Dr Kasım KARATAŞ'a hocama çok teşekkür ediyorum. Gençlik hayalimi gerçekleştirmeye sizin yüreklendirmenizle cesaret edebildim. Başlamak için hiçbir zaman geç olmadığına inandırdınız, yüreklendirdiniz. Yol gösterdiniz, destek oldunuz. Önerilerinizle tezimin can buldu. İyi ki varsınız.

Sevgili Prof. Dr Özlem CANKURTARAN hocam. Mesleki ve kişisel duruşunuzu her zaman hayranlıkla izledim. Bu nedenle tezimin jürisinde bulunmaz benim için bir onur. Önerilerinizle tezimin vizyonu güçlendi. Size çok teşekkür ediyorum.

Emektar bilgisayarım her yorulduğunda, öğrenci olarak dertleşmeye her ihtiyacım olduğunda bana destek olan, her koşul ve saatte bana ulaşan sevgili Arş.Gör. Ömer AVCI ve sevgili Mehmet Fahri BULDUK, sizlere çok teşekkür ediyorum.

Tez sorularımın oluşmasına katkılarıyla destek veren, kaynaklarını benimle paylaşan, çalışma konumu öğrendiğinde heyecanını bana bulaştıran sevgili Dr. Derya KAYMA'ya çok teşekkür ediyorum. Uzun yıllar çocuk adalet sisteminde çalışmasının eşsiz deneyimi ile soruların oluşmasına kıymetli katkılarda bulunan çocuk adalet sisteminde çalışan biz uzmanların kıymetlisi Sosyal Hizmet Uzmanı Oben SUDUTEMİZ'e çok teşekkür ediyorum.

Adliye ortamının yoğun temposuna rağmen bana her zaman anlayışla davranan ve kolaylaştırıcı olan Ankara Adliyesi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürü, sevgili Dilek ÇAVUNDURLUOĞLU'na çok teşekkür ediyorum. Var olası. Görüşme yapacağım kişilere ulaşmamda ve zamana ihtiyacım olduğunda her zaman yanımda olan çok sevgili oda arkadaşlarım, iyi ki varsınız. Hepinize ayrı ayrı çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

MUTLU, Zeynep. *Çocukluk Döneminde Suça Sürüklenmiş Bireylerin Çocuk Adalet Sistemine Yönelik Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2022

Türk Ceza yasasına göre yasalarda belirtilen düzenlemelere aykırı bir davranışta bulunan 12-18 yaş arasındaki çocuklar, “suça sürüklenen çocuk” olarak tanımlanmakta ve haklarında yetişkinlerden farklı uygulamalar ve adli işlemler yapılmaktadır. Çocuk adalet sistemi olarak tanımlanan bu işlemler, kolluktan başlayarak, savcılık, mahkeme, infaz ve denetimli serbestlik aşamalarıyla devam etmektedir. Her aşamada yapılan uygulamalardaki temel amaç çocuğun suç davranışının ve suç davranışına neden olan risklerin önlenerek topluma yeniden kazandırılmasının sağlanmasıdır.

Bu nedenle, suça sürüklenen çocuk olarak çocuk adalet sistemindeki tüm bu süreçleri yaşayan ve her aşamada farklı uygulamalarla ve işlemlerle karşı karşıya kalan çocukların, yaşadıklarının neler olduğunun anlaşılması önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda suç davranışı nedeniyle hakkında suça sürüklenen çocuk olarak adli ve hukuksal işlemlerin yapıldığı, 30 reşit bireyle, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak ve yüz yüze görüşülerek nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, suça sürüklenme sürecini nasıl tanımladıkları, aile ve sosyal çevrenin bu durumu öğrenmesinden sonra neler yaşadıkları, yaşamlarında nelerin değiştiği, adli süreçlerde neler yaşadıkları, bu süreçleri kolaylaştıran ve zorlaştıran unsurların neler olduğu ve çocuk adalet sistemine yönelik önerileri değerlendirilmiştir. MAXQDA Analytics Pro 2020 yazılımı kullanılarak, verilerden kodlar ve temalar oluşturulmuş, tüm kategoriler tümevarımsal bir içerik analizi yapılarak tartışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan deneyimlerin, suça sürüklenen çocukların alacağı hizmetlere, çocuk adalet sisteminin değerlendirilmesine ve ihtiyaçların belirlenmesine, mevzuatın ve mevcut uygulamaların gözden geçirilmesine, adli sosyal hizmet uygulamalarının belirlenebilmesine ve bu konuya özgü sosyal politikalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk suçluluğu, çocuk adalet sistemi, suça sürüklenen çocuk

ABSTRACT

MUTLU, Zeynep. *Experiences of Individuals Pushed to Crime in Childhood Period Towards the Juvenile Justice System*. Master's Thesis. Ankara, 2022

According to the Turkish Criminal Law, juveniles between the ages of 12 and 18 violate the regulations specified in laws are defined as "Juvenile Delinquent" and different enforcements and legal actions are taken against them in comparison to adults. These legal actions, defined as the juvenile justice system, initiate with the police enforcement, and continue with prosecution office, court, execution and probation phases. The main purpose of the enforcement at each stage is to ensure that a child is reintegrated into the society by preventing the juvenile's criminal behavior and the risks that cause criminal behavior.

Therefore, understanding of what the experiences of juveniles, who go through all these processes in the juvenile justice system and face with different enforcements and actions at each stage as juvenile delinquents, gains importance. In accordance with this aim, a qualitative study was carried out with 30 adults who had been subjected to judicial and legal actions due to their criminal acts as juvenile delinquents, by using a semi-structured interview form and face to face interviews. Their definition of the process of pushed into crime, their experiences after their families and social environment aware of their situation, changes in their lives, experiences in judicial processes, factors that ease and complicates these processes, and their recommendations regarding the juvenile justice system have been taken into consideration in this study. Codes and themes were created from the data by using MAXQDA Analytics Pro 2020 software, and all categories were discussed through an inductive content analysis.

It is thought that the experiences reached within the scope of this research will contribute to the services that will be got by juvenile delinquents, evaluation of the juvenile justice system and determination of requirements, review of the legislation and existing practices and determination of, judicial social service practices and respective social policies.

Keywords: Juvenile delinquency, juvenile justice system, juvenile delinquents

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR METNİ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI	3
1.1.1. Gelişim Dönemleri (Çocukluk – Ergenlik).....	3
1.1.2. Ergenlik Dönemi Temel Değişimleri ve Özellikleri.....	4
1.2. ÇOCUK SUÇLULUĞU	17
1.2.1. Temel Kavramlar	17
1.2.2. Çocuk Suçluluğu Teorileri.....	19
1.3. ÇOCUK VE GENÇLERİN SUÇA İTİLME NEDENLERİ VE RİSK FAKTÖRLERİ	24
1.3.1. Suça Sürüklenmede Bireysel Özellikler	24
1.3.2 Sosyal, Çevresel Özellikler.....	27
İKİNCİ BÖLÜM	35
2.1. TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU.....	35
2.1.1. Türkiye’de Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	37
2.1.2. Genel Durum ve İstatistikler	41
2.1.3. Çocuk Adalet Sistemi	47
2.2. REFAH SİSTEMLERİNE GÖRE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ UYGULAMALARI	57

2.2.1 Sosyal Demokrat Evrensel Modele Göre Hollanda'daki Uygulamalar	57
2.2.2. Liberal Refah Devleti Modeline Göre Birleşik Krallık'taki Uygulamalar.....	58
2.2.3 Muhafazakâr Refah Devlet Modeline Göre Almanya'daki Uygulamalar	59
2.2.4.Güney Avrupa Refah Modeline Göre İspanya'daki Uygulamalar	60
2.2.5. Çocuk Dostu Çocuk Adalet Sistemi	62
2.3. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETİN ROLLERİ VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ	67
2.4. ARAŞTIRMANIN SORUNU	71
2.5. ARAŞTIRMANIN AMACI	71
2.6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	72
2.7. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	72
2.8 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	74
YÖNTEM.....	74
3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	74
3.2.ÇALIŞMA GRUBU	74
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE TEKNİĞİ	75
3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	76
3.5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	76
3.6. ETİK KONULAR	77
3.7. ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARA AİT BİLGİLER	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	85
BULGULAR VE YORUM.....	85
4.1. SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ.....	85
4.1.1. Aile Sisteminden Kaynaklı Nedenler	85
4.1.2. Akranlarla İlişkiler.....	88
4.1.3. Yaşanılan Çevrenin Özellikleri.....	90
4.1.4. Madde Kullanımı ve Satışı	90
4.1.5. Yoksulluk.....	91
4.1.6. Politik Aksiyonlara Katılmak	92
4.2. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDA AİLE VE SOSYAL ÇEVRENİN YAKLAŞIMLARI.....	93
4.2.1 Ailenin Yaklaşımı	93

4.2.2 Sosyal Çevrenin Yaklaşımları	96
4.3. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASI YAŞAMLARINDAKİ DEĞİŞİMLER	99
4.3.1. Olumlu Değişimler	99
4.3.2. Olumsuz Değişimler	100
4.3.3. Akran ve Sosyal Çevre İlişkileri	106
4.3.4. Okuldaki İlişkiler	107
4.3.5. Suça Sürüklenme Sonrasında Geliştirilen Baş Etme Yöntemleri	109
4.4. KOLLUK VE ÇOCUK ŞUBEDEKİ DENEYİMLERE AİT BULGULAR	111
4.4.1. Olumlu Deneyimler	111
4.4.2. Olumsuz Deneyimler	112
4.5. SAVCILIK DENEYİMLERİ	116
4.5.1. Olumlu Deneyimler	116
4.5.2. Olumsuz Deneyimler	117
4.6. MAHKEME SÜRECİNDEKİ DENEYİMLER	120
4.6.1. Olumlu Deneyimler	121
4.6.2. Olumsuz Deneyimler	122
4.7. MAHKEME SONRASINDA DEVAM EDEN YAŞAMLARINA DAİR BULGULAR	127
4.7.1. Olumlu Deneyimler	127
4.7.2. Olumsuz Deneyimler	129
4.8. MESLEK PROFESYONELLERİNE VE YAPILAN GÖRÜŞMELERE YÖNELİK DENEYİMLER	132
4.9. TUTUKLULUK VEYA HAPİS CEZASINA YÖNELİK DENEYİMLER	135
4.10. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDAKİ SÜREÇLERİ KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER	140
4.10.1. Bireysel Özellikler	140
4.10.2. Ailenin Yaklaşımı	141
4.10.3. Kolluğun Yaklaşımı	142
4.10.4 Mahkeme Süreci	142
4.10.5. Çocuk Adalet Sistemi Uygulamaları	143
4.10.6. Meslek Elemanlarıyla Görüşme ve Avukatların Olması	144
4.11. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDAKİ SÜREÇLERİ ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER	146
4.11.1. Kendisine Yönelik Düşünceleri	146
4.11.2. Ailenin Yaklaşımı	147

4.11.3. Akranlarla İlişkiler.....	148
4.11.4. Sosyal Çevre	148
4.11.5. Savcılık Süreci	149
4.11.6. İnfaz Kurumu.....	149
4.11.7. Çocuk Adalet Sistemi Uygulamaları	151
4.12. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞA YAKLAŞIM ÖNERİLERİ.....	152
4.12.1. Suça Sürüklenen Çocuğa Değer Verilmesi.....	153
4.12.2. Suç Davranışının Nedenlerine ve Çözüm Yollarına Odaklanılması	154
4.12.3. Suç Davranışının Sonuçlarına ve Uygulamaya Yönelik Öneriler	156
4.12.4. Vaka Yönetimi.....	157
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	160
SONUÇ.....	160
KAYNAKLAR	179
EKLER.....	212

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1: Ergenlik Aşamalarının ve Gelişim Süreçlerinin Özeti	6
Çizelge 2: Dünyada Bazı Ülkelerdeki Ceza Sorumluluğunun Başlama Yaşı.....	36
Çizelge 3: Cinsiyete Göre 2020 Yılında, Çocukların Karıştığı Olay Sayısı Ve Türleri; 41	
Çizelge 4: Cinsiyete Göre Karar Verilen Dava Sayısı	42
Çizelge 5: Özel Kanunlar Uyarınca Açılan Davaların Yaş Ve Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı	43
Çizelge 6: Mahkeme Türüne Göre Çocuk Ve Çocuk Ağır Ceza Gelen, Karara Bağlanan Ve Gelecek Yıla Devreden Dava Sayıları.....	44
Çizelge 7: İllere Göre 2020 Yılında Mahkeme Türüne Göre Devam Eden Dava Sayısı	44
Çizelge 8: Mahkemelerde Yaş Gruplarına Göre Verilen Kararların Dağılımı	46
Çizelge 9: Son 5 Yıla Göre Mahkemeleri Ortalama Görülme Süresi / Gün (2013-2020).	47
Çizelge 10: Yaş Ve Cinsiyete Göre Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Çocuk Sayıları ..	47
Çizelge 11: Katılımcıların Genel Demografik Bilgileri.....	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Çocuk Suçluluğunu Açıklayan Genel Teoriler	18
Şekil 2: Suça sürüklenme nedenleri (MAXQDA 2020 Yaratıcı kodlama).....	85
Şekil 3: Suça Sürüklenen Çocuk Açısından Tüm Süreçleri Kolaylaştıran Faktörler (MAXQDA 2020 Yaratıcı Kodlama).....	140
Şekil 4: Suça Sürüklenen Çocuk Açısından Tüm Süreçleri Zorlaştıran Faktörler (MAXQDA 2020 Yaratıcı Kodlama).....	146

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇKKY	Çocuk Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
BİSİS	Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi
EÇSY	Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TKBS	Tedbir Kararları Takip Sistemi
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu).
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

GİRİŞ

İnsanlık tarihi açısından yaşamın özel bir dönemi olarak çocukluğun büyüme, gelişim, değişim, farklı ihtiyaç ve gereksinimler barındırması ile birlikte çocukların birer birey olduğu keşfi, yeni sayılabilecek bir süreçtir. Bu süreç, çocuğun haklarının fark edilmesi, çocuğun kişiliğine saygı duyulması, ihtiyaç ve gereksinimlerinin önceliklendirilmesi, çocukların korunması ve değer görmesi olarak devam etmesine ve çocukluk kavramının tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Yasal düzenlemelerde reşit olma yaşı 18’dir. Çocuklukla ilgilenen tıp, psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji ve antropoloji bilimleri, bu kesin ve net olan sınırın dışında, çocuğun biyo-psiko-sosyal gelişimsel sürecini de kapsayan çocukluk kavramına odaklanmakta, reşit olma yaşı tartışılmaktadır.

Çocukluk kavramı, iyilik, esenlik, koruma, gelişme, kendini gerçekleştirme, desteklenme süreçlerini içerir. Bu süreç, çeşitli bireysel, gelişimsel, ailevi, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik riskler nedeniyle zaman zaman sekteye uğrayabilmektedir. Bu durum, çocuğun zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu riskler, çocuğun ve çocuk haklarının korunamamasına neden olabildiği gibi bazen çocuğun bir suçtan zarar görmesi bazen de bir suç davranışı gerçekleştirerek kendisine veya bir başkasına zarar vermesi sonuçlarını doğurabilmektedir. Bu iki durumun gerçekleşmesi, çocuğun adalet sistemine dâhil olmasına neden olmaktadır. Çocuğun, bir suç davranışı gerçekleştirilmesiyle adalet sistemine girişi, “çocuk suçluluğu” olgusu olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk suçluluğu bireysel, ailevi, çevresel, yapısal, kültürel, sosyal, ekonomik, politik gibi pek çok faktörle ilişkili olan; çocukların ve ergenlerin içinde bulundukları risklerin önlenememesine bağlı olarak kanunda suç olarak tanımlanan davranışları gerçekleştirdikleri; çok sistemli, zorlu ve dikkatli olunması gereken bir alandır. Bu nedenle geniş ve bütüncül bir perspektifle değerlendirilmelidir (Baykara Acar, 2011).

Çocukluğun, gelişimsel olarak yetişkinlikten farklı olması ve biricikliği, suç davranışını gerçekleştirdiğinde, suç davranışı çocuğa yetişkinlerden farklı yaklaşım, davranış, uygulama ve düzenlemeler gerektiren bir nitelik kazandırmaktadır. “Çocuk adalet sistemi” olarak tanımlanan ve çocukların adli sistemde yetişkinlere yönelik uygulamalardan ayrılmasını sağlayan bu süreç, pek çok araç ve yapıdan oluşmaktadır. Bu yapı, çocuğa özgü, uzmanlaşmış, çocuk odaklı, risklerin belirlendiği, riskleri önlemenin hedeflendiği pek çok uygulamayı kapsamaktadır. Ancak tüm dünyada olduğu gibi

Türkiye’de de çocuk suçluluğu sorunu önemini korumaktadır. Buna karşılık suça sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılmasını ve esenliğinin geliştirilmesini hedefleyen çalışmaların ise daha da önem kazandığı görülmektedir.

Adalet Bakanlığının yayınlamakta olduğu Adli İstatistik Verilerine göre her yıl haklarında adli işlem yapılan çocukların sayısı değişmektedir. Verilere bakıldığında, çeşitli nedenlerle suça sürüklenen çocukların sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte mevcut uygulamalarda, çocuğun risklerden korunarak suç davranışını gerçekleştirmesinin ve suç tekrarının önlenemediği; suç davranışını gerçekleştiren çocuğun toplumsallaşma sürecinin ise sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırma ve çalışmaların, genel olarak suça sürüklenme nedenleri ve bu nedenlerin ilişkisel ve yapısal bağlantıları ile sonuçlarına odaklandığı görülmektedir. Çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesine yönelik çalışmalarla ise daha çok profesyonellerin çocuk suçluluğu konusundaki bilgilerinin ve farkındalıklarının artırılması hedeflenmektedir. Bu açıdan, çocuk adalet sisteminin temel öznesi olarak suça sürüklenen çocukların, çocuk adalet sistemindeki aşamaları nasıl değerlendirdikleri önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, çocukluk dönemlerinde bu süreci deneyimleyen bireylerin, çocuk adalet sistemine yönelik değerlendirmelerini araştırmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI

Çocukların gelişimsel sürecinde, geleneksel yaklaşımla kurulan "zayıf, kırılgan, narin, savunmasız" bakış açısı, toplumun etkin bir parçası olarak hakları ve özel gereksinimleriyle desteklenerek korunmaları gereken bireyler oldukları çağdaş bir bakış açısı kazanmıştır (Baykara Acar, 2021; Tekin, 2005). Bu bakış açısı, karşılanması gereken ihtiyaçların, farklı dönemleri kapsadığının, bir süreç içerdiğinin, çocuktan çocuğa farklılaştığının ve içinde bulunduğu koşullara göre değişkenlik gösterdiğinin fark edilmesini sağlayarak "çocukluk" kavramının benimsenmesine olanak sağlamıştır (Norozi ve Moen, 2016; Ulukol ve Topçu, 2019).

Çocukluk kavramı, çocuğun bir ergin, yani yetişkin olana kadar geçirdiği tüm evleri, belirli zaman dilimlerini, özelliklerini ve gelişimini kapsayan önemli bir süreçtir. Çocukluğun tamamlanması sonrasında da devam eden bu süreçte, her dönemin biyolojik, fiziksel, bilişsel, psikolojik, sosyal ve ahlaki gelişim özellikleri farklılık göstermektedir (Norozi, ve Moen, 2016; Santrock, 2019).

1.1.1. Gelişim Dönemleri (Çocukluk – Ergenlik)

Çocuğun fiziksel yapısını, duygularını, davranışlarını, düşüncelerini, kişiler arası ve sosyal ilişkilerini belirleyen bir öğrenme süreci olarak devam eden, kısaca kişiliğini oluşturma temellerinin atıldığı gelişim dönemleri, çeşitli zaman dilimlerini ve farklı ihtiyaçları içermektedir (Bingöler Pekcici, 2019). İnsanın tüm yaşamını kapsayan biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal pek çok süreçleri içeren bu dönemler, psikoloji kuramlarına göre farklı farklı gruplandırılmaktadır. Yaşam boyu devam eden bu gelişim süreçleri, "*psikanalitik kuramlar, bilişsel kuramlar, davranışsal kuramlar, sosyal bilişsel kuramlar, çevreyle ilgili kuramlar, etolojik kuramlar ve eklektik kuramsal yönelim*" gibi pek çok kuramla açıklanmaya çalışılmaktadır (Santrock, 2019; 22). Her kuram, çocuğun gelişimi ve sonrasında devam eden ergenlik dönemi açısından farklı yaklaşım, dinamik, bakış açısı ve konular üzerine odaklanmıştır.

Freud, psikoseksüel gelişim dönemlerini; oral dönem/bebeklik dönemi, anal dönem/özerklik dönemi, fallik dönem/oyun dönemi, latans dönem/ilkokul dönemi, genital dönem/ergenlik ve sonrası dönem olarak gruplandırmaktadır (Dağlı ve İnanıcı,

2011; Hall, 2010; Karaman, 2020). Erikson, bebeklik, erken çocukluk, oyun çağı, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak sekiz aşamada dönemlendirme yapmaktadır (Gençtan, 1995; İnanç ve Yerlikaya 2018). Piaget ise gelişim dönemlerini duyumotor dönem, işlem-öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olarak sınıflandırmaktadır (Kırbaş, 2020; Zastrow ve Krist-Ashman, 2016).

Bu kuramlardan farklı olarak Bandura'nın sosyal bilişsel kuramı, çocuğun gelişim sürecinin davranış, biliş gelişimi ve çevre arasındaki ilişkilerin karşılıklı olmasına vurgu yapmaktadır (Santrock, 2019). Bu kurama göre kişisel faktörler, davranışı ve çevreyi; davranış, kişisel faktörleri ve çevreyi; çevre ise kişisel faktörleri ve davranışı etkileyerek karşılıklı nedensellik oluştururlar ve bu süreçler çocuğun gelişimi için en iyi koşulları sağlar (Zastrow ve Krist-Ashman, 2016).

Maslow ise tüm süreçlerden farklı olarak insanın iyi olduğunu, her bireyin kendisini gerçekleştirebilme güdüsüyle doğduğunu, hiyerarşik olarak sıralanan ihtiyaçlarının niteliksel olarak karşılanması ve koşulların sağlanması durumunda çocuğun gelişiminin sağlıklı ve iyi olarak gerçekleşeceğini kabul etmektedir (Gençtanırım-Kurt ve Çetinkaya-Yıldız, 2019: 458). Maslow, gelişimde yaş gruplandırılmasına gerek duymadan, insan ihtiyaçlarını belirli bir önceliğe ve çözüm bulabilme aciliğine göre sıralayarak bir ihtiyaçlar hiyerarşisi oluşturmuştur (Maslow, 2019). Maslow, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, çocuğun gelişiminin sağlıklı olarak gerçekleşeceğini kabul etmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2018; Yanbası, 1990).

Çocuk ve çocuğun gelişimi konusu, tek bir kuramla daha iyi açıklanamayacak bir konudur. Bununla birlikte her bir kuram çocuğu, çocuğun gelişimini, kişiliğini ve bunları etkileyen faktörleri anlamada yol gösterici olmaktadır. Bu çalışmanın odağında ise suça sürüklenen çocuklar bulunmaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemi özellikleri sadece ergenlik dönemi ve özellikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.2. Ergenlik Dönemi Temel Değişimleri ve Özellikleri

Ergenlik, gelişimsel olarak çok hızlı değişimlerin yaşandığı, yetişkinliğe ve yetişkin rollerine hazırlanma sürecindeki dinamik bir süreçtir (Santrock, 2019). Ergen, bir yandan bedensel, duygusal ve psikolojik hızlı değişimleri tanımlamaya ve anlamaya çalışırken diğer yandan büyüme ve yetişkinliğe hazır olabilmek için gelişim, kimlik, kişilik, bilinç ve gelecek oluşturmak gibi zorlu süreçlerle baş etmeye çabalamaktadır

(Santrock, 2020). Doğal olarak bu hızlı değişimler, ergenin zorlanması, korkmasına ve değişime direnç göstermesine neden olabileceği gibi olumsuz deneyimler yaşamasına da yol açabilmektedir (Roges, 2012). Ergenin ailesi veya bakım verenlerin güçlü desteği, koşulsuz kabulü ve sevgisi, gelişimsel ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde karşılanması gibi faktörlerin, ergen açısından bu dönemi kolaylaştırma noktasında kritik önem arz ettiğini ifade etmek mümkündür (Smetana, Robinson ve Rote, 2015; Seeg, 2017).

Ergenlik döneminin başlangıç ve bitiş dönemlerine ait farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Ergenlik, genel olarak 10-18 yaşlarını kapsamamakla birlikte gelişim özelliklerine bağlı olarak 9 ve 26 yaş aralığını da içermektedir (APA, 2002) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2015) ise 10 ve 19 yaş arasını "*ergen*" (*adölesan*), 15 ve 24 yaş arasını "*genç*" ve 10 ve 24 yaş arasını ise "*genç insanlar*" olarak tanımlamaktadır. Yaş aralıklarına bakıldığında ergenliğin uzun bir dönemi kapsadığı, kesin yaş sınırlamasının zor olduğu, sadece biyolojik faktörlerle açıklanamayacağı; aynı zamanda biyolojik, psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik pek çok faktöre bağlı geçiş dönemlerini kapsadığı görülmektedir (Dynamed, 2015; Steinberg, 2014). Bu geçiş döneminin, uzun bir yaşamsal dönemi kapsamasına bağlı olarak "*erken ergenlik, orta ergenlik ve geç ergenlik*" olarak ayrıştırıldığı, genel olarak bu aşamaların 10-13 yaş, 14-17 yaş ve 18-25 yaş olarak sınıflandırıldığı belirtilmektedir (Steinberg, 2017; UNICEF, 2015). Üstündağ'ın (2021) hazırladığı ergenler açısından aşamaları ve gelişim süreçlerini genel olarak özetleyen çizelge şu şekildedir;

Çizelge 1: Ergenlik Aşamalarının ve Gelişim Süreçlerinin Özeti

Gelişim alanı	Erken ergenlik dönemi (10-13).	Orta ergenlik dönemi (14-17).	Geç ergenlik dönemi (Genç yetişkinlik / 18-25).
Fiziksel	<i>Ergenliğin başlangıcı</i>	<i>Devam eden fiziksel büyüme ve gelişme</i>	<i>Fiziksel büyüme ve gelişmenin tamamlanması</i>
Bilişsel	<i>Prefrontal korteksin gelişmesi</i> <i>Soyut düşüncenin başlaması</i>	<i>Devam eden prefrontal korteks gelişimi</i> <i>Soyut düşüncenin artması</i>	<i>Beyin gelişiminin tamamlanması</i> <i>Soyut düşüncenin artması</i> <i>Akıl yürütme becerisinin gelişmesi</i>
Duygusal	<i>Duygusal farkındalığın artması</i> <i>Özdenetim sisteminin gelişmesi</i>	<i>Devam eden duygusal farkındalık gelişimi</i> <i>Devam eden öz denetim sistemi gelişimi</i>	<i>Gelişmiş duygusal farkındalık</i> <i>Gelişmiş özdenetim sistemi</i>
Sosyal	<i>Akran ilişkilerinin artması</i> <i>Cinsiyet ayrımı yapılmayan akran ilişkileri</i> <i>Ergen-ebeveyn çatışması</i> <i>Başarıya karşı aşağılık duygusu</i>	<i>Hemcinsi akranlarla ilişkilerin artması</i> <i>İkili romantik ilişkiler</i> <i>Değişken ergen-ebeveyn ilişkisi</i> <i>Kimlik kazanımına karşı rol çatışması</i>	<i>Akranların etkisinde kalmanın azalması</i> <i>Dostluk ilişkilerinin artması</i> <i>Yakın ilişkilerin gelişimi</i> <i>Ergen-ebeveyn çatışmasının azalması</i> <i>Dostluk kazanmaya karşı yalnız kalma</i>
Cinsel	<i>Cinsel gelişimin başlaması</i> <i>Birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesi</i> <i>Cinsel gelişim sürecinin merak edilmesi</i>	<i>Cinsel kimlik kazanımı</i> <i>Cinsel olgunluğun kazanımı</i>	<i>Cinsel kimliği ve yakın ilişkileri derinleştirme</i>

Kaynak; Üstündağ, A (2021). *Gelişimsel açıdan ergenlik*. Sy: 11

(Tablonun orijinal hali ile kullanımı konusunda Sayın Üstündağ'dan izin alınmıştır.).

Ergenliğin fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal ve cinsel gelişimlerini kapsayan gelişim aşamalarında bu çalışmanın odak noktasını oluşturan ergen grubunun özellikleri dikkate alındığında, temel gelişim süreçlerindeki özelliklerinin açıklanmasına ihtiyaç duyulmaktadır (APP, 2015). Her ne kadar gelişim süreçlerindeki kesin sınırlardan bahsetmek mümkün görülme de tüm ergenlerde evrensel olarak kabul edilen temel gelişimler vardır ve tüm ergenler bu gelişimlerden etkilenmektedir (Santrock, 2020; Steinberg, 2017).

Ergenlerde biyolojik gelişim, bedensel değişimler nedeniyle dışarıdan kolayca gözlemlenen, kız ve erkeklerde farklı yaşlarda başlayan bir gelişimdir (Kulasızoğlu, 2014). Kızlar biyolojik, fiziksel ve cinsel gelişimlerine, erkeklerden 1-2 yıl önce, 11-13 yaşlarda başlamaktadır (Yörükoğlu, 2007). Diğer yandan Zastrow ve Kirst-Ashman (2016: 399), yaşam standartlarının yükselmesi, beslenme ve sağlık koşullarının iyileşmesi, kolaylaşması ve yaşam koşullarındaki değişimler gibi nedenlerle ergenlerin, cinsel olgunluğa ve yetişkinlik süreçlerine eskiye göre daha hızlı sürede ulaştıklarını belirtmektedirler. Ergenlerin biyolojik gelişimleri genel olarak göğüslerin ve kılların gelişimi, ses değişiklikleri, derideki değişimler ile başlamakta, (Kulasızoğlu, 2014; Steinberg, 2017) boy ve kilo artışı, bedensel olarak büyüme, gelişme ve genişleme, yüz değişimleri, üreme yeteneğinin kazanılması ve hormonal değişimler ile devam etmektedir (Attepe Özden, 2020; Zastrow ve Kirst-Ashman, 2016).

Bilişsel gelişim, beyindeki yapısal değişimlere bağlı olarak ergenin, bellek, duygu geliştirme, fark etme ve kontrol etme, dürtü kontrolü ve planlama (Geldard ve Geldard, 2017) problem çözme yeteneği, akıl yürütme, öğrenme yeteneği, bilgiyi anlama, somut / soyut/ eleştirel ve yapıcı düşünme yeteneği kazanılmasıdır (Kaytez, 2021; Madi, 2014). Somut ve soyut durumları ayırt edebilme, ileriye dönük gelecek ve hedef belirleme kapasitesi bilişsel gelişim ile kazanılmaktadır (Sağlam, 2018; Yöntem ve Eren, 2018). Görüntüleme cihazlarıyla beynin, ergenlik döneminden 25 yaşlarına kadar gelişmeye devam ettiği tespit edilmiştir (Eagleman, 2020; Jensen ve Nutt, 2018). Limbik sistemde devam eden değişiklikler ile amigdalanın hızlı olgunlaşmasına karşın, ön lobun henüz gelişmemesi durumlarının, odaklanma, çabuk öfkelenme, başladıkları işleri bitirememesi sorunlarına neden olduğu görülmüştür (Miller, 2010; Santrock, 2021). Ayrıca iletişim kuramama, hızlı duygu değişimleri, risk alma, dürtü ve güdülerin kontrolünde zorluk sorunlarına neden olduğu tespit edilmiştir (Steinberg, 2013; Yöntem ve Eren, 2018).

Ergenlikte gelişime dair bir başka unsur toplumsal geçiştir. Toplumsal geçiş, toplumsal rollerde ve kişilerarası statü, siyasal statü, ekonomik statü ve yasal statüde olan değişimleri kapsayarak ergenin, yetişkinliğe geçişini sağlamaktadır (Steinberg, 2017).

Tüm bu değişimler ergenlik döneminin sağlıklı olarak tamamlanarak bir yetişkin olarak toplumdaki kabul sürecinin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır (Attepe Özden, 2020). Bu açıdan bakıldığında yaşam döngüsünün tamamlanmasında biyolojik ve bilişsel değişimlerle birlikte psikososyal gelişimin oldukça önem kazandığı görülebilmektedir (Geldard ve Gelgard, 2017; Üstündağ, 2021).

1.1.2.1. Ergenlikte Psikososyal Gelişim

Ergenin kendini anlama ve anlamlandırma çabası, kimlik arayışı, benliğini ve öz saygısını oluşturabilmesi, değer özerkliğini geliştirebilmesi, dürtü kontrol, kişilerarası iletişimi başararak yakınlıklar ve bağlar kurması, cinselliğini anlamlandırabilmesi, ahlak gelişimi ve kültür psikososyal gelişimini bir bütün olarak tamamlayabilmesi için gerekli olan unsurlardır (Bohn ve Bertnsen;2008; Steinberg, 2013).

1.1.2.1.1. Kimlik

Bireyin kendisine yönelik duygu, düşünce ve değerlendirmeleri yaşamın her aşamasında devam eder ve kendini anlama ve yansıtma becerisine bağlı olarak kimlik oluşumu ve benlik saygısıyla anlam kazanır (Steinberg, 2013). Ergenlik döneminde kimlik oluşumu, süreklilik içeren, farklı deneyimler, düşünceler, davranışlar, tutumlar, değerler, inançlarla ilgili bir dönemdir (Santrock, 2019; Santrock, 2020). Ergenin, bilişsel ve duygusal olarak bu değişimlerin farkında ve bilincinde olması ergenleri ve gelişim süreçlerini anlama konusunda önem taşımaktadır (Steinberg, 2017: 295).

Ergenlik dönemi öncesi somut işlemler döneminde, farklı veya nasıl bir insan olmaya ilişkin düşünce geliştirilmesi oldukça zordur (Öztürk, 1997). Bu dönemdeki düşünce ve duygulardaki hızlı değişimler ile kendilerini sorgulamaya yönelik yetenekleri, farklı fikir, görüş, yaşantılar ve seçenekleri fark etmelerine, toplumsal rollerindeki değişikliklerle yaşamlarında yeni kararlar almalarına neden olarak kimlik gelişimine katkı sağlamaktadır (Smetana, Robinson ve Rote, 2014). Bu katkı ergenin, birey olarak bir gruba ait olmasını sağlayan *sosyal kimlik* ve tamamen kendisine özgü bireysel özellikleri ve ilişkileri açısından *kişisel kimlik* olarak iki ayrı kimlik biçimini tamamlamasını sağlar (Hogg ve Vaughan, 2017: 139).

Ergenin kişisel ve sosyal kimlik oluşturma sürecindeki, kendilerini ve çevrelerini sorgulama yetenekleri, kendilerine özgü daha doğru, daha gerçekçi ve daha gelişmiş görüşler kazanmalarını ve kalıcı öz saygı geliştirmelerini desteklemektedir (Hogg ve Vaughan; 2017). Bu kazanımlar, kişilik özelliklerinin genetik, ailesel ve çevresel etkenlerle pekiştirilip değişim sürecinde zamanla kalıcı hale gelerek kimliğin oluşumunu sağlarlar. Steinberg (2017; 317) Erikson'un ergenin, kim olduğu ve nereye yönlendirildiğine yönelik psikososyal durumuyla baş edememesinin kimlik bunalımına dönüştüğünü, bu bunalımı başarılı bir şekilde çözemediğinde ve psikososyal desteği sağlayamayan bir çevrede olduğunda, ergenin kimlik gelişiminde çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olduğunu da ileri sürmektedir.

Myers (2017: 40) ise sosyal deneyimler olarak sosyal çevre içindeki roller, aynı çevre içindeki sosyal kimlikler, diğer insanlarla olan karşılaşmalar, başarı ve başarısızlıklar, diğer insanların değerlendirmeleri ve içinde bulunan çevresel kültür etkilerinin, kimlik gelişiminde oldukça önem taşıdığını açıklamaktadır.

1.1.2.1.2. Özerklik

Bağımsız davranış gelişimi olan özerklik, çocukluk döneminde başlamakta, ergenlik döneminde devam etmekte ve ergenin kendi kararlarını verebilmesini içermektedir (Myers, 2017). Ergenlik dönemindeki biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişimler, ergenin özerkliğinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadırlar (Steinberg, 2017). Bu dönemde toplumsal rollerdeki değişimler, bu rollerle uğraşmaya ve sorumluluklar almaya neden olduğundan, bu durum ergenin bağımsız karar alabilme becerilerinin gelişmesine, kişisel değerler oluşturmaya ve bunları güdüleyen durumlarla karşılaşmasına neden olabilmektedir (Hogg ve Vaughan; 2017).

Ergenin, başkalarıyla ve özellikle ebeveynleriyle ilişkilerinde duygusal özerkliğini, inanç gelişiminde değer özerkliğini, bağımsız karar verme becerisinin gelişiminde ise davranışsal özerkliğini kazanabilmesi onun sağlıklı psikososyal gelişimi açısından oldukça önemlidir (Smetana, Robinson ve Rote, 2015).

Ergenin bireyselleşmesini destekleyen özerklik çabaları, daha çok anne babadan uzaklaşma olarak değerlendirilmekle birlikte yakın dönemdeki araştırmalar, bu düşüncenin aksine duygusal özellik gelişiminin daha barışçıl, daha az sorunlu, daha az kargaşalı ve daha yapıcı olduğunu göstermektedir (Parra, Agueda, Oliva ve Alfredo,

2009). Bu nedenle ergenin ebeveynlerinden ayrılarak kendi özerkliğini oluşturma çabasının, fiziksel ve bilişsel değişimlerle harekete geçen bireyselleşme sürecinin bir aşaması olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır (McElhaney, Allen, Stephenson, ve Hare, 2009; Öztürk, 1997). Bu açıdan bakıldığında sağlıklı bireyselleşme sürecinin, ergenin bireyselliğini oluşturma çabasına ve geliştirmesine saygı duyarak destek veren, kabul eden ve hoşgörü gösteren aile ilişkilerinde, ergenin duygusal özerklik duygusunu geliştirebildiği, bağımsız karar verme, olumlu davranma ve akıl yürütme becerilerini olumlu yönde desteklediği görülmektedir (Zimmer-Gembeck, Ducat ve Collins, 2011).

1.1.2.1.3. Ahlak Gelişimi

Ahlak gelişimini Freud, *duyusal-güdüsel* bir süreç olarak incelerken, Piaget ve Kohlberg kuralların, yasaların ve ilkelerin öğrenilmesi kapsayan *bilişsel* bir bakış açısıyla ele almışlardır (Öztürk, 1997). Bu çerçevede Freud, toplumun kurallarının “süper ego” aracılığıyla kişiliğin bir parçası haline gelerek, kişinin tek başına olması durumunda dahi, kendi kontrolünü sağlayarak toplumun kurallarına uyduğunu savunmaktadır (Marçıl, 2012).

Piaget, çocuğun bilişsel gelişimine bağlı ahlak gelişiminin, çocukluktan başlayıp ergenlik ve yetişkinliğe kadar devam eden çeşitli evrelerden geçerek somutlaştığını ve özerkleştğini belirtmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2019). Kohlberg ise bunlara ek olarak ahlaki gelişimin kültürel ve toplumsal sınırları aşarak evrensel, doğal ve aynı zamanda bilişsel temele dayanan evreleri olduğunu, yanlış veya doğrunun, sosyal ve toplumsal kurallardan çok, bireyin ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleri ve kendi vicdanıyla tanımlanabileceğini açıklamaktadır (Zimmer-Gembeck, Ducat ve Collins, 2011).

Toplumun ve içinde bulunulan topluluğun kurallarını “doğru / yanlış” veya “iyi / kötü” temelinde açıklayan bir anlayıştan, ergenin kendi ahlaki ilkelerine göre doğru ve yanlış kavramlarını açıklayan evrensel bir ahlak anlayışına geçilebilmesi, ahlaki akıl yürütmenin ve dolayısıyla ahlaki gelişimin sağlanması açısından önemlidir (Steinberg, 2017; Zimmer-Gembeck, 2011). Tüm bunlara ek olarak ergenlerin, etik ikilemlerle karşılaştıklarında, bu durumu ahlaki davranışlar ve akıl yürütmeleri yerine bireysel tercihler olarak değerlendirmelerinin risk alma davranışlarına neden olduğu, ahlaki muhakeme yeteneği düşük olan ergenlerin daha antisosyal davranışlarda bulunma eğiliminde oldukları savunulmaktadır (Morris, Eisenberg ve Houlberg, 2011).

Ahlaki gelişim ergenlerin bireysel olarak psikososyal gelişimlerini sağlarken yaşadıkları toplumda olumlu davranışlar gösterme yeteneği geliştirebilmeleri, toplum hizmetlerine katkı ve katılım sağlamaları, toplumsal sorumluluk hissetmeleri, hoşgörü kazanmaları ve başkalarına yardım edebilmeye önem vermemeleri gibi davranış özelliklerini kazanmalarını sağlamaktadır (Hart ve Carlo, 2005; Carla, Keith, Matthew ve Kent, 2012).

1.1.2.1.4. Yakınlık

Steinberg (2017: 366) ergenlik dönemindeki yakın ilişkilerin değişme biçimini "*olağanüstü*" olarak tanımlamakta, "*daha yakın, daha kişisel ve daha duygu yüklü*" olarak değerlendirmektedir. Bunun nedenlerini ise "*açıklık, dürüstlük, kendini açma ve güven*" temellerine dayanan yakın ilişkilerin ergenlik dönemine kadar ortaya çıkmaması, ergenin toplumsal dünyasındaki ve bilişindeki değişimine bağlı olarak karşı cinsiyetteki akranların öneminde artış olması, ergenleri aynı ortak ilgi etrafında toplayan biyolojik değişimlere bağlı olarak yetişkin dünyasıyla bütünleşebilme gereksinimine bağlamaktadır.

Yakınlık gereksinimi çocukluk döneminde ortaya çıkmakta, ilk olarak ebeveynler ve akrabalık bağlarıyla karşılanmakta ve daha sonra aynı cinsiyette akranlarla arkadaşlıklar kurularak beslenmektedir (Sanders, 2013). Ergenlik döneminde ise bu gereksinim, cinsel dürtü ve arzularla bütünleşir ve ergenin kişilerarası yakınlık ihtiyacı, akranlarıyla duygusal ilişkiye doğru evrilir. Çocukluk döneminde yakın ilişkiler ebeveynler ve -sınırlı da olsa- kardeşlerle kurulurken, ergenin toplumsal dünyasındaki ilişkilerin değişimine bağlı olarak ergenlik döneminde yakın ilişkilerin odağında akranlar yer almaktadır (John ve Nicholas, 1982).

Ergenler, güven ve sadakate daha fazla önem veren, arkadaşlarına karşı daha duyarlı olan, kendilerini daha kolay açabildikleri arkadaşlarla yakın ilişkiler kurma eğilimindedir (Johnson, Manning, Giordano ve Longmore, 2015; Steinberg, 2017). Kız ergenlerin ise ilişkilerinde, erkeklerden farklı olarak daha yakın oldukları arkadaşlarına daha kolay açıldıkları, arkadaşlarıyla birbirlerine daha duyarlı ve empatik davrandıkları, güven ve sadakate daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Collins ve Sroufe, 1999; Sanders, 2013).

1.1.2.1.5. Dürtü Kontrol ve Uyum

Çocuğun erken psiko-cinsel devrede, fiziksel gereksinimleri ile ebeveyninin ona yönelik davranışlarının etkileşimine bağlı olarak aşırı doyulması veya aşırı engellenmiş olması, ergenlik döneminden başlayan, yetişkinlik döneminde de etkilerini gösteren dürtü kontrol sorunlarına veya kişilik bozukluklarına neden olabilmektedir (McWilliams, 2017; Vazsonyi ve Huang, 2010). *"Beyine değişik kaynaklardan gelen uyarı girdilerini taramak, ayıklamak, seçmek, birleştirerek değerlendirmek, anlam vermek, yeni düşünce, tasarım ve kararlar oluşturmak gibi üst düzey psikolojik işlevlerin bütünleştirildiği ve eyleme geçirildiği beyin alanı"* olarak (Öztürk, 1997:22) tanımlanan prefrontal korektsin gelişmesi dürtüselliği engellemede rol oynar. Ergenlerin henüz beyin gelişiminin tamamlanmamış olması düşünmeden, ani ve dürtüsel kararlar vermelerinde etkili olabilmektedir. Bu durum dürtü kontrolünün sağlanmamasına, düşünmeden çok hızlı hareket etmeye, aceleci davranmaya, öfkeye yol açmaktadır (Jensen ve Nutt, 2018; Kassinove ve Tafrate, 2021).

Dürtü kontrolü, yaşamın ilk on yılında en hızlı şekilde artarken yaşamın sonraki evrelerinde daha yavaş bir hızda da olsa gelişmeye devam eder (Vazsonyi ve Jiskrova, 2018). Ortalama olarak dürtü kontrolü, ergenlik ve genç yetişkinlik boyunca artar (Forrest, Hay, Widdowson ve Rocque, 2019; Shulman, Harden, Chein, 2015). Ancak beyindeki bu gelişmelerin devamı, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde öz kontrolün istikrarlı olmadığını ve gelişimin önceden belirlenmediğini göstermektedir (Frydenberg ve Lewis, 2000). Bununla birlikte, dürtü kontrolünün ergenlikte hem içselleştirme hem de dışsallaştırma sorunlarında koruyucu bir faktör olabildiği ve dürtü kontrolü sağlayan ergenlerin, saldırgan davranışlarını engelleyebildikleri görülmektedir (Denson, DeWall ve Finkel, 2012; Kim, Richards ve Oldehinkel, 2022).

1.1.2.1.6. Cinsellik

Ergenlikteki fiziksel ve hormonal değişimler, cinsel duyguları anlama, fark etme, tanımlama ve düşünmede ileri bir bilişsel kapasite ve toplum tarafından cinsel davranışlara verilen yeni anlamları yansıtması açısından ergenlik dönemi, yaşam döngüsündeki cinselliğin gelişimi için önemli bir dönemdir (Moshman, 2014; Paul, 2020).

Bu dönemde cinsel gelişimle ilgili olarak ergenin karşılaştığı dört zorlu süreçten bahsetmek mümkündür. Bu zorlu süreçlerin ilki, ergenin hızlı büyümeye bağlı olarak

gelişen yeni beden yapısına alışmaya ve bu yeni bedende kendisini rahat hissetmeye duyduğu gereksinimidir (Santrock, 2020). İkincisi, hormonal değişimlerle başlayan cinsel uyarılma duygularını hissetmesinin normal ve olağan bir durum olduğunun kabul edebilmesidir (Saewyc, 2011). Üçüncüsü, ergenin sağlıklı cinsel gelişim için cinsel etkinliklere katılmak veya katılmamak gibi tercihin olduğunu, bu etkinliklere katılmanın bir zorunluluk değil gönüllük içerdiğini bilmesidir. Dördüncü ise ergenin istenmeyen gebelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi durumlara karşı güvenli cinsel ilişkiyi anlayabilmesi için bilgilenme hakkının sağlanabilmesidir (Merrick, Tenenbaum ve Omar, 2013; Steinberg, 2017).

Ergen cinselliğinde, cinsiyete göre kız ve erkek ergenlerin deneyimlerinde psikolojik yönden farklılık görülmektedir (Shulman ve diğerleri, 2015). Erkek ergenlerde, erken cinsellik deneyimi bedensel bir hazza bağlı iken kızlarda sevgi ve ilgi yakınlığına bağlıdır (Santrock, 2020). Ayrıca erkek ergenlerin cinsel gelişimi olumlu duygularla gelişirken kız ergenlerin karışık duygular yaşadıkları görülmektedir (Steinberg, 2017).

1.1.2.1.7. Başarı

Bireyin geleceğine yönelik mesleki, kariyer veya eğitsel planları ergenlik döneminde şekillendiğinden, bu dönemdeki yetenek, ilgi ve davranışlarının olumlu kazanımlara dönüşebilmesi, yaşam boyu süren başarı kaygısını ergen açısından, umut ve plan odaklı bir sürece evrilmesini sağlayabilmektedir (Ronen, Hamama, Rosenbaum, Mishely-Yarlap, 2016).

Modern toplumlarda ergenler, henüz bu dönemden başlayarak hangi veya ne tür meslek, iş ya da kariyer edinecekleri, lise sonrası eğitimlerine devam edip etmeyecekleri, devam edecekse nerede ve nasıl bir eğitim almak isteyecekleri gibi pek çok zorlu kararla karşı karşıya kalmaktadır (Myers, 2017; Steinberg, 2017). Bu nedenle ergenlik dönemi, aynı zamanda yetişkin rollerine ve toplumsal yaşama bir yetişkin olarak hazırlanmasında, iş ve meslek seçimlerini kendi becerileri, yetenekleri, beklentileri, istekleri, mevcut koşullar, fırsatlar ve aile ile çevrenin ondan beklentileri doğrultusunda oluşturmaya çabaladıkları bir dönemdir (Hogan, Parker, Wiener, Watters, Wood ve Oke, 2010; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2019).

İş ve meslek edinmek, aynı zamanda toplumsal olarak kabulde; benlik kavramı, benlik saygısı ve yetişkin değerlerinin biçimlenmesinde oldukça önemli rol

oynamaktadırlar. Bu nedenle ergenin başarı gereksinimini destekleyecek güdü, inanç, bireysel farklılıklara ve yeteneklere uygun eşit fırsatlar, eşit olanaklar ve uygulamalar önem taşımaktadır (Hogan ve diğerleri, 2010;) Bu durum, ergenin bireysel ve bilişsel özelliklerinin yanında aynı zamanda, ailenin durumu ve ekonomik, sosyal, kültürel koşulları, akran grubunun özellikleri, okul ve çevrenin düzeyi ve niteliği (Oberle, Schonert-Reichl, Hertzman ve Zumbo, 2014; Gordon, Melissa ve Cui, 2015), yoksulluk, ülkenin ekonomik koşulları ve eğitim politikaları gibi pek çok faktörden de etkilenmektedir (Yoshikawa, Aber ve Beardslee, 2012).

1.1.2.1.8. Kültür

Ergenin psikososyal gelişim özelliklerinden olan kültür, yaşanılan çevre, bölge, coğrafya, etnik köken, inançlar, değerler, ailenin ve toplumun yapısı ile dinamikleri gibi pek çok unsurdan etkilenmektedir. Bu farklılıklar, ergenin kültür kimliğini oluşturmasında ve gelişiminde etkili olmaktadır (Dasen, 2000; Steinberg, 2017). Bazı kültürler ergenin, kendi kişisel amaçlarına öncelik verip ve kişisel özelliklerini tanıyıp bireyselliğini kazanmasını desteklerken, bazı kültürler ise birlikte ve içinde yaşadığı ailesinin, arkadaşlarının ve topluluğun amaçlarına öncelik vererek kimliğini topluluğa göre şekillendirmesini beklemektedir (Bohn, Annette, Berntsen ve Dorthe, 2008; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2019).

Diğer taraftan değişen evrensel değerler, hızla gerçekleşen yapısal değişimler, sosyo-ekonomik koşul ve durumlar, eğitime daha kolay ulaşım, bilgi toplumlarının önem kazanması, ebeveyn veya toplumların bu unsurlarla gerçekleşen değişimlere kültürel olarak gösterdikleri katılık ve esneklik, kültürel özellikleri de etkilemekte olup tüm bu süreçler ergenin psikososyal gelişimine olumlu veya olumsuz etki etmektedir (Bohn ve diğerleri, 2008; Santrock, 2020).

1.1.2.2 Ergenlikte Psikososyal Sorunlar

Gelişimsel olarak zorlu geçiş süreci olarak adlandırılabilir ergenlik döneminde ergenlerin sürekli sorunları olan, problemleri, anlaşılması ve iletişim kurulması zor bireyler olarak tanımlanması ergenlere karşı kalıp yargıların oluşmasına neden olmaktadır (Rende, 2014a.). Oysa bu dönem, yetişkinliğe geçiş için zorunlu olan, belirli bir dönemi kapsayan ve her yetişkin bireyin tamamladığı gelişimsel bir süreçtir (Smith, Chein ve Steinberg, 2013).

Ergenlik döneminde aileleriyle yaşadığı anlaşmazlık veya çatışmalar yaşayan, okul yaşamındaki çeşitli sorunlar veya güçlükler çeken, özel yakınlık ilişkilerinde acı ve olumsuz duygular, depresyon; geleceğe dair karamsarlık ve umutsuzluk, değersizlik hisleri yaşayan, madde veya alkol kullanan ergenlerle karşılaşmak mümkündür (Bouhaddani, Van Domburgh, Schaefer, Doreleijers ve Veling, 2019). Ergenlik döneminde yaşanan psikososyal sorunları incelerken deneme veya merak amacıyla yaşanan dönemsel ve geçici sorunlarla, göreceli olarak belirli bir ergen grubunun yaşadığı (Dosani, 2006) kalıcı, süregelen ve yetişkinliğe uzanan psikososyal sorunların önemli farkları ve ayrımları olduğu dikkate alınmalıdır (Bouhaddani ve diğerleri, 2019; Smith ve diğerleri, 2013; Steeg, 2017).

Bu aşamada ergenlik döneminde yaşanan psiko-sosyal sorunları genel olarak *madde kullanım bozuklukları, içe yönelim ve dışa yönelim* olarak (Steinberg, 2017). gruptandırmak mümkündür. *Madde kullanım bozuklukları*, alkol ve nikotin gibi yasal maddeler dâhil olmak üzere, esrar, kokain, LSD ve kırmızı reçeteye satılan uyarıcı veya sakinleştirici içerikleri olan maddelerin uygunsuz biçimde kullanımlarıdır (Boudhaddani ve diğerleri, 2019; Demirtaş-Zorbaz ve Aktaş, 2020).

İçe yönelim, kaygı, depresyon veya fobi gibi bilişsel ve duygusal stresler de içeren, kişinin dış dünya ile bağlantısını kopararak sorunları kendisine yöneltmesidir (Chaturvedi, Munshi, Singla, Shahri ve Chanchani, 2015; Smith ve diğerleri, 2013).

Dışa yönelim, ergenlikte sıklıkla görülen evden kaçmak, suça veya riskli davranışlara yönelmek, antisosyal saldırganlık veya başkalarına zarar verme davranışlarında bulunmak olarak tanımlanmaktadır (Steinberg, 2017; Walton, Ormel ve Krueger, 2011).

Madde kullanım bozuklukları, ergenlerde genellikle dışa yönelim sorunu olarak görülse de depresyon ve diğer içe yönelim sorunlarının da maddenin kötüye kullanımına eşlik ettiği görülmektedir (Rende, 2014c). Diğer yandan anti sosyal davranışlar gösteren bir ergenin, maddeyi kötüye kullanımı daha çabuk fark edilirken, içe yönelim sorunları yaşayan bir ergende bu durum gözden kaçırılabilen veya geç anlaşılabilir (Geier, 2013). Ayrıca suça sürüklenen, riskli davranışlar veya davranış sorunları gösteren ergenler depresyon yaşayabilmekte, antisosyal davranışları olanların yanı sıra depresif veya kaygılı ergenler de alkol ve madde kullanım davranışları sergileyebilmektedir

(Steinberg, 2017). Bu ergenlerin çatışmaların yaşandığı aile ortamlarının olduğu, arkadaş çevrelerinin de sıklıkla madde veya alkol kullandıkları, okulda ve kişiler arası ilişkilerde pek çok sorun yaşadıkları gözlemlenmektedir (Kızmaz, 2020; Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2017). Bu nedenlerle birden fazla sorunu bir arada yaşayan ergenlerin aile ilişkileri, yapıları ve yaşantıları dikkate alındığında, sadece bir sorun yaşayan ergene göre daha mutsuz oldukları, daha sorunlu ve çok daha olumsuz davranışlarda bulundukları anlaşılmaktadır (Boudhaddani ve diğerleri, 2019; Geier, 2013).

Sosyal psikolog Richard Jessor'a göre (akt. Steinberg, 2017: 485), ergenlik sürecindeki dışa yönelim sorunlarının temelinde ergenin kişiliği kadar içinde bulunduğu sosyal çevrenin geleneklere uymama davranışı da etkilidir ve geleneklere uymayan bir çevrede büyüyen ergenin, madde denemelerinin, erken yaşta yetişkin cinselliğine dair deneyimlerinin, suç veya risk içeren davranışlarının sıklıkla görülmesine yol açmaktadır. Suç ve riskli davranışlara hoşgörü ile yaklaşılması ise ergenin davranışlarını pekiştirerek bir soruna dönüştürmektedir.

Ergenin içe yönelim sorunlarının odağında stres faktörü ve olumsuz duygulanımlar bulunmakta olup içe yönelim sorunları hem biyolojik hem de çevresel etkenlere bağlı olarak gelişmektedir (Kring ve diğerleri, 2017). Olumsuz duygulanım ve stres düzeyi yüksek olan ergenlerin kaygı bozuklukları, depresyon, intihar düşünceleri, panik, fobiler, takıntılı düşünceler, yeme bozuklukları ve psikolojik kökenli fiziksel problemler açısından daha riskli oldukları ve bu psikiyatrik rahatsızlıkları yaşama olasılıklarının akranlarından çok daha yüksektir (Seim, Jozefiak, Wichstrøm, Lydersen ve Kayed, 2020). Benzer şekilde, olumsuz duygulanımları yüksek olan ergenlerin, kaygı düzeylerinin yükseldiği, depresyona girdikleri ve benzer stres belirtilerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Öğütü, 2020; Lybbert, Ryland ve Bean, 2019).

Ergenlik dönemindeki stresli ve zorlu gelişim süreçleri, döneme özgü güçlüklerle baş etmede zorluklar ile içe bakışın ve düşüncelerin deneyimlenmesine neden olan bilişsel değişimler, ebeveynlerin veya öğretmenlerin ergenin yaşadığı duygulanımları yeterince fark edememesi (Lybbert ve diğerleri, 2019) bu dönemde sıklıkla görülen depresyon, depresif ruh hali, depresif bozukluk ve depresif sendrom gibi psikolojik rahatsızlıklara neden olabilmektedir (Seim ve diğerleri, 2020).

1.2. ÇOCUK SUÇLULUĞU

Çocukların ve ergenlerin büyütülmesi, yetiştirilmeleri, kimlik sahibi birer birey olmalarının sağlanması, eşit imkân ve fırsatlar sağlanarak kendi geleceklerini inşa edebilmelerine olanak sağlanması, korunmaları ve desteklenmeleri gibi pek çok sorumluluk ebeveynlerin, yetişkinlerin, toplumun ve devletin sorumluluğudur (ÇHS, UNICEF; 2017). Bu çerçevede söz konusu çocuklar ve ergenler olduğunda, "suç" kavramını çocuk ve ergenlerle ilişkilendirmek oldukça güçtür. Bu bağlamda, çocuk suçluluğunu anlamak için çocuk suçluluğuna dair temel kavramlarının, farklı disiplinlerin bakış açılarıyla oluşturulan suç teorilerinin ve çocuk ve ergenlerin suçla ilişkilendirilmelerine yol açan risk faktörlerin ele alınmasına ihtiyaç vardır.

1.2.1. Temel Kavramlar

Suç olgusuna yönelik açıklamalar biyolojik, genetik, kriminolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel, ekolojik, radikal, durumsal, rasyonel, çatışma ve güç eksenli pek çok yaklaşımdan etkilenmektedir. Bu durum suça ilişkin pek çok teori, kuram ve yaklaşım oluşmasını beraberinde getirmiştir. Suç teorilerini genel olarak 4 gruba ayrılmaktadır (Bursı, 1988; Falk, 1966; Marsh, 2017);

- 1) Bireysel düzey teoriler: Kişilik, genetik, biyolojik özellikler ve suç arasındaki bağlantıyı vurgulayan, nöropsikolojik teori, biyo-sosyal teori, zekâ teorisi, biyolojik teori, psikanalitik teori (Falk, 1966; Howiit, 2021), suç bağımlılığı teorisi, rasyonel tercih teorisi, caydırıcılık teorisi, genel suç/öz kontrol teorisi (Darçın ve Darçın; 2021; Marsh, 2007), ayırıcı birlikteliklerin teorisi, ayırıcı pekiştirme teorisi ve evrimsel teori (Marsh, Melville, Morgan, Norris, ve Cochrane, 2011).
- 2) Grup ve sosyalizasyon etkisi teorileri: Sosyal etkilerin ve aile dâhil olmak üzere içinde bulunan grubun doğrudan suç davranışı üzerindeki etkilerine odaklanan anomi teorisi, sınırlama teorisi, sosyal destek teorisi, sosyal bağ /kontrol teorisi (Bursı, 1988; Marrsh, 2017), sosyal öğrenme teorisi, sosyal yapısalcılık teorisi, sosyal düzensizlik teorisi, (Kızmaz, 2020) alt kültürel teorisi, gerilim teorisi ve genel gerilim teorisi (Marsh ve diğerleri, 2011), yaşam tarzı ve rutin aktiviteler/fırsatlar teorisi, zorlama ve sosyal destek teorisi (McLaughlin ve Munce, 2013).

- 3) Topluluk veya çevre teorileri: Yaşanılan belirli bir bölgenin veya kentin bir bölümünün coğrafi olarak suç işlenmesine fırsat verdiği ve neden olduğu varsayımı savunan, aykırı fırsatlar teorisi (Pratt ve Cullen, 2005), Chicago ekolü, damgalama teorisi, ilgi odakları teorisi, (Miller, Schreck ve Tewksbury, 2014; Taşkın ve Yılmaz, 2020).
- 4) Toplumsal veya makro düzey teoriler: Suçun temel olarak ayrıcalıklı ve sınıfsal bir sosyal veya toplumsal yapı nedeniyle oluştuğunu savunan, Marksist çatışma teorisi ve feminist teoridir (Anupama, 2011 Ritzer, 2007; Simpson.1989; Van Gündy, 2019).

Şekil 1: Çocuk Suçluluğunu Açıklayan Genel Teoriler

Her bir teorinin suçluluğa, nedenlerine, sonuçlarına, etkilerine ve önlemeye yönelik önemli katkıları olmakla birlikte çocuk suçluluğunun nedenleri ile nedenler, sonuçlar ve etkileri üzerindeki değişkenlerin anlaşılması için psikolojik ve sosyal teorilerin ele alınmasına ihtiyaç vardır.

1.2.2. Çocuk Suçluluğu Teorileri

Çocuk suçluluğu teorilerini Chicago Ekolü, sosyal öğrenme teorisi, alt kültür teorisi, öz kontrol teorisi, sosyal bağ teorisi, genel gerilim teorisi, sosyal düzensizlik teorisi, rutin aktiviteler/fırsatlar teorisi ve ayrımcı birliktelikler teorisi olarak ele almak mümkündür.

1.2.2.1. Chicago Ekolü

1890 yılında kurulan Chicago Üniversitesinde, endüstrileşmenin yoğun yaşandığı dönem kentlerinin sosyal koşulları incelenerek sosyal psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji ve ekonomi alanlarında pek çok etkili çalışma gerçekleştirmiştir (Güçlü ve Akbaş, 2019; Karataş, 2020; Yaman ve Acar, 2016). Gerçekleştirilen çalışmalar, kenti meydana getiren çeşitli bölgelerin kendilerine özgü karakterleri, yapıları ve davranış modelleri olduğunu, bireyin aile ve çevreden, çevrenin de birey, aile, grup ve topluluklardan ayrı olamayacağını, tüm bunların ise ekolojik bir sistemi ortaya çıkardığını ortaya koyan Chicago Ekolünün gelişmesini beraberinde getirmiştir (Lawton, 1980; Short, 2002). Chicago Ekolünün oluşturduğu ekolojik modele göre bireyler, içinde bulundukları ve yaşadıkları aile, çevre ve toplumdan oluşan sistemlerden etkilenmekte ve aynı zamanda bu sistemleri etkilemekte ve doğal olarak suçun işlenmesi ile çevre arasında karşılıklı bir ilişki oluşmaktadır (Özaşçılar, 2013; Santrock, 2019).

Bu ekole göre kişinin suç davranışında bulunmasında sadece biyolojik, psikolojik veya ekonomik kişisel nedenler etken değildir, aksine sosyal ve ekonomik çevre faktörlerinin önemli etkileri vardır. Bu ekolün savuncuları bu varsayımdan yol çıkarak kent içindeki işçi, göçmen, alt gelire sahip ve yoksul kişi ve aileleri araştırarak çevresel etkilerle birlikte yoksulluk ve yoksul çevre sisteminin suçluluğa olan etkisini anlamaya çabalamışlardır (Zembroski, 2011). Sosyal hizmet mesleğinin bir meslek olarak ortaya çıkışına denk gelen süreci de kapsayan bu çalışmaların sonucunda 1899 yılında ilk çocuk mahkemesi Chicago'da kurulmuştur (Acar ve Çamur Duyan, 2003; Akıncı, 2013).

1.2.2.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi, davranışsal bir yaklaşım olup bir davranışın veya davranış tekrarının kazanılması, açık davranışların özendirilmesi ve bu davranışın sürdürülmesi süreçlerini içermektedir (Hogg ve Vaughan, 2017; 460). Sosyal öğrenme teorisine göre çocuklar ve ergenler tarafından güvenilir kabul edilen yetişkinlerin saldırgan veya şiddet içeren davranışlarının direk veya dolaylı olarak ödüllendirilmesi ya da cezasız kalması,

çocukların taklit veya modelleme ile ödüllendirilen veya cezasız kalan davranışı görererek veya içselleştirerek saldırganlığı veya şiddeti öğrenmelerine neden olmaktadır (Fox, 2017). Bu durumu olumsuz olarak destekleyen diğer faktörler ise toplumda ve görsel medyada şiddetin ve saldırganlığın normalleştirilmesidir (Bal, 2016; Moore, 2011).

Sosyal öğrenme teorisine göre şiddet ve saldırganlık öğrenilir ve bu öğrenmede yetişkinler ve toplum güçlü modellerdir (Aronson ve diğerleri, 2017). Çocukluk döneminde sosyal öğrenme yoluyla yetişkinlerin ve akranlarının saldırgan ve zarar verici davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek çatışmalarda saldırgan tepkiler vermeyi öğrenen ergenler, bu davranışların desteklenmesi ve onaylanması durumunda davranışlarını devam ettirebilir ve başkalarına zarar verebilirler (Canter, 2020; Howitt, 2021).

1.2.2.3. Alt kültür Teorisi

Toplumun veya bölgenin genel kültür yapısı içinde yer alan yaş, cinsiyet, etnik köken, dil, gelenek, din, meslek grupları, ekonomik, sosyal ve çevresel koşullar veya ideoloji gibi tüm etkenler alt kültürleri oluşturmaktadır (Zembroski, 2011). Alt kültür teorisi ile alt kültürlerden herhangi biri veya bir kaçından gelen olan çocuk ve gençlerin, diğer insanların önyargısına, toplumsal reddine veya ayrımcılığa maruz kalmaları durumunda suça yönelebileceği savunulmaktadır. (Miller, Cohen ve Bryant, 1997).

Teoriye göre suç davranışları olan suçlu alt kültürleri, benzer veya aynı sorunları olan kişilerin varlığı, bu kişilerin ortak sorunları nedeniyle bağ kurmaları, yoğun bir etkileşime ve iletişime girmeleri, ortak hareket etmeleri, bu ortak hareket nedeniyle toplumda tanınmaları ve bu sayede bir popülerlik veya statü kazanmaları ile oluşmaktadır (Gökçearslan Çiftçi, 2017; Güçlü ve Akbaş, 2019). Ergenlerin, kendini ispat, risk ve yeni davranışları test etme, bir gruba ait olma gereksiniminin karşılanması, bireysel olarak yaşadıkları değersizlik veya yetersizlik duyguları, yasalara aykırı dahi olsa sorunların çözümlerine getirilen çözümlerin içerdiği heyecan ve ödül, ergenleri cezbetmektedir (Jeroslow, 2011). Bu durum da suç çeteleri olarak tanımlanan alt kültürlerle dâhil olarak suça sürüklenme davranışlarında bulunmalarına neden olmaktadır (Ronel, 2011).

1.2.2.4. Öz-kontrol Teorisi

Genel suç teorilerinden biri olarak kabul edilen öz-kontrol teorisi, sadece suç içeren davranışa değil aynı zamanda sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, hızlı ve tehlikeli araba sürmek, kumar oynamak gibi davranışları ve bireyin bu durumlara özgü sahip olduğu öz-kontrol becerilerini açıklamaya çalışmaktadır (Moore, 2011).

Çocuklar öz kontrolü 8-10 yaşlarından itibaren kazanılmaya başladığından, zayıf ve etkisiz ebeveynlik, çocuk ve ergenlerin öz-kontrol düzeyinin düşük olmasına neden olmaktadır (Gottfredson, 2011). Bu durum ise, ergenlerin anlık heyecan ve hazlara direnç gösteremeyen, dürtüsel davranan, risk almayı seven, ben merkezli davranıp başkalarının duygu ve düşüncelerine duyarlı olmayan, herhangi bir çatışma durumunda konuşmak yerine fiziksel tepkiler veren kişiler olmalarına ve dolayısıyla kolaylıkla suça sürüklenmelerine neden olmaktadır (Canter, 2020; Gordon ve Cui, 2015).

1.2.2.5. Sosyal Bağ (kontrol) Teorisi

Sosyal bağ teorsisi bireylerin, toplum kurallarına neden uyduğunu anlamaya ve cevaplarını bulmaya çalışmaktadır. Bu teoriye göre her insanın suç işlemeye yönelik doğal bir yatkınlığı ve motivasyonu bulunmaktadır, ancak yine de suç işlememeyi tercih ederler (Zombroski, 2011). Çünkü insanların, suç davranışı gerçekleştirmelerinin motivasyonunu anlamak için buna neden olan biyolojik, psikolojik veya sosyolojik nedenler bulunması gerekli değildir (Ayan, 2011; Ronel, 2011).

Norm davranışlarıyla karşılaştırıldığında, kişi suç işleyerek hedefine ulaşmaktadır ve suçun kendisi, suç işleme davranışı, isteği ve iradesi dışında bir başka motivasyona gereksinimi yoktur (Bal, 2016; Topçuoğlu, 2021). Sosyal bağ teorisine göre çocuk veya ergenin ailesiyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle, çevresiyle ve toplumla olan bağları zayıfladığında veya koptuğunda, hiç kimsenin düşüncesine değer vermek zorunda olmayacağından, suçu işlemesinde hiçbir engeli, çekincesi, sınırlaması kalmamaktadır (Fitzgerald, 2011). Bu çerçevede çocuğun ve ergenin, ailesi, arkadaşları, öğretmenleri gibi kendisi için değerli olan kişilerle bağlılığı, gelişimini sağlayacak sosyal etkinliklere katılımı, ahlaki değer ve normlara ilişkin inancı ve toplumsal değerlere yönelik adanmışlığı sağlanırsa ve güçlenirse çocuğun ve ergenin suça sürüklenmesi önlenabilir (Moore, 2011; Ronel, 2011).

1.2.2.6. Genel Gerilim Teorisi

Genel gerilim teorisine göre kişiler, hoşlanılmayan durum ve olaylar yaşandığında, yani kişi çok istediği amaç ve hedeflere ulaşamadığında, kendisi için önemli olan ve değer verdiği kişi veya durumları kaybettiğinde, kendisini zorlayan olumsuz durum, olay veya deneyimlere maruz kaldığında gerilim yaşamaktadır (Agnew, 2001; Canter, 2020). Kişinin bu durumda yaşadığı öfke, hayal kırıklığı, haksızlığa uğradığını düşünme, kişilik özellikleri, öğrenme geçmişi, inanç ve değerleri, depresyon, anksiyete gibi duygu durumlarıyla baş etme becerisi, kapasitesi veya yeteneği gibi pek çok etken suç davranışına yönelip yönelmeyeceği hususunda etkili olmaktadır (Gottfredson, 2011; Howitt, 2021; Topçuoğlu, 2021).

Diğer yandan bu teoriye göre kişinin zekâ seviyesi, sorunlarla baş etme kapasitesi, problem çözme yeteneği, yaratıcılığı, özsaygısını kazanmış olması, destek olabilecek sağlıklı ebeveyn ilişkisi, uygun sosyal çevreye veya sosyal kontrole sahip olması suç davranışına yönelmesine engel olabilecek faktörlerdir (Agnew, 2016; Dolu, 2010; Zembroski, 2011).

1.2.2.7. Sosyal Düzensizlik Teorisi

Sosyal düzensizlik teorisi, çocuk ve ergenlerin içinde yaşadıkları çevre, ortam, mahalle ve kent kültüründen etkilendiğini, çocuk suçluluğunun belirli bölge ve çevrelerde sıklıkla görüldüğünü ve yoğunlaştığını; dolayısıyla, bir topluluktaki sosyal düzensizlik ile suç davranışı ve oranları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu savunan makro düzeyde, ekolojik temelli bir teoridir (Hartinger-Saunders ve Rine 2011).

Bir bölgenin sosyo-ekonomik yoksulluk düzeyi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısal ve yerel kaynaklara ulaşabilme sorunları, eksiklikler, parçalanmış ailelerin oranı, yerleşimdeki sürekli nüfus hareketliliği gibi durumlar, o bölge veya mahallede sosyal ağlarda ve sosyal kontrolde çeşitli sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Güçlü ve Akbaş; 2019). Mahallenin, sosyal ve ekonomik yoksulluğu ve olumsuz yapısal özellikleri, mahallede yaşayanların dayanışma ve birlikte hareket edebilme etkinliğine zarar verdiğinden çok fazla şiddet davranışı ve suç davranışı ortaya çıkmaktadır (Yaman ve Acar, 2016).

1.2.2.8. Rutin Aktiviteler/Fırsatlar Teorisi

Rutin aktiviteler ve fırsatlar teorisi diğer suç teoerilerinden farklı olarak suç nedenleri, suç davranışını gerçekleştiren kişilerin özellikleri ve motivasyonu yerine rutin odak noktası bir olay olarak suçun incelenmesine ve işlenen suçun mekânla ilişkisine vurgu yapmaktadır (Maxfield, 1987). Ayrıca suç mağduriyetinin oluşmasına neden olan durumsal nedenlere, koşullara, zamana, ekolojik doğasına ve bunların etkilerine odaklanmaktadır (Miller, 2014). Teoriye göre suç davranışını gerçekleştiren kişi ile etkin koruma mekanizmalarından yoksun ve mağdur duruma gelebilecek uygun hedef kişinin mekânsal ve zamansal olarak denk gelmeleri suç fırsatı oluşturmaktadır. (Lynch, 1987; Wesley, 2015) Bu denk geliş, suç davranışında bulunacak kişilerin, günlük olağan yaşam akışları esnasında gerçekleşmektedir (Zembroski, 2011).

Diğer yandan rutin aktiviler/fırsatlar teorisi, kişilerin suç işleme motivasyonlarının durumsal etkenlerden etkilendiğini, özellikle çocuk ve ergenlerin, yalnız olmayıp akranlarıyla bir arada olduklarında, sapma davranışın daha kolay, ödüllendirici ve eğlendirici hale geldiğini (Forde ve Kennedy, 1997), çocuk ve ergenlerin kural dışı veya sapma davranışlarını sosyal kontrol ile gözlemleyebilecek herhangi bir otorite figürü olmadığından plansız, anlık ve risk içeren davranışları sergilemeye daha fazla fırsat bulabileceği ve dolayısıyla suç işleme ihtimallerini arttırdığını savunmaktadır (Garofalo, Siegel ve Laub, 1987).

1.2.2.9. Ayrırcı Birliktelikler Teorisi

Ayrırcı birliktelikler teorisine göre suç ve suç davranışları öğrenilebilirdir. İnsanlar, yakınlarındaki suç işleme davranışı olan kişilerden suç işleme tekniklerini, fırsatlarını, gerekçelerini, bunu kolaylaştıran unsurları ve kendilerini haklı çıkaracak mazeretleri öğrenirler. Yani kişi, öğrenmezse suç işleyemez (Gottfredson ve Hirschi, 2016). Teoriye göre kişinin suç davranışının temel nedeni, suçun öğrenilmesidir. Çocuk ve ergenlerin suç davranışını sergilemesi için suç davranışı olan yakın çevresiyle etkileşim kurması, suç teknikleri ve gerekçeleri öğrenmesi, farklı suç davranışları gösteren bireylerle bir araya gelerek onların deneyimlerini öğrenmesi gerekmektedir (Agnow, 2016; Hartinger-Saunders ve Rine 2011; Ronel, 2011).

1.3. ÇOCUK VE GENÇLERİN SUÇA İTİLME NEDENLERİ VE RİSK FAKTÖRLERİ

Ergenlik döneminde karşılaşılan çocuk suçluluğu, tekrarlayan veya yaşa özgü durumlar olarak farklılık göstermektedir (Agnew, 2016). Tekrarlayan durumlarda, bu dönemde başlayan anti sosyal davranışların suça neden olduğu ve suç davranışının birkaç kez gerçekleştiği, sonrasında ergenin içinde bulunduğu bilişsel ve psiko-sosyal faktörlerin olumsuz etkilerinin devamı ya da suç işlemesine neden olan faktörlerin giderilmesine yönelik uygun program, rehabilitasyon veya hizmetlerin gerçekleşmemesi nedenleriyle suç davranışının devam ettiği, yetişkinlik dönemine de uzanarak kronik bir hal aldığı görülmektedir (Blakemore, 2012; Howitt, 2021). Yaşa özgü durumlarda ise ergenlik döneminde çeşitli nedenlerle gerçekleşen suça yönelme davranışı, yetişkinlik dönemine geçerken geride kalmakta, tekrarlanmamakta ve bu dönemde sona ermektedir (Marsh, 2007; Moore, 2011).

Steinberg'e göre (2017: 499) saldırı, istismar, gasp ve cinayet gibi şiddet içeren suçlar ile hırsızlık, soygun, kundaklama gibi mala karşı olan suçlar, orta ergenlik (14-17 yaş) döneminde artmakta, en ciddi suçlar 13-16 yaş gurubunda görülmekte, lise yıllarında en yüksek orana ulaşmakta, genç yetişkinlik döneminde ise azalmaya başlamaktadır. Farrington'a göre (akt. Steingerg, 2017) ise bir ergenin, suça sürüklenme veya suç işlenmesine tanık olma yaşının ergenlik dönemi öncesinde olması, onun ciddi veya kronik şiddet içeren suç davranışında bulunmasını ya da yetişkin olduğunda, suç davranışı gösterme olasılığını arttırmakta ve bu durum yaşam boyu devam eden suçlara dönüşebilmektedir. Başka bir deyişle ergenin suça sürüklenme yaşı ne kadar geç ise davranışları hakkında daha az endişe duyulmalıdır (Marsh, 2007; Moore, 2011).

1.3.1. Suça Sürüklenmede Bireysel Özellikler

Suçta sürüklenmeye yol açan bireysel özellikleri; bilişsel özellikler, ruh sağlığı, madde kullanımı, kişisel ve sosyal beceriler bağlamında açıklamak mümkündür.

1.3.1.1. Bilişsel Özellikler

Ergenlik döneminde bilişsel gelişim devam etmekte olup (Blakemore, 2012; Jensen ve Nutt, 2018) bu durumun riskli davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir (Öğütlü, 2020; Forres ve diğerleri, 2019).

Öte yandan şiddet davranışı göstererek suça sürüklenmiş olan ergenlerin bir bölümünün, yoksul annelerde gözlemlenen, beslenme yetersizliği, gebelik kontrollerine

ulaşamama, şiddete veya travmaya maruz kalma veya bunlara bağlı olarak gebelik esnasındaki komplikasyonlardan dolayı nöropsikolojik ve zekâ gelişimlerini olumsuz etkileyecek durumlarla karşılaşmış olabilecekleri iddia edilmektedir (Haase ve Silbereisen, 2011; Jensen ve Nutt, 2018; Steinberg, 2017).

şiddet ve saldırganlık içeren veya antisosyal davranışları olan ergenlerin, ergenlik öncesi ilişkileri zayıf olup ergenler en küçük bir yanlış anlaşılmayı dahi düşmanca bir tutum olarak algılayarak kasıt arayabilmekte, saldırgan davranışlarla tepki verebilmekte ve sorun çözme yöntemi olarak kavga edebilmektedir (Akyüz, 2018; Canter, 2020). Bu duruma hiperaktivite, zayıf konsantrasyon, düşük idrak gücü veya düşük zekâ seviyesi de eşlik ettiğinde, ergenin suça sürüklenebileceğini söylemek mümkündür. (Pamuk, 2021; Shulman ve diğerleri, 2015; Smith, 2017). Ayrıca hafif düzeyde zihinsel yeti eksikliği yaşayan ergenlerin, suç davranışlarında madde satışı ve aktarımı süreçlerinde sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir (Moore, 2011).

1.3.1.2. Ruh Sağlığı

Çocukluklarında katı veya istismar edici disipline, sevgisizliğe veya aşırı kontrole maruz kalan ergenlerin beyin kimyasının, özellikle serotonin salgılanmasının olumsuz olarak etkilendiği, bu durumun ergende antisosyal davranışlar gösterme riskini arttırdığı görülmektedir (Aranson ve diğerleri, 2012; Rende, 2014b). Ayrıca çocukluklarında saldırgan davranış sorunları yaşayanların büyük çoğunluğunun, ergenlik döneminde suç içeren davranışlarda bulunduklarını ve bu durumun suça sürüklendiklerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Denson ve diğerleri, 2012). Çocukluklarında davranışlarını düzenleme, kontrol etme, farkına varma sorunu yaşayan, dürtüsel olan, öfkelerini kontrol etmekte zorlanan, akranlarına göre daha hareketli veya dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, aşırı uyarılma veya engellenmeye maruz kalan (Agnew & Brezina, 2012; Ögel, 2007), düşük öz saygı ve düşük tolerans özellikleri gösteren, şiddet mağduru veya tanığı olan gençlerin suça sürüklenme riskleri, akranlarına göre oldukça yüksektir (Hong ve Vaughan, 2017; Siegel & Welsh, 2014).

Ruh sağlığı bağlamında ele alınacak bir başka risk bir çocuğun veya ergenin, davranışının okul arkadaşlarına, öğretmenlerine, kurallara, akranlarına, ebeveynlere, toplumsal ve hukuki kurallara karşı, uygun olmayan davranışlar sergilemesi olarak tanımlanabilecek davranım bozukluğudur (Öztürk, 1997; Richards ve Oldehinkel, 2022).

Davranım bozukluğu saldırganlık, insanlara veya hayvanlara karşı zalim olmak, yalan söylemek, bir başkasının malına zarar vermek, hırsızlık yapmak, evden veya okuldan kaçmak ve bu yaptıklarına karşılık herhangi bir şekilde pişmanlık duymamak, duyarsızlık ve kötü niyetlilik içeren bir dışsallaştırmadır (Aranson ve diğerleri, 2012; Kirng ve diğerleri., 2017).

Kirng ve arkadaşlarına (2017: 406-407) göre davranım bozukluğu gösteren çocuk ve ergenlerin çoğu, aynı zamanda yaygın olarak madde kullanım ve içselleştirme bozuklukları ile kaygı ve depresyon sorunları yaşamakta ve bu sorunların, suç içeren davranışlar gerçekleştirilmesinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır.

1.3.1.3. Madde Kullanımı

Ergenlik dönemi yeni, farklı ve daha önce denenmemiş şeylerin merak edildiği, kayıtsız kalınmadığı ve denendiği bir dönem olup bu dönemde sıklıkla denenilen tehlikeli yeniliklerden biri sigara, alkol ve uyuşturucu maddelerdir (Rende, 2014c). Ergenler, merak etmeleri, kullanan arkadaşlarına özenmeleri, kendilerini akranlarına ispat etmek istekleri, sıkıntı veya üzüntülerinden uzaklaşma ve rahatlama ihtiyaçları gibi nedenlerle madde kullanımına yönelmektedirler (Hartinger-Saunders ve diğerleri, 2011; Siyez, 2009). Bu maddelere ergenlerin kolay ulaşmalarını engelleyen tedbir, uygulama, denetim ve kontrollerdeki sorunlar, aile ve çevresel faktörlere bağlı sorunlar ve toplum madde kullanımının yaygınlığı gibi faktörler, ergenlerin bu maddeleri kullanımlarını kolaylaştırmakta ve artırmaktadır (Albayrak, 2020; Ögel ve Erol, 2005; Zorbaz, 2020). Madde kullanımının hızlı gelişim sürecinde olan ergenin beynine kalıcı zararlar verdiği (Gövebakan ve Duyan, 2015; Şimşek, 2020), ebeveynleri ve sosyal çevrelerinden olumsuz örnek alınarak başlanıldığı ve risk etmenleri arttıkça madde kullanım ve bağımlılık risklerinin arttığı belirtilmektedir (Akyüz, 2018; Austin ve Sciarra, 2017; Üstüner-Top, 2018).

Ergenlik dönemindeki tütün, alkol veya diğer madde kullanımının akademik başarıda düşüklük, okula devam sorunları, aile, öğretmen ve arkadaşlarıyla iletişim sorunları, psikolojik nedenlere bağlı stres, korunmasız cinsel ilişki, depresyon, madde kullanımına bağlı fiziksel sorunlar, evden kaçma, riskli davranışlardan bulunmaktan çekinmeme ve suç içeren davranışlarda bulunma gibi pek çok soruna neden olduğu bilinmektedir (Bauhaddoni ve diğerleri, 2019; Seetg, 2017).

Madde kullanan ve madde satışında kullanılan ergenlerde ise bu sorunlar daha da artmaktadır (Ögel ve Aksoy, 2007). Ayrıca, alkol ve madde etkisi ile araba kazalarına karışan, bu kazalarda yaralanan, ölen veya suç davranışında bulunan ergenlerin risk altında oldukları; psikolojik, ailevi veya toplumsal risk etkenleri arttıkça madde kullanma ve kötüye kullanım riskinin arttığı, bu durumun suç davranışında bulunma potansiyelini yükselttiği belirtilmektedir (Reinecke, Dattilio ve Freeman, 2021).

1.3.1.4. Kişisel ve Sosyal Beceriler

Ergenler, karmaşık ve zor sosyal durumlarla baş edebilecek becerileri henüz kazanamamışsa da, zorbalık, şiddet uygulama, öfke, öç alma, düşmanlık, anti sosyal davranışlar gösterme, vicdan eksikliği, pişmanlık hissetmeme ve korkmama gibi davranışlar geliştirebilmektedir (Moore, 2011; Parra ve diğerleri, 2009). Ayrıca ergenler istediği sonuçları elde edebilmek için kullandığı şiddet ve fiziksel gücü, daha hızlı bir tatmin ve çözüm getiren bir araç olarak tercih edebilmektedir (Dattilio ve Freeman, 2017; Lundman, 2001).

Bunların yanında hiperaktivite, dürtüsellik, konsantre olamamak, düşük zekâ, öğrenme güçlükleri, kaygı, akademik başarıda düşüklük, sosyal ilişkiler ve iletişim kurmada zayıf beceriler, baş etme ve sorun çözebilme mekanizmasını geliştirememesi gibi zorlayıcı faktörler, diğer risk unsurlarıyla bir araya geldiğinde ergenin, sapma veya suç içeren davranışları gerçekleştirmesine ve suça sürüklenmesine neden olabilmektedir (Smetana ve diğerleri, 2015; Morris ve diğerleri, 2011).

1.3.2 Sosyal, Çevresel Özellikler

Sosyal, çevresel özelliklerini; aile veya bakım verenlere ilişkiler, akran grupları, yaşanan çevrenin özellikleri, okul iş ve serbest zaman, yoksulluk, kentleşme ile kitle iletişim araçları bağlamlarında ele almak mümkündür.

1.3.2.1. Aile veya Bakım Verenlerle İlişkiler

Çocuklarına kötü davranan, sevgi ve ilgi göstermeyen, önemsemeyen, özensiz, yanlış ebeveynlik örneği veya modeli olan (Steinberg, 2017; Zimmer-Gembeck ve diğerleri, 2011) davranışlarını kontrol edebilecek uygun davranışlar kazanmasını sağlamaya yönelik eğitimler vermede başarısız, dikkatsiz, ihmalkâr, zayıf ebeveyn disiplini olan veya zayıf destekli tek ebeveynli aile (Kring ve diğerleri, 2017)

çocuklarının, kronik veya tekrarlanan suç öykülerinin sıklıkla yaşandığını söylemek mümkündür (Moore, 2011; Yazgan, 2017).

Diğer yandan zayıf ebeveynlik nedeniyle anne-babasıyla sınırlı, uzak ve zayıf ilişkiler içinde olan ve işlevsel olmayan aile ilişkilerinde büyüyen ergenler akran baskına ve bu baskıya uyma davranışına daha çok maruz kalmaktadır (Miller, Ryan, Keitner, Bishop ve Epstein, 2000). Ergenler, akranlarına zorbalık veya saldırganlık içeren davranışlarda bulunmakta, olumsuz kişilik özellikleri geliştirmekte ve saldırganlık gösteren akranlarla arkadaşlıklar kurmaktadır (Fox, 2017; Vujović ve Mijanović, 2013).

Ebeveynlerden birinin veya her ikisinin, herhangi bedensel veya psikolojik rahatsızlığının ya da davranış bozukluğunun olması, ayrı olmaları, boşanmaları, herhangi birinin veya ikisinin ölüm nedeniyle kaybı aileye özgü risk faktörleridir (Ayan, 2010; Büyükbodur, 2020). Ayrıca anne-baba olarak duygusal veya bilişsel olarak çocuk yetiştirebilme olgunluğunda olamamaları veya mutsuz bir çocukluk dönemi geçirmiş olmaları (Fox, 2017; Kalaycı, 2019), aşırı kontrolcü veya aşırı koruyucu tutumları, alkol ve madde kullanım ile suç öykülerinin olması da aileye özgü risk faktörleri olarak kabul edilmektedir (Harris-McKoy, 2016; Turan, 2020).

Bunların yanında ebeveynlerin işsizlik, ailenin ekonomik ve çevresel yoksulluğu yaşaması, düzenli bir işte çalışılmasına rağmen geçimlerini sağlayamayacak kadar düşük ve yetersiz gelire sahip olmaları, iflas ve diğer koşullara bağlı olarak bakımlarında zorlanılan çok çocuk sahibi olmaları aile veya bakım verenlerle ilişkilerde ortaya çıkan diğer risk faktörlerini oluşturmaktadır (Gündoğan, 2020; Gönültaş, 2017). Aile bireyleri arasındaki şiddet veya çatışma, düşük sosyo-kültürel ve eğitim düzeyi (Boztilki, 2020), yaşanılan çevrenin olumsuz faktörlerinin aileye yansması, bir göç yaşanmışsa buna bağlı sorunlar, bakım, sağlık, barınma, sosyal hizmetler olanaklarına ulaşamama, sosyal destek sisteminin olmayışı veya zayıflığı durumları da risk faktörlerini oluşturmaktadır (Dönmez, 2007; Seyman, 2013).

1.3.2.2. Akran Grupları

Ergenlik döneminde, sosyalleşme sürecinin devamı olarak aile ilişkilerinin yerini akran ilişkileri almakta ve doğal olarak akran etkisine yatkınlık artmaktadır (Ronel, 2011). Akran etkilerinin *güçlü olma ve güçlü davranma* eğiliminde olan ergen

gruplarında, birbirlerine olan etkilerinin oldukça önemli olduğu, ergenlerin ait olma duygusu yaşayarak kendilerini değerli hissettikleri, öz saygılarını artırdıkları anlaşılmaktadır (Steinberg, 2009). Diğer yandan akran gruplarıyla ergenlerin sosyal kimlik gereksinimlerini karşıladıkları, ortak davranışlara yöneldikleri ve bireysel davranışlarının yerini ortak geliştirdikleri sosyal gerçekliğin aldığı görülmektedir (Hogg ve Vaughan, 2017; Kağışçıbaşı, 2019; Öğütlü, 2020). Bu durumun ergenlerin, kişisel ve ortamsal etmenlerle çoğunlukla itaat, özdeşleşme veya benimseme yoluyla uyma davranışı göstermesine yol açtığı, ergenlerin bağımsız davranış geliştirebilmesinin ve kendine özgü davranabilme yetkisinin her zaman mümkün olmadığını söylemek mümkündür (Moore, 2011; Smith, 2013).

Nitekim suça sürüklenme öykülerinin çoğunluğunda, ergenlerin grup içindeki arkadaşlarına uyum gösterme ve birlikte hareket etme yönünde baskı yapıldığı durumlar da yaşandığı; dolayısıyla grup içindeki bir başka antisosyal akranın baskısına maruz kalmanın suç davranışında etkili olduğu görülmektedir (Hartinger-Saunders ve diğerleri, 2011).

Yapılan araştırmalarda, her tür antisosyal davranışın ve saldırganlığın kalıtsal olduğu, antisosyal davranışlar gösteren ergenlerin, benzer özellikler gösteren ergenlerle arkadaşlıklar kurduğunu, bu nedenle bir kısır döngü içine girdiği, bu durumun suça sürüklenme risklerinin arttığını göstermektedir (Millstein, Bonnie ve Halpern-Felsher, 2002; Ronen ve diğerleri, 2016). Diğer yandan erkek ergenlerin, kız ergenlere göre daha fazla suça karıştıkları, ancak kızların suça karışma oranlarında da artış görüldüğü (Woolard, 2012), saldırganlık ve şiddet içeren suçlarda kız ergenlerin, aynı durumdaki erkek ergenlere göre daha fazla ruh sağlığı sorunları yaşadıklarını söylemek mümkündür (Baron, 2003; Chapple, 2005; Ronel, 2011).

1.3.2.3.Yaşanan Çevrenin Özellikleri

Ebeveynlerin, çocuğun koruma ve yetiştirmeye bağlı görevlerini yerine getirmeye çalışırken, içinde bulunduğu çevre ve toplumun özelliklerinin olumsuz etkileriyle karşılaşması, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmesine yol açabilmektedir (Bursık, 1988).

Yaşanılan çevrenin ve sosyal yapının işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizlikleri, sosyal eşitsizlikler içermesi, toplumun hukuk kurallarına yönelik

yaklaşımları ve kabul ettiği normlar ve kültürel sapma, çocuk suçluluğunu olumsuz etkileyen faktörlerdir (Bursık, 1988). Bununla birlikte ebeveynlerin, yaşanan çevredeki risklere karşı çocuğunu korumaya yönelik önlemlerinin yetersiz kalması, çocuğa verilen değerin az olması suça sürüklenmede risk faktörleridir (Gündoğan, 2020). Silahlanma, şiddet ya da suç işleme davranışlarının normalleştirilmesi, desteklenmesi veya teşvik edilmesi, organize şiddet unsurlarının varlığı, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmelerindeki diğer riskleri oluşturmaktadır (Mevlitoğlu, 2020; Yavuzer, 2019).

Bölgedeki hızlı sanayileşme, kentleşme, şehir merkezine uzaklık veya kolay erişememe, göç, etnik ayrışma, yabancılaşma, farklı sosyoekonomik sınıflara ait topluluklar arasındaki eşitsiz ve ayrımcı ekonomik farklılıklar (Wesley, 2015) kültürel ve ekonomik başarı hedeflerini gerçekleştiremeyen gençlere uygulanan sosyal baskı, gençlerin suç davranışı sergilemelerinde etkili olmaktadır (Wyant, 2015). Ayrıca düzensiz bir toplumda yaşamak, orta düzeyde dahi yaşam standartlarına sahip olamamak (Reiss ve Lewis Rhodes 1961), statü farkı veya içinde olunan sosyal sınıfın ve yapının, çeşitli sapkın değerleri olması suça sürüklenme risklerini arttırmaktadır (Morenoff, Sampson ve Raudenbush, 2001).

1.3.2.4. Okul, İş ve Serbest Zaman

Sosyalleşme sürecine destek vermesinin yanında iş veya meslek edinmesini de sağlayan okul ortamı, sayısız faydasının yanında, ergen açısından düşük okul performansı, düşük akademik başarı suça sürüklenmeye neden olabilmektedir (Hjalmarsson ve Lochner, 2012). Ayrıca akran zorbalığı, riskli davranışlar gösteren akranlarla arkadaşlıklar, okuldan kaçma, sigara, alkol veya madde kullanımını denemek gibi davranışlar çocuk ve gençlerin suça sürüklenmesine yol açabilmektedir (Ay, Hwang ve McCluskey, 2011; Lawrence, 1995). Bu durum okulda öğretmenleriyle, akranlarıyla, okul kurallarıyla veya çalışanlarla olan ve ergeni zorlayan olumsuz deneyimlere, akademik başarısının düşmesine, okul motivasyonunun olumsuz etkilenmesine, sık devamsızlık yapmasına veya okulu bırakmasına da neden olmaktadır (Cömert, Eke ve Ögel, 2007; Moore ve McArthur, 2014).

Problemli davranışları olan ya da sosyal olarak içe kapanma, yalnızlık, aşırı reddedilme yaşayan, okula ilgisi veya akademik başarısı düşük olan ergenlere ve ailelerine yönelik olumsuz bakış açısı, bu çocuklara ve ailelerine yönelik destekleyici

müdahale yöntemlerinin olmayışı veya eksikliği suça sürüklenme nedenlerindendir (Anderson, 2014; Erol, 2007). Ergenle veya ailesiyle kurulan iletişimdeki zorlayıcı, reddedici, sorun kaynağı kabul edilen veya baskı içeren yaklaşımlar, sorunun hızla çözülmesine yönelik beklentiler, bir kontrol aracı olarak okuldan uzaklaştırma ve okul değişikliğinin tercih edilmesi ve ergenin damgalanması risklerin artarak ergenlerin suça sürüklenmelerine neden olabilmektedir (Pak; 2017; Ögel, 2007).

Ergen, okulu bırakması sonrasında, geleceğine yönelik bir planlama veya başlangıç yapamadığında, tüm zamanının bir boşlukla dolmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Ev içi veya ev dışı etkiler dışında, bu süreçte çoğunlukla iş bulup çalışmanın veya bir meslek edinme çabalarının öne çıktığı gözlemlenmektedir (Maynard, Salas-Wright, Christopher ve Vaughn, 2015). Ancak ergen, çalışabileceği veya meslek edinebileceği bir iş veya uğraş bulamadığında çeşitli risklerle karşılaşmaktadır. Karataş (1996; 30) bu risklerin gencin içine kapanması, güvenini kaybetmesi, kendini değersiz hissetmesi, gelecek kaygısı duyması, topluma yabancılaşma ve bütünleşememe sorunları yaşamasına neden olacağını ve işsizliğe bağlı yoksulluk nedeniyle suç işleme davranışlarına yöneleceğini hatta yasa dışı yollarla illegal kazanç sağlayan grupların hedefi haline gelebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin bu risklerden korunmasını, takiplerini ve desteklenmelerini ve okul sisteminde kalmasını sağlayabilmek üzere okul sosyal hizmetinin yaygınlaştırılması oldukça önem taşımaktadır (Maynard ve diğerleri, 2015; Seddig, 2015). Huxtable bu durumu (akt., Dağ, 2017: 121)., "*Okul ortamında sosyal hizmet uzmanları, çocuklara ve gençlere, entelektüel, duygusal ve sosyal bakımdan potansiyellerine ulaşmaları için onlara rehberlik etme konusunda önemli bir role sahiptir.*" olarak ifade etmektedir.

1.3.2.5. Yoksulluk

Ergenlerde görülen saldırganlık ve şiddet davranışlarının yoksullukla bağlantılı olduğunu, yoksul çevrelerde yaşayan ailelerin, çocuklarının bakımları, kontrolü, gözetimi veya onları risklerden uzak tutabilme konularında etkili olamamalarının ergenlerin suça sürüklenmesine yol açtığını söylemek mümkündür (Eryalçın ve Duyan, 2016; Steinberg, 2017).

Ögel (2007: 20-21) kendine zarar verme davranışı, şiddet eğilimi, madde kullanımı ve suç işleme davranışlarının, sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerde ve

yoksul olan ailelerde yaşayan ergenlerde daha fazla görüldüğünü, suç işleme davranışı üzerinde yoksulluğun olumsuz bir etkisi ve nedeni olduğunu savunmaktadır. Bu durumun nedenleri, ergenlerin gelecek ve ekonomik beklentilerinde yaşadıkları belirsizlik ve umutsuzluk, gelecek beklentilerinin olmayışına bağlı geliştirilen boş vermişlik tepkileri, bu bölgelerde riskli davranışların normalleştirilmesi ve yaygınlığı, bir grup içinde varlığını sürdürebilme ve kabul ihtiyacı olarak tanımlamaktadır.

Diğer yandan, yoksul bölge veya çevrelerde işsizliğe bağlı olarak erkeklerin sıklıkla bir güç ve kontrol aracı olarak şiddete başvurduğu, ergenlerin ise sosyal öğrenme ve model alma yoluyla yansıttıkları veya kendileri şiddet mağduru olarak başkalarına şiddet uyguladıkları görülmektedir (Hartinger-Saunders ve Rine, 2011). Yoksulluk, toplumsal dokuya, ailenin dinamiklerine ve yapısına zarar vermekte, ailelerin ve içinde olunan sosyal çevrenin, ergenlerin gereksinim duydukları rehberlik, uygun rol model ihtiyacı, destek ve koruma sağlayamamakta bunlara bağlı olarak çocuk ve ergenlerde suç davranışları gerçekleşmektedir. (Yoshikawa ve Beardslee, 2012; Shong, Abu Bakar ve Islam, 2018).

1.3.2.6. Kentleşme

Çocuk suçluluğunda sosyal çevrenin tam olarak anlaşılabilmesi için fiziksel çevre olarak mekânsal alanı oluşturan ve toplumsal değişimlerin yaşandığı kent dinamiklerinin anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Küçükbaşol; 2021). Toplumsal yaşamın değiştiği ve dönüştüğü kentlerde bireylerin, bireysel ve sosyal ihtiyaçlarının giderilememesi, sosyal yoksunluk, yoksulluk, nüfusun kalabalıklığı ve yoğunluğu, hızlı ve sağlıklı kentleşme, sosyal düzensizlik (Çalışkan, 2022; Güçlü ve Akbaş, 2019) eşit olmayan yapısal değişimler ve eşitsizliğe bağlı çeşitli sosyal sorunlar, kültürler veya topluluklar arasındaki gerilimler ve plansız göç faktörleri, suç davranışının yaşanmasına neden olmaktadır (Bursık, 1988; Karasu, 2012; Wesley, 2015)

Bu faktörler arasında yetişkinlere göre daha korumasız, deneyimsiz, gelişim sürecini henüz tamamlayamamış ve yeni deneyimler kazanmak konusunda risk almaktan çekinmeyen ve kent yaşamının önemli bir parçası olan ergenlerin durumları dikkate alındığında tüm bu risk faktörlerinden etkileneceği ve suça sürüklenmesine neden olabilecekleri öngörülmektedir. (Morenoff ve diğerleri, 2001; Wyant, 2015; Shong ve diğerleri, 2018).

1.3.2.7. Göç

Pek çok sebebe bağılı olarak yaşanan iç ve dış göç süreçlerinde göç edilen yer, ortam, kültür, kural ve normlara uyum sağlayabilmek, yetişkinler açısından olduğu kadar çocuk ve ergenler açısından da oldukça zor ve sıkıntılı durumlara neden olmaktadır (Ögel, 2007). Öte yandan ailenin yaşadığı ekonomik, kültürel, sosyal ve hukuki güçlükler de aile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Sarı, 2016). Aileler, alışkın oldukları yaşamlarını devam ettirmek isterken çocuk ve ergenler, daha hızlı uyum sürecine girmekte (Siegmunt ve Lukash, 2019), bu durum ise çocuk ve ergen üzerindeki aile kontrolünü ve denetimini azaltmakta ve dolayısıyla suç davranışında bulunmasına neden olabilmektedir (Güzel, 2021; Schreck, Leiber, Miller ve Welch, 2017).

Göçmenler, genellikle toplumun ve ekonominin sınırları içinde bulundukları ve mevcut hukuk düzeni çerçevesinde başarı şansları çok az olduğu için, çoğu zaman kendi çevrelerinde ve kültürlerinde rahatlık ararlar (Schreck ve diğerleri, 2017). Norm ve değerlerdeki farklılıklar ve farklı etnik alt kültürlerdeki bazı eylemlerin değişen derecelerde kabul edilebilirliği, suç davranışının ana kaynaklarından biri olan kültürel çatışmalara neden olur. Yerli kentsel nüfus, göçmenleri, bariz sapmalar olarak algılama eğilimindedir (World Youth Report, 2003).

Diğer yandan Karataş ve diğerlerinin (2014) refakatsiz çocuklar üzerine yaptıkları bir araştırmada, bu tespitlerin aksine, özellikle dış göç ile gelen çocukların bir başka ülkeye sığınma ve gidebilme olasılıklarının zarar görmemesi veya yasal olmayan süreçlerle gelmiş iseler, yakalanma korkusu ve endişesi nedeniyle suç davranışında veya suç işlenebilme riski olan yerlerde bulunmamaya ve adli olaylara karışmamaya dikkat ettiklerinin tespit edildiği görülmüştür.

1.3.2.8. Kitle İletişim Araçları

Televizyon, filmler, yazılı ve görsel medya, video ve internet oyunları, sosyal medyada şiddetin kullanımı ile şiddeti özendiren oyun, program ve görsellerin sıklıkla yer alması, şiddetin normalleştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yol açmaktadır (Anderson ve diğerleri 2010; Myers, 2017). Bu durum gerçek ile hayali ayırt etme konusunda henüz yetişkinler kadar beceriye sahip olamayan çocuk ve ergenlerin, şiddeti ve saldırgan davranışları taklit yoluyla öğrenmesine (Hogg ve Vaughan, 2017) saldırgan davranış ve düşünceler ile fizyolojik uyarımı arttırmasına, bunları bir başkasına

uygulamasına ve duyarsızlaşmalarına neden olduğu görülmektedir (Aranson ve diğerleri, 2012; Çelik, 2020).

Diğer yandan hızla yaygınlaşan sosyal medya, sosyal ağlar, dijital oyunlar, anlık mesajlaşma uygulamaları, ergenlerin yaşamlarında internetin kullanımını arttırmıştır. Buna bağlı olarak siber zorbalık yapma veya maruz kalma, kişisel verileri izinsiz olarak paylaşma ve yayma ile pornografiye yol açmaktadır (Downshire ve Grew, 2018). Ayrıca maddeye, kumara ve uygunsuz içerikteki sitelere kolay ulaşabilmeye, kendine ve başkalarına zarar verme davranışlarında bulunma gibi pek çok olumsuz etkilere de neden olmaktadır (Dinç, 2020; Güngör, 2020; Smith, 2017).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU

Çocuk suçluluğu veya suça sürüklenme, çocuk ve ergenlerin, kanunlarla belirlenmiş kurallara uymaması sonucu haklarında yasal işlemlerin yapıldığı hukuki bir kavramdır. Bununla birlikte çocuk suçluluğu alanında; *"kanunla ihtilafa düşen çocuk"*(Baykara Acar, 2009; Çetin, 2013; Ögel, Karadayı, Şenyuva ve Topsakal, 2011; Şirin, 2019), *"suça itilen çocuk"*(Altıntaş ve Altınova, 2015; Dinç, 2020; Uğurlu ve Gülsen, 2014), *"suça itilmiş çocuk"* (Alkan ve Çetinöz, 2021; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Coşar, 2005; Erkan ve Erdoğan, 2006; Örki, 2018; Yavuzer, 2019), *"suça yönlendirilen çocuk"*(Arslan ve Duğan, 2016; Can, Tırtıl ve Dokgöz, 2011; Çopor, Ulutaşdemir ve Balsak, 2015; Ereş, 2009; Erdoğan, 2005), *"genç suçluluğu"* (Aslan, 2017; Baran, 2013; Çelen, 1986), *"ergen suçluluğu"*(Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007; Sarı ve Arslantaş, 2018; Yılmaz, 2015; Yüksek ve Ayan, 2019) ve en yaygın kullanımı ile *"suça sürüklenen çocuk"* tanımlamalarının yer aldığı görülmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda ise "suça sürüklenen çocuk" tanımı kullanılmaktadır (ÇKK/UNICEF, 2019).

Yavuzer (2019), çocukların içinde bulunduğu gelişim döneminden kaynaklanan sorunların bulunmasının ve ergenlik döneminin bir geçiş evresi olmasının, çocuk suçluluğunun, yetişkin suçluluğundan farkını ortaya koyan ve ayıran en önemli özellik olduğunu belirtmektedir. Nitekim Türk Ceza Kanunu'na göre 18 yaşın altındaki bireylerin, kanunlarca sınırları belirlenen davranışlara aykırı davranış ve eylemlerde bulunması çocuk suçluluğu kapsamına girmektedir ve bu durumda suç sonrası uygulamalar, yetişkinlere yönelik uygulamalardan farklılıklar içermektedir (Akyüz, 2018).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesi, *suça sürüklenen çocuğu ; "kanunlarda suç olarak tanımlanan, bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirlerine karar verilen çocuğu ifade eder."* olarak tanımlanmıştır (ÇKK/UNICEF, 2019). Bu kanun, çocuklara özgü uluslararası sözleşmeleri ve çağdaş çocukluk paradigmasını da dikkate alarak, suça sürüklenen çocuğu ceza adalet sisteminin temel öznesi olmaktan çıkararak, suç davranışını yerine çocuğa odaklanmıştır. Bu nedenle aynı zamanda korunma ihtiyacı

olduğuna dikkat çekerek, koruyucu ve önleyici tedbirlere de yer vermiştir (Akyüz, 2000; Aydın, 2009).

5237 sayılı *Türk Ceza Kanunu'nun 31.maddesine* göre 12 yaş altı çocukların herhangi bir ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Aynı Kanuna göre ceza sorumluluğu yaşı 12'den başlamakta, 18 yaşla tamamlanmakta ve ceza sorumluluğu açısından yaşlar, 12-15 ve 15-18 yaş gruplarına ayrılmaktadır(Yalvaç, 2005).

Çocukların ceza sorumluluğu ile ilişkilendirildikleri başlangıç yaşı, ülkelerin sosyo-kültürel, politik faktörlerine, çocuğa bakış açısına, çocuğa verilen değere ve ceza adalet anlayışına göre farklılıklar göstermektedir (Akyüz,2000). Bazı ülkeler ilk çocukluk döneminin bitimi olan 6 ve 7 yaşı kabul ederken kimi ülkeler ikinci çocukluk dönemi olan 8-9 ve 10 yaşı, kimi ülkeler ise çocukluk döneminin bitimi ve ilk ergenlik döneminin başlangıcı olan 12-13 ve 14 yaşı ceza sorumluluk başlangıç yaşı olarak kabul etmektedir (Bülbül, 2020). Kimi ülkeler ise bu yaşları erken bulup ceza sorumluluğunu, orta ergenlik yaşları olan 15-16 yaşlarından başlatmaktadır (Hazel, 2008). Sadece tek bir ülke, Lüksemburg, 18 yaş altındaki hiçbir çocuğa herhangi bir ceza sorumluluk yüklememektedir (Doğangün ve Evli, 2017). Bazı ülkelerdeki ceza sorumluluğu yaşını Çizelge 2’de görmek mümkündür.

Çizelge 2: Dünyada Bazı Ülkelerdeki Ceza Sorumluluğunun Başlama Yaşı

Ülke:	Yaş:	Ülke:	Yaş:	Ülke:	Yaş:
Almanya	14	Irak	9	Malta	9
Andora	16	Birleşik Krallık	10	Meksika	6
Arjantin	16	İrlanda	12	Mısır	15
Avusturalya	10	İskoçya	8	Moğolistan	14
Avusturya	14	İspanya	14	Moldova	16
Azerbaycan	14	İsrail	13	Namibya	10
Barbados	7	İsveç	15	Norveç	15
Beyaz Rusya	14	İsviçre	7	Polonya	13
Belçika	16	İzlanda	15	Portekiz	16
Bosna	14	Jamaika	7	Romanya	16
Bulgaristan	14	Japonya	14	Rusya	16
Cezayir	13	Kanada	12	San Marino	12
Çek Cumhuriyeti	15	Kazakistan	14	Senegal	13

Çin	14	Kenya	7	Singapur	7
Danimarka	15	Kosta Rika	12	Slovakya	15
Ekvator	12	Kuveyt	7	Slovenya	14
Estonya	16	Küba	16	Şili	16
Filipinler	9	Letonya	16	Tanzanya	15
Finlandiya	15	Libya	8	Tayland	7
Fransa	13	Lihtenştayn	7	Togo	13
Güney Afrika	10	Litvanya	14	Türkiye	12
Hindistan	7	Lübnan	12	Ukrayna	14
Hırvatistan	14	Lüksemburg	18	Yeni Zelanda	10
Hollanda	12	Macaristan	14	Yunanistan	13
Honduras	12	Makedonya	14	Zambiya	14

Kaynak; Hazel, 2008: 30-31

2.1.1. Türkiye’de Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de resmi olarak çocukların ceza sorumluluğu yaşı ilk olarak 01.03.1926 tarihli ve 765 sayılı TCK’nun 54. maddesinde 11 yaş olarak belirlenmiştir (UNICEF, 2010a). Ancak çocuk suçluluğu ile ilgili ilk istatistiki veri 1935 yılında tutulduğu, ilk çocuk mahkemesi tartışmalarının 1945 yılında başladığı, aynı yıl ceza sorumluluk yaşının 7’ye düşürüldüğü, ilk Çocuk Mahkemeleri Kanunu Tasarısının hazırlandığı, daha sonra ceza sorumluluk yaşının 12’ye yükseldiği, 1965 ve 1970 yıllarda iki farklı tasarının düzenlendiği ancak hiçbir tasarının yasalaşmadığı görülmektedir (Baykara Acar, 2014). Bununla birlikte 1960’lı yıllarda suça sürüklenen çocuk sayılarında belirgin bir artışın olması üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 1962 yılında yayınladığı genelgeyle Ankara, İzmir ve İstanbul’da ilk “*Emniyet Çocuk Büroları*” kurulmuştur. Asayiş şubesine bağlı bu bürolar, 1980 yılında ayrılarak Çocuk Şubelerine dönüştürülmüş ve 1995 yılında Çocuk Şubelere dair yönetmelik yürürlüğe girmiştir (Cankurtaran Öntaş, 2008).

Öte yandan ilk çocuk ıslahevinin Edirne’de -açılış tarihi kimi kaynaklarda 1937, kimi kaynaklarda ise 1938 yılı -açılmıştır. Daha sonra ise Ankara, Elâzığ, Eskişehir, İzmir, Konya ve Sinop İllerinde çocuk ceza ve ıslahevleri açılmıştır (Baykara Acar, 2014). Açılan çocuk ceza ve ıslahevlerinin bir kısmının zaman içinde kapandığı, taşındığı, açılan kurumların ıslahevi veya eğitim evi özelliğinden vazgeçilerek, daha çok çocuk ve

gençlik kapalı ceza infaz kurumlarına dönüştürüldüğü görülmektedir (Cankurtaran Öntaş, 2008).

Çocuk mahkemelerinin kurulması ise ancak 1979 yılında “2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun” kabul edilmesiyle mümkün hale gelmiştir. Kanunda ceza sorumluluğu başlangıç yaşında herhangi bir değişiklik yapılmamakla birlikte, 11-15 yaş grubu çocuklar açısından ceza sorumluluğunun tespiti ve araştırılması gerekli kılınmıştır. Kanunun, 1982 yılında yürürlüğe girmesi ön görülmesine rağmen ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara’da açılmış ardından İzmir, İstanbul, Kocaeli, Diyarbakır ve Trabzon’da çocuk mahkemeleri kurulabilmiştir (UNICEF, 2010a).

Türkiye’de çocuk ceza adalet sistemindeki hızlı ve kısmen de olsa çocuk odaklı değişimler, 2004 yılında Avrupa Birliğine uyum süreci müzakerelerinde yer alan “Yargı ve Temel Haklar” başlığındaki düzenlemelerle uyumlu olarak 2005 yılında gerçekleşmeye başlamıştır (Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi, 2019). Bu dönemde Avrupa Birliği ve UNICEF ile birlikte veya ayrı ayrı olarak pek çok reform çalışması ile proje yapılmaya başlanmıştır.

Bu doğrultuda çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi çalışmaları kolluktan başlamıştır. Bu çerçevede 2001 yılında “24372 sayılı Emniyet Genel Müdürlüğü, Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” yayınlanarak, yetişkin suçlularla suça sürüklenen veya bu doğrultuda risk altında olan çocukların ayrılması sağlanmıştır (Yaman ve Acar, 2016). Aynı yönetmelikle psiko-sosyal müdahale eğitimi alan uzman personellerin görev tanımları yapılarak İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı “Çocuk Şube Müdürlüğü” bünyesinde “Sosyal Hizmet Büro Amirliği”, ilçelerde ise Çocuk Büro Amirliği sorumluluğunda “Sosyal Hizmet Kısım Amirliği” oluşturulmuş ve meslek elemanları görevlendirilmiştir (Karataş, Aslan ve Kılıç, 2019).

Öte yandan Türkiye’de çocuk ceza adalet sistemine yönelik en önemli reformun, 2253 sayılı Kanunun kaldırılması ve 2005 yılında, “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun” kabul edilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu Kanun ile ceza sorumluluğu yaşı 11’den, 12’ye, hakkında tedbir uygulanan çocukların yasal takipleri ise 15’ten 18 yaşına yükseltmiş ve çocuk yargılamasına yönelik düzenlemeleri belirlemiştir (UNICEF, 2010a). Ayrıca suça sürüklenen, risk altında veya korunma gereksinimi olan veya

çocukların korunması açısından koruyucu ve önleyici tedbir kararları ile güvenlik tedbirleri belirlenerek, pek çok kuruma sorumluluklar yüklenmiş ve çocuk adalet sisteminde multidisipliner yaklaşıma olanak sağlanmıştır (UNICEF, 2014).

Aynı dönemde “5237 sayılı Türk Ceza Kanun” ve “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu” kabul edilerek, 12 yaş altının ceza sorumluluğu kaldırılmış, 12-15 yaş ve 15-18 yaş grupları ile bu yaş grubu çocukların, “davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama ve davranışlarını yönlendirebilme yetenekleri” açısından ayrı düzenlemeler getirilmiştir (UNICEF, 2010a).

Ayrıca bu yasaların, ÇKK ile uyumunu sağlamak ve uygulamayı kolaylaştırmak açısından 2006 yılında, “Çocuk Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile “Çocuk Koruma Kanuna Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik” kabul edilmiştir (UNICEF, 2014).

Diğer yandan takip ve izlemeye olanak sağlayarak suça sürüklenen çocuğun güçlendirilmesi ve suç tekrarının önlenmesi amaçlarıyla, izlem, kontrol veya denetim kararı verilen çocuklarla ilgili işlemlerin yapılmasını sağlamak üzere 2005 yılında “5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” kabul edilmiştir (Aydemir, 2017). Ayrıca bu doğrultuda, “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Şube Müdürlükleri” kurularak meslek elemanları görevlendirilmiştir. Adalet sisteminde mağdurlara yönelik hizmetlerinde gündeme gelmesiyle birlikte 2013 yılında, “Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği” çıkarılarak çalışmaların usul ve esasları ile meslek elemanlarının görevleri detaylandırılmıştır (Tiryaki ve Erol, 2017).

Hakkında tutuklama veya özgürlüğünden yoksun bırakma cezası verilen çocuklar, Çocuk Islah Kurumları, Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Çocuk Eğitim Evlerinde kalmaktadırlar (Yücel, 2017). 2006 yılında kabul edilen “5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun”’da, bu kurumlarda sosyal çalışmacıların ve psikologların zorunlu olarak bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Aynı yıl çıkarılan “26131 sayılı Ceza İnfaz Kurumları Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük”te ise bu personellerin psiko-sosyal servis bünyesindeki görevleri tanımlanmıştır (Yaman ve Acar, 2016).

Kolluk birimine bağılı olarak gerçekleşen son düzenlemelerden biri ise 2012 yılında Jandarma Genel Komutanlığı, Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde “Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü” ve bir kısım İl Jandarma Komutanlıklarında “Çocuk ve Kadın Kısım Amirlikleri” kurulmasıdır. Diğer il, ile ve karakol komutanlıklarında ise “Çocuk ve Kadın Suçları İşlem Astsubayı” görevlendirmeleri yapılmıştır (Yaman ve Acar, 2016).

Çocuk adalet sistemini güçlendirmeyi amaçlayan diğer bir reform 2012 yılında kamu hizmetlerine yönelik işleyişlerde bağımsız bir başvuru mekanizması olan “*Kamu Denetiliğı Kurumunun*”(KDK) kurulmasıdır. Kamu Denetiliğı Kurumuna bir “*Çocuk Ombudsman*”ı atanmış olup çocukların, Kamu Denetiliğı Kurumuna bireysel olarak başvurmalarını sağlayacak bir mekanizmanın oluşturulmuştur. KDK, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve bağımsız kuruluşlarla, çocuk haklarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmekte ve çocuk hakkı ihlallerine yönelik başvuruları değerlendirmektedir (KDK, 2018 yıllık raporu).

Öte yandan çocuk adalet sisteminde, çocuk haklarının korunması ve adalete erişimleri açısından bir diğer gelişme BM Çocuk Hakları Komitesine bireysel başvuru yapılmasına imkan tanıyan "Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokolü"nın 2012 tarihinde imzalanan Ek Bireysel Başvuru Protokolü'nün, 2017 tarihinde kabul edilmesi ve 2018 yılında yürürlüğe girmesidir. Bu sayede hak ihlaline uğrayan çocuklar, iç hukukun tüketilmesi durumunda BM. Çocuk Hakları Komitesine bireysel veya grup olarak başvuru hakkına sahip olmuştur (UNICEF, 2022).

Çocuk adalet sistemindeki bir başka düzenleme ise 2013 yılında Adalet Bakanlığı, Mağdur Hakları Daire Başkanlığının kurulmasıdır. “2020 tarihli ve 63 sayılı *Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*” ile Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığına dönüştürölen başkanlık ile, hem Bakanlık hem de taşra düzeyinde, adliyeler bünyesinde pek çok yeni düzenleme gerçekleştirilmiştir (Mutlu, 2021). Gerçekleştirilen düzenlemelerle, Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde adliyelerde “*Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri*” kurularak, adalet sistemi içinde mahkemelerde çalışmakta olan uzman personeller, mahkemeler bünyesinden çekilerek, bu Müdürlüğe bağlanmıştır (Öztürk, Kayadibi ve Taşdemir, 2021). Daha önce mahkemeler bünyesindeki uzmanların yerine getirmekte

oldukları suça sürüklenen çocuklarla ilgili iş ve işlemler ise bu Müdürlük bünyesinde oluşturulan birimlerden biri olan Ceza Yargılaması Destek Bürosunca yapılmaya başlanmıştır (Özdemir, 2021).

2.1.2. Genel Durum ve İstatistikler

"Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 'nın, İstatistiklerle Çocuk, 2021 Raporuna göre"; Türkiye'nin toplam nüfusu 84 milyon 680 bin 273 kişi olup bu nüfusun, 0-18 yaş çocuk nüfusu 22 milyon 738 bin 300'dür. Çocuk nüfusun, toplam nüfus içindeki oranın her yıl azaldığı görülmekle birlikte 2021 yılında % 26, 9'a inmiştir. Bu oran, çocuk nüfusunun halen nicel olarak önemli bir büyüklükte olduğunu, hizmet alanlar olarak çocuklara yönelik ve çocuklara özgü politikaların planlanması ve uygulanmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Aynı raporun "Çocuk, Şiddet ve Suç" bölümünde yer alan "Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri" ne göre ise suça sürüklenme nedeniyle gelen toplam çocuk sayısı 114.038'dir. Bu çocukların 18.542'si kız çocuğu, 95.496'sı ise erkek çocuk olup karışıkları olay sayısı 79.675'tir. Suça sürüklenen kız çocuklarının karıştığı olay sayısı 11.096 iken, bu sayı erkeklerde 79.675'tir. Çocukların suç işledikleri gerekçesiyle haklarında işlem yapılmasına neden olan hukuksal nedenler ise farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, yaş ve cinsiyet durumuna göre Çizelge 3'teki gibidir

Çizelge 3: Cinsiyete Göre 2020 Yılında, Çocukların Karıştığı Olay Sayısı ve Türleri;

İsnat edilen suç	Toplam	Erkek çocuk	Kız çocuk
Toplam	114.038	95.496	18.542
Yaralama	35.808	29.066	6742
Hırsızlık	34.809	31.085	3724
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	5718	4580	1158
Tehdit	5029	3888	1141
Pasaport kanununa muhalefet	3897	2595	1302
Mala zarar verme	3830	3396	434
Cinsel suçlar	3208	2935	273
Genel tehlike yaratan suçlar	2984	2858	126
Yağma	2184	2088	96
Göçmen kaçakçılığı	2031	1412	619

Hakaret	1867	1291	578
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	1810	1295	151
Sahtecilik	1746	1597	149
Malvarlığına karşı diğer suçlar	1725	1526	199
Aile düzenine karşı suçlar	1187	851	336
Kamu sağlığına karşı suçlar	1027	815	212
Görevli memura mukavemet	911	804	107
Konut dokunulmazlığının ihlali	735	583	152
Dolandırıcılık	580	447	133
Öldürme	579	514	65
Toplumsal olaylar	499	427	72
Adliye karşı suçlar	416	246	170
Bilişim suçları	202	173	29
Genel ahlaka karşı suçlar	175	137	38
Çevreye karşı suçlar	114	109	5
Diğer	967	798	169

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2021 raporu verilerine göre düzenlenmiştir.

Çizelge 3'teki veriler ele alındığında, suç istinadının "yaralama" da yoğunlaştığı, yaralanma dışında "hırsızlık, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak, tehdit, pasaport kanununa muhalefet ve mala zarar verme" davranışlarının gerçekleştiği görülmektedir.

Bu çocuklardan haklarında adli işlem yapılarak çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde verilen karar sayısı Çizelge 4'deki gibidir.

Çizelge 4: Cinsiyete Göre Karar Verilen Dava Sayısı

Mahkeme	Kız Çocuğu	Erkek Çocuğu
Çocuk Mahkemesi	6784	65.301
Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	393	8396
Toplam	7177	73.697

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2021 raporu verilerine göre düzenlenmiştir.

Çizelge 4’deki kararlara bakıldığında, haklarında karar verilen erkek çocukların her iki mahkemede de yargılandığı görülmektedir.

Öte yandan, genel kanunlar dışında, özel kanunlarca belirlenen ve bu kanunlara aykırı davranıldığından haklarında işlem yapılan çocuk ergenlerin yaş ve cinsiyetlere göre dağılımları Çizelge 5’deki gibidir;

Çizelge 5: Özel Kanunlar Uyarınca Açılan Davaların Yaş Ve Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı

İsnat edilen suç	Toplam	12-15 yaş		15-18 yaş	
		Erkek	Kız	Erkek	Kız
Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile diğer Aletler hk. Kanun	2563	736	16	1778	33
Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	2145	584	6	1536	19
Terörle Mücadele Kanunu	1003	314	28	613	48
Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	914	188		722	4
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	731	275	18	409	29
Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkol Piyasasının Düz. Dair Kanun	207	59		148	
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	97	16		81	
Atatürk Aleyhine İşlene Suçlar Hak.K.	79	28	1	47	3
Orman Kanunu	66	27	1	38	
Futbol ve Diğer Spor Müs. Bahis ve Şans Oyunları Düzen. Hak. Kanun	65	7		55	3
Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hk. Kanun	56	10	1	43	1
Elektronik Haberleşme Kanunu	44	8	2	27	7
Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Mer. Hiz. Hak. Kanun	25	4		20	1
Petrol Piyasası Kanunu	21	9		11	1
Diğer Özel Kanunlar	20	6	1	11	2
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu	15	3		11	
Sınai Mülkiyet Kanunu	13	1		12	
Karayolları Trafik Kanunu	12	7		5	
Vergi Usul Kanunu	8			8	
Türk Ticaret Kanunu	3			3	

Rulet, Tilt, Langırt ve Bn. Oyun Alet ve Makç Hak. Kanun	2			2	
Toplam	8089	2282	74	5580	152

Adalet Bakanlığı, 2020 yılı Adalet İstatistikleri verilerine göre düzenlenmiştir.

Bu çilgeye bakıldığında özellikle "*Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile diğer Aletler Hakkındaki Kanuna*" göre işlem yapılan çocuk ve gençlerin sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum gerek yasal olmayan yollarla gelir elde etme konusunda bir eğilim olduğunu gerekse bireysel silahlanmanın kolaylaştırılmasına bağlı olarak çocuklarının ateşli silahlara erişimlerde zorluk yaşamadığını göstermektedir.

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde, karar verilen ve devam etmekte olan davaların genel sayısına dair veriler Çizelge 6'daki gibidir:

Çizelge 6: Mahkeme Türüne Göre Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Gelen, Karara Bağlanan Ve Gelecek Yıla Devreden Dava Sayıları

Dava Durumu	Çocuk Mahkemesi	Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	Toplam:
Yeni Gelen	99.389	11.098	110.487
Karara Bağlanan	44.699	4785	49.484
Gelecek Yıla Devredilen	54.690	6313	61.003

Adalet Bakanlığı, 2020 yılı Adalet İstatistikleri verilerine göre düzenlenmiştir.

Çizelge 6'daki verilere bakıldığında, 49.484 davada çocuklar hakkında karar verilmiş olduğu, 110.487 yeni işlem başlatıldığı, 61.003 davanın devam ettiği toplamda devam eden 171.490 dava dosyasının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan halen devam etmekte olan davaların mahkeme ve il ayrımlarına göre dağılımları Çizelge 7'deki gibidir:

Çizelge 7: İllere Göre 2020 Yılında Mahkeme Türüne Göre Devam Eden Dava Sayısı

İL	Çocuk Mahkemesi	Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi
İstanbul	20958	3350
Ankara	6727	901
İzmir	4903	761
Diyarbakır	3364	628
Gaziantep	3245	633
Adana	3202	638

Bursa	3082	607
Antalya	2861	296
Kocaeli	2429	
Eskişehir	2026	
Kayseri	1837	
Samsun	1719	
Konya	1624	
Tekirdağ	1322	
Nevşehir	1289	
Sakarya	1055	
Denizli	971	
Batman	963	
Kahramanmaraş	945	
Aydın	837	
Balıkesir	704	
Malatya	676	
Osmaniye	560	
Sivas	519	
Edirne	479	
Çanakkale	337	
Kırıkkale	312	
Trabzon	273	
Toplam	69219	7814

Adalet Bakanlığı, 2020 yılı Adalet İstatistikleri verilerine göre düzenlenmiştir.

Çizelge 7'ye bakıldığında suça sürüklenerek hakkında çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde işlem yapılan çocukların illere göre en fazla yoğunluğun olduğu ilk on ilin *İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Bursa, Antalya, Kayseri ve Samsun* olduğu görülmektedir. Ancak, bu veriler sadece Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde haklarında işlem yapılan çocukların sayısını göstermektedir.

Bununla birlikte bu mahkemelerin olmadığı yerlerde, bu mahkemelerin görevleriyle yetkilendirilerek yasal işlemlerin yapıldığı asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri de bulunmaktadır. Nitekim aynı raporun yaş grubuna göre mahkemelerde hakkında işlem yapılan çocukların verilerine bakıldığında sadece 2020 yılı için 12-14 yaşındaki 79.107 erkek ve 9514 kız çocuğu ayrıca 15-17 yaş grubu çocuklarda ise

111.291 erkek çocuğu, 9777 kız çocuğu için yani toplamda 109.689 çocuk için yeni açılan ve devam eden davaların bulunduğu görülmektedir. Bu veriler ise Çizelge 6'da yer alan oranlarla uyuşmamaktadır. Bu durumun ise veriler toplandığı esnada, açılmaya devam eden dava sayılarının UYAP sistemine yansımamış olmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir.

Diğer yandan çocuklara yönelik alınan kararlarda, çoğunlukla cezalandırma içeren kararların verildiği görülmektedir. Bu kararların yaş ve cinsiyete göre dağılımları ise şöyledir;

Çizelge 8: Mahkemelerde Yaş Gruplarına Göre Verilen Kararların Dağılımı

KARAR	12-14 YAŞ		15-17 YAŞ		TOPLAM
	Erkek	Kız	Erkek	Kızı	
Takdir yetkisine bağlı verilen kararlar	20977	2486	29699	2532	55694
Mahkûmiyet kararı	20155	1087	29964	1309	52515
Hükmün açıklanmasının geri bırakılması	10804	1532	15406	1850	29592
Beraat kararı	8653	1082	13312	1274	24321
Hapis/özgürlüğünden yoksun bırakma kararı	7412	325	12091	408	20236
Adli ve idari para cezası	7713	413	10725	494	19345
Hapis cezası erteleme	2470	162	3105	189	5926
Diğer mahkûmiyet	2062	140	3082	173	5457
Güvenlik tedbiri uygulanması	498	27	951	45	1521
Toplam	80744	7254	118335	8247	214607

Adalet Bakanlığı, 2020 yılı Adalet İstatistikleri verilerine göre düzenlenmiştir.

Bu kararlara bakıldığında beraat kararlarının, genel kararlara oranla oldukça düşük olduğu, buna karşılık ceza içeren "*mahkûmiyet, özgürlüğünden yoksun bırakma, adli ve idari para cezası, hapis cezası erteleme ve hükmün açıklanmasının geri*

bırakılması kararlarının" yüksek olduğu ve onarıcı adalet uygulamaları yerine sıklıkla cezalandırma içeren kararların verilmiş olduğu görülmektedir.

Bu istatistiklere ek olarak suça sürüklenen çocukların, son beş yıldaki ortalama yargılama sürelerine dair veriler Çizelge 9'daki gibidir.

Çizelge 9: Son 5 Yıla Göre Mahkemeleri Ortalama Görülme Süresi / Gün (2013-2020).

Mahkemeler	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Çocuk Mahkemesi	298	241	226	258	265	279	261	360
Çocuk Ağır Ceza Mah.	210	228	230	256	240	232	230	356

Adalet Bakanlığı, 2020 yılı Adalet İstatistikleri verilerine göre düzenlenmiştir.

Tüm bu yargılama süreci sonrasında, özellikle ceza olarak verilen kararlardan çocuklar açısından en önemli karar, özgürlüğünden yoksun bırakılmasına neden olan hapis cezasıdır. Bu karara yönelik veriler Çizelge 10'daki gibidir.

Çizelge 10: Yaş Ve Cinsiyete Göre Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Çocuk Sayıları

Yıl	Toplam	<u>Toplam Sayı</u>		<u>12 - 14 yaş</u>		<u>15-17 yaş</u>		Toplam hükümlüler içindeki oranı
		Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
2016	9201	8960	241	1259	32	7701	209	4, 9
2017	11.805	11.496	309	1632	61	9864	248	5, 5
2018	14.502	14.090	412	2190	86	11.900	326	5, 4
2019	13.015	12.644	371	1997	71	10.647	300	4, 6
2020	10.234	9902	332	1528	74	8374	258	4.0

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2021 verilerine göre düzenlemiştir.

Bu çizelgeye bakıldığında, her ne kadar genel bir azalma görülse de, bu oranların halen yüksek olduğu ve özgürlüğünden yoksun bırakma cezasının yerine alternatif seçeneklerin uygulanmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2.1.3. Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sistemiyle, kendisine veya bir başkasına karşı işlenen suçlar ve eylemler sonrasında zarar gören çocuğun korunması, bir suç davranışı sonrasında

hakkında suça sürüklenen çocuk olarak işlem yapılan çocuğun, yeniden suç içeren davranışlarda bulunmasının önlenmesi, toplumla bütünleşmesi, uyumu ve yeniden toplumsallaşabilmesinin sağlanması ve suç davranışına neden olan risklerin giderilmesini hedeflemektedir (UNICEF, 2010a). Bu hedefler, bireylere, anne-babalara, topluma ve devletlere pek çok görev ve sorumluluk yüklemekte olup bu görev ve sorumluluklar ulusal ve uluslararası mevzuatla belirlenerek çocukların hakları, yararı ve esenlikleri güvence altına alınmıştır (UNICEF, 2007). Güvencenin kapsamını anlamak için suça sürüklenen çocuklara yönelik mevzuat, süreç ve uygulamaların ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Uluslararası Sözleşmeler;

Çocuk haklarını düzenleyen en temel belge “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”dir. Sözleşmenin 37.maddesi, çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakmanın en son çare olmasını, çocuk özgürlüğünden yoksun bırakıldığında ise çocuğun saygınlığı doğrultusunda tüm önlemlerin alınması gerektiği belirtilmektedir (UNICEF, 2010b; UNICEF, 2013a). Ayrıca BM Çocuk Hakları Komitesinin, Sözleşmenin 37. ve 40.maddelerini esas alarak 2007 yılında hazırlanan “Çocuk Adaletinde Çocuk Haklarına İlişkin 10.No.lu Genel Yorumunda”; çocuk adaletinin ilkeleri ve unsurlarını açıklanarak taraf devletlerin, kanunlarla ihtilafa düşen çocuklara yönelik olarak adli kovuşturma olmadan ve özgürlüğünden yoksun bırakılmadan alınacak önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanmasına vurgu yapılmaktadır.

1985 yılında kabul edilen “Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standartlar Kuralları” olan ve yargılama süreçlerini tanımlayan *Pekin Kuralları* ile, çocuk adalet sisteminin genel ilkelerini düzenleyen temel yaklaşımların neler olacağını, soruşturma ve kovuşturma süreçleri, hüküm verme ve tespiti ilişkin düzenlemeler, çocuğun rehabilitasyonuna ilişkin ilkeler ve tüm bunlara yönelik araştırma, planlama, değerlendirme ve politika oluşturma başlıklarını tanımlamıştır (UNICEF, 2013a).

1990 yılında kabul edilen “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeler olan *Riyad Kuralları*” ise, çocuk suçluluğunda önlemeyi odak alarak, “Temel Perspektifleri, Yönlendirici İlkelerin Kapsamı, Genel Önlem, Sosyalleşme Süreçleri, Sosyal Politika, Yasal Düzenlemeler, Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, Araştırma, Politika Geliştirme ve Koordinasyonunu açıklamıştır” (UNICEF, 2013a).

1990 yılında *Pekin Kuralları* ile birlikte kabul edilen “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları olan Havana Kuralları” da, suça sürüklenen çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasına yönelik temel perspektifleri, kuralları, kuralların kapsamı ve uygulanmasını, gözaltına alınan ve yargılaması yapılan çocuklara yönelik asgari standartları ve eğer tutuklanma gerçekleşirse bu kurumlara ilişkin düzenlemeleri belirlemiştir (UNICEF, 2013a).

Ulusal Mevzuat ve Uygulamalar;

Suça sürüklenen çocuklar yönelik uygulamalar *kollukta Çocuk Şube Müdürlüklerinde* başlayıp, *Çocuk Savcısı*na yapılacak soruşturma sonucuna göre kovuşturmanın yapılacağı *Çocuk Mahkemeleri veya Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri* ile devam etmektedir. Bu mahkemelerin olmadığı yerlerde ise bu görevi ceza mahkemeleri üstlenmektedir. Mahkeme sürecinde verilecek kararlara göre bu süreç devam etmektedir. Eğer çocuk serbest bırakılmışsa mahkemede, tutukluk veya hapis cezası kararı verilmişse Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumlarında, denetim tedbirleri uygun görülmüşse *Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü*nde suça sürüklenen çocukla ilgili uygulamalar tamamlanmaktadır. Suça sürüklenen çocukla ilgili tüm işlemler *Çocuk Koruma Kanunu'nda (ÇKK)* ve *Türk Ceza Kanunu'nda (TCK)* yer alan düzenlemelere göre yapılmaktadır (Uluğtekin, 2004).

TCK'ya göre suça sürüklenen çocuklar, 12 ve altı, 12-15 arası ve 15-18 olmak üzere 3 farklı yaş grubuna (UNICEF, 2007) ayrılmaktadırlar. Aynı yasa gereği 12 yaşında altında olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur ve sağır ve dilsiz çocuklar açısından ceza sorumluluğu yaşı 15 yaş ile başlamaktadır. Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar suça sürüklenirse sadece eğitici ve koruyucu nitelikte güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır (Akyüz, 2000; Aydın, 2009; UNICEF 2010a).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik yapılacak adli işlemlerde 12 ve 18 yaş aralığındaki çocuklar açısından ceza sorumluluğunun belirlenmesi kavramı öne çıkmaktadır. Bu kavramın açıklanabilmesinde “suçun anlam ve hukuki sonuçlarını kavrama” ile “davranışlarını yönlendirme yeteneği” tanımlamaları, çok önemli iki temel ölçüttür (Fendoğlu, 2014; UNICEF, 2010a). Ancak her iki ölçütü bir arada değerlendirmek ve suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanacak kararı verme yetkisi, sadece yargılamanın yapıldığı mahkeme hâkimindedir (ÇKK, 20.Md).

Ceza sorumluluğunun belirlenmesinde çocuğun algı, bilinç ve oryantasyon ile ayırt edebilme, fark edebilme, anlamlandırabilme, karşı koyabilme ve irade gösterebilme, muhakeme yapabilme durumlarının değerlendirilmesi gerekmektedir (Üge, 2017; Dokgöz, Kar, Gamsız Bilgin, Yaşat Aksay ve Aktürk 2021). Ancak bu durumların sadece bilişsel ve ruhsal açıdan değerlendirilmesi yeterli olmayacağından suça sürüklenmesine neden olan tüm faktörlerin bir arada değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Baykara Acar, 2009). Bu değerlendirme sosyal hizmet uzmanlarının, eğitimlerini aldıkları sosyal inceleme raporu ile mümkün olabilmektedir (Uluğtekin, 2004; Karataş, 2016).

Mahkeme Hâkimi bu konudaki yetkisini kullanırken 12 ve 15 yaş arasındaki çocuklar için *"ÇKK'nın 35/1 maddesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 20/1-7. Maddeleri gereği"* içinde bulundukları *"mevcut koşullar, bireysel, ailesel ve çevresel etkiler, sosyal, kültürel, toplumsal ve ekonomik koşullar ve biyopsikososyal durum ile eğitim durumlarının"* tamamını *"adli tıp raporları veya sosyal inceleme raporları"* aracılığıyla tespit edilmesini ve kararlarını bu değerlendirmelerden sonra verilmesini sağlamaktadır (UNICEF, 2007). Ayrıca ilgili mahkeme, söz konusu çocuk için sosyal inceleme raporuna gerek duymadan bir karar vermiş ise bunun gerekçesinin neler olduğunu, hüküm kararında belirtmesi gerekmektedir. Bununla birlikte 15 yaşını dolduran ve 18 yaşını tamamlamamış suç sürüklenen çocuklar açısından adli tıp raporu veya sosyal inceleme raporunun alınmasının takdiri mahkeme hâkiminin olup zorunlu bir uygulama değildir (UNICEF 2010a).

Mahkemece yapılan yargılama sonucunda suça sürüklenen çocuklar için *"danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri"* olan güvenlik ile koruyucu ve destekleyici tedbirler (ÇKK, 5.md.) veya cezai yaptırımlar kararı verilmektedir. Bu tedbirler, uygulama amacına ulaşp ulaşmadığına bakılmaksızın suça sürüklenen çocuk 18 yaşını doldurmasıyla birlikte sona ermektedir. Ancak eğitim tedbiri, bu düzenlemeden ayrı tutularak, devam etmesi gereken durumlarda, çocuğunda rızasının alınması koşuluyla, tedbirin devamını gerektirecek koşullar kalkana dek devam etmektedir (ÇKK, 7/6 Md.).

Cezai yaptırımlar, *"güvenlik tedbirleri ve hapis ya da adli para cezası"* cezalarından oluşmakta olup hapis cezası, çocuğun özgürlüğünden yoksun kalmasına neden olan ağır bir yaptırımdır. Bu cezaların dışında *"Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB), 2*

yıl ve altı cezalarda ceza erteleme, 1 yıl ve altı cezalarda para cezası, denetimli serbestlik uygulamaları, maddi zararın giderilmesi, adli kontrol şartı, mahkemece belirlenen alanlara girmemek, belli bir meslek veya sanatı yapmasının yasaklanması, mahkemece belirlenecek bir konuda eğitime katılmak veya gönüllü olarak kamuya yararlı bir işte çalışmak ya da sorumluluk almak" gibi yaptırımlar uygulanabilmektedir (Akbulut, 2013; Akyüz, 2018; Can, Tuna ve Tuna 2019).

Bunlarla birlikte yasal düzenlemelere ve yapılan pek çok reforma rağmen ÇKK'nun bir ceza kontrol sistemi özelliğinden uzaklaşarak çocuk adalet sisteminin ilkeleri doğrultusunda bir uygulamaya dönüşemediği görülmektedir (Arkadaş ve Müftü, 2010). Ayrıca halen Çocuk Mahkemeleri yeteri kadar yaygınlaştırılmamış olup bu mahkemeler yerine çocukların Çocuk Ağır Ceza, Ağır Ceza ve Çocuk Mahkemesi sıfatıyla görevlendirilen mahkemelerde veya yetişkinlerle bir arada yargılanmaya devam edildiği görülmektedir (Aydın,2009).

2.1.3.1 Çocuk Adalet Sisteminin Güçlendirilmesine Katkı Sağlayan Projeler

Türkiye’de çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesini ve suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak üzere kamu kurumları ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği pek çok proje, program ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Koçyıldırım,2012).

Çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesini sağlamak üzere hazırlanan ilk proje, Avrupa Birliğinin mali, UNICEF’in teknik desteği ile 2005-2008 yılları arasında gerçekleştirilen *“Türkiye'deki Çocuklar İçin İyi Yönetişim, Koruma ve Adalet Doğru”* projesidir.

Bu proje UNICEF Türkiye koordinatörlüğünde, Adalet Bakanlığı, (mülga). SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Türkiye Barolar Birliği paydaşlığında gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı doğrultusunda, çocukların korunması ve toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Bu konuda temel verilerin belirlenmesi, ampirik kanıtların oluşturulması, kurumsal iş birliklerin sağlanması ve ortaklaştırılabilmesi ve kurumların, yasalarla ilişkili olan çocuklara yönelik koruyucu hizmetler geliştirmelerini sağlayacak çalışmalarına destek verilmiştir (UNICEF, 2009). Bu doğrultuda;

- ✓ “çocuk adalet ve koruma sistemlerinde görevli profesyonellerin çocuk haklarını

koruma ve gerçekleştirme kapasitelerinin güçlendirilmesi,

- ✓ *kanunla ihtilafa düşen çocuklar için alternatif uyuzmazlık çözüm mekanizmaları sağlanması,*
- ✓ *sistem dışında kalan çocuklara telafi eğitimi ile ikinci bir fırsat sağlanması,*
- ✓ *toplumun bütün kademelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması,*
- ✓ *en kötü biçimlerdeki ocuk işçiliğinin azaltılması,*
- ✓ *aile arabuluculuğu ve alternatif bakım, koruma modelleri dahil olmak üzere önleyici mekanizmaların devreye sokulması,*
- ✓ *ana, babaları veya onlara bakmakla yükümlü kişilerle birlikte yaşamayan çocuklar için kurumlara yerleştirme yerine alternatif aile ortamları sağlanması,*
- ✓ *kurumlarda ve koruyucu ailelerin yanında yaşayan çocukların bakım ve korunmalarına yönelik asgari standartların geliştirilmesi,*
- ✓ *haklarından yararlanmaları ve kendilerini koruma bilincine sahip olmaları için ergenlerin yaşam becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir” (UNICEF, 2007b).*

Bu proje kapsamında Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı yürütücülüğünde, ocuk adalet sistemi ve ocuk koruma alanında çalışanlara yönelik “*ocuk Koruma Kanunu Farkındalık Eğitimleri*” verilmiş, multidisipliner bir yaklaşımla ve akademi desteği ile ceza sorumluluğu yaşı, iyileştirici adalet uygulamaları, farklı ülke rnekleri, Türk ocuk adalet sistemi tartışılarak “*Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Alternatif Yaptırımlar*” kitabı hazırlanarak, tüm ocuk ceza adalet sistemi ile ilgili olanların faydalanımına sunulmuştur. Ayrıca kapsamlı “*ocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İlkeler*” rehberi hazırlanarak tüm paydaşlar ve ocuk koruma alanında çalışanlarla paylaşılmıştır (UNICEF, 2007b).

ocuk adalet sisteminin güçlendirilmesine katkı sağlayan ikinci proje “***nce çocuklar: ocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi***” (2008-2010) projesidir.

Bu proje yine UNICEF Türkiye’nin koordinasyonunda ve aynı paydaşlarla yürütülmüştür. Bu projede ocuk ihmal ve istismarının önlenmesi, ocuk koruma alanının glendirebilmesi, bunun için sistematik araştırma, veri toplama, izleme, nleme çalışmaları ile politika ve yasaların geliştirilmesi, kurumsal duyarlılık ile kapasite arttırma amaçlanmıştır. Amaçlar doğrultusunda kurumlara ilgili çalışmalar yürütülürken

kurumlar arası koordinasyonu sağlamaya yönelik çalışmalarda planlanmıştır (UNICEF, 2009). Bu proje doğrultusunda;

- “Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi ve Uygulama Planı (2011-2015).” hazırlanmıştır. Bu belge çocuk hizmetleri konusunda bir Türkiye modeli, model için strateji ve hizmetlerin koordinasyonunu sağlayacak bir eylem planı içermiştir.
- “Çocuk Koruma Sisteminde Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Geliştirilmesi Projesi” uygulanmıştır. Projede, bütüncül, etkili, koruma, izleme ve değerlendirme hizmetlerini kapsayacak çocuk merkezli, kurumlar arası eşgüdümün sağlandığı bir çalışma mekanizmasının oluşturulması hedeflenmiştir. Proje, çocukların eğitime katılımlarının düşük, sayıca sokakta çalışan veya yaşayan çocuklar ile suça sürüklenen çocukların yaygın olduğu pilot iller belirlenmiştir. Buna göre Ankara, Adana, Bursa, Batman, Diyarbakır, İzmir, İstanbul, Kocaeli, Samsun, Trabzon, Mersin ve Şanlıurfa illerinde uygulama yapılmıştır.
- Pilot illerdeki uygulama el kitabı haline getirilerek, uygulama örneği sağlaması açısından pilot iller dışındaki ilgili kurum ve kuruluşlarla da paylaşılmıştır (UNICEF, 2012).
- Çocuk hakları ve çocuk adalet sistemi eğitim programı doğrultusunda Emniyet Genel Müdürlüğü personellerine eğitimler verilmiştir.
- “Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Programı El kitabı” hazırlanarak, çocuk adalet sistemi profesyonelleri eğitimleri yapılmıştır.
- Multidisipliner bir yaklaşım ve akademi desteği ile “Ceza Sorumluluğu Rehberi” hazırlanarak tüm paydaşlar ve çocuk ceza adaleti çalışanları ile paylaşılmıştır (Eğitim Daire Başkanlığı, 2011).
- Özgürlüğünden yoksun bırakılarak ceza infaz kurumlarında kalmakta olan çocukların rehabilitasyonuna yönelik olarak “ARDIÇ Projesi” başlatılmıştır. Bu proje kapsamında çocuklara yönelik “Psiko-sosyal Destek Müdahale Programları, Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi/BİSİS ve Etkin Hükümlü Yönetim (EHY). Modeli” geliştirilerek, eğitimler tamamlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır” (Mutlu, 2021).

Çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesine katkı sağlayan üçüncü proje ise “Çocuklar İçin Adalet Projesi”dir (2012-2014). Bu proje Adalet Bakanlığı, Aile ve

Sosyal Hizmetler Bakanlığı (mülga/Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı). Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye paydaşlığında yürütülmüştür. Bu projenin temel hedefleri şunlardır:

- 1) “Adil yargılama hakkının yaşama geçirilmesi, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına son çare olarak başvurulması ilkeleri çerçevesinde çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının korunması,
- 2) Çocuk adalet sistemi çalışanları için uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış bir hizmet içi eğitim programının hazırlanması,
- 3) Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS). çerçevesinde bireye özel rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanması” (UNICEF, 2012).

Bu 3 temel hedef doğrultusunda;

- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017). oluşturulmuştur.
- Diğer iki proje kapsamında hazırlanan Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi (2014-2019) revize edilmiştir.
- Bu belgeye ek olarak “Yeni Çocuk Koruma Modeli ve Koordinasyon Strateji Belgesi” oluşturularak pilot illerde uygulanmıştır.
- Pilot uygulama sonrasında yeniden revize edilerek, uygulama planları ve eğitim materyalleri hazırlanmış, ardından tüm illerde “Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon eğitimleri” verilmiştir.
- Yine bu model sonrasında tüm illerde Merkezi Koordinasyon, İl ve İlçe Koordinasyon ile Sekreteryaya yapılanmaları tamamlanmıştır (Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, 2018).
- Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının takibi ve izlenmesi için “Tedbir Kararları Bilgi Sistemi” (TKBS) oluşturulmuştur.
- Ulusal ve uluslararası danışmanlar tarafından “Türkiye’deki Çocuk Adalet Sistemi”, “Kamu Vesayeti”, “Savcılık Çocuk Büroları” ve “Koruyucu Destekleyici Tedbirlerin Uygulanması”na ilişkin araştırmalar yapılarak, raporları hazırlanmıştır.
- Çocuk adalet sistemine gelen mağdur, suça sürüklenen veya tanık çocukların örselenmesini önlemek amacıyla, bağımsız teknik uzmanlar aracılığıyla

çocuklarla adli görüşmelerde sorunlar, ihtiyaçlar, fiziksel ve teknik standartlar belirlenerek raporlaştırılmıştır.

- Bunun sonucunda “*Adli Görüşme Odaları Standartları*” hazırlanarak, ilk pilot oda Ankara Sincan Adliyesi’nde kurulmuştur (Eğitim Daire başkanlığı, 2014).
- Daha sonra farklı pilot iller eklenerek standartlar revize edilmiştir. Adliyelerde “*Adli Görüşme Odaları*” oluşturularak yaygınlaştırılmıştır.
- Adli Görüşme Odalarında görev yapan profesyonellere yönelik mesleki, teknik personel yönelik ise hizmet içi eğitimler verilmiştir. Adli Görüş Odalarının sayıları arttırıldıkça bu eğitimlere devam edilmektedir. Şu an bu odaların tüm illerde yaygınlaştırılma çalışmaları Adalet Bakanlığınca tamamlanmak üzeredir.
- “*Uluslararası katılımlı Çocuklar için Adalet Sempozyumu*” yapılarak Türkiye’deki çocuk adalet sistemi analiz edilmiş ve sempozyum kitapları basılmıştır (UNICEF, 2014).
- *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı* tamamlanmıştır. Bu program doğrultusunda;
- Tematik alan uzmanlarının desteği ile “*Hukukçular için Eğitim Kitabı*”, “*Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı*”, “*Vaka Temelli Eğitim Kitabı*”, “*Ulusal Çocuk Mevzuatı*” ve “*Uluslararası Çocuk Mevzuatı*”ndan oluşan *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim materyalleri* oluşturulmuştur.
- Hali hazırda çocuk adalet sistemi içinde çalışan hakim, cumhuriyet savcısı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve psikolojik danışmanlardan oluşan bir kolaylaştırıcı ekip oluşturularak eğitici eğitimi verilmiştir.
- Çocuk adalet sisteminde çalışmakta yargı çalışanlarına yönelik çocuk adalet sistemi uzman eğitimleri verilmiştir.
 - Bu eğitimlerin çıktılarından biri olarak aday hakim ve aday cumhuriyet savcılarına yönelik eğitici el kitabı oluşturularak, Adalet Akademisinde stajlarını görmekte olan aday hakim ve aday cumhuriyet savcıları için çocuk adalet sistemi eğitimlerine başlanmıştır.
 - Yine bu eğitimin çıktılarından biri olarak mesleğe yeni başlayan sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve psikolojik danışmanların eğitimlerine

yönelik bir eğitim programı ve eğitim materyali oluşturulmuştur. Proje bitimi sonrasında da, yargı sisteminde değişiklikler ve alandaki mesleki yeni gereksinimler dikkate alınarak bu eğitim programı revize edilmiş olup “Çocuk Adalet Sistemi Standart Eğitimi” olarak halen devam etmektedir (Eğitim Daire Başkanlığı, 2014).

- Ceza infaz kurumlarında kalmakta olan özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklara yönelik geliştirilmiş olan *Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi/BİSİS*, koşullu salıverilmeyi de içerecek şekilde güncellenerek, uygulayıcı eğitimleri verilmiştir.
- “*Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi/BİSİS*, Adalet Bakanlığı bilgi sistemi olan UYAP’a entegrasyonu sağlanarak, hizmetin niteliği arttırılmış ve güçlendirilmiştir (Ceza ve Tevkifevleri Gen.Müd, 2016).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan ve suç mağduru, suça sürüklenmiş, madde bağımlısı, sokakta yaşayan çocukların rehabilite edildiği Çocuk Destek Merkezlerine yönelik olarak psiko-sosyal destek ve müdahale programı geliştirilmiş ve uzman personelin eğitimleri sağlanmıştır (ASHB, 2015).

Bu projelerin dışında, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nce AB Katılım Öncesi Mali Destek Aracı (IPA) ile suça sürüklenen çocukların, suç tekrarının önlenmesi, rehabilitasyonlarının ve topluma yeniden kazandırılmasının sağlanması amaçlarıyla “*Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar ve Mağdurlarla İlgili Çalışmaların Geliştirilmesi Projesi*” (Ceza ve Tevkifleri Gen. Müd.2016). “*Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar İçin Etkin Bir Risk Değerlendirme Sisteminin Geliştirilmesi / DENGİ Projesi*” gerçekleştirilmiştir (UNICEF, 2018)

Ayrıca yargının en önemli bileşenlerinden biri olan avukatlarının güçlendirilmeleri ve desteklenmeleri amacıyla UNICEF ve Türkiye Barolar Birliği işbirliği doğrultusunda, “*Türkiye’de Çocukların Adalet Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi*” çalışması hazırlanmıştır (UNICEF, 2017). UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge temsilciliği (ECARO) tarafından hazırlanan “*Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler*” UNICEF Türkiye ve Türkiye

Barolar Birliği tarafından tercüme edilerek, başta avukatlar olmak üzere adli sistemde çalışmakta olan yargı çalışanlarıyla paylaşılmıştır (UNICEF, 2018).

Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF işbirliği doğrultusunda ise; “Çocuk Koruma ve Adalet Sistemi Eğitici Eğitimi” programı başlatılmıştır. Ayrıca “Çocuklar İçin Adalet Projesi” kapsamında daha önce hazırlanan “Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Çocuk Adalet Sistemi Eğitim Kitabı” UNICEF ve Türkiye Adalet Akademisi işbirliği ile revize edilerek “Aday Hakim ve Cumhuriyet Savcıları için Çocuk Adalet Sistemi” modülü haline getirilmiştir (Türkiye Adalet Akademisi, 2022).

2.2. REFAH SİSTEMLERİNE GÖRE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ UYGULAMALARI

Farklı ülkelerde, çocuk suçluluğuna dair farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeleri anlamak için *Esping- Andersen Refah Devleti Modeli* (Aslan, 2017; Koray, 2008; Rakıcı ve Kurşun 2016, Şenkal, 2017) doğrultusunda “*Sosyal Demokrat Model, Liberal Model, Muhafazakâr Model ve Güney Avrupa Modeli*” sınıflandırmasına göre belirlenmiş ülkelere bakmak gerekmektedir.

2.2.1 Sosyal Demokrat Evrensel Modele Göre Hollanda'daki Uygulamalar

Hollanda'da çocuk adaleti uygulamaları *Çocukların Korunması Kanunu, Çocuk Ceza Kanunu ve Çocuk Medeni Kanunu* ile düzenlenmiştir. Hollanda'da ceza sorumluluğu yaşı 12'dir. Azami hapis süresi ise 24 aydır. Tekrar suç işleme oranı yaklaşık olarak %60-70 arasındadır. Suça sürüklenen çocuklara yönelik işlemleri *Güvenlik ve Adalet Bakanlığı* üstlenmiştir (Moore, 2014).

Hollanda'da, ülke genelinde yaygınlaştırılan, denetimli serbestlik hizmetlerini yerine getiren ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili sorumlu tüm adli kuruluşlar üzerinde yetkisi olan ve *Güvenlik ve Adalet Bakanlığı'nın* denetiminde olan *Çocuk Bakım Kurumu- Youth Care Agency* bulunmaktadır. Bakanlık, suça sürüklenen çocuklara hizmet sunan adli , sağlık, eğitim ve sosyal hizmet kuruluşlarının fonlanmasını sağlamaktadır (van der Laan, Rokven, Weijters ve Beerthuisen, 2019).

Hollanda'da suça sürüklenen çocuklara verilen yaptırımların en başında *toplum temelli hizmetler ve denetimli serbestlik hizmetleri* gelmektedir. Bu yaptırımlar, ücretsiz kamu hizmeti veya bir eğitim programına katılmayı zorunlu tutan *alternatif yaptırım kararları, para cezası* veya 6-12 aylık bir süreyi kapsayan, içeriğine Hâkimin karar

verdiği, bir kamu ya da sivil toplum kuruluşunun gözetimi ile uygulanan *davranış değişikliği yaptırımıdır* (UNICEF, 2007a). Çocuklara hapis cezası verildiğinde ve ceza infaz kurumuna yerleştirildiklerinde, YOUTURN adlı plan uygulamaktadır. Bu plan, her çocuk için suça sürüklenmeye neden olan durumlara odaklanarak, bireysel terapi ya da grup terapisi, ilaç tedavisi, psiko-eğitim veya aile danışmanlığı hizmetlerini içermektedir (IJJO, 2008).

Hollanda'da, ağır bir suç nedeniyle hapsedilme süreleri 12-16 yaş gençler için azami 12 ay, 16-17 yaş grubu gençler içinse 24 aydır. Cezasının üçte ikisini tamamlayan gençler, koşullu salıverilme imkânından faydalanabilmekte, talep ederse evi dışında, bir kuruma yerleştirilmekte ve denetimli serbestlik birimince izlenmektedir (UNICEF, 2007a). Ceza süresini tamamlayıp tahliye olduğunda ise kendisine bir vaka yöneticisi atanmakta, vaka yöneticisi 3 ay boyunca çocuğa destek verilmektedir (Moerings, 2010; Van der Lann, 2006).

2.2.2. Liberal Refah Devleti Modeline Göre Birleşik Krallık'taki Uygulamalar

Birleşik Krallık'ta çocuk adalet sistemine yönelik uygulamalar "*Çocuk ve Gençler Kanunu, Cezai Adalet ve Kamu Düzeni Kanunu ve Suç ve Düzensizlik Kanunu*" ile düzenlenmiştir. Ceza sorumluluğu yaşı 10 olup hapis cezasına yönelik hangi bir azami yatış süresi bulunmamaktadır ve yaklaşık olarak yeniden suç işleme oranları %70-80'dir (Graham and Moore, 2006; Uluğtekin, 2004).

Birleşik Krallık'ta suça sürüklenen çocuklarla ilgili tüm işlemler, bütçesi Adalet Bakanlığı'nca sağlanan *Gençlik Adalet Kurulu-YJB* tarafından yürütülmektedir. Toplum temelli hizmetler olarak; "*gençlere yönelik rehabilitasyon kararı, yönlendirme kararı, tazminat kararı, para cezası, koşullu cezasızlık/hükmün açıklamasının geri bırakılması ve içki yasağı*" uygulamaları gerçekleştirilmektedir ve bu çalışmaları yerel yönetim tarafından kurulan, her çocuk için görevlendirilen *Genç Suçluluğu Ekipleri -YOT* yapmaktadır (Cankurtaran Öntaş, 2008; Teli, 2010).

İngiltere'de suça sürüklenen çocukların, suça sürüklenme nedenlerini, riskleri, koruyucu faktörleri, suç tekrarının önlenmesi, başkalarına veya kendisine bir zarar vermesini öngörebilmek üzere "*ASSET*" sistemi kurulmuştur ve çocuğun durumu 3'er aylık sürelerle düzenli olarak gözden geçirilmektedir (Padfield, 2010). Bu değerlendirme suç davranışı, yaşam alışkanlıkları ve yaşam tarzı, eğitim ve istihdam

durumu, aile ilişkileri, kişisel ilişkileri, yaşadığı çevre, madde kullanım durumu, bilişsel, duygusal ve fiziksel sağlığı, genel algı düzeyi, suça ilişkin tutum ve düşüncesi, değişmeye yönelik motivasyonu, güçlü yönleri, risk göstergeleri ve başkalarına zarar verme göstergeleri içeren unsurlardan oluşmakta olup çocukla ve *Çocuk Suçluğu Ekibi-YOT* çalışanıyla birlikte hazırlanmaktadır (Ministry of Justice, 2018; Ögel ve Akço Bilen; 2013).

Hürriyeti bağlayıcı ceza olarak 4 ay ile 2 yıl süreyi kapsayan, yarısını hapiste geçirdikten sonra geri kalanının *YOT* çalışanının gözetiminde koşullu salıverilme olarak tamamlanan, *hapis ve eğitim kararı* ya da *uzun süreli cezalar* uygulanmaktadır. Bu cezalar, "*Güvenli Çocuk Evleri-SCH, Güvenli Eğitim Merkezleri-STC ve Genç Suçluluğu Kurumları-YOT*" adında kapalı kurumlarda geçirilmektedir (Moore, 2014). Tahliye sonrası ise çocuğun kaldığı kurumda kendisinden sorumlu olan *YOT* çalışanı, salıverilme sonrasında da gözetim sorumluluğunu yerine getirmeye devam etmektedir (Padfield, 2010; Uluğtekin ve Acar, 2003).

2.2.3 Muhafazakâr Refah Devlet Modeline Göre Almanya'daki Uygulamalar

Almanya'da çocuk adalet sistemine yönelik uygulamalar *Gençlik Yardım Yasası* ve *Gençlik Mahkemesi Yasası* temel alınarak gerçekleştirilmektedir. Ceza sorumluluğu yaşı 14 olup gençlik cezası en az 6 ay en fazla 10 yılı kapsamaktadır (Kinderrechte, 2021).

Almanya'da, gençleri topluma yeniden kazanmayı amaçlayan, caydırıcılığı ve korumayı hedefleyen, işleyişi ve ilkeleri açısından, özel ilkeleri ve uygulama yöntemleri olan ve yetişkin ceza sisteminden tamamen ayrılan bir çocuk yasası düzenlenmiştir (UNICEF, 2007). *Gençlik Mahkemesi Yasasının*; çocuklar ve gençlere özgü özel olarak planlanan bir yasa olması, eğitimi önceliklendirmesi, ülkedeki yardım yasası ile bağlantı kurması, mahkeme kararı yerine çoğunlukla onarıcı adalet (diversion) uygulamalarını kapsamaması ve kapalı kurumları en son çare olarak kabul etmesi olmak üzere beş temel odak noktası bulunmaktadır (Kinderrechte, 2021; Riekenbrauk, 2005).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik takipleri yapabilmek, gençlik mahkemelerine yardımcı olmak ve mahkemelerde çocukların haklarını korumak amacıyla *Gençlik Mahkemesi Destek Hizmetleri Kurumu* oluşturulmuştur (Ozan ve Önen, 2020). Bu kurum, çocukla sürekli iletişimde olmak, mahkemede yargılamanın her aşamasına dahil olmak ve düzenli katılım göstermek, karar verilirken ve ceza sonrası tahliye sürecinde çocuğa

bilgi vermek, tahliye sonrasına hazırlamak, sabıka kaydının silinmesi için dilekçe vermek ve takip etmek işlemlerini yapmaktadır (UNICEF, 2007a).

Gençlik Mahkemesi Yasası, çocuğun ve genci baskıdan korunması, cezalandırmayı en son çare olarak görmesi, hukuki karardan önce çocuğun ve ailenin güçlendirmesi, okul veya gençlik yardımıyla desteklenmesi ve pedagojik müdahalelerin gerçekleştirilmesi amacıyla hukuki karardan vazgeçme olarak tanımlanan onarıcı adalet (diversion) uygulamalarını gerçekleştirmeye olanak sağlamaktadır (Kırımsoy;2011; Pak Güre, 2020). Bu sayede Almanya'da, gençlerin yasa gereği suç olarak kabul edilen davranışlarının %70'i savcılık aşamasında iken takipsizlikle sonuçlanmakta ve böylelikle ceza sistemine girişleri büyük oranda önlenabilmektedir (Tekin, 2009).

Hürriyeti bağlayıcı cezalar ise çok istisnai durumlarda ve diğer alternatiflerin yetersiz kaldığı, yurda yerleştirilme imkânı olmadığı, polisin denetimindeki takip ve izlem sürecinin fayda sağlamayacağı veya çocuğun suça yönelmeden yaşamını devam ettirmesinin mümkün olamayacağını tespit edilmesi gibi durumlarda verilmektedir. Hapis cezası verildikten sonra ise erken veya koşullu salıverilme durumları sürekli gözden geçirilmekte, bir sosyal hizmet uzmanı görevlendirilerek çocukların yardım ve kontrol koşullarının düzenlenmesi yapılmaktadır (Halisçelik, 2014; Uluğtekin, 2005).

2.2.4.Güney Avrupa Refah Modeline Göre İspanya'daki Uygulamalar

İspanya'da çocuk adalet sistemindeki tüm işlemler "*Çocuk Hukuk Reformu Yasası, Çocuk Ceza Kanunu ve Çocukların Cezai Sorumluluğuna İlişkin Esas Teşkilat Kanunu* " esas alınarak yapılmaktadır. İspanya'da ceza sorumluluğu yaşı 14'tür. Azami hapis yatış süresi ise 10 yıllı sınırlıdır. Yeniden suç tekrarı oranı da %20'dir (Alberola and Molina, 2006; Moore, 2014).

İspanya, 17 farklı özerk bölgeden oluşmaktadır ve çocuk hâkimlerinin aldığı kararları uygulama ve nasıl uygulanacağına karar verme yetkisi bu bölgesel yönetimlere aittir (Pino, 2006). Bölgelerin gelir dağılımı, suç oranları, alınan göç, sosyal yapının özelliği gibi farklılıklardan dolayı, çocuklara yönelik adalet sistemindeki uygulamalarda farklılıklar içermektedir ve tüm işlemler çocuğun suç işlediği iddia edilen yer de değil, ikamet ettiği bölgede tarafından yerine getirilmektedir (Alcazar-Corcoles, Bouso-Saiz, Revolt, Hidalgo Rasmussen, Ramirez Lira ve Calderon-Guerrero, 2019).

Diğer ülkeler gibi İspanya'da da toplum temelli yaptırımlara öncelik verilmektedir. Buna göre gündüz merkezlerine katılım, iyileştirici toplum temelli tedaviler, zarar verdikleri kişi veya mağdurlar ile bunların yakınları ya da hâkimin belirttiği kişilerle iletişim kurmasının yasaklanması, denetimli serbestlik, kamu hizmetleri, hâkimin uygun gördüğü bir eğitim grubu ya da koruyucu aile ile yaşamak, hizmetlerden tam mahrumiyet, hâkimlerce uygun görülen tedbirler, sosyal programlar veya eğitimler olarak uygulanmaktadır (Alberola and Molina, 2006). Ayrıca çocuğun davasından sorumlu bir teknik ekip belirlenmekte, bu ekip çocukla her hafta görüşmekte ve yaşadığı yer ile çevreyi ziyaret etmektedir (UNICEF, 2007a).

İspanya'da ceza infaz merkezleri çocuklarla birebir ilgilenmeyi sağlamak üzere 14 ile en fazla 80 çocuk olacak şekilde küçük ve az kapasiteli planlanmıştır. Bu merkezler bölgenin kamu idaresi veya sivil toplum kuruluşları ile yönetilmektedir (Pino, 2006). Bu merkezler, kapalı rejim, yarı-açık rejim ve açık rejim olarak üç farklı uygulamaya sahiptirler. Ayrıca özel eğitim veya özel tedavi gereken çocuklara yönelik olarak tedavi amaçlı açık, yarı-açık ya da kapalı merkezler oluşturulmuştur (Fernández-Molina ve Bartolomé Gutiérrez, 2018). Bu merkezlerde, çocuğun toplumla bütünleşmesini sağlamayı amaçlayan davranışsal, bilişsel ve duygusal-ilişkisel temellere dayandırılarak, çocuğun tekrar suç işlemesini önlemeye, toplumsal bütünleşmeyi yeniden ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesine odaklanılmakta ve tüm müdahaleler bu hedeflerle hazırlanmaktadır (Alcazar-Corcoles ve diğerleri, 2019). Bununla birlikte, merkezde kalan tüm çocuklar ve aileleri için denetimli serbestlik ve koşullu salıverme dönemine ait uygulamalar standart olarak planlanmakta ve ceza kararının verildiği andan itibaren hemen uygulanmaya başlanmaktadır (Alberola and Molina, 2006).

Hürriyeti bağlayıcı cezalardaki süre ise hapis cezası, denetimli serbestlik uygulaması veya hâkimin verdiği karardan başlayarak bir yıldır. Ancak tekrarlayan veya ağır nitelikli suçlarda çocuk 16-17 yaşlarındaysa, ilk yıldan sonra beş yıl denetimli serbestlik dâhil olmak üzere 1 ile 6 yıl, çocuk 14-15 yaşlarında ise 4 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Ayrıca suç, terör suçunu içeriyorsa 14-15 yaşındaki çocuklar için en fazla 6 yıl, 16-17 yaş ve daha büyük çocuklar için ise en fazla 10 yıl hapis cezası uygulanmaktadır (Moore, 2014; Ögel ve Akço Bilen, 2013).

2.2.5. Çocuk Dostu Çocuk Adalet Sistemi

Çocuğun, hak sahibi bir birey olmasına karşılık bu haklarını kullanırken, içinde bulunduğu gelişimsel özellikler nedeniyle dezavantajlı durumda olması, her alanda olduğu gibi adalet sisteminde de, çocuğa özen gösterilmesini ve çocuk adalet sisteminin genel adalet sistemi içinde özel bir konumda olmasını zorunlu kılmaktadır (Koçyıldırım, 2012). Çocuğun adalet sistemindeki bu özel konumu, çocuk adalet sistemine özgü ulusal ve uluslararası çocuk dostu yaklaşımların gelişmesine katkı sağlayarak temel ilke ve kararların belirlenmesini sağlamıştır (Atılğan ve Atılğan,2009). Ancak çocuk adalet sistemi uygulamalarında suça sürüklenen çocuğunun ve haklarının korunması, risklerin ve suç tekrarlarının önlenmesi ile topluma yeniden uyumunun sağlanması konularında çeşitli sorunlar olduğu görülmektedir. Bu nedenle çocuk dostu çocuk adalet sisteminin tartışılmasına ve çocuk adalet sistemi konusunda kapsamlı bir ulusal politika oluşturulmasına gereksinim duyulmaktadır (Cankurtaran Öntaş ve Baykara Acar,2005a).

Çatı mevzuat olarak kabul edilen *BM, Çocuk Hakları Sözleşmesi*, suçluluğu önlemeye yönelik ilkeleri belirleyen *Riyad Kuralları*, yargılama esaslarını belirleyen *Pekin Kuralları*, cezaların infazına yönelik kriterleri belirleyen *Havana Kuralları*, *BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Adaletinde Çocuk Haklarını* açıklayan *10 numaralı Genel Görüşü* ile *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Çocuk Dostu Adalet Dair Rehber İlkeleri*, çocuk adalet sisteminin temel referans belgeleridir (UNICEF, 2013a). Bu belgeler çocuk adalet sisteminde “*Ayrımcılık Yasağı, Çocuğun Yüksek Yararı, Yaşama ve Gelişme Hakkı, İfade Özgürlüğü ve Katılım Hakkı, Saygınlık ve Hukukun Üstünlüğü*” ilkelerini öne çıkarmaktadır (Koçyıldırım, 2012). Bu ilkeler *Çocuk Koruma Kanunu*’nda da yer almakta olup uygulamada yaşanan sorunlar, ilkelerin uygulamaya geçirilmesinin çocukların korunması açısından öneminin tartışılmasına neden olmaktadır (UNICEF, 2019).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Çocuk Dostu Adalet Dair Rehber İlkeleri çocuk dostu adalet sistemini;

“özellikle erişilebilir, yaşa uygun, hızlı, özenli, çocuğun ihtiyaçlarına ve haklarına uygun ve odaklı, çocuğun adil yargılanma hakkına, yargı sürecine katılma ve bu işlemleri anlayabilme hakkına, özel hayatına, aile hayatına, çocuğun bütünlüğüne ve haysiyetine saygılı, bu ilkeler doğrultusunda ve çocuğun olgunluk ve anlayış düzeyine ve davanın koşullarına gereken önemi vererek çocuk haklarına mümkün olan en yüksek

düzeyde uyulmasını ve bu hakların olabilecek en etkili şekilde uygulanmasını güvence altına alan sistem” olarak tanımlamaktadır (Council of Europe, 2013).

Uluslararası rehber ilkeler, belgeler ve tanımlar bir arada değerlendirildiğinde çocuk dostu bir adalet sistemi, çocukları dinleyen, görüşlerini ciddiye alan ve saygı duyan, haklarını ve esenliklerini koruyan, adalete erişimlerini sağlayarak, adalet içinde durumlarına özgü çözümleri bulan ve çocukları geride bırakmayan bir sistemdir (Atılğan ve Atılğan,2009). Çocukların ve gençlerin, adalet sistemi içinde örselenmesini ve ikincil mağduriyetlerini önlemek amacıyla çok disiplinli ve çok sistemli bütüncül bir yaklaşımı odak almaktadır (Tekin,2005). Çocuğun gereksinimlerini ve menfaatlerini koruyarak görüşlerinin dikkate alınmasına zemin hazırlayarak, çocukların yaşlarına ve durumlarına yönelik uygulamaların, bireyselleştirilmiş bir yaklaşımla yerine getirilmesine olanak sağlamaktadır. Çocuk dost adalet sistemi, çocuğun yanında yer alarak, çocuğa ve durumuna özgü konularda yetkin olan profesyonellerin çocuğu desteklemelerine, haklarını korumalarına, durumuna uygun önlem ve uygulamaları geliştirmelerine ve bu sayede çocuğu desteklemelerine yardımcı olmaktadır (Koçyıldırım,2012)

Bu açıdan bakıldığında, *Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adaletle İlişkin Rehber’e* göre çocuğun mümkün olduğunca adalet sisteminin dışında tutulmasını sağlayacak uygulamaların gerçekleştirilebildiği kapsamlı bir çocuk dostu adalet sisteminin ana bileşenleri, temel ilkeleri ve konu başlıkları aşağıdaki gibi açıklanabilir (Council of Europe, 2013);

➤ ***Bilgi Edinme ve Tavsiye Alma***

Çocuğun adalet sistemiyle temas ettiği andan itibaren, yargı işlemleri öncesi, işlerin yapıldığı süreç veya sonrasında yapılacaklar, çocuğun ve ailesinin hakları, kendisiyle ilgili yapılacak iş ve işlemlerin içerikleri, kimler tarafından ve nasıl yerine getirileceği, alternatif uygulama veya koruyucu tedbirler, durumuyla ilgili yasal yollar ve durumuna özgü bilgilendirme çalışmalarının tamamını kapsamalıdır.

➤ ***Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması***

Çocukların mahremiyetlerinin korunması ve damgalanmalarının önüne geçilmesi amacıyla, çocuğun ve durumunun gizliliği ile kişisel verilerinin güvenliği önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sisteminde hakkında işlem yapılan çocukların verilerinin ve bilgilerinin, nasıl ve kimler tarafından paylaşılacağı ile profesyonellerin

uymak zorunda oldukları gizlilik kuralları bir mevzuata dayalı olmalı ve bu sayede çocuğun özel hayatının gizliliği yasalarca güvence altına alınmalıdır.

➤ ***Güvenlik ve Özel Önleyici Tedbirler***

Çocukların, kendilerine zarar veren aile, kişi, bakım veren veya kurumdan, tehditlerden, ikincil zararlardan, risklerden ve örselenmeden korunması, gerekli durumlarda çocuğa özgü özel güvenlik tedbirlerinin hızlı ve etkin bir şekilde alınması önem taşımaktadır. Çocukların her türlü güvenliğinin sağlanması amacıyla bu tedbirlere, çocuklarla çalışmakta olan personellerin düzenli olarak ve belirli periyodlarla güvenlik kontrollerinden geçmesinin de eklenmesi ve çocuğa özgü güvenlik tedbirlerinin çeşitliliğinin artırılması sağlanabilmelidir.

➤ ***Profesyonellerin Eğitimi***

Çocuk dostu adalet sistemindeki en önemli unsurlardan biri olarak çocuk adalet sisteminde çalışan tüm profesyonellerin, farklı yaş grupları, çocuğa özgü özel durumlar ve uygulama usulleri dikkate alınarak, disiplinler arası bir içerikte düzenli olarak eğitim almaları sağlanabilmelidir. Çocukla direkt temas eden profesyonellerin ise ekstra uzmanlık ve farkındalık eğitimleri almaları gerçekleştirilmelidir.

➤ ***Çok Disiplinli Yaklaşım***

Çocuk dostu çocuk adalet sisteminde özellikle suça sürüklenen çocuklar açısından farklı disiplinlerin bir arada ve birlikte çalışmaları çocuğun gelişimi, ihtiyaçları, içinde bulunduğu risklerin net olarak tespit edilmesi, risklerden korunması, suç tekrarının önlenmesi, disiplinler arası ortak bir değerlendirme yapılabilmesi ve çocuğun topluma yeniden uyumunun sağlanması açısından oldukça önem taşımaktadır.

➤ ***Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmanın En Son Çare Olması***

Temel prensip, suça sürüklenen çocuklar açısından gözaltı gerektiren uygulamalar yerine alternatif çözüm yollarının ve tedbirlerin oluşturulması, özgürlüğünden yoksun bırakmanın en son çare olarak başvurulacak bir tedbir durumuna getirilmesi ve sınırlandırılması ile kısa sürede sonlandırılmasıdır. Ayrıca özgürlüğünden yoksun bırakılma nedeniyle sınırlanan bu özgürlük dışında, hiçbir hakkının engellenmemesi ve kısıtlanmaması olmalıdır.

➤ **Önleme**

Adalet sistemi ile temas eden tüm çocuklar için geçerli bir kavram olan önleme politikası, çocuğun tüm haklarının korunmasına yönelik politikalarla desteklenmelidir. Ayrıca suç mağduru veya suça sürüklenme riski olan çocuklarla ilgili olarak aileler, okul, sosyal çevre, kamu kurumları, çocuk adalet profesyonelleri, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, üniversiteler, barolar ve yerel yönetimler olmak üzere çok disiplinli ve çok sistemli programlar içermeli, çocuğun durumuna özgü pratik ve uygulamayla desteklenen çözümlerle oluşturulmalıdır.

➤ **Adalet Sisteminin Örgütlenmesi veya Çocuk Dostu Yapılanması**

Çocuklar ve durumlarına özgü, özel ve genel hükümler içeren yasal bir düzenlemenin yapılması, çocuk adalet sisteminin tek bir yasa çerçevesinde toparlanması gerçekleştirilebilmelidir. Bu örgütlenme içerisinde, çocuk hakları ve suça sürüklenen çocuklar konusunda uzmanlaşmış hakim, savcı, avukat, kolluk ve meslek elemanlarından oluşan uzman personellerin bulunması ve çocuk mahkemelerinin kurulması önem taşımaktadır. Ayrıca arabuluculuk, denetimli serbestlik, onarıcı adalet uygulamaları, gözetim, danışmanlık ve eğitim gibi alternatif çözümlerin bulunması, bunların yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde haritalandırılması ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması yer almalıdır.

➤ **Yargılama Dışı Tedbirler**

Özellikle ilk kez suç davranışında bulunan çocuk ve gençler ile yasadaki hafif suçlar dikkate alınarak yargılama dışı alternatif çözümlerin geliştirilmesi, bu sürece görüşleri alınarak ve yasal seçenekler hakkında gerekli bilgilendirme yapılarak çocuk, aile ve çocukla ilgili kişilerin dahil edilmesi sağlanabilmelidir.

➤ **Yargılama Süreçleri**

Yargılamanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, çocuk dostu adli ortamların sağlanması, hukuksal süreci anlayacağı çocuk dostu bir dil kullanılması, yargı araçlarına ve sistemlerine ulaşımının kolaylaştırılması, hukuki yardımdan yararlanma ve yargılama sürecinde temsil hakkının sağlanması, görüşlerini ifade edilmesine saygı duyulması önem taşımaktadır. Ayrıca özgürlüğünden yoksun bırakmanın en son çare olması ve sınırlı karar verilmesi, bunun mümkün olmaması durumunda süresinin kısa olması, yargılama

sürecinin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması, her aşamada adil yargılanma ilkelerinin gözetilmesi gerçekleştirilebilmelidir.

➤ ***Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Üst Sınır Belirlenmesi***

Ülkelerin kendi iç mevzuatlarına göre farklılık gösteren ceza sorumluluğu yaşı oldukça tartışmalı konulardan birini oluşturmaktadır. Bir çocuğun davranışlarından sorumlu tutulmasını öngören ceza sorumluluğu kavramı, söz konusu çocuğun devam eden gelişim süreci ve bunu etkileyen pek çok unsur olduğu dikkate alındığında, tespiti zor bir kavramdır. Bununla birlikte bir çocuğun biyopsikososyal gelişimini tamamladığı kabul edilen 18 yaşın ceza sorumluluğu açısından asgari yaş olarak kabul edilmesi, çocuk dostu çocuk adalet sistemi açısından, çocuğu koruyan bir yaklaşımdır.

➤ ***Yargılama Sonrasına Yönelik Tedbirler***

Yargılama sonrasında yapılacak işlemlerin çocuk dostu uygulamalar haline getirilebilmesi, verilen kararların çocuğun anlayacağı şekilde ona anlatılması, çocuk dostu kararların bekletilmeden uygulanması, çocukla ilgili tüm işlemlerden ve uygulamalardan çocuğun, ailesinin ve varsa avukatının bilgilendirilmesi ile sağlanabilir. Bunlarla birlikte her aşamada onarıcı adalet anlayışının önceliklendirilmesi, çocuğa ait tüm kayıtların gizliliğinin sağlanması ve kimler tarafından, ne için kullanılabileceği ile adli işlem dışında hiçbir şekilde kullanılmayacağının yasayla güvence altına alınabilmesi önemlidir.

➤ ***Süreçlerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi***

Bu süreç bir yandan verilen kararların çocuğun iyilik halini nasıl sağladığı ve çocuğun korunmasına yönelik katkıları kapsarken diğer yandan çocuk adalet sisteminin işleyişinin izlenmesini içermektedir. Çocuğu yönelik hizmetlerin ve iyilik halinin sağlanması sorumluluğu, çocukla çalışmakta olan profesyonellerin görev ve sorumluluğunda, izlenebilir ve hesap verilebilir bir düzenlemeye sahip olmalıdır. Çocuk adalet sistemi ise kamu denetçiliği, sivil toplum kuruluşları veya üniversiteler gibi bağımsız izleme mekanizmalarıyla desteklenmeli, düzenli, şeffaf ve sistematik veri toplama sistemleri geliştirilebilmeli, mevzuat, çalışma yöntem ve teknikleri ile uygulamalar, çocuk haklarına uyumluluğu açısından düzenli aralıklarla izlenebilmeli ve gözden geçirilebilmelidir.

➤ *Toplumsal Farkındalığın Arttırılması*

Bu aşama, çocuk dostu çocuk adalet sisteminin uygulayıcılar, çocuklarla temas eden profesyoneller ve toplum tarafından çocuk hakları doğrultusunda anlaşılması ve toplumsal farkındalık çalışmalarının çocuk haklarını korumaya yönelik gerçekleştirilmesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle çocuk alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, barolar, üniversiteler, uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılması, çocuk dostu adaletin sağlanmasına yönelik çalışmaların ve toplumsal girişimlerin desteklenmesi gerekmektedir.

2.3. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETİN ROLLERİ VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Sosyal hizmetin etik değerleri, bilgi temeli ve hizmet öncelikleri her zaman insan haklarına ve sosyal adalete dayalı ilkeler içermiştir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının, özellikle dezavantajlı, risk altında ve savunmasız kişi, grup ve toplulukların hizmet ihtiyaçlarının farkında olması ve bunların yerine getirilmesinde mikro, mezzo ve makro sistemlerdeki uzmanlık ve deneyimlerine yönelik sorumluluğuna dikkat ederek çalışması gerekmektedir (Cankurtaran Öntaş ve Baykara Acar,2005b).

Sosyal hizmetin bütüncül bakış açısı, çocuk suçluluğundaki öncelikli yaklaşımın, suçun ve suç davranışının önlenmesine yönelik olarak risk faktörlerinin belirlenerek giderilmesi, önlenmesi, çocuğun desteklenmesi, suçun gerçekleşmesi durumunda ise toplumla yeniden uyumu sağlanarak, güçlendirilmesi ve korunmasıdır (Uluğtekin, 2004; Uluğtekin, 2010). Bu yaklaşımın gerçekleştirilmesi ise çok sistemli, multidisipliner ve çok faktörlü çalışmayı zorunlu kılmaktadır çünkü temel hedef, çocuğun refahının sağlanması olmalıdır.

Bu nedenle kurumlar arası eşgüdüm, ortak ve birlikte çalışma ile ekolojik sistem bakış açısı, çocukların suç davranışından korunmasını sağlayacak yaklaşımı tam olarak karşılayabilmektedir (Baykara Acar, 2009). Çocukları suça sürükleyen nedenleri, koşulları ve sistemleri bir bütün olarak anlamayı sağlayan eko sistem bakış açısı (Cankurtaran Öntaş, 2008) çocuğun içinde bulunduğu riskleri mikro, mezzo ve makro boyutlarda fark edilmesini, anlaşılmasını ve risklerin tespit edilerek bunların giderilmesine yönelik program, uygulama, müdahale ve politikaların planlanmasını ve gerçekleştirilmesini sağlar (Kolivoski, Karen, Goodkind ve Shook, 2017).

Uluğtekin (2012)'e göre ekolojik yaklaşımdaki çocuğun suça yönelmesine neden olan mikro düzeydeki faktörler şunlardır;

- çocukluk ve ergenlik döneminin gelişim sürecine bağlı olan süreçler,
- bireysel olarak bilişsel, duygusal, fiziksel, ahlaki sosyal ve toplumsal gelişim aşamalarındaki zayıf yönler,
- ailesi veya bakım verenlerine yönelik ilişki ve iletişimin kalitesi, niteliği, çocuğa yönelik ana-baba ve bakım verenin yetiştirme tutum, davranış ve disiplin yöntemleri,
- çocuğun ve ailenin karşılıklı olarak bağlılıkları ve bunun niteliği,
- anne-baba ve ailenin bireysel, sosyal, kültürel, ekonomik yapısı ve dinamiklerini kapsamaktadır (Baykara Acar ve Cankurtaran Öntaş, 2003; Uluğtekin, 2010).

Mezzo düzeydeki faktörler, çocuğun ve gencin çeşitli risk faktörlerine bağlı olarak suç davranışının ortaya çıkmasına neden olan okul, akran grubu, arkadaşlıkları, öğretmenleri, sosyal çevresi, yakın ilişkileri, yaşadığı çevre, bu çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri ve yapısı, boş zamanları, varsa çalışma ortamı ve ilişkilerini kapsamaktadır (Koliyoski ve diğerleri, 2017; Sheafor ve Horejsi, 2012).

Makro düzeydeki faktörler ise daha genel boyutlarıyla, yaşanılan bölge ve ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri ile yapısı, çocuklara özgü politikalar, suça sürüklenen çocuklara yönelik sistem ve uygulamalar, refah rejimi ve gelir dağılımı gibi pek çok unsuru içermektedir (Baykara Acar, 2011b; Karataş, 2020).

Çocuk adalet sistemi içinde, kolluk, savcılık, mahkemeler, infaz ve denetimli serbestlik süreçlerinin tamamında ve her aşamasında hizmet veren sosyal hizmet uzmanları, çocuğun suç davranışı ve risklerinden korunmasını sağlayacak farklı farklı görevleri yerine getirmektedirler (Roberts ve Brownell, 1999). Her aşamadaki görev ve sorumlulukları farklı olsa da yapısal ve mesleki olarak yaklaşımlar ve uygulamalar yeniden suça sürüklenmesini önlemek ve çocuğun yüksek yararını koruyacak önleyici çalışmalara odaklanmayı içermektedir (Uluğtekin,2012).

Sosyal hizmet disiplini doğrultusunda bu çalışmalar, ekolojik yaklaşım çerçevesinde çocuğun kendisine ve çocuğa özgü bilişsel, psikolojik, sosyal, ahlaki ve toplumsal gelişimine, risklerine ve gereksinimlerine, ailesi ve bakım verene özgü yapısal

özellikleri ve dinamikleri kapsamaktadır (Baykara Acar, 2013). Bunlarla birlikte çocuğun ve ailenin içinde bulundukları çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik özelliklerine, yaşanan çevre ve bölgenin yapısı ve dinamiklerine göre planlanmalı, olası tüm riskler, mevcut kaynaklar, geliştirilmesi gereken hizmetler gibi pek çok faktörü içermelidir (Jenson ve Howard, 1998). Ayrıca, önleme hizmetleri doğrultusunda, çocuklara yönelik yaptırım seçenekleri konusunda adalet sistemi ve toplum düzeyindeki anlayışın gelişmesine ve onarıcı adalet uygulamalarına yönelik çalışmalar, suça sürüklenen çocukların görüşleri de dikkate alınarak planlanmalıdır (UNICEF, 2013b).

Sosyal hizmet mesleği, çocuk adalet sistemi üzerinde doğrudan ve dolaylı olumlu etkiler sağlayabilecek üç ana düzeyde destek verebilir (Roberts ve Brownell, 1999). Bunlardan ilki hem sosyal hizmetin birincil önleme rolü hem de ikincil önleme unsurlarıyla ilgili olan çocuk adalet sistemiyle birlikte, ancak ondan bağımsız olarak çalışma odağıdır (Madden, 2000). Sosyal hizmetler, zorluk yaşayan herhangi bir birey veya aileye uygun şekilde yanıt verebilmek için kendi kendine yönlendirme temelinde erişilebilir olmalıdır. Çünkü sosyal hizmet uzmanları, aile içi şiddet, ihmal ve suçluluk gibi sorun odağının temel nedenlerinin ele alınmasını sağlayarak, mümkün olan her yerde, çocukların risk altında olduğu aileleri proaktif olarak belirlemeye ve bunlara hizmet vermeyi hedefler (Maschi, Hatcher, Schwalbe ve Rosato, 2008).

İkinci düzey adalet sistemiyle etkileşim kurmaktır. İkincil önlemenin diğer unsurları, çocuğun veya bir ebeveynin adalet sistemiyle temasa geçmesinin bir sonucu olarak sosyal hizmet mesleğinin hizmet alanını oluşturabilir (Uluğtekin, 2012). Kovuşturma için asgari yaşı altında olan veya herhangi bir suç işlememiş ancak yoksulluk, yoksunluk, çeşitli yaşamsal ya da gelişimsel riskler altında olan bir çocukla ilgili işlem yapıldığında, sosyal hizmet uzmanları bu sürece dâhil olmalıdır (Davidson ve Rapp, 1976).

Üçüncü düzey olarak adalet sistemi içindeki çalışmalardır. Çocuk adalet sistemi bağlamında sosyal hizmet mesleği, çocuğun yakalandığı veya tutuklandığı andan itibaren, adli süreçlerin devamı, karar süreçleri, karar süreçlerinin uygulanması ve takibe kadar çok çeşitli görevler üstlenmektedir (Madden ve Wayne, 2003).

Çocukların suça sürüklenmelerine neden olan durumların ve risklerin çoğunlukla sosyal sorunlara bağlı nitelikte olduğu bilinmektedir (Parrish, 2020). Çocuğun

kendisinden kaynaklı durumların tespiti kadar yoksulluk, ailenin ve çevre sisteminin yapısı, anti sosyal akran etkileri, okula düşük ilgi, madde bağımlılığı riskleri ve risk faktörlerini ele alan programların hazırlanması suçluluğun önlemesi açısından önemlidir (Uluğtekin, 2004). Sosyal hizmet uzmanları, adli sistem içindeki görevlerinin yanında toplum temelli, yüksek riskli mahallelerdeki ekonomik kalkınma hedefli, yoksulluğu azaltmak, gençlere eşit fırsatlar sağlamak ve topluluk üyeleri arasında işbirliğini teşvik etmek gibi suçluluğu önleme programları geliştirmek için gerekli planlama ve uygulamaları gerçekleştirerek önemli bir rol üstlenebilir (Jenson ve Howard, 1998; UNICEF, 2013b).

Sosyal hizmet uzmanları ayrıca, ekonomik istikrarı, eğitim fırsatlarını, sağlık hizmetlerine erişimi ve hizmetleri ve çocuk adalet sistemiyle etkileşim halinde olan gençler ve aileleri için topluluk bağlamlarını iyileştirmek için sağlık çerçevesinin sosyal belirleyicilerini kullanarak ihtiyaç değerlendirmelerini savunabilir veya yürütebilir (Parrish, 2020). Sosyal hizmet mesleği, adli sistemde tanımlanan görevlerine uygun olarak, sistemin işleyişi ve işleyişi sırasında belirlediği ihtiyaçlar ve konular temelinde ilgili politika, mevzuat ve programların geliştirilmesine katkıda bulunmak ve hedef belirlemek konularında yeterli eğitim, donanım ve rollere sahiptir (Maschi ve diğerleri, 2008). Ayrıca, sosyal hizmet uzmanları müracaatçı sistemleri üzerindeki çevresel etkileri değerlendirme, diğer disiplinlerle iş birliği içinde çalışma ve değişim sürecinde mikro veya makro düzeyde müdahaleleri seçme konusunda yetkindir (Uluğtekin ve Acar, 2003).

Suçta sürüklenen çocukların, suç tekrarı ile yeniden adalet sistemine gelişlerini önleyebilmek ve sürekli koruma amacına ulaşabilmek için kurumlar ve hizmet verenler arasındaki iş birliği, koordinasyon ve kapasite güçlendirme çalışmaları, izleme ve önleme sistemlerinin oluşturulması sosyal hizmetin örgütlenme, kaynakları etkin şekilde kullanabilme ve harekete geçirebilme kapasitesi doğrultusunda yapılabilecek çalışmalardır (Baykara Acar, 2009). Ayrıca, suçta sürüklenen çocuğun rehabilitasyonu, güçlendirilmesi ve risklere karşı kapasitesini artırmaya yönelik tedavi, baş etme ve geliştirme programları, psiko-eğitimler, çocuğa ve ailesine yönelik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları kapsar (Cankurtaran Öntaş ve Baykara Acar, 20005b). Bunların yanında, çocuğun gereksinimi doğrultusunda psikolojik ve psikiyatrik tedavi programlarına yönlendirilmesi ve izlenmesi, okula uyuma, akranlarıyla ilişkilerine yönelik çalışmalar ile kanıt temelli çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarınca kolaylıkla

yerine getirilebilecek uygulamalardır (Peters,2011). Bu uygulamaların gerçekleştirilebilmesi çocuğun ve ergenin, suça sürüklenmesine neden olan risklerin giderilmesini ve çocuğun yeniden toplumsallaşması sağlayarak, suç davranışında bulunmasını önlemeye yardımcı olmaktadır (Parrish, 2020).

2.4. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Çocuk adalet sistemi, çocuğun suça sürüklenmesi durumuna yönelik olarak farklı amaç, farklı kurallar, farklı araçlar, farklı dinamikler, farklı hukuksal işlemler, farklı düzenlemeler ve farklı uygulamaları içermektedir. Çocuk adalet sistemi uygulamalarının niteliği çocukların suça sürüklenmelerinin önüne geçilmesi ve/veya suça sürüklenen çocukların yüksek yararı göz edilerek adli süreçlerin tamamlanmasını olanaklı hale getirebilmektedir.

Çocuk adalet sisteminin görünümünün ortaya konulması bu bağlamda önemlidir. Çocuk adalet sisteminin görünümünün ortaya konulmasındaki araçlardan biri çocuk adalet sisteminde bulunanların, çocuk adalet sistemini değerlendirmesidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocuklarla ilgili yapılan tüm iş ve işlemleri ve çocukların aldıkları hizmetlerin çocuklar (UNODC, 2006; Tekin, 2014) tarafından değerlendirilmesine olanak sağlayan çocuğun kendisi hakkında yapılan tüm işlemlerde görüşlerini açıklama hakkı çerçevesinde çocuk adalet sisteminde bulunan/bulunmuş bireylerin, bir bütün olarak çocuk adalet sistemini nasıl gördükleri, nasıl tanımladıkları, bu süreçte neler yaşadıkları, neler hissettikleri, bu süreci nasıl gözlemledikleri, yaşadıklarını nasıl değerlendirdikleri ve deneyimlediklerinin ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda araştırmanın sorunu, suça sürüklenme deneyimi bulunan bireylerin suça sürüklenme deneyimlerinin ve çocuk adalet sistemine dair görüşlerinin bilinmemesidir.

2.5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, suça sürüklenmiş çocukluk deneyimi bulunan bireylerin, suça sürüklenme deneyimleri ve çocuk adalet sistemine dair görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Bu çerçevede araştırmanın alt amaçları;

- a. Suça sürüklenen çocukların, suça sürüklenme sürecini nasıl tanımladıklarının,
- b. Suça sürüklenme durumunun nasıl gerçekleştiğinin

- c. Suça sürüklenen çocukların suça sürüklendikten sonrasına dair deneyimlerinin
- d. Karakol ve savcılık aşamasındaki deneyimlerinin
- f. Savcılık/ Mahkeme deneyimlerinin
- g. Yargılanma sonrasında dair deneyimlerinin
- h. Çocuk adalet sisteminde kolaylaştıran ve zorlaştıran unsurların neler olduğunun
- i. Suça sürüklenme deneyimi bulunan bireylerin, suça sürüklenen çocuklara nasıl davranılması gerektiğine dair görüşlerinin ortaya konulmasıdır.

2.6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuk adalet sisteminin temel amacı, suç davranışına neden olan risklerin tespit edilmesi ve giderilmesi, suça sürüklenen çocuk olarak işlem yapılan çocuğun, yeniden suç içeren davranışlarda bulunmasının önlenmesi, toplumla bütünleşmesi, uyumu ve yeniden toplumsallaşabilmesini sağlamaktır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için suça sürüklenen çocukların ve çocuk adalet sisteminin mevcut durumunun görünümünün ortaya konulması gerekmektedir. Araştırma suça sürüklenme deneyimi bulunan yetişkin bireylerin suça sürüklenmelerini ve ceza adalet sistemindeki deneyimlerini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Çocukluk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuk deneyimi bulunan yetişkinlerin suça sürüklenme ve çocuk adalet sistemine dair deneyimi ele alan çalışmalar bulunmamaktadır.

Bu araştırmanın çocuk adalet sisteminin değerlendirilmesine ve çocuk adalet sistemine dair ihtiyaçların belirlenmesine, mevzuatın gözden geçirilmesine bu konuya özgü sosyal hizmet uygulamalarının ve sosyal politikaların üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.7. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

- Bu araştırma kapsamında ulaşılan ve görüşme yapılan bireylerin, çocukluk dönemlerinde suça sürüklenen çocuk olarak haklarında adli işlemler yapılan çocukları temsil ettiği kabul edilmiştir.
- Bu araştırmaya katılanlar sorulan tüm sorulara samimi olarak cevaplar vererek, yaşadıklarını ve düşündüklerini açıkça ve içtenlikle paylaşmışlardır.

2.8 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Bu araştırmada ulaşılan görüş ve deneyimler yalnızca görüşmesi yapılan, çocukluk dönemlerinde suça sürüklenen ve reşit olan bireylerle sınırlıdır.
- Bu araştırmadaki bulgular, görüşme yapılan bireylerin sorulara verdikleri cevapların doğruluğu ve paylaştıkları deneyimler ile sınırlıdır.
- Bu araştırma çocuk ceza adalet sistemiyle ilgilidir. Çok faktörlü, çok bileşenli ve çok sistemli olan çocuk adalet sistemini kapsamamaktadır.
- Ülkemizi de etkisi altına alan Covid-19 küresel salgına bağlı olarak alınan kısıtlılık ve tam kapanma kararları nedeniyle, verilerin toplanması sürecinde üç kez, 3'er aylık araların verilmesi ve 6 kez görüşmelerin iptal edilmesi bir diğer sınırlılıktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada bireylerin, çocukluk dönemlerinde suça sürüklenen çocuk olarak yaşam deneyimlerinin ve çocuk adalet sistemine yönelik bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlandığından, derinlemesine görüşmelere olanak sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Maxwell, 2018). Bireylerin yaşadıkları deneyimleri bütün yönleri ile anlama ve tanımlamayı sağlayan (Yeşil, 2010), aynı zamanda derinlemesine söyleşiye ve bakış açısını yakalamaya fırsat veren ve esnek görüşme akışı sağlayan özelliği nedeniyle nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Kuş, 2009; Merriam, 2018).

Araştırmada suça sürüklenmiş çocukluk deneyimi bulunan bireylerin, suça sürüklenme deneyimleri ve çocuk adalet sistemine dair görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için, bir insan grubu veya kişinin yaşamış olduğu deneyimlerin anlamı veya doğası hakkında derinlemesine bir anlayış kazanılmasını amaçlayan, bireysel deneyimlerin temel anlamlarını ve paylaşılan anlam olarak deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini, betimlediklerini ve tecrübe ettiklerini keşfetme üzerine odaklanan yorumlayıcı fenomenolojik desen kullanılmıştır. (Patton, 2018).

3.2.ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu, çocukluklarında suça sürüklenmiş çocuk olarak, çocuk adalet sistemi içinde haklarında soruşturma ve kovuşturma işlemi yapılan reşit olmuş bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmanın görüşmecisi grubu, kolay ulaşılması açısından Ankara’da ikamet eden, reşit olan bireylerden seçilen ve cinsiyet ayrımı dikkate alınmadan “suça sürüklenmiş olma” özeli dikkate alınarak amaçlı tesadüfi/rastgele seçim ile oluşturulmuştur. Görüşmecilere ulaşabilmek için Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı’ndan alınan 19.02.2021 tarih ve 50/217 sayılı izin doğrultusunda, Ankara Adliyesinde bulunan 5 adet Çocuk Mahkemesi ve 1 adet Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’ndeki dava dosyaları taranmıştır. Ayrıca Ankara Adliyesi, Adli

Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğünde görevli sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışmanlar ile suça sürüklenen çocukların savunmasını gerçekleştiren avukatlar aracılığıyla araştırmanın amacına göre uygun kriterleri taşıyan bireylerden oluşan 117 kişilik bir liste hazırlanmış, bu listeden seçkisiz olarak öncelikle 42 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan 42 kişiden 7'si “adli sistemle ilgili bir konuyla ilgili olmak istemedikleri, adli süreçlerden yoruldukları ve çekindikleri”, 5 kişi ise görüşmeyi kabul ettikten daha sonra “vazgeçtiğini” belirterek araştırmaya katılmamıştır. Araştırmanın doyumuna ulaşması sonunda çalışma grubu belirlenmiş olup araştırmanın çalışma grubu, araştırmaya katılmayı kabul eden 10 kadın, 20 erkektir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE TEKNİĞİ

Veri toplama tekniği olarak, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme tekniği kullanılmıştır (Creswell, 2013). Bu doğrultuda araştırmacı tarafından açık uçlu toplam 11 sorudan oluşan, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form kullanılmadan önce iç geçerliliğin sağlanabilmesi için çocuk adalet sistemindeki çocuk mahkemeleri bünyesinde on beş yıldan fazla çalışan bir sosyal hizmet uzmanı ve psikolog ile çocuk mahkemeleri bünyesinde çalışıp emekli olan sosyal hizmet uzmanı ve psikologdan görüş alınmıştır. Geri bildirimlere göre literatür bilgilerinden de faydalanarak soru formuna son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aşağıdaki sorulardan oluşmuştur:

- 1). Kendinizi kısaca anlatır mısınız?
- 2). Suça sürüklenme sürecinizi anlatır mısınız?
- 3). Bu durum/olay nasıl gerçekleşti ve gerçekleştikten sonra neler oldu?
- 4). Aileniz ve çevreniz bu durumunuzu öğrendikten sonra neler yaşadığınızı ve neler olduğunu anlatır mısınız?
- 5). Suça sürüklenme durumu gerçekleştikten sonra yaşamınızda neler değişti? Yaşadığınız bu değişiklikleri nasıl değerlendirirsiniz?
- 6). Karakol ve savcılık aşamalarında neler oldu, anlatır mısınız?
- 7). Mahkeme sürecinde neler oldu, anlatır mısınız?
- 8). Mahkeme sonrası neler olduğundan bahsedersiniz?

- 9). En başında itibaren tüm süreçleri düşündüğünüzde bu süreci kolaylaştıran unsurlar nelerdir, anlatır mısınız?
- 10). En başında itibaren tüm süreçleri düşündüğünüzde bu süreci zorlaştıran unsurlar nelerdir, anlatır mısınız?
- 11). Bir başka çocuk, suça sürüklenen bir çocuk olsa ona nasıl davranılmasını isterdiniz?

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Covid 19 salgını nedeniyle görüşme süreci araştırmacı tarafından yapılan zaman planına uygun şekilde tamamlanamamıştır. Görüşmeler 01.04.2021-30.04.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kişilerin rahat etmesini sağlamak amacıyla görüşmecilere görüşmelerin nerede yapılmasını istedikleri sorulmuş olup bu kişilerin seçtiği yerlerde birebir görüşmeler sağlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelere başlamadan önce görüşmeye katılanlara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve onam formu imzalatılmıştır. Araştırma katılımcılarının mahremiyetinin korunabilmesi için verilerde kendilerinin belirlediği rumuzlar kaydedilmiş ve görüşmelerde bu rumuzlar kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 29 kişiyle yüz yüze, bir kişiyle zoom programı aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilerin 27'si ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Ses kaydının alınmasını istemeyen 3 kişiyle yapılan görüşmeler görüşmeci tarafından görüşme esnasında yazılı olarak kaydedilmiş, kaydedilen bilgilerin kullanılabilmesi için görüşmecilerden sözel onam alınmıştır. Yapılan görüşmelerin en kısası 68 dakika, en uzununu 154 dakikadır. Kaydedilen görüşmelerin ortalama süresi 115 dakikadır.

3.5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Ses kayıt cihazıyla kaydedilen görüşmeler deşifre edilerek yazılı metin haline getirilmiş, yazılı olarak kaydedilen görüşmeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. MAXQDA Analytics Pro 2020 yazılımı kullanılarak tümevarımsal bir yaklaşımla tüm veriler okunarak kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra bu kodlar birkaç kez tekrar gözden geçirilerek alt kodlar, bağlantılı olan ortak kodlardan ise temalar oluşturulmuştur.

3.6. ETİK KONULAR

Görüşme yapılması hedeflenen kişilere ve ilgili dava dosyalarına ulaşılabilmesi için Adalet Bakanlığına yazılı başvuruda bulunulmuştur. Etik kurul izni daha sonra teslim edilmek koşuluyla yazılı olarak başvuruda bulunulmuş ve 19.02.2021 tarih ve 50/217 Adalet Bakanlığından izin alınmıştır. Adalet Bakanlığından izin alındıktan sonra Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna başvuruda bulunulmuş 03.03.2021 tarihinde etik izin alınmıştır.

3.7. ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARA AİT BİLGİLER

Araştırmaya katılan 20 kadın 10 erkek katılımcıyı tanıttıcı bilgiler ve görüşmecilerin seçmiş olduğu rumuzlar Çizelge 11’deki gibidir:

Çizelge 11: Katılımcıların Genel Demografik Bilgileri

Katılımcı:	Yaş:	Cinsiyet:	Öğrenim Durumu:	Medeni Durumu:	İlk suça sürüklenme yaşı:	Suç Türü
Ferdi	21	E.	İlköğretim	Evli	12	Hırsızlık, yaralama, uyuşturucu temini, polise mukavemet, kavga
Ayyıldız	21	E.	Ön lisans	Bekâr	16	Başkasına ait kartın izinsiz kullanılması yoluyla yarar sağlama
Elbiro	19	E.	Ortaokul	Bekâr	16	Silahla kasten yaralama
Berdan	19	E.	İlköğretim	Bekâr	13	Uyuşturucu temini, yaralama, kavga
Mazlum	22	E.	Ortaokul	Bekâr	17	Uyuşturucu temini, silahla yaralama
Abbas	19	E.	Lise	Bekâr	12	Hırsızlık
Rıza	27	E.	Lise	Boşanmış	16	Uyuşturucu temini, yaralama,
Sıla	26	K.	Ortaokul	Evli	13	Uyuşturucu temini ve satışı
Neşe	19	K.	Ortaokul	Evli	14	Hırsızlık, basit yaralama, görevi yaptırmamak için

						direnmek, uyuşturucu temini
Gül	22	K.	Üniversite öğrencisi	Bekâr	16	Basit yaralama
Bahar	19	K.	Lise	Bekâr	15	Mala zarar verme, yaralama ve hakaret
Nur	23	K.	Ortaokul	Bekâr	16	Hırsızlık
Ümit	19	E.	İlköğretim	Evli	9	Hırsızlık, kavga
Özgür	19	K.	Lise	Bekâr	16	Örgüt üyeliği, polise mukavemet, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa muhalafet
Reyhan	21	K.	Üniversite öğrencisi	Bekâr	15	Çocuğu kasten öldürme suçuna teşebbüs ve yaralama
Hayal	30	K.	Lisans	Evli	16	Yaralama
Abi	20	E.	Lise	Bekâr	16	Yaralama
Akrepcan	19	E.	İlköğretim	Bekâr	17	Cinsel istismar, alıkoyma
Sarı	32	E.	Lisans	Evli	16	Orman yakma suçu
Golf	23	E.	Lise	Bekâr	15	Nitelikli dolandırıcılık ve bilişim suçları
Günyüzü	20	E.	Lise	Bekâr	17	Cinsel istismar
Deniz	19	K.	İlköğretim	Evli	16	Başkasına ait kimliği izinsiz kullanma
Akrep	39	E.	Ortaokul	Evli	14	Yaralama
Siyah	21	K.	Üniversite öğrencisi	Bekâr	16	Örgüt üyeliği, polise mukavemet, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa muhalafet
Ezel	20	E.	Lise	Evli	15	Hırsızlık, ruhsatsız silah taşıma

Umutsuz	20	E.	Ortaokul	Bekâr	17	Hırsızlık
Yeşil	19	E.	Lise	Bekâr	16	Cinsel istismar
Ateş	20	E.	Üniversite öğrencisi	Bekâr	17	Kasten yaralama
Feyyaz	18	E.	İlköğretim	Bekâr	15	Hırsızlık, uyuşturucu temini, yaralama
Aslan	31	E.	Ortaokul	Boşanmış	16	Yaralama

Çizelge 11’de görüleceği üzere görüşmecilerin 20’si 18-21 yaş, 4’ü 22-25 yaş aralığında olup 6’sı 26 yaş ve üstüdür. Öğrenim durumuna göre 14’ü ilk ve ortaöğretim, 9’u lise, 3’ü önlisans ve lisans mezunu, 4’ü üniversite öğrencisidir. Görüşmeye katılanların 11’i 12-15 yaş, 18’i 16-18 yaş aralığında, bir kişi ise 9 yaşında ilk suç davranışını gerçekleştirmiştir. Görüşme yapılan kişilere dair detaylı bilgiler aşağıdaki gibidir:

Ferdi: 21 yaşında. İlkokul mezunu. Evli. Çocuğu yok. Bir otomobil galerisinde oto-alım satımı işinde çalışıyor. İlk suç yaşı 12. Oto hırsızlığı, hurda hırsızlığı, yaralama, uyuşturucu, polise mukavemet, kavga olaylarından dolayı hakkında yirmiye yakın dava açılmıştır. 6 kez tutukluluk ve 2 kez hapis cezası deneyimi var. Ailesinde, anne, abi ve ablada suç öyküsü var. Anne ve abi halen cezaevinde. Anne-baba boşanmış.

Ayyıldız: 21 yaşında. Bekâr. 2 yıllık bankacılık ve sigortacılık bölümü mezunu. Bilgisayar yedek parçaları ile ilgili bir firmada çalışıyor. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Başkasına ait kartın izinsiz kullanılması yoluyla yarar sağlamadan hakkında 7 ayrı dava açılmış. Ailede başka suç öyküsü yok.

Elbiro: 21 yaşında. Ortaokul mezunu. Bekâr. Bir lokantada pideci kalfası olarak çalışıyor. Ailesiyle yaşıyor. Ailesi ile birlikte 11 yıl önce Irak’tan gelmiş. İlk suç yaşı 16. Hakkında silahla kasten yaralamadan işlem yapılmış. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Berdan: 19 yaşında. İlkokul mezunu. Bekâr. Cezaevinden 7 ay önce çıkmış. İş arıyor. Abisiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 13. Uyuşturucu, yaralama ve kavga nedeniyle hakkında açılan 9 dava var. Uyuşturucu suçundan 2, 5 ay, yaralama suçundan 8 ay tutuklu

kalmış. Ailesinde abi ve babada suç öyküsü var. Babada suç tekrarı var ve halen cezaevinde. Anne ve baba boşanmış.

Mazlum: 22 yaşında. Ortaokul mezunu. Bekâr. Mobilya firmasında işçi olarak çalışıyor. Babasıyla yaşıyor. Anne ve baba boşanmış. İlk suç yaşı 17. Uyuşturucu satışından 4 ay, silahla yaralama suçundan 26 gün tutuklu kalmış. Ailede başka suç öyküsü yok.

Abbas: 19 yaşında. Bekâr. Lise mezunu. Bir akaryakıt istasyonunda depo görevlisi olarak çalışıyor. İki arkadaşıyla beraber bir bekâr evinde yaşıyor. Ailesi ile birlikte 11 yıl önce Irak'tan gelmiş. İlk suç yaşı 12. Hırsızlığa bağlı suç tekrarından 40 davası var. Beraat, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve denetimli serbestlik kararları var ancak devam eden davalar da mevcut. Tekrarlanan suç öyküsü ve aile içi şiddete maruz kalmasından dolayı, 15 yaşında koruma ve bakım altına alınmış. Koruma altına alındıktan sonra suç tekrarı yaşanmamış. Ailede başka suç öyküsü yok. Anne ve baba boşanmış.

Rıza: 27 yaşında. Lise mezunu. Taksi şoförü olarak çalışıyor. Boşanmış. 4 yaşında bir çocuğu var. Anne ve babasıyla yaşıyor. İlk suç yaşı, 16. Uyuşturucudan 2 ay tutuklu olarak, yaralamaya bağlı hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının ihlalinde dolayı mahkum olarak hapiste kalmış. Mahkeme kararıyla öfke kontrolü ve uyuşturucu tedavisi almış. Ailede başka suç öyküsü yok.

Sıla: 26 yaşında. Ortaokul mezunu. Evli. Biri 8 diğeri 6 yaşında iki çocuğu var. Eşinin ailesiyle birlikte yaşıyorlar. 15 yaşında iken, annesi uyuşturucu kullanımına bağlı olarak ölmüş. İlk suç yaşı 13. Bir parkta eroin krizi halindeyken, kolluğun tespiti ile koruma ve bakım altına alınmış. Koruma ve bakım altında kaldığı kurumdan yedi ay sonra kaçmış. Evlenene kadar kamusal alanlarda veya tanıdığı farklı kişilerin yanında barınmış. Uyuşturucu temini ve satışı nedeniyle hakkında 4 dava açılmış. Hakkında açılan son davadan 8 ay hapis cezası almış. Hapisten çıktıktan sonra suç tekrarı yaşanmamış. Ailede baba ve abide suç öyküsü var ve her ikisi cezaevinde.

Neşe: 19 yaşında. Ortaokul mezunu. Evli. 3 yaşında bir çocuğu var. İlk suç yaşı 14. Anne ve baba boşanmış. Annesiyle yaşadığı sorunlar nedeniyle 13 yaşında koruma ve bakım altına alınmış. İlk suç öyküsü kurum bakımındayken yaşanmış. Hırsızlıktan,

basit yaralama, görevi yaptırmamak için direnmek ve uyuşturucu madde kullanma ve temininden hakkında 5 dava açılmış. Ailede suç öyküsü yok.

Gül: 22 yaşında. Bekâr. Açık öğretim çocuk gelişimi bölümü son sınıf öğrencisi. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Basit yaralamadan hakkında dava açılmış. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Bahar: 19 yaşında. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 15. Mala zarar verme, yaralama ve hakaretten hakkında açılmış bir dava var. Suç tekrarı veya ailede başka suç öyküsü yok.

Nur: 23 yaşında. Ortaokul mezunu. Yöresel yemekler satan bir restoranda çalışıyor. Erkek arkadaşıyla yaşıyor. İlk suç yaşı, 16. Hakkında hırsızlık nedeniyle açılan bir dava var. Suç tekrarı veya ailede başka suç öyküsü yok.

Ümit: 19 yaşında. İlkokul mezunu. Mobilya işçisi. Evli. Eşi 9 aylık hamile. Annesi babası tarafından öldürülmüş ve babası cezaevinde. Kendisi ve kardeşlerini anneanne büyütmüş. İlk suç yaşı 9. Bisiklet, motor ve otomobil hırsızlıklarından ve kavgadan dolayı hakkında 6 dava açılmış. Beraat ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları var.

Özgür: 19 yaşında. Bekâr. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Örgüt üyeliği, polise mukavemet, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa muhalefetten suç tekrarı ve hakkında açılan 4 dava var. Beraat ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları var. Ailede başka suç öyküsü yok.

Reyhan: 21 yaşında. Bekâr. Üniversitede grafik tasarımı eğitimi alıyor. Anne ve babası boşanmış. Annesiyle yaşıyor. Babası MS hastası ve kendi ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 15. Kasten öldürme suçuna teşebbüs, çocuğu kasten öldürme suçuna teşebbüs ve yaralamadan hakkında açılan davadan dolayı altı ay tutuklu kalmış. Salıverilme sonrası suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Hayal: 30 yaşında. Açık öğretim sosyoloji bölümü mezunu. Evli. 4 yaşında bir çocuğu var. Eşiyle beraber bir cafe işletiyor. İlk suç yaşı 16. Anne ve babası boşanmış. Annesiyle yaşarken, aralarındaki tartışma sonrası annesini yaralamadan dolayı 4 ay hapis cezası var. Salıverilme sonrası suç tekrarı veya ailede başka suç öyküsü yok.

Abi: 20 yaşında. Lise mezunu. Bekâr. Makine imalatı yapan bir fabrikada çalışıyor. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Hakkında yaralanma suçu nedeniyle açılmış ve berat ettiği bir dava var. Aynı davada abisi de yargılanmış. Ailede başka suç öyküsü yok.

Akrep can: 19 yaşında. İlkokul mezunu. Bekâr.Pazarcı. 16 yaşında babasıyla yaşadığı sorunlar nedeniyle evden ayrılmış. 16 yaşından beri ailesinden ayrı yaşıyor. Ailesinden sadece bir ablasıyla görüşüyor. İlk suç yaşı 17. Cinsel saldırı ve alıkoymaktan dolayı hakkında dava açılmış. Açılan davadan berat etmiş. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Sarı: 32 yaşında. Bilgisayar programcılığı programından mezun. Evli, çocuğu yok. Memur olarak çalışıyor. İlk suç yaşı 16. Orman kanununa muhalefetten hakkında dava açılmış. Açılan davada beraat kararı var. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Golf: 23 yaşında. Lise mezunu. Bekâr. Anne ve baba boşanmış. Annesi ve kardeşiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 15. Nitelikli dolandırıcılık, bilişim suçları ve banka kredi kurumlarının kullanılması yoluyla dolandırıcılıktan hakkından dava açılmış, açılan davadan bir buçuk yıl hapis cezası almıştır. Karara itiraz edilmiş ve karar temyiz edilmiştir. Altı yıl sonra karar itirazı ret edildiği için hapisanede bir buçuk yıl kalmıştır. İşsizdir. Yapılan görüşmeden üç gün sonra cezaevine gireceği öğrenilmiştir. Ailede başka suç öyküsü yok.

Günyüzü: 20 yaşında. Bekâr. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor. İşsiz. Annesi kendisine hamile iken anne ve babası boşanmış. Annesi ve annesinin ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 17. Cinsel istismardan dolayı hakkında dava açılmış bu davadan dolayı 36 gün tutuklu kalmıştır. Salıverilme sonrası suç tekrarı yok. Hakkında açılan davadan beraat kararı var. Suç tekrarı olan babası cezaevindedir.

Deniz: 19 yaşında. İlkokul mezunu. 3 yaşında bir çocuğu var. Birlikte yaşadığı kişi cezaevinde. Birlikte yaşadığı kişinin ailesiyle yaşıyor. Kağıt mendil satarak geçimini sağlıyor. İlk suç yaşı 16. Başkasına ait kimliği ve kimlik bilgilerini izinsiz kullanmaktan dolayı hakkında açılan davadan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı var. Kök ailesi ile görüşmüyor. Babası cezaevinde.

Akrep: 39 yaşında. Yevmiyeli işlerde çalışıyor. Evli. 16, 13 ve 12 yaşında 3 çocuğu var. İlk suç yaşı 14. Bununla birlikte adli sürece yansımayan, kolluk aşamasında

kalan kavga ve darp olayları olmuş. Hakkında yaralanma nedeniyle açılan davadan hükmün açıklanmasını geri bırakma kararı var. Ailede, aynı yaralama olayına karışan bir ağabeyi var.

Siyah: 21 yaşında. Bekâr. Üniversite ikinci sınıf öğrencisi. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Örgüt üyeliği, polise mukavemet, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa muhalefetten suç tekrarları ve hakkında açılan 5 dava var. Hakkında beraat ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları var. Ailede başka suç öyküsü yok.

Ezel: 24 yaşında. Lise mezunu. Evli. Birisi 2 yaşında, diğeri 40 günlük iki çocuğu var. Kuruyemişçi işletiyor. İlk suç yaşı 15. Bisiklet, motor, otomobil hırsızlığı ve ruhsatsız silah taşımaya bağlı suç tekrarları var. Hakkında açılan davalardan beraat, hükmün açıklanmasının geri bırakılması para cezası kararları var. Ailede başka suç öyküsü yok.

Umutsuz: 20 yaşında. Ortaokul mezunu. Bekâr. İnşaat işçisi. Abisiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 17. Hurda demir hırsızlığından hakkında açılan davadan adli kontrol kararı var. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Yeşil: 19 yaşında. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor. Bekâr. Annesi ve abisiyle yaşıyor. Anne-babası boşanmış. İlk suç yaşı 16. Hakkında cinsel istismardan dolayı dava açılmış, açılan dava nedeniyle 27 gün tutuklu kalmış. Beraat kararı var. Babası cezaevinde.

Ateş: 20 yaşında. Bekâr. Metalürji ve malzeme mühendisliği bölümü ikinci sınıf öğrencisi. Ailesiyle birlikte yaşıyor. İlk suç yaşı 17. Kasten yaralama suçu ve adli kontrol kararı var. Suç tekrarı ve ailede başka suç öyküsü yok.

Feyyaz: 18 yaşında, bekâr. İlkokul mezunu. .Mobilya fabrikasında çalışıyor. Ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 15. Hırsızlık, uyuşturucu temini ve yaralama suçundan açılan 7 dava var. Hakkında açılan davaların birinden beraat etmiş, bir davada adli kontrol kararı verilmiş bir davada ise hükmün açıklanması geriye bırakılmıştır. Devam eden dört davası var. Reşit olduktan sonra suç tekrarı olmamış, ailede başka suç öyküsü yok.

Aslan: 31 yaşında. Ortaokul mezunu. Boşanmış. Babasıyla birlikte market işletiyor. 14 yaşında çocuğu ve ailesiyle yaşıyor. İlk suç yaşı 16. Gasp ve yaralamadan

hakkında açılan dava nedeniyle 6, 5 ay tutuklu kalmış. Salıverilme sonrası suç tekrarı veya ailede başka suç öyküsü yok.

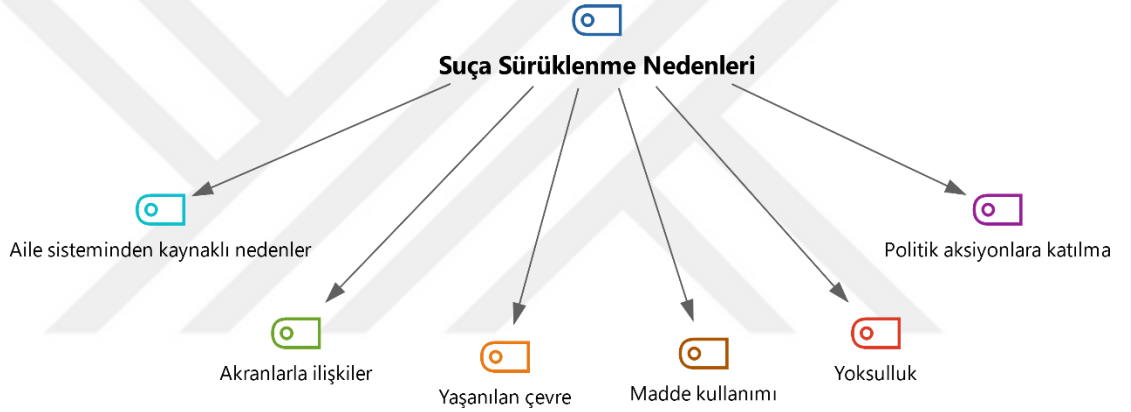
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ

Çocukların suça sürüklenmelerine neden olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde araştırmaya katılan bireylerin, suça sürüklenme nedenlerinin, aile sisteminde yaşanan sorunlar, akranlarla ilişkiler, yaşanan çevrenin özellikleri, madde kullanımı ve satışı, yoksulluk ve politik aksiyonlara katılma olduğu görülmektedir.

Şekil 2: Suça sürüklenme nedenleri (MAXQDA 2020 Yaratıcı kodlama)

Cankurtaran Öntaş ve Akşit'in (2006). yaptıkları çalışmada, çocukların suça sürüklenme nedenlerinin aile yapısı, ekonomik koşullar, ikamet edilen sosyal çevre, arkadaşlık ilişkileri ve madde kullanım öyküsü olduğu görülmüştür. Ayan'ın (2011). hükümlü çocuklar üzerinde yaptığı araştırmada ise çocukların %72'sinin arkadaş çevresi, %56, 8'inin madde bağımlısı olma, %72'inin çevresel nedenler , %66, 7'nin parasızlık ve %56, 1'nin aile işlevsizliği ve aile yapısından kaynaklı sorunlar nedeniyle suç davranışında bulundukları tespit edilmiştir. Araştırma bulgularının, çocukların suça sürüklenme nedenlerini ortaya koyan araştırmalarla örtüştüğü görülmektedir.

4.1.1. Aile Sisteminden Kaynaklı Nedenler

Görüşme yapılan bireylerin aile yapısının, aile işlevsizliğinin, aile içi şiddet yaşanmasının, anne babanın terki veya vefatının, anne ve babanın boşanmasının, aile içinde olumsuz rol model bulunmasının (suç öyküsünün olması gibi)., tek ebeveyn ile

ilişkilerde sorunların, aile içi disiplin sorunlarının suça sürüklenmeye yol açtığı görülmektedir.

Görüşmeciler, ailelerinde şiddete maruz kalmalarının ve ailede disiplin ile kontrol mekanizmasının doğru kullanılmamasının suça sürüklenmelerine neden olduğunu ifade etmektedir.

“Benim çocukluğum cezaevlerinde geçti. Annemi anımsamıyorum. Ben küçükken cezaevine girdi, babam onu görmeme izin vermedi. Beni babaannem ve halamlar büyüttü. Yaramaz bir çocuktum, kimseyi dinlemezdim. Babam dövmezdi ama ondan korkardım. Sert adamdı. İlkokulda yaramazlık yaptığım için öğretmenim, evde babaannem, halam veya abim döverdi. Küçük yaşlarda dayak yemeye alıştığım için hiçbir şeyden korkmazdım. Onlar dövünce evden kaçıyordum. Canım ne isterse onu yaptım. Babaannem ve halam beni kontrol etmeye çalıştıkça evden uzaklaştım. Başiboş kalınca mahalledeki büyük abilerden araba çalmayı da, kavgayı da, uyuşturucu içmeyi de öğrendim.” (Ferdî, 21).

“Türkiye’ye geldikten sonra babam yeniden evlendi. Üvey annemle hiç anlaşılamadık. Beni sürekli dövüyordu, aç bırakıyordu, söylediklerini yapmazsam, karanlık odaya kilitliyordu. Babama, “artık büyüdü, iş bulsun, çalışsın, erkek oldu, evde ne işi var” diyordu. O zaman 12 yaşındaydım. Eve para getirirsem, dayak yoktu. Ben de iş bulamadığım zamanlar, dayak yememek için hırsızlık yapmaya başladım. Parayı da üvey anneme getiriyordum.” (Abbas, 19).

Aile içinde şiddetin bir disiplin, kontrol veya ceza yöntemi olarak kullanımının, çocuğun suç davranışında bulunmasına yol açabileceği belirtilmektedir (Özada, 2011; Shoemaker, 2009). Aslan’ın (2012) tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri alan bireylerle ilgili yaptığı araştırmasında, tedavi ve denetimli serbestlik alan bireylerin %47’sinin annesi, %64, 3’ün ise babası tarafından şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Eryalçın ve Duyan’ın (2016) denetimli serbestlik sürecindeki gençlerle yaptıkları bir başka çalışmada ise denetimli serbestlik alan çocukların aile içinde şiddete uğrama oranı %42’dir. Diğer yandan Ergin’in (2016) hükümlü ve tutuklu 64 çocukla yaptığı çalışmada, araştırmaya katılanların yarısının anne veya babası tarafından fiziksel istismara, %39’unun ise duygusal ihmal ve istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Çocuğun suça sürüklenmesine yol açan aile kaynaklı unsurlardan bir diğeri tek ebeveyn ile yaşanan sorunlardır. Bu durumu annesiyle yaşadıkları iletişim sorunları nedeniyle, suç davranışında bulunduğunu belirten Neşe'nin(19) ifadelerinde görmek mümkündür.

“Annemle yaşadığımız ciddi bir tartışma sonrası 13 yaşında yurda verildim ve farklı farklı yurtlarda kaldım. Ama yurda hiç alışamadım. Çok bunaldım. Annemden beni yanına almasını istedim. Uygun değilim dedi. Kavga ettik. Anneme kızdığım için, kafayı dağıtmak ve rahatlamak için yine yurttan kalan bir arkadaşımın uyuşturucu satın aldım.” (Neşe, 19).

Öte yandan boşanma ve boşanmanın yol açtığı aile içi sorunlar, suça sürüklenmeye neden olabilmektedir.

“Ben 14 yaşında iken anne babam boşandı. Ben annemle birlikte yaşıyordum fakat babam evlendikten sonra sanırım annem bunu kabul edemedi ve babama olan bütün sinirini, öfkesini, kinin benden çıkarmaya başladı. Yaptığım her şey ona batıyor her şeyi rahatsız ediyordu. Ona göre nefes almam bile suçtu. Hatta bir keresinde “sana bakınca babanı görüyorum seni öldüresim geliyor” demişti. Her zaman sinirli ve ağza alınmayacak sözler söylerdi, incitirdi, aşağılardı. Annemin yaptıklarını babama anlattım, kalmak istediğimi söylediğim ama yüzündeki hoşnutsuzluğunu görünce anneme geri geldim. Geri gelince annemin öfkesi ve kını daha da arttı, kâbus gibi 2 yıl geçti. Bir gün yaptıklarına dayanamadım, kavgamız karşılıklı birbirimize vurmaya kadar vardı ve bıçakla annemi yaraladım .” (Hayal, 30).

Ailenin işlevsizliği, çocuğun suç davranışında bulunmasına neden olan bir başka unsurdur. Ayan'ın (2011) hükümlü çocuklarla yaptığı çalışmasında çocukların, %20, 4'ünün anne veya babasının vefat ettiği ve %90, 2'sinin boşanmış olduğu; Öter'in (2005) yaptığı çalışmada suça sürüklenen çocukların %30'unun parçalanmış ailelerden geldiği tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanlarla yapılan görüşmelerde de tek ebeveynli olmanın, parçalanmış bir ailenin üyesi olmanın ve boşanmanın neden olduğu aile içinde yaşanan sorunların, suça sürüklenmeye neden olduğu görülmektedir.

Ailede suç öyküsünün olması çocuğun suça sürüklenmesinde veya suça neden olacak riskli davranışlarda bulunmasında etkili olabilmektedir. Kızmaz'ın (2003) Elazığ Cezaevi'nde, suç tekrarı nedeniyle cezaevinde olan tutuklu ve hükümlü çocuklarla yaptığı çalışmada, çocukların %62, 5'inin aile üyelerinde suç öyküsü bulunduğu tespit edilmiştir

(Kızmaz, 2006). Aslan'ın (a.g.e) yaptığı çalışmada ise bu oran %63, 6'dır. Taşkıran ve diğerlerinin (2017) suça sürüklenen çocuk ve ergenler için gözaltı merkezi görevi gören bir merkezde yaptıkları araştırmada, çocukların %40'nın ailesinde suç öyküsü olduğu ve yine aile suç öyküsünün, yüksek şiddetteki suç grubunda anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca İsveç'te, 12.5 milyon hane hakkı taranarak (Frisell, Lichtenstein ve Langström;2011) ve Hollanda'da 5 kuşak incelenerek yapılan nüfus temelli araştırmalarda (Bijleveld ve Wijkman;2009), anne ve babalarında şiddete bağlı suç öyküsü bulunan çocukların da şiddet suçları işledikleri tespit edilmiştir. Uluğtekin'de (1991:43), aile bireylerinde suç öyküsü olmasının, aile içinde öğrenme veya taklit yoluyla, çocuğun suç davranışında bulunma riskini arttırdığını belirtmektedir.

Ailesinde madde kullanım ve satışı öyküsü bulunan Sıla (26) ailesindeki suç öyküsünün kendisini suç sürüklediğini ifade etmektedir.

“Aslında her şey babamın evde uyuşturucu yapıp satması ile başladı. Önce kendisi kullanmaya başladı Sonra annem ve abim. Onları görünce ben de başladım. Evde her zaman uyuşturucu olduğu için arkadaşlarıma lazım olduğunda babamdan alır onlara satardım. Babam da bana harçlığını verirdi. Sonra babam uyuşturucu satmaktan, abim de gasptan içeri girdi. Ben de bir süre sattım (Sıla, 26).

4.1.2. Akranlarla İlişkiler

Akranlarla ilişkiler, suça sürüklenmeyi etkileyen bir başka unsurdur. Suç öyküsü bulunan akranlarla kurulan ilişkiler suça sürüklenmeye ve suç tekrarına neden olabilmektedir.

“Okulda gruplarımız vardı. Sık sık niye bakıyorsunuz diye laf atma, birbirlerine ağız dalaşına girmeler, birbirlerine üstünlük yapmalar, küfür etmeler, itişmeler oluyordu. Herkes kendi grubunu korurdu. Bıçak taşıyanlarda olurdu. Bir gün atışma büyüdü. Olay oldu. Birbirlerine vurma sonrasında bazı çocuklar yara aldılar.” (Aslan, 31).

“...benimle yaşıt iki arkadaşım, gece dolaşırken, mahallede gördüğümüz bir arabayı düz kontakla çalıştırıp çalmıştık. Aslında hep dolaşır geri getirirdik. Bu bizim için heyecanlıydı. Ama daha önce mahallemizde bu arabayı hiç görmemiştik. Merak ettik. Her zaman ki gibi diğer arabalarda yaptığımız gibi biraz dolaşıp, tekrar geri getirecektik. Yapalım yapmayalım derken, hadi yapalım dedik. Ama polis o gece bizim oralarda devriye geziyormuş, enseledi.” (Ümit, 19).

Yukarıdaki ifadelerde de görüleceği üzere akranlar, bir arada iken birbirlerini etkileyerek suç davranışında bulunabilmektedir. Ayan'ın (a.g.e) çalışmasında araştırmaya katılanların %56, 1'in, İslamoğlu (2017).’un çalışmasında ise araştırmaya katılanların %92, 1'nin arkadaşıyla beraber suç davranışında bulunduğu görülmektedir. Köseoğlu (2011)'nın yaptığı araştırmada ise Fisher Kesin Testi analizi sonuçlarına göre suç davranışı olan bir arkadaşına sahip olmakla “arkadaş çevresinden etkilenme değişkeni” arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Akranlar arasındaki flört ilişkileri ve cinsel yakınlaşmalarda suç içeren davranışlarda bulunulması, suça sürüklenme yol açabilecek bir başka unsurdur.

“Aslında bu haksızlık. Ona zarar verecek hiçbir şey yapmadım. İkimiz yakınlaştık. Bir şeyler yaşadık ama bana kız arkadaşımaya yönelik cinsel saldırıdan, istismardan işlem yapıldı.” (Akrepçan, 19).

“Birbirimizi sevdiğimizi sanmıştım. Aramızda cinsel yakınlaşmalarda oldu. Ama daha sonra onun çok yalanını yakaladım. Aynı gruptan bir başka erkek arkadaşımaya özel fotoğraflar atmış. Ben de ayrıldım. Sonra hakkımda kız arkadaşımaya yönelik cinsel istismardan işlem yapıldı.” (Yeşil, 19).

“Bunu anlamakta zorlanıyorum. Onu hiçbir şeye zorlamadım. Evet, bir şeyler yaşadık ama sonra ayrılmayı o istedi. Ailesi yaşadıklarımızı öğrenince şikayet etmişler. Bence ailesinden korktuğu için böyle bir iftira attı. Ona istismarda bulunmadım ki.” (Günyüzü, 20).

Baykara Acar (2011a) cinsel suçtan hüküm giymiş çocuklarla yaptığı araştırmada, çocukların cinsel suç kavramını kullanmaktan utandıklarını, kendilerine iftira atıldığını, suçu kabul etmediklerini belirtmektedir. Fanniff (2013) cinsel suçtan yargılanan ergenlerle yaptığı çalışmada, cinsel suçun erkek ergenlerde daha fazla görüldüğünü, cinsel eylemlerini suç olarak tanımlamadıklarını, daha çok rızaya dayalı bir yaklaşma sonucu meydana geldiğini savunduklarını ve bilişsel çarpıtmalar kullandıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılan görüşmecilerin de, yaşadıkları flört ilişkilerinde suç davranışında bulundukları gerekçesiyle haklarında cinsel suç nedeniyle işlem yapılmasını haksızlık olarak tanımladıkları, bu durumu paylaşırken zorlandıkları ve çekindikleri görülmektedir.

4.1.3. Yaşanılan Çevrenin Özellikleri

Yaşanılan çevrede, risk veya suç davranışlarının olmasının suça sürüklenmede etkili olduğu görülmüştür.

“Mahallede uyuşturucu kullanan, içkici, kumarcı, kavgacı çok vardı. Uyuşturucuya başlayınca ve benim de onlar gibi içkici, kavgacı arkadaşlarım oldu. Böyle çevren olunca başın dertten kurtulmuyor. Bu yüzden birkaç karakolluk, mahkemelik oldum.” (Berdan, 19).

“Başboş kalınca mahalledeki büyük abilerden araba çalmayı da, kavgayı da, uyuşturucu içmeyi de öğrendim. Onlar sana tüm inceliği öğretir. Önce motorla başlarsın. 12 yaşına geldiğinde halen düz kontakla araba çalmayı öğrenemediğinde seninle dalga geçerler. Çevredeki arkadaşların ve büyüklerin böyle olunca hiçbir şeyden korkmuyorsun.” (Ferdî, 21).

Ayrıca sosyal çevrede suç davranışını normalleştiren tutum ve davranışların bulunmasının suç tekrarına yol açtığı görülmektedir.

“Abiler veya başka suçtan mahkemesi olanlar, bizi küçümsüyordu. “Siz bebesiniz, bebe suçları bunlar, Mahkemelerden bir şey çıkmaz, merak etmeyin” felan diyorlardı. O yaşlarda iken bunu hırs yapıyordum. Küçümsemelerine kızıyordum. Büyüklerin gazına geliyordum sonra bir daha araba çalıp geziyordum.” (Ümit, 19).

Yaşanılan çevrede, suç davranışını normalleştiren yaklaşımların olması, geleneksel ve kültürel farklılık (Kloep ve diğerleri, 2009) ile çevrenin mekan, zaman ve gelişimsel dönem özelliklerinin (Topçuoğlu, 2013) sosyal alt gruplara göre farklılık gösterebildiği ve çocuğun suç davranışında bulunmasını etkileyebildiği bilinmektedir. Ayan'ın (a.g.e) çalışmasında hükümlü çocukların % 90, 2'si, ailesi dışında çevresinde suç davranışı olan kişiler olduğu belirtirken, Karataş ve diğerlerinin (2020) yaptığı çalışmada ise çocukların %65'nin suç davranışını çevreden gördüklerini belirttikleri tespit edilmiştir.

4.1.4. Madde Kullanımı ve Satışı

Görüşmeciler, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı sonrasında suç davranışında bulunabilmektedirler. Bu durumu Mazlum (22) ve Rıza (27)'nin ifadelerinde görmek mümkündür.

“İlkinde uyuşturucudan dolayı tutuklandım. Mahalledeki bebelerden birine sigara aldirmek istemiştım. Okula gidiyorum değıp bana karşı geldi. Arkadaşlarla uyuşturucu

çekmiştik. Çocuk bana karşı gelince yaralamışım. Sadece korkutmak istemiştım ama aklım başımda değilmiş. Yaraları ciddiıdi.” (Mazlum, 22).

“15-16 yaşlarında iken alkol almaya başladım. Aynı zamanda uyuşturucu kullanmaya başladım. Uyuşturucu aldığım bir gүн, mahallenin marketinin sahibi ile kavga ettim. Uyuşturucudan dolayı kafa iyi, adamı yaralamışım.” (Rıza, 27).

Uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu madde satışına da neden olabilmektedir. Sıla (26) bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“...Aynı sokakta, uyuşturucu satan bir adam vardı. “Benim malları satın, ben de size göz kulak olayım” dedi. Kabul etmedik ama namusunu korumak kolay olmuyor. Sonuçta kaldığımız mahalle pis bir yer ve sana sataşan çok oluyor. Mecburen 3 kız kabul etik. Bir süre sattım.” (Sıla, 26).

Suça sürüklenen çocukların alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında iken riskli davranışlarda bulunarak suç davranışını gerçekleştirdikleri, uyuşturucu maddeyi satmalarının suç davranışına neden olduğu anlaşılmaktadır. Arabacı ve diğerleri(2017) tarafından yapılan çalışmada, uyuşturucu madde ve alkol kullanımın, çocuğın riskli davranışlarda bulunmasını kolaylaştırdığı ve suça sürüklenmesinde bir risk faktörü olduğunu belirtilmiştir. Ayan (a.g.e.) hükümlü çocuklardan %49.2’sinin sürekli alkol, %69, 7’sinin uyuşturucu, %23, 5’in arkadaşlarıyla birlikte alkol ve uyuşturucu kullandığını, %34, 1’nin de birlikte uyuşturucu kullandıktan sonra hırsızlık yaptığını tespit etmiştir.

4.1.5. Yoksulluk

Çocuğın ve/veya ailesinin içinde bulunduğu yoksulluk, çocuğın suçta sürüklenmesine neden olan bir diğer unsurdur. Bu durumu Golf (23) ve Deniz’in (19) ifadelerinde görmek mümkündür.

“Annem geçimimizi sağlamaya çalışıyordu ancak yetmiyordu. Lise 1.sınıftan itibaren hafta sonları bulaşıkçılık yapmaya başladım. Ama aldığım para yetmiyordu, ben de bıraktım. Bırakmadan 2 gүн önce sabah evden çıkarken annemden, yol parası istedim. Annem dedi ki “oğlum” dedi, ” çalışıyorsun hem de, benden para mı istiyorsun” dedi. Bu söz benim çok ağırıma gitti. Ben de daha bir şey tasarladım kafamda, sahte ilanları vererek insanlardan para tahsil ettim. Suçları işledikten sonra üstüme başıma kıyafet aldım. İhtiyaçlarımı giderdim. Gerçekten çok ihtiyacım vardı, her şeyim çok kötü ve eskiydi. Kendimi kötü hissediyordum o zaman.” (Golf, 23).

“Sadece çocuğumun sağlıklı olarak doğmasını düşündüm. Hiç kimseye zarar vermek gibi bir niyetim yoktu. Kaynanamların hiç parası yoktu. Hastane parasını ödeyemezlerdi. Evde kendi başına doğurmaktan korktum. Ayrıca benim yaşıım küçüktü, kimliğimi kullanırsan yaşıım küçük olduğunda beni de çocuğumu da yurda alacaklarını söylemişti komşular. Ben yurda gitmek istemedim, çocuğumu da almalarını istemedim. O yüzden komşumun kimliğini aldım öyle doğum yaptım.” (Deniz, 19).

Gereksinimleri ve ihtiyaçları karşılanamayan bireylerin suç davranışında bulunma riskinin ve olasılığının arttığı belirtilmektedir (Bartollas ve Schmallegger, 2017; Hartinger-Saunders ve Rine, 2011). Ayan (a.g.e)’in çalışmasında çocukların %12, 1’sinin hüküm almadan önce sokakta yaşadığı ve %77, 3’ünün ekonomik nedenlerle çalıştığı tespit edilirken, Karataş ve diğerleri (a.g.e), çocuklardan %35, 9’un çalıştığını ve %72, 6’nın ise daha önce herhangi bir işte çalıştığını tespit etmişlerdir.

Rekker ve diğerlerinin (2015) yaptığı araştırmada ise düşük sosyoekonomik ve yoksulluk içinde olan gençlerin, yüksek sosyoekonomik düzeydeki gençlere göre küçük suç işleme olasılığının yaklaşık iki kat, orta düzeyde suç işleme olasılığının iki buçuk kat ve ciddi suç işleme olasılığının ise üç kat daha fazla olduğu görülmüştür. Yine aynı araştırmada, gençlerin ebeveynlerinin sosyoekonomik düzeylerinin daha düşük olduğu yıllarda, ebeveynlerinin sosyoekonomik düzeylerinin daha yüksek olduğu yıllara göre orta ve ciddi suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan görüşmecilerin ifadeleri ele alındığında yoksulluğun suça sürüklenmeye yol açabileceği görülmektedir.

4.1.6. Politik Aksiyonlara Katılmak

Politik aksiyonlara katılmak suça sürüklenmeye neden olabilmektedir. Bu durumu Özgür(19) ve Siyah’ın (21) ifadelerinde görmek mümkündür.

“Lise son sınıfta üniversite sınavına girecek arkadaşlarımız vardı. Maddi- manevi neler yaşadıklarını gördüm. Ben de aynı zorlukları yaşayacaktım. Zaten ekonomik durumu iyi olan veya özel okullarda okuyanlarla eşit durumda değiliz, bir de böyle hiçbir yeteneğimiz ölçmeyen ezberin dayatıldığı bir sınavı geçmek zorundayız. Biz de üniversite sınavının olduğu gün, 3 arkadaş ÖSYM binasına gittik. Elimizde bir de pankart aldık. " Eşit, parasız ve bilimsel bir eğitim istiyoruz" diye Protesto etmek için kendimizi binanın kapısına zincirledik.” (Özgür, 19).

“Liseye gittikten sonra, dünyanın adaletsizliğini gördüm. Etrafımızda çok olmasa bile çok duyduğumuz ve gördüğümüz, özel okula giden insanlar vardı. Eşit bir eğitim almıyorduk, paramız olmadığı için. Onun dışında kendi dilinde eğitim göremeyen arkadaşlarım vardı ve benim için anadilde eğitim görmek de çok önemli bir unsuru. Yaptığımız şeylerin suça sürüklenme bazında baktım da bir suç olarak görmüyorum. Yaptığımız şeyler; afiş, bildiri dağıtımı veya küçük eylemsel şeylerdi.” (Siyah, 21).

Yörükoğlu (2007:215), politik aksiyonlara katılan çocuk ve gençlerin, sıkı disiplin ve aşırı kontrol içinde büyüdüklerini, bu nedenle gerçekleştirdikleri politik eylemin kendilerine bir kimlik oluşturduğuna inanarak, hem ailelerine hem de topluma karşı başkaldırdıklarını ve suça sürüklendiklerini belirtmektedir. Kırımsoy ve Acar’da (2010) toplumsal gösterilere dahil olan çocuklara dair yaptıkları araştırmada, çocuk ve gençlerin, yansıttıkları politik aksiyonun içeriğinin çoğunlukla farkında olmadıklarını ve bu nedenle davranışlarından sorumlu tutulmamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada görüşme yapılan çocukların ise bu tespitlerin aksine aileleri ile sağlıklı ilişkiler içinde olduklarını, suç davranışı sonrasında da ailelerinin desteğinin devam ettiğini ve çocuk olarak politik aksiyon davranışlarında bulunmalarının demokratik hakları olduğunu savundukları görülmüştür.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, görüşmecilerin, aile sistemleri ve işlevselliğinden kaynaklı nedenler, akranlarıyla ilişkiler, yaşadıkları çevrenin özellikleri, madde kullanımı ve uyuşturucu madde satışı, yoksulluk ve politik aksiyon içeren davranışlarının çocukların suça sürüklenmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

4.2. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDA AİLE VE SOSYAL ÇEVRENİN YAKLAŞIMLARI

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerde, suça sürüklenmeye neden olan olayının yaşanmasının ardından aile ve sosyal çevrenin suça sürüklenen çocuğa yaklaşımında farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu farklılıkları aile ve sosyal çevrenin yaklaşımları başlıkları altında ele almak mümkündür.

4.2.1 Ailenin Yaklaşımı

Suçta sürüklenme sonrasında ailelerin çocuklarına yaklaşımları, çocuklarına destek olan ve çocuklarına destek olmayan aileler olarak iki kategoride açıklanabilir. Çocuklarına destek olan ailelerde, sağlıklı aile işlevselliğinin etkili olduğu görülürken, destek olmayan ailelerde ise aile sisteminde sorunlar olduğu görülmektedir.

Ailelerinin, bu süreçte kendilerine destek olduğunu belirten görüşmeciler, aileleriyle kurdukları ilişkileri aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

“Karakoldan sonra da savcılığa giderken de beni hiç yalnız bırakmadılar, mahkemede hep yanımda oldular. Bir daha benzer bir şey olmaması için sürekli benimle konuştular, hiçbir kavgaya karışmamam için beni uyardılar, beni korumaya çalıştılar.” (Elbiro, 19).

“.. çok üzüldüler ama bana herhangi olumsuz bir şey söylemediler. Sadece kavga ortamlarında insanların öfkesini kontrol edemeyeceğini, kontrol edemeyeceğimiz şeyler olabileceğini, bu yüzden bir daha hiçbir şekilde her hangi bir kavgaya karışmamı, ortamda bulunmamı ve ders olmasını tembihlediler.” (Gül, 22).

“Ailem her zaman arkamda oldu. Suçlu da olsam suçsuz olsam yanındayız dediler.” (Abi, 20).

“Babam biraz daha soğukkanlı yaklaştı. Süreci yönetmeyi babam devraldı diyebilirim size. Psikolojimi nasıl sağlam tutmam gerektiği konusunda maddi konularda diğer nasıl bir yol izlenmesi hakkında ne gibi yardımlar oldu. Hani her zaman yanımda olduğunu söyledi.” (Golf23).

Aile desteğinin, mağdur tarafla iletişim kurma, suça sürüklenmeye neden olan olay ile ilgili alternatif çözümler bulma ve çocuğun tedavi süreçlerinde destek olma gibi unsurlarla geliştiği görülmektedir. Görüşmeciler bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

“Annem önce beni sordu senin bir şeyin var mı, sana bir şey oldu mu diye. Daha sonra yaralanan arkadaş ile iletişime geçmeye çalıştık hani ailesi annesi babasıyla. İkisinin de davranışı aslında değişmedi sadece destek olmaya çalıştılar.” (Ateş, 20).

“Bana çok destek oldular, yanımda oldular. Hatta şikâyet eden arkadaşımın ailesi ile konuşmaya bile çalıştılar. Onlar kabul etmedi.” (Günyüzü, 20).

“Özellikle babam sık sık benimle konuşuyordu “oğlum yapma etme, öfke iyi bir şey değil, bu kadar sinirli olma, kavga ederek olmaz bu işler” gibi çok konuşuyordu. Ama o zaman benim alkol ve uyuşturucu kullandığımı bilmiyorlardı. O zamanlar babam “ergensin oğlum, geçer” diyordu ama uyuşturucuda bayağı paniklediklerini hatırlıyorum. Uyuşturucu, kavga gibi değil o yüzden tedavi olmam için uğraştılar.” (Rıza, 27).

Destekleyici ve çocuğunu kabul edici bir yaklaşım içinde olan ailelerin, bu süreç sonrasında çocuklarıyla daha fazla ilgilendiklerini Bahar (19)’ın ifadelerinde görmek mümkündür.

“Annem babam kötü bir şey demediler ama üzüldüler. “Niye kavgaya karıştın, neden oldu, bir daha çok dikkat et, bir daha olmasın, arkadaşını dikkatli seç” gibi şeyler söylediler. Sürekli yanımda oldular, karakola adliyeye benimle birlikte gidip geldiler. Ama bu olaydan sonra arkadaş çevreme daha çok dikkat etmem konusunda beni sürekli tembihledir. Sık kontrol etmeye başladılar. Nereye gidiyorum, ne yapıyorum, kiminleyim diye.” (Bahar, 19).

Suçta sürüklenme sonrasında, ailelerinin destekleyici yaklaşımlarının, görüşmeciler açısından güçlendirici bir unsur olduğunu, aynı zamanda aile desteğinin yeniden oluşacak risklere karşı koruma ve önleme amacı içerdiğini söylemek mümkündür. Fagan (2013), çocuk suçluluğuna dair yapılan meta analizleri incelediği çalışmasında, çocuğuna destek olan, ev ziyaretleri programları, ebeveyn eğitimi ve suç davranışı gösteren çocuk ile ailesini hedef alan yoğun aile terapisi uygulamalarından faydalanan ailelerin çocuklarının, suç tekrarının ve şiddet davranışlarının önemli ölçüde azaldığını belirtmekte ve aile temelli programların önemine dikkat çekmektedir.

Suçta sürüklenme sonrasında ailelerin çocuklara yaklaşımında ikinci kategori, destek olmayan ailelerdir. Berdan (19) suç davranışı sonrasında, ailesiyle kurduğu ilişkiyi aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

“Babam zaten hapiste onunla görüşmüyorum. Annemse bıkmıştı benden, o yüzden duyunca karakola bile gelmedi. Başına hep dert açtığım için ondan uzak durmamı istiyordu. Abim de hapisten çıktıktan sonra başka bir ilde çalışmaya gitmişti. Kimsenin umurunda değiliz yani. Sokakta köpeğin bile sahibi olur, benim yoktu” (Berdan, 19).

Aile yapısında, ilişkilerinde ve iletişimde suç davranışı gerçekleşmeden önce yaşanan sorunların, suçta sürüklenme sonrasında da devam ettiği, aile ilişkilerinin kötüleşmesini tetiklediği ve görüşmecilerin karşılaştığı aile içi sorunların daha da arttığı görüşmeciler tarafından ifade edilmektedir.

“Annem sinirlendi. “Yine başını belaya soktun, nedir senden çektiğim, bıktım” dedi. Babamsa genelde sessiz bir insandır, bir şeye ihtiyacım var mı yok mu onu sordu ama annem kadar kızmadı, sonra kendi işlerine daldı.” (Neşe, 19).

“Anne- babamın öğrenmesi hiç iyi olmadı çünkü zaten umurlarında değildim. Benimle ilgili sorunlar olduğunda hep birbirlerine atarlardı. Bu yüzden ikisi de çok kızdı. Zaten benim yaptığım hiçbir şeyi beğenmediklerinden daha çok kızmaları için bir bahaneleri daha oldu. Ama en azından annem karakola geldi ne olup bittiğini anlamaya çalıştı ama

babam hiç gelmedi sadece birkaç kez telefonla aradı. Bir sürü kızan bağırان sözler söyledi, onun gözünde ben zaten ilgilenmeye değer birisi değildim. Son aradığında “kendine uygun bir hayat seçmişsin serseri hayatın devam etsin, git annen gibi oruspu ol, beni bir daha arama rahatsız etme” dedi. O günden sonra da zaten görüşmedim.” (Nur, 23).

“İlk tutuklanmayı duyduğunda annem benimle küstü, cezaevinden çıktıktan sonra da bayağı bir süre konuşmadı. Söz verdirdi bana, “uyuşturucuyu bırakacaksın, bir daha içmeyeceksin” diye. Sözümü tutamadım, uyuşturucu içtiğim zaman benimle küsüyordu, konuşmuyordu. Babamda çok kızdı. Ama kalbimi kırmadı. Uyuşturucu içtiğimde o da benimle konuşmuyordu. O yüzden içtiğim zamanlar eve gitmezdim. Ya babaanneme giderdim ya halama giderdim. Eve gelmemişsem babam bilirdi, “orada kal başka yere gitme” derdi.” (Mazlum, 22).

Ebeveyn çocuk arasındaki sorunlar, parçalanmış aile, aile işlevindeki değişimler, zayıf aile ilişkileri (Ryan, Aurea ve Michael, 2010) ve olumsuz ebeveyn tutumları, suça sürüklenme sonrasında çocukların aile desteğini alamamasına neden olabilmektedir (Mwangangi, 2019). Balkaya ve Ceylan (2007) lise öğrencileri üzerine yaptıkları araştırmada, ailelerinde mutlu ve kabul gördüklerini hisseden ve aile içi uyum oranları artan katılımcıların, risk alma davranışlarının sıklığının azaldığı ve suç davranışlarının düzeylerinin düştüğü, aile ilişkilerinin ve yapısal olarak aile işlevselliğinin zayıf olduğu lise öğrencilerinde ise suç davranışlarının görüldüğü tespit edilmiştir.

Mann ve Reynolds (2006) ise şiddet, uyuşturucu, alkol ve maddeyi kötüye kullanım gibi risk faktörleri olan ailelerin, ceza adalet sistemine dahil olan çocuklarına uygulanan programlarda, ebeveyn katılımını göstermediğini, yıkıcı ebeveyn-çocuk ilişkilerine ve olumsuz sonuçlara neden olduğunu belirtmektedirler. Ailelerinden destek alamayan görüşmecilerden elde edilen bulguların yukarıda aktarılan araştırmalarda elde edilen bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

4.2.2 Sosyal Çevrenin Yaklaşımları

Araştırmaya katılan görüşmecilerden elde edilen bulgular doğrultusunda suça sürüklenme sonrasında destekleyici ve olumlu sosyal çevre deneyimlerinin, daha çok akraba, tanıdık ve iş çevresinden oluşan sosyal ağlarda, ret edici sosyal çevrenin ise çoğunlukla oturulan çevre, komşular, okul ve arkadaş çevresinden oluşan sosyal ağlarda yaşandığı görülmektedir.

Sosyal çevrelerinin olumlu yaklaşımıyla karşılaştıklarını belirten görüşmecilerin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Çevrem ve akrabalarım ise “başını derde sokacağını biliyorduk da, bu kadar çabuk beklemiyorduk” diye takıldılar. Akrabalarım veya mahallemdeki çevremle ilgili bir sorun yaşamadım.” (Özgür, 19).

“Büyük çoğunluğu normal karşıladı, sadece çocuklar kavga etmiş dediler. Bizimde başımıza gelebilir dediler. Zaten beni eskiden tanıyanlar, yaralamadan herkes kavga edebilir, herkesin başına gelebilir dedi.” (Ateş, 20).

“Çevremdekilerin tavırları değişmedi. Zaten çocuktuk, korkmuştuk, onlarda bizi sakinleştirdiler, çevrem de kimse kötü davranmadı, ama bir daha aynı şey olmasın diye tembih eden çok oldu. Çevre böyle davranınca üzerimizden endişeyi attık. O olaydan sonra da hayatımıza devam ettik.” (Sarı, 32).

“Mahkeme sonrası için ailem akrabalarım falan hep zaten şakalaştılar benimle devamlı dalga geçtiler. Hiç şey yapmadım ben onlar da böyle şey inanmadıkları için ben de fazla takmadım güldüm geçtim sadece.” (Umutsuz, 20).

Sosyal çevrenin görüşmecilere suç riskinden uzak durmasını sağlamak üzere önerilerde bulunulduğu da görülmektedir. Sosyal çevresi, iş arkadaşlarından ve kendisinden yaşça büyük kişilerden oluşan Nur (23) bu önerileri ve sosyal çevresinin desteğini şu şekilde belirtmektedir.

“Çevrem ise zaten benim iş arkadaşlarım, hep benden büyükler, onlar tembihledirler, işte yapma etme, işte bu çocukla bir daha görüşme, işte zaten hep böyle karakollara giden gelen biri, onun yanında kalırsan sende karakollardan mahkemelerden kurtulmayacaksın bir daha görüşme falan dediler. Ondan sonra o kişiyle arkadaşlığı bıraktım.” (Nur, 23).

Öte yandan suç davranışı sonrası sosyal çevresinin olumsuz, ret eden, dışlayan, ön yargılı ile yaklaşan tutumlarından bahseden görüşmeciler de bulunmaktadır. Bu görüşmecilerden olan Hayal (30) bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Çevremse annesini bıçaklayan öfkeli, nankör bir genç olarak bana baktı. Bütün suç üstüme kaldı. Kimse annemin ya da babamın bana yaptıklarını umursamadı. Sonuçta ben, annesini öldürmeye kalkan biriydim ve bırakın konuşulmaya, üzölmeye dahi değecek biri değildim o yüzden hiç kimse yoktu.” (Hayal, 30).

Suça sürüklenme süreci, sosyal çevrede dışlayıcı ve ön yargılı davranış ve tutumlara, ilişkilerde ise mesafenin oluşmasına sebep olabilmektedir.

“Benimle konuşmamalarını kavgaya bağlıyorum. Anne ve babası izin vermedikten sonra ne yapabilirler, anne babaları da haklı. Benimle de arkadaş olduklarında böyle bir olay olacağını düşündüler. Tesadüfen karşılaşırsak bir sıkıntı yok. Ama birlikte bir şeyler yapma, birlikte arkadaşlık boyutu kalmadı bu olaylardan sonra. Akrabalarda, memleketimizde de ismimiz çok iyi anılmadı diyebilirim. Ön yargı devam etti. Halen devam ediyor ve beraat aldığımız halde önyargıları devam ediyor.” (Abi, 20).

“Abla çevremde şöyle bir değişiklik oldu. Biz beş kişi mahallede bizi sevmiyorlar. Ortamlarından uzak duruyorlar biz gelince gidiyorlar. Onlar böyle yapınca hiç kimseyle konuşmadım. Tek başıma durdum hep” (Feyyaz, 18).

“Akrabalar beni dışladılar ama ben daha sonra dedim ki, ben kendimi biliyorum. Yaşadığımızı onlar bilmiyorlar dışarıdan bakıyorlar ya dolayısıyla bu da beni ilgilendirmiyor yani ben ne olmuşum ya da ben ne yaşamışım onlar bilmiyorlar. Ama bu süreç yani bunlar beni etkilemedi açıkçası. Yani etkiledi ama etkilemedi öyle söyleyeyim ben size.” (Golf, 23).

Aslan (31) ve Rıza (27)’da sosyal çevrenin benzer dışlayıcı ve ön yargılı yaklaşımlarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

“Boşluk hissettiriyor. Ya da daha önce bir insanla bir şekilde muhatap oluyorsun, selam veriyorsun, bu olaydan sonra seninle selamı kesiyor. Yalandan selam verenler oldu, anlıyorsun. Samimiyetsiz oluyor, anlıyorsun. Rahatsız edici bir şey. İnsan anlayabiliyor, daha önce nasıl yaklaştığını biliyorsun, bu olaydan sonra nasıl yaklaştığını görüyorsun. Onunda senden rahatsız olduğunu anlıyorsun. O rahatsız olunca sen de rahatsız oluyorsun ve sende selamı kesiyorsun.” (Aslan, 31).

“Mahalleli ve akrabalar ise zaten bana çok bulaşmaz vardı çünkü bilirler de sinirli bir çocuktum çok çabuk sinirlenir çok çabuk kavga ederdim o yüzden birlikte içki içtiğimiz uyuşturucu aldığımız arkadaşlar dışında benden uzak dururlardı konuşmazlar da pek tırsarlardı. Ama yolda yürürken bakışlarından anlardım. Bazısı tuhaf tuhaf bakardı, bazısı gözlerini kaçırırdı. Tuhaf tuhaf bakanlardan biri bir şey dese de dalayım dediğim zamanlar da olmuştur.” (Rıza, 27).

Diğer yandan sosyal çevredeki bu ön yargılı davranışların ve dışlanmanın, cezaevi deneyimi olanlar açısından daha da zorlaştırıcı olduğu görülmektedir.

“İnsan birine ön yargı ile yaklaşıncı, sonrasını dinlemiyor. Benim cezaevine girdiğimi öğrenince uzaklaşıyor. Veya yeni biri ile tanışyorsun. Bu kız veya erkek olur yine aynı. Cezaevini duyunca şöyle bir mesafe koyuyor sorguluyor ya da süzüyor, yâda hemen kalkıp gidiyor ve bir daha konuşmuyor, öyle yaklaşan çok oldu.” (Mazlum, 22).

Suç davranışı sonrasında sosyal çevresinin yaklaşımlarının değişmediğini belirten görüşmecilerin, bu süreci olumlu olarak değerlendirdikleri ve sosyal çevrenin suça sürüklenen bireylerin rutin yaşam akışlarına devam etmesine destek sağladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sosyal çevresinin yaklaşımının olumsuz olduğu belirten görüşmecilerin, dışlayıcı, ret edici ve ön yargılı yaklaşımlara maruz kaldıkları görülmektedir. Bu durum sosyal ilişkilerin zarar görmesine neden olabilmektedir.

4.3. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASI YAŞAMLARINDAKİ DEĞİŞİMLER

Suç davranışı sonrasında görüşmecilerin yaşamlarında, akranları ve sosyal çevreleriyle ilişkilerinde, okuldaki ilişkilerinde ve eğitimlerinde pek çok değişikliğin yaşandığı görülmektedir.

4.3.1. Olumlu Değişimler

Suç davranışı sonrasında yaşamında olup bitenleri, kendisi için yeni bir fırsat, yeni bir başlangıç ve suç davranışı öncesindeki yaşamına göre çok daha iyi koşullara sahip olma olarak tanımlayan görüşmeciler, bu durumu şöyle açıklamaktadır.

“Mahkemelere gitmek çok kötüydü ama bazen iyi ki olmuş diyorum. Çünkü üvey annemin dayağından, babamın da beni görmemesinden kurtuldum. Son mahkeme beni yurda yerleştirdi. Yurda yerleştikten sonra bir daha hiç hırsızlık yapmadım. Hayatım kurtulmuş oldu. Karnımı doyurdular, yeni kıyafetler verdiler, bir yatak, bir dolap verdiler, banyo yaptım. Sokaklardan parklardan sonra sana verdikleri bir yatakta uyumak nasıl bir şey bilmezsiniz. Başına bir şey gelecek mi diye düşünmüyorsun. Türkçe kursuna ve okula başladım. Okulu bitirdim, bir sürü arkadaşım oldu. Orada beni futbol takımına bile aldılar. Masa tenisinde yurtda yenmediğim çocuk kalmadı, güreş yaptım, meslek öğretmeye çalıştılar ve ben bunların sayesinde hırsızlık yapmaktan, aç kalmaktan kurtuldum. Keşke ilk hırsızlık yaptığımda beni yurda gönderselermiş.” (Abbas, 19).

“Orman yangını hariç hiçbir kavga olayında mahkemelik olmadım. Hep bu olaylar olup bittikten sonra düşünüyorum da iyi ki mahkemeye gelmeden büyüklerin de yardımı ile karakolda ve savcılıkta olup bitmiş, kapatılmış dosyalar. Orada halledilmeseydi kim bilir neler neler yaşırdım. Düşünmesi bile zor geliyor. Düşünüp geriye bakıyorum meğer

kesinlikle mahkemeye yansması gereken ne çok olaya karışmışım. Yani mahkemeye yansısaydı muhtemelen ceza alırdım. Zarar görebilirdim diye düşünüyorum. Hatta şimdi memurum, o zaman memur bile olamazdım.” (Sarı, 32).

Ezel (20) ise bu sürecin yaşamına yönelik olumlu etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bence yaşamım çok daha iyi oldu. İlk başta olanlar kötü ama bunları düzeltmeye çalışmam benim için çok iyi bir şey. Gün geçtikçe şöyle hissediyorum yeni şeyler yapasım geliyor. Eskiden hiç düşünmüyordum bile. Ama bu zamanlar mesela 2-3 defa düşünme fırsatı buluyorum kendimde. Çok dikkat ediyorum. Güzel yerlere gittiğimi hissediyorum.” (Ezel, 20).

Bu görüşmecilerden Abbas (19) açısından bu sürece bakıldığında, adli süreç ile birlikte alınan tedbir kararlarının sonucu olarak, bir daha aile içi şiddete maruz kalmadığı, hırsızlık davranışının bir daha gerçekleşmediği, beslenme, barınma, güvenlik ve eğitim gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasına bağlı olarak bu süreci olumlu olarak değerlendirdiği görülmektedir. Sarı (32)’nın, adli sürecin araçları ve ailelerin çocuk odaklı yaklaşımları nedeniyle zarar görmemesini, Ezel (20)’in ise suç davranışı sonrasında düşünce biçimini değiştirmesi ve kendine güvenini kazanmasını olumlu olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

4.3.2. Olumsuz Değişimler

Suçta sürüklenme süreci ve sonrasındaki gelişmeler nedeniyle yaşamlarının olumsuz olarak etkilendiğini belirten görüşmeciler şunları söylemişlerdir:

“O zamanlar hiçbir şey fark etmedim. Çünkü ben işin eğlencesindeydim, heyecanımdaydım. Karakolluk süreci başladıktan sonra okulumu bıraktım, eğitimim bitti, uyuşturucu kullandım, başımı derde sokacak suç olan pek çok şeyi yaptım. Yani “neyi değiştirdin, neyi başardın” dersiniz, “başımı derde sokmayı çok güzel başarmışım” derim. Yaşım çok küçüktü. Bunları yapmayı marifet sandım. Bir sürü kişinin canını yaktım. Bir sürü kişinin ahını aldım, geriye dönüp yaptıklarına baktığımda, o kadar üzülüyor, o kadar pişmanlık duyuyorum ki.” (Ferdî, 21).

“Ben hakkımda dava açılmasını hak etmedim. İftiraya ve haksızlığa uğradım. Asıl mağdur olan bendim. Bir kez öfkeme yenik düştüm. Bundan dolayı adliye gelmek zorunda olduğum için oldukça üzüldüm ve olan bitene kızgındım. Tüm çirkinliği o yaptı ama dava

ve mahkemeler gibi süreçleri ben yaşamak zorunda kaldım. Bunu çok saçma ve kötü niyetli buluyorum. Hayatım altüst oldu.” (Bahar, 19).

Feyyaz (18) açısından suç davranışları sonrasında, hakkında adli işlemlerin yapılması pişmanlık ve utanç yaşamasına sebep olmaktadır.

“Mahkemelere geldiğimiz zaman abla utanç verici şeyler. Kimsenin yüzüne bakamam ben adliyede falan. Öyle kötü suçtan geldim öyle bir şey oluyor. Aynı şey hâkimin karşısına çıktığım zaman da oluyor adama söz veriyoruz kaç kere bir daha gidiyoruz karşısına.” (Feyyaz, 18).

Golf (23) ise bir daha hiç bir şekilde adliye gelmek istemediğini şu şekilde ifade etmektedir.

“Şöyle söyleyeyim adliyenin önünden dahi geçmek istemiyorum. Bırakın içeri girmeyi önünden daha geçmek istemiyorum yani. Bir konuda dilekçe vermek zorunda olsam, bir adam bana zarar verse ya da başka farklı bir konu olsa, yok ben gitmek istemiyorum, öyleyim yani.” (Golf, 23).

Suçta sürüklenmeye neden olan risklerin, suç davranışı sonrasında arttığı, davranış problemlerine, bedensel ve psikolojik sağlık sorunlarına yol açtığı görülmüştür.

“Bu davalar suçlar olunca annem de beni bırakınca, façaya başladım. Dertlendikçe kendimi kesiyordum. Dertlendikçe uyuşturucu buluyordum, kavga ediyordum. Bir kere battın mı, elini tutan yoksa oradan çıkış yok. Abim hapisten çıkıp bana sahip çıkana kadar bataklıktan kurtulamadım. Uyuşturucuyu da bırakmak için ilaç içiyorum. Çünkü uyuşturucudan dolayı yüzümde, ayaklarımda yaralar çıktı çok hastalandım artık iyileşmek istiyorum.” (Berdan, 19).

“Psikolojim bozuldu. Kendime façaya başladım. 2 yıl psikolojik tedavi gördüm, iki yıl ilaç içtim. Façayı bıraktım. Sonra kendi kendime ilacı da bıraktım. Canım sıkıldıkça, üzüldükçe, sinirlendikçe yine faça atıyorum. İyileştikten sonra da oralara dövme yaptırıyorum ki görünmesin.” (Ümit, 19).

“Çok şey değişti. Tüm hayatım, insanlara inancım, kızlara güvenim bitti. İçime kapandım. Kimin gözüne baksam, bana kötü zalim ve acımasız biriymişim gibi baktıklarını düşündüm. Dayanamadım. Bir süre sonra hiç dışarı çıkmaya ve bana inanan arkadaşlarımla da görüşmemeye başladım. Çünkü onlarda acıyarak bakıyordu. Sonra sağlığım bozuldu. Uyuyamadım, yemek yiyemedim sonra kâbuslar görmeye başladım. Olanlara daha fazla dayanamadım ve annemin ilaçlarını içip kendimi öldürmeye kalktım.

Halen ilaç kullanıyorum. Bazen kendimi o kadar kötü hissediyorum ki, annemin yüzüne bile bakamıyorum ve utanıyorum. Benim yüzümden ne zorluklar yaşadı. “Geçecek” diyor. Gececeğine inanmıyorum ki.” (Günyüzü, 20).

“Psikolojik olarak bir çöküş dönemim oldu. Bu olaydan sonra psikiyatrik ilaçlar kullandım. İntihar girişimim oldu. 6-7 kere. Davalar sonrası yaşadıklarım hayatıma mal oluyordu.” (Yeşil, 19).

Benzer olarak psikolojik sağlıklarının ve devam eden yaşamlarının olumsuz olarak etkilendiğini belirten Akrepcan (19) ve Akrep (39)’in yaşadıkları ise şu şekildedir;

“Şimdi her gün stres içerisindeyim inan ki yani gülemiyorum doğrusu gün eğlenemiyorum. Pazar da ki esnaflar bile dedi. “Eskiden şaka yapardın, neşeliydin, insanları güldürüyordun, şimdi sende hiç tat tuz yok niye böylesin” diye. Yani iş hayatımda bile kötü şeyler olmaya başladı. Her gün düşünüyorum. İnan ki yani kendime zarar verdiğim günler bile oldu yani. İçki içmezdim içkiye başladım düşünmemek için her akşam içmeye başladım. Dışarıda hiç kimseyle görüşmeden iş çıkışı hemen eve gidiyorum içiyorum, kafayı dağıtmak istiyorum. O kadar neşesizim yani. Beni çok zorladı bu olup bitenler. Mesela sporla uğraşıyordum, tekvandoya gidiyordum. Bunlar da artık yalan oldu. Bu olaylardan sonra artık hiçbir şey yapmak istemiyorum. Yemek bile yemiyorum, içimden gelmiyor. Sadece sigara içiyorum. İçki içiyorum. Böyle oldum yani.” (Akrepcan, 19).

Bir yanlış yaptım. Allah’ın bana verdiği hayatı o karakolda bıraktım, Allaha ve hayata küstüm. O günden beri işim gücüm rast gitmedi. Sürekli kavga hır-gür, gürültü, başka mahkemeler, davalar. Hayatım zorlaştı.” (Akrep, 39).

Çocuk adalet sisteminde şiddete maruz kaldığını söyleyen Akrep (39) yaşadığı bu şiddet olayı sonrasında, kendisini koruma yöntemi olarak “hırçın ve korkusuz” biri olduğunu ve başkalarına şiddet uygulamaya başladığını ifade etmiştir.

“Benim hiç kolay dönemim olmadı ki! Kavgada ben haksızım diyen olmaz ki! Her şeye sabır bir yere kadar. Benim de sınırlarım var. Devlet niye beni dinlemeden döver ki. O günden sonra yani karakoldaki dayaktan sonra kimseye sabır göstermedim. Dayak yiyeceğime dayak atayım dedim. O günden sonra da kimseden dayak yemedim. Dövdüm ama yemedim. Beni öyle hırçın ve korkusuz yaptı.” (Akrep, 39).

Bir hak ihlali olarak maruz kalınan bu şiddetin, başkalarıyla ilişkilerinde iletişim ve baş etme yöntemi olarak kendisinin de şiddete başvurmasına ve bir şiddet döngüsünün yaşanmasına zemin oluşturduğu söylemek mümkündür.

Suç davranışı sonrasında aile ilişkilerinin zarar gördüğünü belirten Ayyıldız (21) bu durumun, çocukluk ve gençlik dönemi sonrası ilk yetişkinlik dönemini de olumsuz olarak etkilediğinden söz etmektedir.

“Bu olayda hiçbir suçum olmadığını babama bir türlü anlatamadım. Birileri bana web sayfası yaptırmıştı, emeğimin karşılığını istediğim için böyle bir olayla karşı karşıya kaldım. Bana çok kızdığı için ders notlarım düştü. Bilgisayarımı sınırlama getirdi. Zaten dışarı çıkıp kimseyle konuşmuyordum ama iyice içime kapandım. Annemle ve kardeşimle bile çok az konuşur oldum. Hayatım kısıtlandı çünkü kişisel hesaplarım çalındı ve bu hesaplar hırsızlıkta kullanıldı. Bu davalar bitene kadar kendi adıma basit bir e-mail dahi açmadım. Başıma bir iş gelmemesi için bilgisayarımı dahi sattım. Okulu bitirdim işe girdim ama davalar bitmediği için, iş yerinde adıma hesap açamadım, ofis dışında bilgisayar dahi kullanmıyordum. Bütün bunlar beni çok yordu.” (Ayyıldız, 21).

Suç davranışı sonrası hem kendilerinin hem de ailelerinin yaşamlarının olumsuz etkilendiğini belirten görüşmecilerin ise kendilerini suçlama eğiliminde oldukları görülmüştür.

“Aslında hayatımda bir şeyi değiştirmedim çünkü zaten hayatım kötüydü. Yani uyuşturucu içtiğim için hapse girdim. İçki içtiğim, kavga ettim için çocukları yaraladım. Sinirli biriydim. Hata üstüne hata yaptım yani suç işlediğim için hayatım değişmedi. Hayatım kötü olduğu için suç işledim. Her şey benim suçum. 17 yaşında bunlar ağır geldi.” (Mazlum, 22).

“Evimizde huzurumuz kalmadı. Ailem zarar gördü. Benim yüzümden kendilerini suçladılar. Mahkeme bana bir ceza verirse ve sicilime işlerse diye kaygılar yaşamaya başladım. Ben bir anlık öfke sonucu kendime kızgınlık ve sinirle geçen 2-3 yıl yaşadım, notlarım düştü, devamsızlık yaptım. Bu yüzden sınıf tekrarı yapmak zorunda kaldım ve okul değiştirdim. Mahkemelere gidip geldim. Hayatım hiç değmeyecek biri yüzünden lekelendi. Sonuçta bir para cezası aldım ve babam bunu ödemek zorunda kaldı. Bu daha da üzüldüğüm bir şeydi Bunlar hep benim yüzümden.” (Gül, 22).

“Tedavi oldum ama tam temizleyemedim kendimi. Hatalarımı, suçlarımı tekrar ettim. Ailem, bir aile düzenim olur, bırakırım diye evlenmemi istemişti. Evlendim. Ama

uyuşturucu ve içimdeki öfke, evliliğime de yansıdı. Bir süre sonra boşandık zaten. Şimdi bir yetişkinim ama çocukken, gençken yaptığım hatalarım beni izliyor.” (Rıza, 27).

Kendisini suçlayarak suç davranışı sonrası “gençliğinin heba olduğunu” söyleyen Sıla (26), suç davranışı sonrasında yaşamını yeniden kurabilmek için önüne çıkan fırsatları değerlendiremediğini ifade etmiştir.

“Adliyelik olaylar döneminde gençliğim heba oldu. Babamın evde uyuşturucu yapmaya başlaması hayatımızı değiştirdi. Bu onun suçu ama sonrası olanlar benim kabahatim. Bir fırsatım vardı bu adliyelik olaylar olduğunda yurda yerleştirilmiştim. Orada bazı kızlar okula başladılar, bazıları uyuşturucuyu bıraktılar. Ben bunu yapmak yerine yurttan kaçtım. Hayatımda o kadar çok şeyi değiştirdi bu dava işleri. Uyuşturucu içtim, sattım, faça attım, kavga ettim, sokaklarda uyudum, baş belası bir çocuktum bazılarına göre. Şimdi kendi çocuklarımı düşündüğüm de Allah korusun diyorum. Oradaki insanlar kötüydü ve bana her şeyi yapabilirlerdi. Her yerde suç işleyen insanlar ve sen onların arasındasın. Ben parkta yattığım zaman hiç boş yatmazdım. Elimin uzandığı yerde hep neşter olurdu. Neşterle uyurdum. Kendime neler yapmışım.” (Sıla, 26).

İlk adliye deneyiminin henüz “9 yaşında” iken başladığını belirten Ümit (19).’in içinde bulunduğu riskli koşulların suç tekrarında etkili olduğu, devam eden risklerin ve suç tekrarlarının, yaşamını etkilediği görülmektedir.

“Adliyeye ilk geldiğimde 9 yaşındaymışım ya, ne kadar da küçükmüşüm. O zaman çizmişim kaderimi. Çocuktuk ama belliymiş ne olacağı. Keşke devlet bana o zaman engel olsaymış. Ne bileyim. Bir büyük yok, yokluk var, sevgi, alaka yok. Bir kez macerayı tattık, heyecanlı geldi, bir şey olmadı, arkası geldi de geldi. Sonra ucunu yakalayamaz, tutamaz oldum. İlkokuldan sonra okumadım. Sokaklarda serserilik, boş boş gezme, sağa sola sataşmak, bisiklet ve motor çalmaktan araba çalmaya atlamak, erkekliğin, mahalleli olmanın şanından oldu. 12 yaşında sigara, 14 yaşında eroin içmeye başladım. Eroin kullanmaya başlayınca, kafalar iyi olduğundan araba çalma işini abartıyorduk. Nerede ne yaptığımı unuttuğum oluyordu.” (Ümit, 19).

Reyhan (21) ise suç davranışı sonrası yaşadıklarını “bir kabus“ olarak tanımlayarak, şu an bir yetişkin olmasına rağmen her an hata yapabileceği kaygısı ve korkusuyla yaşadığından söz etmektedir.

“Olay sonrası yaşadıklarım kâbus gibiydi. Çevrem beni potansiyel zarar veren biri olarak gördü, arkadaşlarım uzaklaştı. Mahalledeki komşular bana önyargı ile bakmaya başladılar. Hatta bu yüzden evimizi değiştirdik. Sonra 6 ay tutuklu kaldığım için okuluma

devam edemedim. Çok başarılı, okul birincisi bir öğrenci iken sınıfta kaldım ve liseyi dışarıdan bitirmek zorunda kaldım. Hepsi ders oldu. Hayatım bir anda değişti ve elimden kaydı. Yaşım küçük olduğundan tüm bunlardan şaşkınlık ve korku yaşadım. Ailem sayesinde toparlandım. Açıktan liseyi bitirdim. Sonra da üniversiteyi kazandım. Ama kendi başıma bir şeyler yapmaya kalkışma cesaretim kırıldı. Büyüdüm ama halen aileme danışmadan bir şey yapmamaya çalışıyorum. Bu korkum ve kaygım daha ne kadar sürecek bilemiyorum.” (Reyhan, 21).

Yaşamına yeniden tutunmanın kendisi için çok zor olduğunu belirten Hayal (30) evlenmesinin ardından, eşinden ve eşinin ailesinden gördüğü sevgi ile yaşamına devam edebildiğini belirtmektedir.

“Son birkaç yıla kadar hayatımın tamamen sona erdiğini, hiçbir değeri ve hiçbir anlamı kalmadığını düşünmeye başlamıştım. Okul hayatım bitti. Duygularımı, yaşadıklarımı, düşündüklerimi, hissettiklerimi, acılarımı, zorlukları mı paylaşacak hiç kimsem yoktu. Yalnızdım ve bu yaşadıklarım kimsenin umurunda değildi. Anne babamın bile. Bu yüzden cezaevi sonrasında hayata tutunmak çok da kolay olmadı. Eşimi tanımasaydım, onun ailesini tanımasaydım, annemden babamdan görmediğim sevgiyi onlar da bulmasaydım hayata devam edemezdim. Hiç geçmeyecek ve bitmeyecek sanıyordum.” (Hayal, 30).

Suçta sürüklenme sürecinin, iş bulmayı olumsuz olarak etkilediğini ve bu durumun yetişkinlikte de devam ettiğini söylemek mümkündür.

“Bu olaydan sonra artık bir sabıkam olduğu için pek çok yer beni işe almadı. Şöyle örnek vereyim, bir iş için iki arkadaş gittik, iki kişi alacaklardı. Görüştük. Yanımdaki arkadaş çağırırlar ama beni çağırmadılar. Çok üzücü ve kötü. Tamam, yanlış yaptık, kavga ettik, çocuklar yaralandı ama bizim suçumuz sadece kavgaydı. Keşke aileni dinleseydin ya diyorsun. Pişmanlık duyuyorsun. Zaten bana açık açık söylediler. Sen sabıkalısın arkadaşım.” (Aslan, 31).

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde iki görüşmeci dışında, araştırmaya katılanların, suçta sürüklenme süreci nedeniyle yaşamlarının olumsuz olarak etkilendiği görülmektedir. Olumlu değişim yaşadığını belirten Abbas (19)’ın durumuna bakıldığında, hakkında uygulanan tedbir kararları sonrası aldığı kamusal hizmetler nedeniyle suçta sürüklenmesine neden olan risklerin ortadan kalktığı görülmektedir. Bu durumun, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan tedbir kararlarının etkin bir şekilde uygulanmasının, suçta sürüklenmeye neden olan risklerin giderilmesini ve suç tekrarını önleyebileceğini gösterdiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan suça

sürüklenme sonrasında yaşamlarının olumsuz olarak etkilendiğini belirtenlerin bedensel ve psikolojik sorunlar yaşadığı, aile ilişkilerinin zarar gördüğü, davranış problemleri, kendine zarar verme, alkol ve madde kullanımı, yalnızlık, içe kapanma, eğitim hakkından yoksun kalma, suç tekrarının yaşanması, dışlanma ve ön yargılı yaklaşım gibi sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

4.3.3. Akran ve Sosyal Çevre İlişkileri

Suçta sürüklenme sonrasında akranlarla kurulan ilişkiler, aile ve sosyal çevreyle kurulan ilişkilerde olduğu gibi farklılıklar göstermektedir. Suçta sürüklenme sonrasında akranlarıyla ilişkilerinde değişiklikler olmadığını belirten görüşmeciler bulunduğu gibi ilişkilerinin zarar gördüğünü ifade eden görüşmeciler de bulunmaktadır.

Suçta sürüklenme sonrasında akranlarıyla ilişkilerinde değişiklikler olmadığını belirten Berdan (19), aynı çevrede ve aynı arkadaşlarla bulunmayı “bir yerde ölüp gitmeyi beklemek” olarak değerlendirerek şunları ifade etmiştir:

“Kendimi bildim bileli başım dertten kurtulmazdı ki. Arkadaşlarımın da öyle. Bir tane hepimizden büyük bir abimiz vardı. 7-8 kez hapis yatmış. Adliyelik olunca onun yanına giderdim. “Yapma, etme” derdi. Cebime harçlık koyardı ama kendinden umudun olmayınca, beladan kaçmıyorsun. Bırakıyorsun her şeyi. Aynı arkadaşlara takılıp, bir yerde ölüp gitmeyi bekliyorsun.” (Berdan, 19).

Suç davranışı sonrasında, benzer risk davranışları olan arkadaş, akran ve çevre ilişkilerinin devam etmesi nedeniyle, bu ilişkilerinde her hangi bir değişiklik olmadığını belirten görüşmeciler, bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar.

“Dönüp dolaşıp tekrar aynı mahalleye geliyorsun, aynı arkadaşlara, aynı ortama. Yine arkadaşlara takıldım, dersleri boşladım. Dersleri boşlayınca notlarım kötüleşti. Ara ara okuldan da kaçmaya başladım. Arkadaş çevren değişmediğinde sende değişmiyorsun ya da işine geliyor böyle düşünmek, arkadaşlarıyla birbirine suç atmak. Birbirimizi kötü etkiliyorduk (Rıza, 27).

“Mahkeme sonrası bir şey değişmedi. Kendim gibi arkadaşlar edindim. Uyuşturucu içen, sigara içen, alkol içen. Hatta tiner, bali, içenler bile vardı. Yaşı büyük olanlarda kızları satanlar bile vardı. Herkes birbirini biliyor. Herkes kötülüğe göz yumuyor, bir anlamda da birbirini kolluyor. Biz uyuşturucu satarken bile herkesin durduğu yer vardı, aniden polis gelirse diye birbirimiz kollardık, hem rekabet hem dayanışma hem destek yani böyle

bir ortamda kimse sana “yapma etme, başın derde girer, kurtulamazsın” demez ki yine devam edersin.” (Sıla, 26).

Jagers ve diğerleri (2013) ile Payne ve Cornwell (2007) araştırmalarında, benzer özellikler taşıyan akranların, antisosyal ve risk içeren davranışlarda bulunmada birbirlerini etkilediklerini, birbirlerine baskılarının etkili olduğunu ve çoğunlukla arkadaşlıklarının devam ettiğini belirtmektedirler. Yine Gifford-Smith ve diğerleri (2005), Blakemore ve Mills (2014) ile Khan (2018) yaptıkları araştırmalarda, benzer sonuçlara ulaşarak akranların ve ergenlerin benzer riskli davranışlarda bulunan arkadaşlıklar kurduklarını, kararlarıyla birbirlerini etkilediklerini ve riskli davranışların değişmeyip tekrarlandığını değerlendirmektedirler. Bu çalışmada da görüşmecilerin, benzer riskli davranışlar gösterdikleri akranları ve sosyal çevrelerinde kabul gördükleri, suç davranışlarının tekrarlandığı ve bu nedenle yaşamlarında bir değişiklik olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Diğer yandan bu suç davranışı sonrasında, akran ve arkadaşlarından oluşan sosyal çevresiyle ilişkilerinin değiştiğini belirten Abi (20) ve Günyüzü (20)’ün, dışlandıkları ve bundan dolayı yalnızlaştıkları görülmektedir.

“Arkadaş çevremde hiç bir tane arkadaşım kalmadı. Lise zaten terk ettiğimden dolayı işe gidip geldiğimden dolayı hiç dışarıya çıkamıyordum, çok fazla bir arkadaşım kalmamıştı. Bu olaydan sonrada zaten arkadaşlarımın anne ve babası benimle görüşmeyi çok hoş bulmadılar şu anda öyle çok görüştüğüm kişide yok yani toplansa bir kişiym bayağı arkadaşım varken bu olaydan sonra arkadaşım kalmadı diyebilirim.” (Abi, 20).

“Arkadaşlarım bana inanmadıklarında hayal kırıklığı ve üzüntü yaşadım. Onu zorlamış olduğumu nasıl düşünürler? Bu mümkün değil, ben onun tırnağına bile zarar gelsin istemezdim. Sadece ayrılmaya karar vermiştik. Arkadaşlarım tüm bunları biliyordu ama bazıları ona inanmayı seçti. Bu beni çok üzdü. Bir daha o arkadaşlarıma görüşmedim. Arkadaş çevremi değiştirdim.” (Günyüzü, 20).

4.3.4. Okuldaki İlişkiler

Suçta sürüklenme sürecinin etkilediği bir başka unsur eğitim hayatıdır. Suça sürüklenme nedeniyle bazı katılımcıların okulu bıraktığı, eğitime devam eden görüşmecilerin ise suç davranışı sonrasında, okul yaşamlarında, akademik başarılarında ve arkadaşlık ilişkilerinde değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu değişimleri Siyah (21) ve Bahar (19)’ın aşağıdaki ifadelerinde görmek mümkündür

“Yaşım küçüktü zorlanıyordum. Bazen çok üzüliüyordum. Beni anlamadıklarını düşünüyordum. Çok yıpratıyordu. Ders çalışmak bile istemiyordum. Çünkü diyorum ki; yani ne olacak ki ben sınıfta başarılı da olsam, okulda başarı da elde etsem, ben onların gözünde artık aykırı bir insanım. Çoğu zaman bunu hissettim. Az kalsın depresyona girecektim. Ben doğru yaptığımı düşünüyordum ve ailemden de böyle gördüm. Ben çocukluğumdan beri bu çevrede büyüdüğüm için zaten diyordum ki herkes aslında böyle. Böyle değilmiş. Dışarıya çevreye atıldıktan sonra hem haberlerde gördükten, hem de bu olay okula yansdıktan sonra, bazı hocalarından etrafımdaki diğer insanlardan şöyle tepkiler almaya başladım" bunlar terörist, başımıza iş açacaklar". 15-16 yaşındayım ve benim kendime ait hiçbir düşüncem olamaz mı? Bu beni çok kırıyordu. Çocuk nitelendiriliyor. 18 yaş altısın ama onların kendine ait bir düşüncesi olamazmış gibi yaklaşıyordu öğretmenlerim.” (Siyah, 21).

“Bir kavga olmuş o kavgada senin de adın çıkıyor ve bütün okulda duyuluyor. Hele ki polislik, karakolluk olunca okulda herkes birbirine gösteriyor seni, “işte bu kızlar ya da bu kızda varmış” diye mimleniyorsun. Diğer yandan da senden uzak duruyorlar. Her an bir kavga olur da onlara sataşırırsın gibilerinden senden uzak duruyorlar, konuşmamaya çalışıyorlar. Bir anda çevren azalıyor, benim okul bitene kadar tek tük arkadaşım kalmıştı.” (Bahar, 19).

Ateş (20) okuldaki ilişkilerinde dışlanmaya maruz kaldığını ve diğer çocukların kendisini gördüğünde ortamdan uzaklaşmayı tercih ettiklerini aşağıdaki şekliyle açıklamaktadır;

“Bu olaydan sonra bize bakışları, sanki katılmışız gibi, sanki herkese bu şekilde davranıyormuşuz gibiydi. Hani şöyle koltuklar var okulda insanların oturup sohbet ettiği, oraya bizim arkadaş grubundan birkaç kişi gittiği zaman oradakiler benden ve arkadaşlarımdan uzaklaşıyordu. Yani sanki onlara bir şey yapacakmış da benim için problem değil benim onlara ihtiyacım yok ama yine de rahatsız oluyorsun.” (Ateş, 20).

Okulda arkadaşları tarafından yalnız bırakıldığını ve hatta “hedef” gösterildiğini belirten Özgür (19), sadece arkadaşlarının değil öğretmenlerinin de tutum ve yaklaşımlarını anlamakta güçlük çektiğini ifade etmiştir.

“Okul ve okul arkadaşlarım tam bir hayal kırıklığı idi. Bu olaylar okulda duyulduktan sonra bazı öğretmenlerim, okul arkadaşlarım ve aileleri bizi hedef göstermeye başladılar. Arkadaşlarım benimle konuşmaz oldu. Oysa ben ve arkadaşlarım, onların hakkını korumak ve savunmak için böyle bir eylem yapmıştık. Ne tuhaf. Hadi arkadaşlarımı bir

yere kadar anlıyorum. Ama ya öğretmenlerime ne demeli? Özgür düşünmeyi, sorgulamayı onlar öğretmeli derken, sınıfta hiç söz vermemeye, konuşturmamaya veya sözümü kesmeye başladılar. Tam bir ayrımcılık. Bu olay öncesi, bana okulda ve sınıfta sorumluluk ve çeşitli görevler veren öğretmenler, beni artık görmedi, yok saydı. Bunları anlamakta güçlük çekiyordum ve çok zoruma gidiyordu. Bu çok yıpratıcı ve üzücü. Derslerime ilgim ve notlarım düştü. Öğretmenlerim ve bir kısım arkadaşlarım bana güvenilmez bir insan olarak bakıyorlardı. Bunu hissedebiliyordum.” (Özgür, 19).

Okul ilişkilerinde yaşanan sorunlar, görüşmecilerin eğitim hayatına devam edememelerine de yol açabilmektedir. Bu durumu Ferdi (21)’nin ifadesinde görmek mümkündür.

“O sırada okulu da bırakmıştım. Çünkü öğretmenlerimde arkadaşlarımda bana kötü bakıyordu. Öğretmenlerim hakaret ediyordu. Bende okulu bıraktım.” (Ferdî, 21).

Suçta sürüklenen ergenler, okul ortamlarında hem arkadaşları hem de öğretmenleriyle ilişkilerinden etkilenmektedir (Zorbaz, Kızıldağ ve Demirtaş-Zorbaz, 2020) Okulun ortamının, ikliminin ve ilişkilerinin olumlu olması ergenlerin riskli davranışlarını azaltan ve koruyucu bir faktördür (Aspy ve diğerleri, 2012; Bond ve diğerleri, 2007). Ayrıca bu ilişkilerin duygusal olarak destekleyici, katılımı önemseyen bir nitelikte olması, ergenlerin suça sürüklenme ile suç tekrarı riskini azaltmakta ve çocukların kendi kaderlerini tayin hakkını desteklemektedir (Sander, Sharkey, Olivarri, Tanigawa ve Mauseth, 2010; Sandahl, 2016). Araştırmaya katılan görüşmecilerin ifadeleri değerlendirildiğinde, okul ortamı ve ilişkilerinden etkilendiklerini belirttikleri, olumlu olmayan okul ortamı, iklimi ve ilişkilerle karşı karşıya kaldıkları için eğitim hayatında sorunlar yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir.

4.3.5. Suça Sürüklenme Sonrasında Geliştirilen Baş Etme Yöntemleri

Görüşmecilerin, suça sürüklenme sonrasında yaşadıkları sorunlarla baş etmek için çeşitli yöntemler geliştirdikleri ve geliştirdikleri yöntemlerin, suça sürüklenme sonrasındaki süreci daha kolay atlatmalarına yardımcı olduğu görülmüştür. Görüşmecilerden Bahar (19), bu konuda yaptıklarını şu şekilde belirtmektedir.

“Dedim ki bir an önce okulu bitireyim ve bir daha böyle şeylerden uzak durayım. Okul bittikten sonra da dershaneye yazıldım ve üniversiteyi hedefledim. Ben de o günden sonra arkadaşlarıma daha çok dikkat ettim Konuştuğum insanlara dikkat ettim. Kimseye güvenmemeye çalıştım. Böyle ufacak bir sinirini gördüğümde hemen o kişiyle

arkadaşlığımı kesiyordum, uzak duruyordum bir daha aynı şeyi yaşarım diye.”(Bahar, 19).

Nur’un ise (23) işine ve çalışmaya odaklanarak sporla ilgilenmeyi tercih ettiği görülmüştür.

“Her şey daha kötüye gitmesin diye işyerindeki bir arkadaşımın önerisiyle boksa gitmeye başladım. Boks bana iyi geldi, toparlandım. Erkek arkadaşımı da bıraktıktan sonra böyle biraz iş ortamına kendime daha çok adapte etmeye çalıştım, çalışmak iyi geldi. Aklımı, zihnimi toparladım. Ve dedim ki babamı haksız çıkartacağım. Ondan sonra çevremde ki kişilere daha çok dikkat etmeye başladım.” (Nur, 23).

Suç davranışına neden olan arkadaş, akran veya çevreden uzaklaşarak, kendisini güvende hissettiği yeni ortamlara girdiğini, yeni iş ve uğraşlar edindiğini belirten Mazlum (22), bu değişikliklerin, yaşamını nasıl etkilediğini şu şekilde açıklamaktadır:

“Mahkeme sonrası yine arkadaşlarla dolaşıyoruz, takılıyoruz, içki, uyuşturucu, kavga hiç uzak durmuyorsun ki. Bir ara bizim köyümüz var. Oraya gittim. Hayvanlarla ilgilendim, ekip içme işleri falan, aklımda atıyordum, orada olduğumda içmek aklıma hiç gelmedi Bazen diyorum keşke orada kalsaymışım. Sonra sıkıldım “ben gidiyorum” dedim, serserilik işte. Köyden geldikten 10 gün sonra kavga olayı oldu, bir daha cezaevi. Bu kez 26 gün kaldım, yaralama ciddiye ama hayati tehlike yok diye ilk duruşmada hâkim beni salıverdi. İlkinden tecrübe ettiğim için yine köye gittim kafamı dağıtayım diye. Arkadaşlardan uyuşturucudan uzak kalmak iyi geldi, duruşmaya kadar gelmedim. Sonra her iki mahkemenin duruşmaları bitmediği için dedim ki “burada iş bulayım” işe girdim, çalışmaya başladım, işe girince de biraz toparlanmaya başladım. Bir de arkadaşlarından uzaklaşarak bir süre köyde kalmak. Uyuşturucudan ve sigaradan uzak kalmıştım, içkiden uzak kalmıştım, beladan uzak kalmıştım. İşe girince de aklımı toparlamaya başladım.” (Mazlum, 22).

Araştırmaya katılanların geliştirdikleri bir başka baş etme mekanizması adli süreç ile ilgili bilginin sosyal çevreyle paylaşılmasısdr. Araştırmaya katılanlar adli süreç ile ilgili bilgileri paylaşmayarak, sosyal çevrenin ön yargılı tutum ve davranışlarının etkilerinden korunduklarını belirtmektedir.

“Elimizden geldiği kadar kimseye belli etmeden süreci yönetmeye çalıştım. Önce işimden kendi isteğimle istifa ettim. Davanın duyulmasını istemedim. Benim hükümlü olduğum veya herhangi bir suçtan yargılandığının duyulması beni biraz rencide ediyordu. Çünkü insanlar beni buna göre yargılıyorlardı. Bu şekilde suç işledikten sonra bunu gizlemekle

geçti. Okuldan gizleyelim, işten gizleyelim, tanıdık insanlardan gizleyelim böyle geçti süreç.” (Golf, 23).

“Bunu işyerimdeki arkadaşlarıma hiç kimseye söylemedim. Mesela imza atmaya gidiyordum yanımda biri varsa da bir işim var diyordum. Kimseye söylemiyorsun bu olayı.” (Umutsuz, 20).

Abi, Gider, Plattner, Metzke ve Steinhausen (2014)’ın, genç yetişkin suçlarına ilişkin, 15 yıldan uzun süreli takip bilgileri içeren çalışmalarında, gençlerin suç sonrası hem duygusal hem de bilişsel kaçınmacı başa çıkma davranışı geliştirdikleri, bu kaçınmacı başa çıkmanın suç davranışı üzerinde uzun vadeli etkiler yarattığı, suça sürüklenen çocukların, sorunlarını yansıtma konusunda daha az yeteneğe sahip oldukları ve çoğu kez durumlarından başkalarını sorumlu tuttukları belirtilmiştir. Ancak bu tespitlerin aksine bu çalışmadaki görüşmecilerin, kendilerine gelecek hedefleri belirledikleri, arkadaşlık ilişkilerine ve çevrelerindeki risklere daha fazla dikkat ettikleri, yeni iş, uğraşlar ve aktivite edinerek yaşamlarına bir yön vermeye çabaladıkları görülmektedir.

4.4. KOLLUK VE ÇOCUK ŞUBEDEKİ DENEYİMLERE AİT BULGULAR

Kolluk aşaması, suç davranışı gerçekleşikten sonra adli sürecin ve resmi işlemlerin başladığı ilk aşamadır. Araştırmaya katılanlarla yapılan görüşmelerde, suç niteliğine ve tekrarına göre kolluk ve çocuk şubedeki deneyimlerin farklılaştığı görülmektedir. Kolluk ve çocuk şubedeki deneyimleri olumlu ve olumsuz deneyimler olmak üzere iki başlıkta ele almak mümkündür.

4.4.1. Olumlu Deneyimler

Kollukta her hangi bir sorun yaşamadığını belirten görüşmeciler, kendilerini kolaylıkla ifade edebildiklerini kolluk deneyimlerinin olumlu olduğunu belirtmektedirler.

“En kolayı karakol. Öyle birkaç kavgamız olmuştur ama o çocuk cahilliğinden. Sen cahillik yapınca, o da sana doğru davranmayı öğretiyor. İçlerinde çok babacan polisler de olurdu. Aç kalırdım, bizimle ekmeklerini paylaşırlardı.” (Ferdî, 21).

“Hırsızlıklarım küçük olduğu için polisler bana hiç kötü davranmadı zaten evden kaçtıktan sonra beni daha çok tanıdılar. Bir yerde böyle küçük bir hırsızlık olduğunda hemen gelip beni buluyorlardı. Polislere kaldığım yeri söyleyip “adliyeye ben giderim”

diyordum. Polislerde tanıdığı için “tamam sen git, şu saatte adliye gel” diyorlardı (Abbas, 19).

“Karakola gelen giden bir sürü insan vardı, onların yanında bizim yaptığımız, polislere göre küçük bir olay olarak kaldı. Karakolda çalışanların, hep babacan tavırları vardı. Yani hiç aşağılanma kötü davranış gibi bir şey yaşamadım. Arkadaşlarımdan da yaşayan olmadı. Aksine hep yardımcıları. Ben karakolda daha rahattım.” (Sarı, 32).

Kolluğun yaklaşımı, işlenen suçun niteliğine ve tekrarına göre farklılaşabilmektedir. Küçük yaşta “macera” için hırsızlık yaptıklarını belirten Ümit (19) bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

“Açık konuşmak gerekirse karakol bizi pek sallamazdı. Hani maceradan dolayı çaldığımızı biliyorlar ya, o yüzden bize kötü davranmazlardı. Ama “yapmayın etmeyin, sonunuz şu şu abileriniz gibi olacak” derlerdi. Yaşımız daha küçükken yakaladıklarında babacan davranıyorlardı ama yaşımız büyüdükçe ve çalmalar arabaya dönmeye başlayınca kızmaya başladılar. Kızma dediğim öyle vurma kırma felan değil, yapmayalım diye.” (Ümit, 19).

Araştırmaya katılan görüşmeciler, kolluğa gitmeden önce kendilerine kötü davranılacağını düşünmelerine karşın herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmektedirler.

“Ben karakola çok gittim bana kavgadan gitmişimdir dövüşten gitmişimdir illaki gitmişsindir ama böyle şeylerden gidince biliyorum ne olacak, nezarethanede bekletecekler, tembihleyecekler, biraz kızacaklar biliyorum. Korktuğum gibi olmadı, hiçbir sıkıntı yaşamadım Orada zaten hiçbir sıkıntım olmadı.” (Akrepçan, 19).

“Karakolda hiçbir sorun yaşamadım. Hatta bilgisayar işlerinden iyi anladığımı gördüklerinde, karakoldaki bazı bilgisayarlardaki sorunları çözmemi istediler ya da çocuklarının bilgisayar işleri ile ilgili sorular sordular. Orada bir sorun yoktu.” (Ayyıldız, 21).

4.4.2. Olumsuz Deneyimler

Kolluktaki süreci olumlu değerlendiren katılımcılar olmasına karşın, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu kollukta kendisine yönelik sergilenen tutum, davranışlar ve karakol ortamını nedeniyle kolluk deneyimini olumsuz şekilde açıklamaktadır.

“Ben karakola çok gittiğim için sahip çıkanda olmayınca sana köpek gibi davranıyorlar.... Bir olay olduğunda adım geçmişse suçum var mı yok mu bakmadan

polis alıp götürüyordu. Haftada bir veya 10 günde bir illa karakolluk oluyorduk.” (Berdan, 19).

Karakolda yaşadıklarını hiçbir zaman unutmayacağını belirten Hayal (30), olumsuz karakol deneyimini aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

“Karakol tuhaf bir yer aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen halen düşündüğünde ortamdaki sesler, koşuşturmacalar, polislerin söyledikleri. Oradaki ben değilim de bir başkası. Ve ben o bir başkasına dışarıdan bakıyorum. Karakola götürdüklerinde ağladığımı hatırlıyorum gerçekten korkmuştum hem yaptığımdan hem de karakolda olmaktan. Ben ağlıyordum ama polislerden biri “yaptığın halta bakmıyorsun da ağlıyor musun, gör şimdi olacakları” demişti. Oradaki davranışlarının pek de iyi olduğunu söyleyemem. Umarım şimdi çocuklara böyle davranmıyorlardır. Örneğin polislerden birisi ağır küfürler ediyor adın geçmiyor ama o küfürlerin sana yapıldığını biliyorsun. Ya da bir başka polis, senin gözünün içine bakarak yanındaki arkadaşına “geçen cezaevine giden çocuğun başına neler gelmiş duydun mu? kim bilir içeride neler yaşamıştır, başına neler gelmiştir” deşip gülüyor. Her sözün sana söylendiğini anlıyorsun. Ya da ifade almaya hazırlanan polis “bu o muymuş” diyerek seni tepeden turnağa süzüyor. Kimse demiyor “ne oldu da bu çocuk bunu yaptı”. Anlamalarını beklemiyordum zaten.” (Hayal, 30).

Tutum ve davranışların, o gün nöbetçi olan personele göre değiştiğini belirten Sıla (26), bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Karakoldaki durum o gün nöbetçi olan, görevli olan polise göre değişiyordu. Bana köpek gibi davranan da vardı, acıyan da. Karakola birkaç kez gittim ama nezarette iki kez kaldım. Bazen polisler sana öyle davranıyor ki, nezarette kalmak daha iyi diyorsun. Tembih de bulunan, uyuşturucunun kötü olduğunu, kullanmaya ve satmaya devam edersem başımın daha çok derde gireceğini söyleyen de oluyordu. “Gelmiş gene, bu gece nezarette kalsın da akli başına gelsin, ekmek, su yok, alışkındır o” deyip vuranda.” (Sıla, 26).

Neşe (19) ise yurttan kalıyor olmanın görevlilerde bir ön yargıya, bunun ise olumsuz davranışlara dönüştüğünü ifade etmektedir.

“Yurttan geldiğini duyunca sana pek de iyi davrandıklarını söyleyemem. Polisler için yurttan gelen çocuklar birer baş belası onu çok iyi anlamıştım. Çok affedersin sana zaten köpek gibi davranıyorlar ister kız çocuğu ister erkek çocuğu fark etmez. O yüzden ben de ilkinde hırsızlıktan gittiğimde, davranışlarından nasibimi aldım. “Sen şimdi yurda

gidersin başka çocukların başını derde sokarsın, bu gece misafirimiz ol, sabah savcılığa gidersin” dediler. Nezarethanede kaldım, buz gibi bir yer. Sabah da beni savcılığa götürdüler. Ama sonraki gidişlerimde zaten daha önce de gitmiş olduğum için çocuk şubedekiler seni tanıyor. “Sen gene mi geldin, ne yaptın bu kez” diyorlar. İlk gittiğinde ki olumsuz tavırları daha da artıyor.” (Neşe, 19).

Görevlilerin davranışlarıyla ilgili herhangi bir olumsuzluk yaşamadığını ancak karakol ortamı ve bu ortamda yaşadıklarına bağlı olarak olumsuz deneyim edindiklerini söyleyen görüşmeciler de bulunmaktadır.

“Sorun ortamlardan kaynaklı. Oralarda olmak bir çocuk olarak düşündüğünüzde çok zor. Korkuyorsunuz. Bilmediğimiz bir dünyada sizin hakkınızda bir şeyler yapılıyor olması ürkütücü, endişeleniyorsunuz, donuklaşıyorsunuz. Bunu şöyle düşünün, bir çember var siz bunun ortasındasınız, çevrenizdeki herkes daha önce duymadığınız, bilmediğiniz bir dilde konuşuyor ama sizinle ilgili bir şeyler konuşuluyor. Ve bu konuşulanlar, sizi suçlayan ve endişelendiren şeyler. Bir çocuk olarak böyle bir durumda ve dünyada kendinizi nasıl hissedebilirsiniz ki? Kötü tabii ki bence her çocuk için öyle.” (Bahar, 19).

“Polislerden yana değil ama yaralanan kişilerin ailesi ve arkadaşları karakolda üzerime saldırmıştı zaten bizi dövdüler bir de üstünde karakolda bize saldırdılar. O zaman çok korkmuştum karakolda olduğumuz halde bana ve arkadaşıma saldırmaya kalkıştılar. Polis engel olamadı. O yüzden bizi aynı anda götürmeleri aynı anda ifademizi almaya çalışmaları benim için zor ve korkutucu bir deneyimdi.” (Reyhan, 21).

“Bizi çok fazla beklettiler diye düşünüyorum. Bir ifade için 6 saat. Karşı tarafı beklediler. Madem öyle karşı tarafın ifadesini bizi çağırmadan önce almaları daha iyi olmaz mıydı, neden karşı karşıya geldik ki? Şikayet edenle aynı yerdesin. Karakoldasın ama üstümüze geldiler, orada da saldırabilirlerdi.” (Abi, 20).

Suç davranışına göre kendilerine farklı bir davranışta bulunulduğunu belirten Özgür (19), yaşadıklarını şöyle belirtmektedir;

“Ben bu protesto olaylarından dolayı 5-6 kez gözaltına alınmışım. Sadece birinde nezarethanede kaldım. Siyasi suçtan dolayı geldiğinde, akşama veya sabaha kadar beklesek bile bizi ya bahçede ya müdürün odasında ya da boş bir odada bekletiyorlar. Çünkü aşağıya yani nezarethaneye bıçaklama, yaralama, uyuşturucudan gelen ya da direk savcılığı gönderecekleri çocukları alıyorlar. Onları etkileriz diye onlarına yanına

indirmiyorlardı. Nezarethaneye inmediğim için doğrusu kendimi daha iyi hissediyordum.... Ama nefret ettiklerini anlıyorsun.” (Özgür, 19).

Sık karakola gelme ve ailesinde suç öyküsü nedeniyle aşağılamaya ve hakarete uğradığını belirten Ferdi (21), bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

“Beni gördüklerinde “yine mi sen, nezarethane seni özlemişti, nezarethane de yeni çocuklar var, onlara anlat bakalım, başlarına neler gelecek, sen artık hepsini biliyorsun” falan diyorlardı.... kimlik kontrolü yapan polislerden biri annemin cezaevinde olduğunu görüp, “armut dibine düşer, anası ne ki danası farklı olsun” demişti. Karakola sık gelince iflah olmaz gözüyle bakıyorlar, onların gözünde her şeyi hak ediyorsun. Onlar da hak ettiğin gibi davranıyorlar.” (Ferdî, 21).

Akrep (39)’in ise o günlere dair deneyimini yaşamının “ilk travması” olarak tanımladığı görülmektedir.

“Bu benim ilk travmam işte. 14 yaşındayım ve pat kelepçe. Karakola götürdüler. O zamanlar 1990’lı yıllardı. Duvarlarda "Allah yok, Peygamber izinde" yazıyor. Polislerin kemerle ve copla konuştuğu dillerin olduğu dönemler. Ayı suçlardan hiç tanımadığım 15 kişiyle bir araya koydular. İnən her polis tekme, cop, kemer eline ne geçiyorsa vuruyordu. Suçun ne diye soran polis yoktu. Her gelen vuruyordu. Hem de hepimize yani nezarethanede olan 15’imize de. İfade alan, ismin ne diye soran da yok. Önce dayağını yiyorsun güzelce. Ağzımız, gözümüz, yüzümüz kan içinde. Her yerimiz mor. Sonra ifade geçiyon. O zaman dedim ki kendi kendime "bundan sonra hiçbir şeyden korkma, dayak yiyon, hem de feci ama ölmedin, demek ki dayak yiyen ölmüyormuş" dedim. Bu yaşıma geldim halen o korkumu hatırlıyorum.” (Akrep, 39).

Çocuk suçlarının önlenmesi odaklı yaklaşımı benimseyen ülkelerdeki polis teşkilatlarının, çocuk ve gençlere özgü suçları ele almakta uzmanlaşmış, önleme ve müdahale birimleri ve programları oluşturmuş, görüşme teknikleri dahil olmak üzere çocuklara yönelik konularda eğitimler almış birimler ve bürolardan oluştuğu görülmektedir (Krohn ve Lane, 2015; Magnusson, Joleby, Luke, Sor ve Sakrisvold, 2021; Reaves, 2009). Karataş ve diğerleri de (2019), çocuk şubelerde odak noktanın çocuk olduğu dikkate alınarak çocuklarla iletişim dahil olmak üzere temel eğitim alınmasının ve mesleki yetkinliğe sahip olunmasının, suça sürüklenen çocukların sorunlarına müdahalede etkinlik ve verimliliği arttıracaklarını tespit etmektedirler.

Türkiye’de 2001 yılından itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Çocuk Şube Müdürlükleri kurularak çocuklarla ilgili konularda eğitim alan polislerin, buralarda görev yapması tanımlanmıştır (UNICEF, 2014). Ancak mevcut uygulamada polislerin, karakolda görevli olan kişilerden oluştuğu, sıklıkla değişebildiği ve herhangi bir uzmanlaşmaya tabi olmadıkları, bu durumun ise suç sürüklenen çocuklara yönelik yaklaşımlara yansıdığı görülmektedir. Cankurtaran Öntaş’ın (2004) yayımlanmamış doktora çalışmasında, çocuk şubede çalışmakta olan polislerin sadece ¼’ün çocuk polisi eğitimi aldıkları, çocuk odaklı değil, suç durumuna odaklı davrandıkları, kelepçe yasağına rağmen, çocuğun kaçma ihtimaline karşı haklarında işlem yapılmasını gerekçe göstererek 15 yaşın üstündeki çocuklara kelepçe takmayı tercih ettikleri, çocuk haklarının, suça sürüklenen çocuklar için değil, mağdur çocuklar için geçerli olduğunu savundukları tespit edilmiştir.

Kırımsoy ve Acar (2010)’ın, toplumsal gösteriye katılan çocuklarla yaptıkları araştırmada, araştırmaya katılan çocukların, karakolda kötü muameleye uğradıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların da kötü muamele yaşadıklarını ifade ettikleri, suça sürüklenen çocuklarla çalışanların çocuk odaklı bir bakış açısına sahip olması gerektiği, kolluk görevlilerinin çocukla nasıl iletişim kuracağı konusunda eğitim almasına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

4.5. SAVCILIK DENEYİMLERİ

Savcılık deneyimleri de çocukların yaşadıklarına ve bakış açılarına göre farklılıklar içermektedir. Bir kısmı bu süreci olumlu olarak değerlendirirken büyük çoğunluğu savcılık aşamasını zorlayıcı, dinlenildiklerini hissetmedikleri, ön yargılı ve iyi davranılmayan süreçler olarak tanımlamaktadırlar.

4.5.1. Olumlu Deneyimler

Savcılık aşamasındaki deneyimlerini olumlu olarak ifade eden görüşmecilerin, kendilerine iyi davranıldığını belirttikleri ve bu nedenle kendilerini ifade edebildikleri görülmektedir.

“Ben savcılıkta hiçbir sıkıntı yaşamadım. Bir tane bayan savcı vardı. Güzel bir şekilde başım dik, kendimi bilerek gittim durum neyse aynı şekilde anlattım. Dedim, böyle böyle,

bakın hepsine dedim. Ben böyle konuşunca savcıda notlar aldı, sorular sordu. Dinledi.” Akrepcan, 19).

“Savcı bana niye böyle bir şey yaptın sordun ona da anlattım. Aslında o bana kötü davranmadı. Belki de halime acıdı. Karakoldaki gibi bekletmedi. Acele acele sorular sordu. Ben de cevapladım. Sonra ne olacak dedim “kağıt gelir anlarsın” dedi beni gönderdi.” (Deniz, 19).

Savcılıktaki soruşturma süreci kadar savcının tavrının da görüşmeciler açısından önem taşıdığı ve olumlu davranışların, araştırmaya katılanların kendilerini iyi hissetmesini sağladığı anlaşılmaktadır.

“Savcı çok iyi birisiydi bana şakalar yaptı orada biri vardı müebbet demiş herhalde. Çocuk cezaevine gönderecekmış “buraya seni de göndereyim mi falan” dedi şakacı bir adamdı iyi birisiydi yani. O yüzden savcılıkta, korkum olmadı. Kötü bir şey olmayacak içimde böyle bir his vardı, bir nevi içimi rahatlatı yanı.” (Umutsuz, 20).

“Savcılığa gideceğimi karakolda öğrendim, böyle gergin hissetmedim kendimi. Savcılık iyi abla, savcılık iyi. Güzel davranıyorlar. Bir daha yapmayalım diye tembih ediyorlar. Karakolda kiler bir daha gelin diyorlar.” (Feyyaz, 18).

Kendi deneyimlerinin yanında, savcılık aşamasına gelen diğer suça sürüklenen çocukların deneyimlerine dair gözlemlerinden de söz eden Rıza (27), şunları ifade etmiştir:

“Savcılık benim için kolaydı. Kapıda senin gibi bir sürü çocuk. Bazılar var, belli öncesinden birkaç kez gelmiş olanlar, onlar yanlarındakine anlatıyor, “savcı şunları sorar, şuna kızar, şöyle dur, şöyle yap, pişman görün” gibi. Ben de ilk ifadeye girerken, bunları unutmadım. İçeri giriyorsun, azıcık boynunu büküp, omuzları aşağı düşürünce, savcının bakışı azıcık yumuşuyor. Öyle diklenerek, karşı gelerek konuşulmaz, anlıyorsun. Sen anlatıyorsun, o sana inanmıyor ama en azından kızmıyor. Bu da bir şey. Mahkemelik olmaz isen kurtuldun. Yani savcılık kilit bir yer, oradan sıyrılmayı başarırsan, özgürsün, korkmana gerek yok. O çocuk aklınla bunları düşünüyorsun.” (Rıza, 27).

4.5.2. Olumsuz Deneyimler

Görüşmecilerin olumsuz savcılık deneyimlerine dair dikkate alınmama, sık sık sözlerinin kesilmesi, anlatılanlara inanmama, anlattıklarının ifade tutanağına farklı veya eksik geçirilmesi, sert muamele ve ön yargıyla ilgili aktarımlarda bulundukları görülmektedir. En çok dile getirilen davranışlar ise ön yargılı yaklaşım, saygı

duyulmama, dinlenilmeme, bilgilendirilmeme, ifadelerin olduğu gibi yazılmaması veya eksik yazılması konularına yönelik olmuştur.

Görüşmeciler, savcılığın ön yargılı davranışlarına maruz kaldıklarını ve “bir çocuk” değil, sadece “bir iş” bakış açısıyla yaklaşıldığını ifade etmişlerdir.

“Savcılıkta ise her şey kağıda yazılanlardan ibaret. Savcının tek derdi sen o suçu işledin mi işlemedin mi? Zaten birkaç tane ifaden varsa, hepsinin de suçlusundur. Bazen sorduğu soruya kendisi yorum yapardı, söylediklerimi, kendi istediği gibi yazardı. Birkaç defa geldikten sonra sana çocuk gibi değil de, potansiyel azılı, her an herkese zarar verecek bir suçlu gibi davranıyorlar.” (Ferdî, 21).

“Savcının yanına girdik. Sorular sorarken ses tonunun ne kadar sert olduğunu düşündüm. Bir çocukla konuşur gibi değildi. Ben onun için sıradan bir suçluydum, o da bir suçlunun ifadesini alıyordu, bir çocuğun ifadesini değil. Ağlamamak için kendimi çok zor tuttuğumu hatırlıyorum. Bunu fark etmiş olacak ki, “hem yapıyorsunuz, ondan sonra da böyle ağlıyorsunuz” dedi. Bu beni daha da endişelendirdi.” (Gül, 22).

“Polis gibi savcıda önce beni tepeden tırnağa bir süzdü. Sonra dedi ki “anlat bakalım neler oldu”. O sordu, ben anlattım. Sordukları annemi yaralamamla ilgiliydi. Sonra dedi ki “sen anneni bıçakladın farkında mısın, annen ölebilirdi, sen nasıl sakın anlatıyorsun?”. Sakin. Oysa bilmiyordu ki ben anne babamın yanında iken içimde kıyamet bile kopsa dışarıdan belli etmemeyi öğrendim. Zaten onun derdi olayın nasıl olduğu ile ilgiliydi benim ne yaşadığım ya da neden yaptığım onu çok da umurunda değildi. Anlamıştım” (Hayal, 30).

Ayyıldız (21), savcılık ifadesinde, yaşadıklarını ile suça sürüklenme nedenini anlatamadığından ve yasal hakları konusunda doğru yönlendirilmediğinden söz etmektedir.

“Savcı sanki dolandırıcılık yapmışım da bunu inkâr ediyor muşum gibi davrandı. Oysa elimde kayıtlar vardı, gösterdim. Bu işlerden anladığım için hesaplarımın nasıl çalındığını ve nasıl kullanıldığını savcıya anlatmaya çalıştım. “Ben de şikâyetçi olacağım” dedim. “Sonuç alman uzun sürer” dediği için şikâyetçi olmadım. Açtığım tüm hesaplar ardı ardına çalınıp, kullanılmaya başlayınca, sürekli ifade vermeye geldim. Benimle uğraşıldığını teknolojik olarak ispatlama rağmen suçsuzluğumu savcıya anlatamadım. İlk başta şikâyetçi olacağımı söylediğimde, beni olumsuz yönlendirmeseydi, belki diğer hesaplarım çalınmazdı ve bu kadar davam olmazdı.” (Ayyıldız, 21).

Elbiro (19) ve Berdan (19), yapılan işlemler hakkında bilgi edinmek istediklerinde bunun yapılmadığını, bilgilendirme gereksinimlerinin karşılanmadığını ve önemsenmediğini ifade etmektedirler.

“Oysa savcıya anlattıktan sonra mahkemeye gönderdi, hemen tutukladılar. İfade verip eve gideceğimi düşünürken hapse gittim. Savcı bana böyle bir şeyin olabileceğini söyleseydi bu kadar korkmazdım.” (Elbiro, 19).

“Savcıya gittiklerim ise bazıları mahkemeye gitti bazıları gitmedi. Savcı da seni sallamıyor, bakıyor gene gelmişsin, soruyor, yazıyor sonra da çık git diyor, Ne bir açıklama, ne bir söz. Sadece “çık git.” (Berdan, 19).

Öte yandan savcılık aşamasında ifade verilmesi esnasında sık sık sözlerinin kesilmesi, müdahale edilmesi ve sorulan soruların cevapları beklenilmeden art arda yeni soruların sorulması durumlarının yaşandığı görülmektedir. Bu durumu “bir başka korku hali” olarak tanımlayan Nur (23)’un yaşadıkları şu şekildedir:

“Savcılık ise bir başka korku hali. Soru üstüne soru soruyor, soru üstüne soru soruyor. Hani düşünsen, düşünerek cevap versen, “kafandan mı kuruyorsun, kurgulama, ne soruyorsan bana cevap ver” diyor. Oysa hani doğrusunu anlatmaya çalışıyorsun ama öyle bir soru soruyor ki aniden “ben senin anlattıklarına inanmıyorum, sen kafanda kurgulayarak anlatıyorsun bana olduğu gibi anlat doğruyu anlat” der gibi. İnanmaz bir tavırlarla sorular soruluyor, neye uğradığınızı şaşırtıyorsunuz. Ben anlatmaya çalıştıkça savcı araya girip yazı yazan kişiye, “işte şöyle dedi böyle dedi şöyle yaz” diye eklemeler yapıyor, yüzüme bakan bile yok . Orada mısın değil misin, sanki bir başkasından bahsediyorlar. Kesinlikle çok tatsız.” (Nur, 23).

Savcılıktaki yaklaşımın, görüşmecilerin kendilerini ifade edebilme süreçlerini etkilediği, ifade esnasında bulunan avukatın ise suça sürüklenen çocuğunun haklarını koruma sorumluluğunu yerine getirmesinin olumlu değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumları Abi (20)’nin yaşadıklarında görmek mümkündür.

Savcılıkta ifade verdik tabi onlar biraz sert oluyor. Tavırları biraz sertti. İçeriye girdiğimde ben sandalyeye oturdum. Bana hemen bağırdı. “Ayağa kalk oturma, ayakta kal” dedi, hemen kalktım sorgumu öyle aldı. Yanımda barodan bir avukat vardı. Beni savundu. İşte “çocuklara böyle davranmayın” diye uyardı. Savcı ondan sonra pek bir şey demedi ama katıydı ve çok zorlu sorular soruyordu. Art arda konuşmama fırsat vermeden sürekli sorular sordu. Kendimi ifade edemedim ve onun sorduğu sorulara hızlı cevap

vermeye çalıştım bu yüzden kekeleme durumu oldu bende. Kekeleme durumu olunca savcı hemen yazdırdı “kekeleme oldu, bu çocuk suçlu” gibisinden. Oysa suçlu olduğumdan değil tavırları sert olduğundan öyle olmuştu. Savcı öyle sert davranınca kendi suçlu hissettim aslında.(...). hem heyecanlandım hem panikledim. Kesin ben bir hata yaptım dedim. Ama mesela avukatın savcıyı, çocuğa böyle davranamazsınız diye uyarması, beni koruması iyi hissettirdi. Sahipsiz değilim dedim. Ben de Türkiye vatandaşıyım dedim. Bana haklarımı hatırlattı daha doğrusu birde çocuğum, reşit değilim, savcının böyle davranması hiç hoş değildi ama avukatın savunması tabi beni biraz gururlandırdı. Rahatlatmıştı.” (Abi, 20).

Savcılık aşaması, suça sürüklenen çocuğun ilk ifadesinin alındığı, bu ifade sonrasında, çocuk ceza adalet sisteme dahil olması veya olmaması ya da hakkında her hangi bir tedbir uygulanıp uygulanmayacağına dair hukuksal olarak yapılacak tüm iş ve işlemlerin tespitinin yapıldığı önemli bir süreçtir. Henning (2013) savcılarının, ergen gelişimi ve psikolojisi, suça sürüklenen çocuklara özgü çocuk dostu görüşme ve sorgulama eğitimleri almalarının ve çocuk adalet sisteminde çalışan uzmanlardan araştırma ve rapor talep etmelerinin, çocuğu koruyan, eşitlikçi, etkili ve adil kararlar vermelerinde önemli olduğunu savunmaktadır. Backstrom ve Walker (2006) ile Kupchik (2003) da savcılarının, suçun niteliğinden önce çocuğun durumuna odaklanmasının, öncelikle ilk kez suç davranışında bulunan çocuklar başta olmak üzere yönlendirme, koruma ve önleme programları geliştirmelerinin ve bunları yerine getirirken ilgili meslekler ve kurumlarla işbirliği yapmasının önemine dikkat çekmektedirler.

Atılğan (2021) ise Savcılık ve Çocuk Bürolarının mevcut yapısının, çocuk adalet sisteminin temel ilkelerine uygun bir işlevselliğe sahip olmadığını, suç odaklı değil çocuk ve gereksinimleri odaklı, suç önleme, koruma, uzlaşma, topluma yeniden kazandırma ve izleme fonksiyonları içeren, multidisipliner yeni bir yapılanmaya ve mevzuat düzenlemesine gereksinim olduğunu belirtmektedir.

4.6. MAHKEME SÜRECİNDEKİ DENEYİMLER

Görüşmeciler, mahkeme ortamı, yapılan hukuksal işlemler, karar verici olan hakim, karar verme sürecine katkı sağlayan meslek elamanları ve savunma aşamasındaki avukatların rollerine dair farklı deneyimler yaşadıklarını ifade etmektedirler. Mahkeme sürecinde yaşanan deneyimleri olumlu ve olumsuz deneyimler olarak iki kategoride değerlendirmek mümkündür.

4.6.1. Olumlu Deneyimler

Mahkeme deneyimlerini olumlu olarak tanımlayan görüşmecilerin, mahkeme hakimi ve mahkeme personellerinin olumlu davranışlarını, dinlenilmelerini ve yargılanma süreçlerinde kendilerini ifade edebildiklerini hissetmelerini, bu süreçteki olumlu unsurlar olarak ifade ettikleri görülmektedir.

“Mahkeme karakoldan savcıdan savcılıktan iyi, en azından çıkıp anlatıyorsun, seni dinliyorlar sana köpek gibi davranan yok isminle çağırıyorlar, soru soruyorlar. Kendini önemli gibi hissediyorsun. Çok mahkemeye çıktım ama hiç kötü davranıldığı olmadı.” (Berdan, 19).

“Duruşmada hakim sordu, ben de tek tek anlattım zaten çok çabuk oluyor yani 10-15 dakikada hemen bittiğini hatırlıyorum. Hakimin tavrının savcıdan daha rahat olduğunu söyleyebilirim. Savcılıkta yaşadığım korku ve gerginliği mahkemede hissetmedim. Rahattım yani.” (Gül, 22).

“Bence mahkeme daha kolaydı. Çıkıyorsun anlatıyorsun, dinliyorlar, yazıyorlar. En azından ben kendimi orada daha rahat anlattığımı düşünüyorum. Orası savcılıktan ve karakoldan farklı bence hani sen anlatırken en azından lafını kesen birisi yok. Başından sonuna kadar seni dinliyorlar sonra soru soruyorlar. Sana kötü davranmıyorlar, korkmadım ben mahkemeden.” (Nur, 23).

Mahkemedeki olumlu tavır ve yaklaşımların, kendilerini anlatabilmelerine olanak sağladığını belirten görüşmeciler, kendilerini ifade edebildiklerinde, mahkemedekeyen adil bir ortamda olduklarını, anlattıklarına ve kendilerine önem verildiğini düşündüklerini ve bunun kendilerini rahatlatıldığını belirtmektedirler.

“Ben bir kez mahkemeye çıktım. Hakem sakince sordu, onun sakinliğini görünce ben de her şeyi tane tane anlattım. Hatta karşı tarafın bir sürü yalanlarını yakaladı. O zaman adil davrandığını düşündüm bu yüzden. Bence hakimler iyiydi.” (Reyhan, 21).

“Hakim çok sıcakkanlı diyebilirim mesela. Hiç öyle sert mizacı falan yoktu. İşte “maskeni çıkar bir yüzünü göreyim, sen daha çocuksun burada ne işin var, kendini, olayı anlat” dedi. Anlattım, “otur çocuğum” dedi. İşte orada kendimi ifade edebildim. Çünkü hakim hoşgörülü, kendini anlatabilme şeyi veriyor sana o cesareti veriyor, kendimi de güzel anlattım. Savcılıktaki gibi hiç kekeleme olmadı.” (Abi, 20).

“Başkanı sakın sakın sorunca rahatladım, ben de sakince anlattım. Hiç böyle dinleyeceğini sanmamıştım. Heyecanlanırım konuşamam sanmıştım ama anlatabildim.” (Akrepçan, 19).

Ben hakim karşısına çıkmak daha rahatlatıyor. Çünkü karşı karşıya gelip ne olduğunu düzgünce anlatabiliyorsun. Sadece karşı tarafınkiyle değil bizim gözümüzden nasıl olduğunu. Hakimde hoş karşıladı bizimle samimi konuştu. Aslında ben kendimi ifade edince hakim karşısında daha da rahatladım.” (Ateş, 20).

Mahkeme henüz sonuçlanmadan, durumlarına özgü kararlar vermesinin, kendi hayatlarıyla ilgili olumlu gelişmelere neden olduğunu belirten görüşmeciler, bu kararların yargılama sürecini kolaylaştırdığını ve mahkemelerin ceza verme dışında da uygulamalar yaptığını fark ettiklerini ifade etmektedir.

“O kadar çok davam vardı ki Hakimler de seni tanıyordu, oradaki çalışanlarda. Ama son olaydan sonra mahkeme yurda yerleşince daha kolay oldu çünkü her geldiğimde, yanımda benimle birlikte gelen bir uzman vardı. Her duruşmadan sonra ne olduğunu, ne olacağını, ne yapacağımızı anlatıyordu.” (Abbas, 19).

“Mahkemenin sadece ceza vermek için olduğunu sanıyordum. Oysa sonradan düşününce bakıyorum da, ceza vermemek için aslında ek çok şey yapmış mahkemeler. Mesele öfke kontrolüne gönderdiler, hem de iki kez. AMATEM’e yatış bile sağladılar, uyuşturucuyu bırakmam için. Bunlar benim için önemli.” (Rıza, 27).

4.6.2. Olumsuz Deneyimler

Araştırma katılımcıların, mahkeme ortamı, davaların uzun sürmesi, kendilerine yönelik davranışlar, mahkemenin hukuksal dilini anlamakta güçlük ve kendilerini ifade edemediklerine dair kaygıları, mahkeme sürecine dair olumsuz deneyimler olarak tanımladığı görülmektedir.

Hem çocuk mahkemesinde hem de yetişkinler için geçerli olan ağır ceza mahkemesinde davası olan Ferdi (21)., çocuk ağır ceza mahkemelerinin, yetişkinler için olan ağır ceza mahkemelerinden farklı olmadığını ve sadece çocuk mahkemelerinin olması gerektiğinden söz etmektedir.

“Ben mahkemeye çok çıktım. Ağır ceza ya da gittim, çocuk ağıra da, çocuk mahkemesine de. Ağır cezayı anlıyorum, yanında büyükler olduğunda ağır cezaya gidiyorsun, gaspta ve uyuşturucuda oraya gitmiştik. Yanında büyükler yoksa çocuk olduğun için, çocuk mahkemesine gidiyorsun, o da tamam. Ama çocuk ağır ceza mahkemesinin hiç

anlamadım. Çocuk mahkemesine zaten gidiyoruz. Eğer çocuk ağıra gönderiyorsan normal yetişkinlerin ağır cezasına gönder, benim için fark etmiyor. Ha ağır cezaya gitmişsin ha çocuk ağır cezaya gitmişsin, ikisi de aynı. Çocuk için yapıyorsan, sadece çocuk mahkemesi olsa daha iyi.” (Ferdî, 21).

Çocuk mahkemesi ile çocuk ağır ceza mahkemesinde deneyimlerinin farklılık içerdiğini belirten Mazlum (22), çocuk ağır ceza mahkemesinde daha çok korktuğunu ifade etmiştir.

“İlk mahkemem çocuk ağır cezadaydı. Mahkemeye ilk çıktığında ağladığımı hatırlıyorum. Niye ağladım onu da hatırlamıyorum ama herhalde çok korktum. İkinci mahkemeye bakarsam, çocuk mahkemesi daha iyi. Çocuk ağır cezada epey korkmuştum. Karşında bir sürü kişi, onların karşısına diziliyorsun. Hakimler var, savcı var. Çok ciddiler. Ürkütücü. Ama çocuk mahkemesinde bir tane hakim var, bir tek ona anlatıyorsun. Korkmamıştım, daha rahattım.” (Mazlum, 22).

Abi (20) ise çocuk ağır ceza mahkemesi ve çocuk mahkemesindeki deneyimlerini karşılaştırarak, aynı zamanda avukatı olmadan duruşmanın yapılmasını istemediği için tepki gördüğünü şu şekilde eleştirmektedir;

“Bana hoşgörölü davranan ağır cezadaki hakimdi. Bir de çocuk mahkemesinde aynı konudan devam eden dava vardı. Çocuk mahkemesinde ilk duruşmama çıkacağım. Avukatım biraz geç kaldı. Hakim “anlat” dedi, “avukatım gelmeden konuşmak istemiyorum, o gelsin öyle konuşacağım, hakimim biraz beklesek olur mu? Aradı, otoparkta, 2 dakikaya geliyormuş” felan dedim. Hakim, “çık dışarıya” diye tersledi beni. Tam çıktım, avukatım geldi, hakime söyledik ama “hayır bekleyeceksin” dedi. Dışarıya çıkarttı. Bizi çıkardıktan sonra üç duruşma daha yaptı, bekletti yani. Avukatım gelsin dedim diye. Daha böyle sakın, daha böyle düşünceli bir tavır sergilemesini isterdim. Yani avukatım gelmeden konuşmak istememek neden tuhaf, bu hakkım değil mi? Çocuk olarak ağır cezadaki mahkemede dinleyen hakim, daha esnekti, daha hoş görölüydü, burası çocuk mahkemesi. Daha anlayışlı, daha hoşgörölü olmasını gerekmiyor mu? Yani reşit olmayan kişiler karşında veya cahil biri olabilirdi, hakkını savunamayacak biri olabilirdi, bir şey söyleyecek, belki daha kötü şeyler çıkacak ağzından. Yani sorguladığı kişiyi düşünmüyor, iş gibi düşünüyor gibi geldi. Oysa orası çocuklar için değil mi? Adı üstünde çocuk. Daha iyi düşünemeyen kişilerde biraz sıkıntı yaratabilir diye düşünüyorum.” (Abi, 20).

Yargılama süresinin uzamasının, yaşamlarını yeniden düzenleme konusunda zorlayıcı ve kısıtlayıcı bulduğunu belirten görüşmeciler bu durumu “zaman kaybetmek” olarak ifade etmektedir.

“.... ama çok zaman kaybettim. İlk dava açıldığında 16 yaşındaydım. Bilişimle ilgili bir durum olduğundan, ispatı da kolay olmuyor. Verdiğin her kaydı ve belgeyi mahkeme, internet şirketlerine yazarak, kesinleştirmeye çalışıyordu. Bu da zaman aldı. Davaların birleştirilmesi ve sonuçlanması sürecinde 3-4 yıl kaybettim. Lise bitti, 2 yıllık ön-lisans bitti, işe girdim ama davalarım yeni yeni sonuçlandı. Bu tam anlamıyla hayatımın kısıtlanması demek.” (Ayyıldız, 21).

“Bir de mahkemeler çok uzun sürüyor. 4 yıl devam eden davam oldu. 4 belirsiz yıl demek benim için. Başladığında çocuktum, davam bitti yetişkindim. Düşünsenize ben o zaman üniversiteyi kazansam veya bir işe girmiş olsam ve mahkemede hakkımda ceza verecek bir karar verse ne olacak? Uzadıkça belirsizlik ve gerilim artıyor. Oysa çabucak bitmeli. Değil mi?” (Özgür, 19).

Öte yandan, Sıla (26) ve Ümit (19) mahkeme sürecinin hızlı bir şekilde tamamlanmasının, söylediklerinin yeterince araştırılmadığını düşünmelerine, mahkemelerde kullanılan hukuksal dili anlamamalarına ve mahkeme sürecinin sadece bir zorunluluğu yerine getirmek olarak tanımlanmasına yol açtığını ifade etmektedir.

“Mahkeme süreçlerini hiç sevmezdim. İlk mahkemede adres istediklerinde hakim sormuştu, “savcılıkta adres olarak verdiğin bir park, kaldığın burası mıdır” diye evet demiştim. “Olmaz” demişti, “seni yurda gönderelim, orada kal”. “Yurtta kalmak istemiyorum, gönderirseniz kaçarım, kaldım yurtta, biliyorum kalamam orada” dedim. “O zaman sana ulaşabileceğimiz bir adres ver” dedi. Her gittiğimde kafadan adres sallıyordum, doğru mu yanlış mı bilmeden yazıyorlardı. O yüzden mahkeme kağıtları hiç elime geçmiyordu. Avukat oluyordu ama uyuşturucu olunca o da seni çok sallamıyor. Duruşmada bir şeyler söylüyor ama hep hukuksal terimler olduğu için anlamıyordum. Sıramı bekliyordum, içeri gidiyordum, konuşuyordum, çıkıp gidiyordum, o kadar. Mahkeme ne olmuş, ne yapacakmış hiç aklımda dahi olmuyordu.” (Sıla, 26).

“Mahkemeler çok hızlı olup bitiyordu (...). Bir de şey var, mahkemede konuşulanlar. Ben hakim ve avukatların, bana sordukları sorular dışında konuştukları ve söyledikleri hiçbir şeyi anlamıyordum. En son “tamam, çıkabilirsin” dediklerinde ne olduğunu mübaşire soruyordum.” (Ümit, 19).

Duruşmaları beklerken adliyedeki ortama ve duruşma anlarına yönelik olarak kaygıları nedeniyle, duruşmalarda kendilerini yeterince ifade edemediğini belirten görüşmeciler de bulunmaktadır.

“Bir çocuk olarak öylesine devasa bir yerin içine giriyorsunuz, her yerde soğuk suratlar, koşturan insanlar herkes gergin, bağrışlar, kavgaya hazır insanlar. Sonra oralarda bir yerlerde sizinle de ilgili de bir yer var, bir mahkeme. Beklerken sizden önce olan bitenlere bakıyorsunuz işte ağlayanlar, kızanlar, bir birlerine düşman gibi bakanlar, korkanlar, diğer yandan gülenler. Hepsi gözümüzün önünde oluyor, siz de onları görüyorsunuz ve birazdan aynı yere siz gireceksin, sizinle ilgili bir karar verilecek içerde. Ne kadar size sakın davranırlarsa davransınlar tamamen bilmediğiniz ve manzara olarak korkutucu. Endişeleniyorsunuz. “Konuşabilecek miyim, doğru mu konuştum, acaba söylediklerime, inanacak mı bundan sonra ne olacak, ceza alacak mıyım, ya sicilime işlenirse ve ben üniversiteyi okumak istediğim yeri kazandığımda bu mahkemeden dolayı beni almazlarsa” diye düşünüyorsunuz. O ortam, o koşullar alılabileceğiniz şeyler değil.” (Bahar, 19).

“Ne söylesem inanmayacak, o an sordu şeye cevap veremezsem, ne diyeceğimi şaşırsam, yanlış bir şey söylersem, tutuklama verirse ne yapacağım, diyorsun. Ondan dolayı çok gergindim. Bu yüzden mahkemem de kendimi ifade edemediğimi düşünüyorum çünkü o anda benim söylediğim şeyle acaba hakimın yazdığı şey aynı mı diye düşünüyorum. Çünkü yanlış anlamayın, benim söylediğim şeyin başına fıkra ekler sonuna-eklediği zaman orada benim kafam karışıyor, çünkü arada bir şeyler yazıyorlar, acaba ne demek istedi diyorum. Tabii şey oluyor insan ondan sonraki söyleyeceklerimi düşünemiyorum bu sefer. Acaba ne desem diyorum mesela ben bütün dosyalarım da suçsuzluğumu ifade edemediğimden eminim.” (Ezel, 20).

Mahkeme süreçlerini kendisi açısından “kabus” olarak değerlendiren Günyüzü (20), mahkeme ortamı nedeniyle kendini neden ifade edemediğini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Mahkeme süreçleri tam bir kâbustu. İlk gelişimi anımsıyorum Elim ayağım titremiştii. Elimi ayağımı nereye koyacağımı bilemedim. Sürekli terliyordum. Korkuyordum. Duruşma saatini beklemek, orada olan diğer insanların sana bakması, ısrarlı sorular sorması, kız arkadaşımın ailesinin beni dövecek, mahvedecek gibi bakmaları. Zaman, duruşma beklerken asla geçmiyor. Dünya dursa, yer yarılsa, bende içine girip kaybolsam diye hissettim. Duruşmaya girdiğimde ölmek istedim. O kadar kötüydü benim için.

Haksızlığa uğramıştım ama anlatamıyordum. Üstelik bana nefretle bakan bir sürü göz üzerimdeydi. Önce şikâyet edeni dinlemeye karar verdiler. Öyle şeyler anlattı ki, anlattığı kişi ben miyim diye kendime defalarca sordum. O anlattıkça mahkemede olan herkes bana, beni öldürecekmiş gibi bakmaya başladı. Anlatamam o duyguyu. Bir an önce ölmek ve yok olmak istersiniz ya, işte öyle bir duygu. İnsanın kendisini anlatamadığı bir yer, anlatmayı en çok istediği ama bunu yapamadığı bir yer. Geriliyorsun, korkuyorsun. Hakkında karar verilecek bir yer ama birden bire insanın suçsuzluğunu ifade edemediği bir yer oluyor.” (Günyüzü, 20).

Mahkeme ortamlarının kendisini ifade edebilmesi için uygun bir ortam ve koşullarda olmadığına inanan Siyah (21) ve Yeşil (19), bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

“Mahkemeye gidiyoruz adliyeye girdiğimizde mübaşir bizi içeri çağırıyor ve içeri giriyoruz. Baştan hemen tembihliyor, 15 yaşındayız. Üstünüzü düzeltin, bacak bacak üstüne atmayın, size soru sormadan konuşmayın, dik oturun, bir şey yiyip içmeyin böyle anlatıyor anlatıyor, biz orada irkiliyor zaten içeri girmeden önce. Her seferinde bir bağırsık bir çağrış içeri giriyoruz, oturuyoruz. Heyeti ile beraber hâkim geliyor. Bizden olabildiğince yukarıda oturuyor. Biz aşağı kısımdan ona bakıyoruz. Hiyerarşiyi sonuna kadar hissediyoruz. Benim söylediğim hiçbir şeyin sanki o esnada bir önemi yok. Çünkü karşımda insanlar, sert suratları ile geliyorlar. Karşılarında çocuk olduklarını görmezden geliyorlar. Sert suratları ile oraya oturuyorlar. Hiç kimseye bakmadan, hemen emirler yağdırmaya başlıyorlar. Biz eziliyoruz, biz üzüliyoruz, iyice sessiz kalıyoruz karşılarında. Sonrasında soru soruyorlar. Ben çok akışkan konuşurum ama o zamanlarda teklediğim oluyordu. Ne söyleyeceğim şaşıryordum çok geriliyordum. Bu da tabii ki, bizim açımızdan kendinizi ifade edeceğiniz rahat ortamı oluşturmadığı anlamına geliyordu bence.” (Siyah, 21).

“Kendime en kötü ihtimale hazırlayarak çıkıyordum. Mahkemeye çıktığım zaman çok geriliyordum. O ortam zaten geriyor seni, kelepçeli çocuklar, adamlar önünden geçiyor. Ters kelepçeli adamlar önünden geçiyor. Bir çağırıyor biri çağırıyor. Gericisi ortam. Birkaç defa gelmeme rağmen o kadar gerildim ki, ellerim titriyordu her geldiğimde.” (Yeşil, 19).

Baykara Acar (2011)’ın, cinsel suçtan hükümlü çocuklarla yaptığı araştırmada, mahkeme aşamalarını tedirgin ve endişeli bir süreç olarak tanımladıkları, deneyimlerinden bahsederken mahkeme süreçlerini yeniden yaşadıklarına dair

davranışlarda bulundukları, ailelerinden ayrılma korkusu yaşadıkları ve sürece ilişkin güvensizlik duygusunun öne çıktığı tespit edilmiştir. Solak (2021)'ın suça sürüklenen çocuklarla yaptığı çalışmada ise mahkeme sürecinin uzunluğunun, çocuk yaşta başlayan yaşamın devamına yönelik belirsizliği, reşit olduktan sonraki yaşamlarına da yansıdığı, bu durumun devam eden yaşamlarını olumsuz olarak etkilediği, yaşam akışlarında bir “kırılmaya” ve adalete olan güvenin sarsılmasına neden olduğu görülmektedir.

Öte yandan, araştırma katılımcılarının olumlu mahkeme deneyimlerini oluşturan unsurların, *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Çocuk Dostu Adalete İlişkin Rehber*’(2010) de yer alan temel ilkelerle örtüştüğü, olumsuz mahkeme deneyimlerinin ise aynı rehberde yer alan ilkelerle örtüşmediği görülmektedir.

4.7. MAHKEME SONRASINDA DEVAM EDEN YAŞAMLARINA DAİR BULGULAR

Görüşmeye katılanlar, devam eden adli sürecin, bu süreç dışındaki bireysel yaşamlarını da etkilediğini ifade etmişlerdir. Araştırma katılanlardan yaşamlarında olumlu düzeyde değişiklikler yaşadıklarını belirtenler olduğu gibi bu süreci kendileri ve yaşam akışları açısından olumsuz değerlendirenler de olmuştur. Öte yandan mahkeme süreci tamamlanmış olanlar ve mahkeme süreci devam edenlerin değerlendirmelerinin farklılaştığı da görülmüştür.

4.7.1. Olumlu Deneyimler

Mahkeme sürecinin ardından, aile ilişkilerindeki sorunların çözülmesinin araştırmaya katılanlar tarafından güçlendirici bir unsur olduğu görülmektedir.

“.... Artık evime gidebilecektim. O yüzden mahkeme sonrasını hep iyi olarak hatırlıyorum. Eve geldikten sonra annemle ve ablamla sabaha kadar konuştuğumuzu ve dertleştiğimizi hatırlıyorum o günü asla unutmayacağım. Uzun zamandır bir araya gelip ailece bir şeyler yapmıyorduk, konuşmuyorduk. Ailemle yeniden bir arada olmak çok iyiydi. Ben de hayatımla ilgili bir sürü karar aldım ve sanki artık 15 yaşında değildim.”
(Reyhan, 21).

Araştırma katılımcılarından Abbas, (19) mahkemenin onu yurda yerleştirmesiyle birlikte temel hizmetlere erişebildiğini, içinde bulunduğu risk ortamından uzaklaştığını ve bir daha suç tekrarında bulunmadığını belirterek, mahkeme sonrasındaki yaşamının olumlu yönde değiştiğini ifade etmektedir.

“Yurda yerleşene kadar o ilk davalarda her davadan sonra bir daha dışarı gidiyordum. Bazen parkta, bazen inşaatlarda, bazen de hırsızlık yapmak için girdiğim boş ya da eski evlerde kalıyordum. Karnımı doyurmak için acıktığımda, bir daha hırsızlık yapıyordum. Aç kaldım, sokakta kaldım ama dayak yemediğim için bir daha babamın evine dönmedim. Mahkeme beni yurda yerleştirdikten sonra bir daha hırsızlık yapmadım ve iyi biri olmak için elimden geleni yaptım. Çünkü zaten karnım doyuyordu, yatağım vardı, sokakta değildim yani çalmama gerek yoktu. Yaşımı bitirdim, yurttan çıktım, çalışmaya başladım. Davalarımın hepsi bitti. Karakola gidiyorum ve imza veriyorum. Hepsi bitene kadar imza vereceğim. En azından hapis değilim.” (Abbas, 19).

Neşe (19) ise aile kurarak, eşinden destek almanın ve mahkemenin aldığı kararların, mahkeme sonrasında yaşama uyumu kolaylaştıran bir unsur olduğunu belirtmektedir.

“Mahkeme sonrası benim için çok iyi oldu. Zaten dava devam ederken evlendiğim eşim çok yardımcı oldu, çok destek oldu. Mahkemelerden, hükmün açıklanmasının geri bırakılması diye bir karar var. Hepsinden böyle karar çıkmıştı. Bu benim için çok iyi bir fırsat oldu çünkü cezaevine gitmedim. Evlendiğim için mahkeme yurt kararını da kaldırdı. Eşim sürekli araştırdığı, neye dikkat etmem lazım, ne yapmam lazım diye. Eşim yanımda olduğu için ilk zamanlar olduğu gibi kafaya takmamıştım. Bir daha hata yapmadım.” (Neşe, 19).

Mahkemenin verdiği ceza kararının infazından sonra, yeni yaşamına uyum sağlayabilme ve gelecek oluşturabilme sürecinde, sosyal çevresinin yaşamına olumlu katkı sağladığını belirten Hayal (30)’in yaşadıkları ise şöyledir;

“Mahkeme sonrasında benim için iyi olduğunu söyleyebilirim. Çünkü hapisteyken lise tamamlamayı hallettim. Tahliye sonrası da hem geçici işler bulmaya çalıştım hem de açık öğretimden üniversite okumaya çalıştım. Birlikte hapis yattığımız bir arkadaşımın ailesi bana sahip çıktı. Kızları kadar ilgilendiler. Sınavlara gidip gelirken eşimle tanıştım, evlendik. Hapishane sonrasında bana destek olan aile hep yanımdaydı. Yaşadıklarımı geride bırakıp eşimle ve çocuğumla mutlu olmak için elimden geleni yapmaya çalışıyorum.” (Hayal, 30).

Suçta sürüklenme sürecinde aile ve çevre, hem koruyucu hem de risk faktörü olabilmektedir. Bu durumu, mahkeme sonrasındaki olumlu deneyimlere dair bulgulara da görebilmek mümkündür.

Hakkında tedbir kararının uygulanması nedeniyle, mahkeme sonrası yaşamını olumlu olarak değerlendiren Abbas'ın (19) deneyimleri ise, tedbir kararlarının uygulanmasının önemi göstermektedir. Öte yandan Alkan ve Çetingöz'ün (2021), suça sürüklenen çocuklar ve suç tekrarı ile ilişkili değişkenleri inceledikleri meta analitik çalışmasında, tedbir kararlarının, suç tekrarını önlediği vurgulanmıştır. Bu durum, Abbas'ın (19) mahkeme sonrası yaşadıkları olumlu deneyimlerin desteklenmesi ve suç tekrarının yaşanmaması açısından tutarlılık göstermektedir.

4.7.2. Olumsuz Deneyimler

Mahkeme sonrası süreci kendileri açısından olumsuz olarak değerlendiren görüşmeciler, mahkeme sürecinin uzun sürmesinden dolayı belirsizlikle karşı karşıya kaldıklarını ve geleceğe dair plan yapamadıklarını belirtmektedir. Bu durumu Elbiro (19) ve Yeşil (19)'in ifadelerinde görmek mümkündür.

“Mahkeme günlerini beklemek zor, uzayınca daha da zor oluyor. İstiyorsun ki mahkemeler bitsin, endişeler bitsin, korkular bitsin ve hayatıma devam edeyim. Son karar çıkana kadar bunlar bitmiyor. Duruşmadan çıkıyorsun, yaşamaya devam etmek istiyorsun ama öyle kolay değil. Hep aklına geliyor. Kendini işe veremiyorsun, işe gitmeyip boş zamanın olduğunda bir yerlere gidip gezmek istemiyorsun, kimseyle konuşmak istemiyorsun. Arkadaşlarınla, akrabalarına konuşsan hemen mahkemeyi soruyorlar. Anlatmak zorunda kalıyorsun, her anlattığında daha çok endişeleniyorsun.” (Elbiro, 19).

“Yine normal hayatıma devam etmeye çalışıyorsun. Gezmek, müzik dinlemek, basketbol oynamak gibi. Ama yine mahkemeye bir hafta yaklaşıncaya daha gergin oluyorsunuz. Mahkemenin devam ediyor olduğunu bilmek, kötü. Yine düşünüyorsun. Yolda yürüyor musun mesela parkta oturuyorsun diyorsun ki, acaba 3 ay sonrasında buraya gelebilecek miyim? 3 ay sonrasında bu yerde bu kahveyi içebilecek miyim? Ya da 3 ay sonrası kız arkadaşım varsa kız arkadaşımı görebilecek miyim? Böyle düşünüyorsunuz. Bu düşünceler hep aynı kalıyor.” (Yeşil, 19).

Mahkeme süreçlerinin tamamlanmaması, görüşmecilerin gerginlik, endişe, kaygı ve korku yaşamalarına neden olabilmektedir.

“Hakkınızda bir adliye süreci devam ettiğinde, hayatımızda öyle kolay devam etmiyor. Sürekli bekliyorsunuz. Önce aklınızdan çıkarmaya çalışıyorsunuz hayatınıza devam edebilmek için. Tarih yaklaştıkça gerginlik, kaygı ve korku tekrar başlıyor. Bir çocuk

olarak bunları yaşamak istemezdim. Eğer mahkemeniz bitmemişse gerginlik dolu bekleyiş, karar verilene kadar devam ediyor.” (Gül, 22).

“Yine günlerce düşün, bekle, sıkıntı içinde beklemekle geçiyor. Sıkıldım, daraldım yani biliyor musun? Korkuyorum. Yani bir an önce ne olacaksa olsun yani iyi ya da kötü. Ben onları gözüme alarak geliyordum mahkemeye, o gün geldiysem artık ne olacaksa olun diye. Çünkü aylarca beklemek çok zor bir şey. Bir sonraki mahkemeye kadar o güne kadar biraz daha rezillik çek, biraz daha düşün, biraz daha yıpran gibisinden bilmiyorum işte. Oldukça zorluydu.” (Akrepçan, 19).

“Ne olacağını bilmeden beklemek. Bu bekleyiş endişeli bir durum. Zaman geçiyor ama orada durumu belli olmayan, sonucunda ne olacağını merak ettiğin bir şeyler olup bitiyor ve bu bütün hayatını etkileyebilecek bir şey. Kaygıyla bekliyorsun.” (Bahar, 19).

“Mahkemelerden sonra hiçbir şey yapmak istemiyordum. Kimseye çaktırmıyordum, bir şey söylemiyordum ama korkuyordum. Bir duruşmadan bir sonraki mahkemeye kadar zaman öldürüyordum. Zamanı öldürürken kendimiz ölüyorduk.” (Berdan, 19).

Mahkeme sürecinin tamamlanmamasıyla gelişen kaygı ve stres, sosyal ilişkileri de etkileyebilmektedir. Bu durumu Özgür (19)’ün ifadelerinde görmek mümkündür.

“Geleceğe yönelik plan yaparken kaygılı ve endişeli oluyorsun çünkü devam eden bir durum var. Her an her şey değişebilir. Bu sosyal ilişkilerine, arkadaşlık ilişkilerine de yansıyor. Sonuçta davası devam eden biri olarak bakıyorlar sana ve kalıcı, samimi dostluklar kurmak konusunda zorlanıyorsun. Davadan dolayı insanlar önyargılı davranıyor. Yeni tanıştığın her insanda, bir şekilde bu olaylar ve davalar gündeme geliyor. Yeniden anlatmak zorunda kalmak çok yoruyor ve bir süre sonra üzmeye başlıyor. Bu yüzden ne senin aklından ve hayatından çıkıyor ne de o insanlar rahat edebiliyor, çekiniyorlar, yaşlılarınsa korkuyor, bunu görüyorsunuz. Bir süre sonra yeni insanlar tanışmak veya yeni ortamlara girmek konusunda çekingen ve isteksiz davranıyorsun, çevreni daraltıyorsun. Bu kez de insanlar senin soğuk ve egolu biri olduğunu düşünüyor.” (Özgür, 19).

Mahkeme sonrasındaki belirsizlik, araştırmaya katılanların iş hayatını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

“O beklemek çok kötü bir durum. Cezamı alacaksın, mahkemeye seni affedecek mi, tedirginlik içinde bekliyorsun. Mahkemelere giderken iş yerim sıkıntı çıkarmadı izin konusunda ama tabii onlar da sana güvenemiyor. Düşünsenize bir mahkeme var, evet çocuğum diye patronum “bir şey olmaz merak etme” falan diyor ama sürekli soruyor

“mahkemeden gelişme var mı, bir şey oldu mu” diye, kesin bir cevap veremiyorsun. Ben bir ara mahkemeler yüzünden işimi bile kaybedeceğimi düşündüm.” (Nur, 23).

Öte yandan mahkeme sonrasında sadece görüşmecilerin değil, diğer aile bireylerinin her hangi bir zarar görme ihtimaline dair kaygıların da bulunduğu Abi (20) tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

“Olaydan sonra karşı taraftan evimize geldiler. O iftiraldan sonra aileme bir şey yaparlar mı? Bana bir şey yaparlar mı? Diye diken üstünde yaşadım. Her an aileme birileri bir şey yapacak, öyle bir zarar verecek gibi bir kaygı. Bu kaygılı belirsizlik ilk beraat kararı alana kadar, iki seneye yakın sürdü.” (Abi, 20).

Araştırmaya katılanlar tarafından mahkeme sonrası olumsuz deneyim olarak ifade edilen unsurların; yargılama sürecinin uzamasına bağlı olan bekleyişin artması, belirsizlik, korku, endişe, kaygı, sosyal ilişkilerin zarar görmesi, geleceğe yönelik planlar yapamama ve iş yaşamının etkilenmesi olduğu görülmektedir. Uluğtekin’in danışmanlığında (2012), denetimli serbestlik altındaki gençler ve ailelerine ilişkin yapılan araştırmada, yargılama sürecinin ve bu sürecin uzamasının, gençlerin ve ailelerinin hayatlarındaki örseleyici ve en travmatik deneyimlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada da, görüşmecilerin olumsuz deneyimlerinin benzer olduğu, çocuğun, mahkemece alınacak önlemler ile koruyucu ve önleyici tedbirlerle desteklenmesinin önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan Saruç ve Kayma Güneş (2014)’in, suça sürüklenen çocuklar hakkında düzenlenen sosyal inceleme raporlarını inceledikleri çalışmalarında, raporların %46 , 7’sinde suça sürüklenen çocuk hakkında her hangi bir tedbirde bulunulmadığı, buna karşılık 601 tedbir önerisinin yer aldığı ancak ilgili mahkemece bu tedbirlerden sadece 62 tedbir kararının uygun görüldüğü tespit edilmiştir. Karataş ve diğerlerinin (2020) çalışmasında da koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuk sayısının sadece %7, 8 olduğu, bu tedbirlerin sosyal ve ekonomik destek alma, eğitim ve danışmanlık tedbirleri içerdiği görülmektedir. Ayrıca aynı çalışmada, tedbirlerin uygulanmasının çocukların, yaşama, korunma, gelişim ve katılım haklarını koruyarak, davranış değişikliğini destekleyeceği ve suç tekrarını önleyeceği vurgulanmıştır.

4.8. MESLEK PROFESYONELLERİNE VE YAPILAN GÖRÜŞMELERE YÖNELİK DENEYİMLER

Mahkemelerce suça sürüklenen çocukların, suça sürüklenme nedenleri ve içinde bulundukları risklerin tespit edilmesini sağlamak üzere sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve psikolojik danışman görevlendirilmektedir. Görüşmecilerin, bu meslek elemanlarıyla yaptıkları görüşmelerde; görüşmenin süresi, niteliği ve görüşmenin amacına yönelik bilgileri açısından farklı deneyimler yaşadıkları görülmektedir.

Tekrarlanan suç davranışı nedeniyle farklı davalarda, farklı meslek elemanları ile görüşme yaptığını belirten Neşe (19), her uzmanın farklı içerikte ve farklı yöntemle görüşme yaptığını ve yaklaşımlarının farklı olduğunu belirtirken bu durumu “herkesin farklı bir yoğurt yiyişi varmış” olarak ifade etmektedir.

“Mahkeme seni bir uzmana gönderiyor. Uzmanlarında farklı farklı tavırları var. Mesela birisinin elinde bir form vardı, 10 dakikada soruların karşısına işaret koyup gönderdi. Birisi bundan farklı olarak “niye buradasın” dedi sormuştu. Diğer ikisi, daha önce uzmanla görüştüğümü söylediğimde onun ismini öğrenmeye çalışıp “ondan bilgilerini alırım, gidebilirsin” demişti. Sadece son geldiğim de bir uzmanla uzun uzun konuşmuştuk. Mesele onun ismini halen hatırlarım. Çünkü ismini söyledi, bana “geçmiş olsun” dedi. Neden konuşacağımızı anlattı. O söyleyince uzmanla konuşmanın önemli olduğunu anladım. Bir tek o beni gerçekten dinlemişti. Dedim “herkesin farklı bir yoğurt yiyişi varmış” (Neşe, 19).

Farklı uzmanlarla görüşmeler yapan Özgür (19) ise bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Mahkemede öncesinde veya duruşmadan sonra mutlaka bir uzmanla görüşüyorsunuz. Benim 3 davam oldu. Üçünde de farklı uzmanla görüştim. Görüşmeyi hemen tamamlayan da vardı, yarım saatte tamamlayan da. Beni dinleyen de vardı suçlayıcı tavırla konuşan da. Hayret etmiştim. İlk uzmanla görüşme yapılacağı zaman avukatım, bana bilgi vermişti. Uzman kimdir, neden görüşeceğiz, görevi nedir diye. Bunlardan sadece bir tanesinde kendimi anlatabildim. Ama bir başkası yüzüme bakmadan on dakikada bitirdi, bir diğeri ise birkaç soru sordu, sonra beni ve ailemi suçlar gibi konuştu, ardından bir süre telefonuyla oynadı ve “tamam çıkabilirsin” dedi. Her ikisi de neden orada olduğumu öğrenince ön yargı ile yaklaştı. Çok rahatsız edici görüşmelerdi. Avukatıma bunları anlattığımda, ilk uzman görüşmesinde iken beni dinlediğini söylediğim uzmanın raporuna ulaşacağını ve mahkemeden o raporun dikkate alınmasını isteyeceğini söylemişti. Acaba

uzmanları denetleyen bir işleyiş var mı? Neden bu kadar farklılardı anlamadım.” (Özgür, 19).

Bu görüşmelerde, kendilerini ifade edebildiklerini, yaşadıkları süreçleri anlatabildiklerini ve rahat hissettiklerini belirten Gül (22) ve Reyhan (21) ise kendilerine görüşme öncesi bilgilendirme yapıldığını ve dinlenildiklerini belirtmişlerdir.

“Mahkemeden sonra bir uzmanla görüşmem gerekiyormuş onunla görüştim. Niye görüşeceğimizi, ne iş yaptığını, görüşmeden sonra bir rapor yazıp mahkemeye vereceğini anlattı. O zaman bu görüşmenin önemli olduğunu anladım. Sorduğu sorular da kendimi gördüm. Kendimle ve davranışım ile yüzleştirdim. Doğru yapmadığımı fark ettim. Ona anlatırken galiba kızgınlığımı attım. Çünkü görüşmeden sonra kendimi rahat hissettiğimi hatırlıyorum. Sonra güler yüzlü olması benim için çok iyiydi.” (Gül, 22).

“Mahkemede hâkim benimle ilgili bir rapor alınmasını istemişti o yüzden duruşmadan sonra bir uzmanla görüştük. Aylar sonra ilk defa yaşadıklarımı ve olanları birine anlatmak çok iyi gelmişti. Yaptığım şeye değil de neler olduğuna dair sorular sordu. Beni dinledi. Heyecanımı fark etti. Sakinleşmiştim. Geleceğe dair planlarımı sorması beni umutlandırdı. Dedim, evet bunlar bitecek ben hayatıma devam edeceğim ve hayatımda sadece kötü şeyler değil güzel şeyler de olacak.” (Reyhan, 21).

Görüşme yapan uzmanın, görüşmecinin gereksinimleri fark ederek, bilgilendirme ve yönlendirmede bulunmasının, görüşmecinin kendisini iyi hissetmesine ve bilgi sahibi olmadığı diğer hizmetleri öğrenmesine katkı sağladığı görülmüştür.

“Bir de bunları anlatmam için birine gönderdiler uzmanmış galiba o beni güzelce dinledi, anlatmak iyi geldi. Hatta çocuğum için neler yapabileceğimi söyledi nerelere giderim nerelerden yardım alırım kendim için bebeğim için ne yapabilirim hepsini söyledi. Bir kısmını biliyordum ama bilmediklerim de vardı. Anlayamadıklarımı da kâğıda yazıp verdi.” (Deniz, 19).

Diğer yandan görüşmenin neden ve niçin yapılacağına dair her hangi bir bilgilendirme veya açıklama yapılmadan gerçekleştirilen görüşmelerin olduğu ifade edilmiştir.

“Bir de uzmanla görüştim diye hatırlıyorum. İlk duruşmadan sonra dediler ki “bekle, sen uzmanla konuşacaksın, gitme” dediler. Bir odaya geçtik orada konuştuk, sorular sordu anlattım, orası savcılıktan ve mahkemeden farklı avukat gibi de değil zaten. Böyle

daha rahat oluyorsun daha kolay anlatıyorsun her şeyi, ama niye anlattım veya niye görüştüm deseniz, sebebini bilmiyorum.” (Nur, 23).

“Uzmanlarla görüşmüş olabilirim ama kaç kez olduğunu veya neden görüştüğümü bilmiyorum. Mübaşirler, bana duruşmadan sonra “şu abinle git, şu ablanla git” diyorlardı, onlarda 10-15 dk. bazı sorular soruyorlardı ve gönderiyorlardı. Ama neden konuştunuz deseniz bilemiyorum.” (Ümit, 19).

Meslek elemanlarıyla yaptığı görüşmelerde “eksiklikler olduğunu” ve ön yargılı davranışlara maruz kaldığını ifade eden Siyah (21) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Bunlar dışında bir de uzmanlarla görüşmelerimiz var. O görüşmeler ise eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Ben niye oradayım? Beni anlamaya çalışan sorulardan ziyade, acaba ailem sorumlu mu? Üzerinde dövme var mı? Kendime zarar verdim mi? Kendine zarar veren bir insan politik olarak bir şey yapıp buraya gelebilir, böyle düşünülüyordu. Sonra ailen okumuş mu? Ailem okumamış da olabilir, yoksul da olabilirim. Kesinlikle çocuk odaklı olmadığımı düşünüyorum. Karşısındakini anlamak için soru sorduklarını da düşünmüyorum. Ellerinde bir rapor var çoğu zaman yüzüme bile bakmadan bu raporu dolduruyorlar. Tık tık tık tık yazıyorlar. Karalama gibi. Bazı söylediklerimi yazmıyorlar. Böyle görüşme bitiyor ve ben çıkıyorum gidiyorum. Onların suratında da neden orada olduğumu duyduktan sonra bana karşı bir önyargı ile karşılaştım yapılan görüşmelerde. Hatta en son gittiğimde bir uzman bacak bacak üstüne attı, ayağını masaya vurmaya başladı tak tak tak. O ayağını vurdukça ben geriliyorum. Yüzüme bakmadan soru soruyor oraya bir şey karalıyor. Telefonu çaldı. Bana hiçbir şey söylemeden telefonunu açtı, dışarı çıktı geri geldi. Saygı bile yok.” (Siyah, 21).

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 18, ve 19. Maddeleri adli sistemde görev yapan meslek gruplarını ve çalışma ilkelerini tanımlamıştır. Bu ilkeler arasında çocukla yeterli süre ve sayıda görüşmek, çocuğa görüşmenin amacı ve sonuçları, hakları ve kendi görevi hakkında bilgi vermek, çocuğun katılım hakkına saygı göstermek, gerekli rehberliği yaparak çocuğun örselenmemesi için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak yer almaktadır (UNICEF, 2014). Bu çalışmada ise suça sürüklenen çocuklarla yapılan görüşmelerde, bu ilkerin yerine getirilmesinde sorunlar ve eksikler olduğu görülmektedir.

4.9. TUTUKLULUK VEYA HAPİS CEZASINA YÖNELİK DENEYİMLER

Görüşmeciler arasında savcılık veya mahkeme aşamasında hakkında tutukluluk veya hapis cezası verildiğinden, çocuk kapalı infaz kurumunda kalanların bulunduğu, çocuk kapalı infaz kurumlarında kalanların bu kurumlarda çeşitli sorunlar yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmaya katılma görüşmeciler bu zorlukları; kapalı infaz kurumundaki çocuğa yönelik şiddet, çocuklar arasında gelişen hiyerarşik bir yapı ve suç türüne göre yaklaşımlar olarak ifade etmişlerdir.

İnfaz kurumunda “her şeyin çok zor” olduğunu belirten Aslan (31), yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bunu nasıl anlatayım bilemiyorum. Kötü bir duygu. Zaten çok küçük bir yaştayım. İnanamadım. Ağladım. Tutamadım kendimi. Kapı kapandı ve öylece kaldım. Her yer duvar, yabancı. Hep ağlıyorsun. Çok ağlıyorsun. Cezaevinde her şey çok zor. Girişi bir dert, çıkışı bir başka dert. Korkularımı mı anlatayım, cezaevini mi anlatayım, gardiyanların tavrını mı anlatayım. Gardiyanlar, senin üzerinde ego tatmin ediyor. Özellikle sübyanda. Karşılarındaki çocuk olduğundan daha rahat, daha keyfi, daha egolu davranıyorlar. Her istediklerini yaptırmaya çalışıyorlar. Karşıdakinin çocuk olduğunu unutuyorlar. Çocuk değilsin artık bir suçlusun onlar için. Kötü çok kötü davranıyorlar. Dayanın çeşitleri. Aklınıza ne geliyorsa artık. Çeşit çeşit. Mesela falaka. Hem de ıslatarak. Islatıyorlar ki morarmasın. Öyle dövüyorlardı. Sonra yumuşak odalara götürüp orada dövüyorlar. Bir yerimiz kırılmasın diye. Bir de yıkım ekibi vardı. Birisi taşkınlık yaptığında sırf onu dövmek için giden gardiyanlardan olan bir ekip yani. Ben kendimi cehennemde hissettim. İlk zamanlarda ağlıyorum diye sürekli dalga geçen bir gardiyan vardı mesela. Ağladığımda, “sen buradan hiçbir zaman çıkamayacaksın, bir kez geldin, bir daha çıkış yok” derdi. Ceza içinde cezayı niye yaşıyorsun, ne hakkın var. İnşallah artık böyle işler ve böyle gardiyanlar kalmamıştır. Şimdi anlatırken bile üzülüyorum. Suçlu da olsam bir çocuğa bunlar yapılır mı? Kendilerince ıslah mı etmiş mi oluyorlardı? Bunun dışında günlerin çok rutin ve aynı düzeyde geçiyordu. Her şey aynı, sınırlandırılmış. Nefes almak bile başkalarına bağlı.” (Aslan, 31).

Ceza infaz kurumundaki deneyimlerini “her şeyi görüyorsun” olarak ifade eden Yeşil (27), bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Kötü bir duygu. Açlık da görüyorsun, susuzluk da orada, sigara kullanıyorsan sigarasızlık da görüyorsun. Her şeyi görüyorsun orada. Vicdansızlık da var. Şiddet de var. Bunun yapılmaması gerekiyordu. Tamam, suçlu olabilirsin, sen bu insanlara teşvik

edici işler yapmadığın sürece, insanlar zaten orada psikolojik sıkıntı yaşıyor daha da bunalıma sokuyorsun. Mesela ben cezaevinde intihar eden çocuk da gördüm. Mesela benim üst katımda yatan bir çocuk kendisini asmıştı. Sen insanları iyiliğe teşvik etmedikçe, onlara affedersiniz de bok muamelesi yaptıkça, bunlar değişmiyor. Gardiyansın, sen oranın ağası değilsin. Dilekçe veriyorsun, cevabını bekliyorsun ama havalandırmaya çıkarken dilekçenin yırtıldığı görüyorsun, yerden parçalarını topluyorsun. Mesela bir telefon hakkı için savcılığa gidiliyor ve benim 30 günde telefon evrakım cezaevine ulaşmadı. Ben bir ay boyunca ailemin hiç birinin sesini duymadım. Her şey hafife alınıyor. Mesela tekli koğuşlar da yatan bir abi vardı. İlaç içecek, bir bardak su istedi. Bir bardak temiz su. Getirmediler. Neden bunu yapıyorsunuz ki. Yani sabır çeke çeke geçiyor günlerin.” (Yeşil, 19).

Annesini yaralamaktan dolayı hapis cezası olan Hayal (30), deneyimlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Belki tuhaf gelecek ama ilk günler cezaevi anne babamın yanından daha güvenliymiş gibi geldi. Cezaevindeydim ama aklım hiç olmadığı kadar özgürdü. Hafifleme vardı üstümdede. Adını koyamadığım tam olarak tanımlayamadığım zincirlerim vardı ve cezaevinde o zincirlerden kurtulmuştum. Bunu söylediğim için beni yadırgayabilirsiniz. Cezaevinin iyi bir yer olduğunu söylemiyorum sadece ilk günler kendimi hafiflemiş ve özgürleşmiş gibi hissettiğimi anlatmaya çalışıyorum. Cezam kesinleşip kalacağım süre arttıkça cezaevine alışmaya başladım zaten kuralları vardı. Şimdi hala böyle mi bilmiyorum. Tutuklandığın ya da ceza aldığın olaya göre içerideki çocukların ve personelin sana davranışı değişiyor. Ben yaralamada, geldiğim için bana dokunan olmadı. Birkaç defa gelen kızlar olduğunda onlara da dokunmuyorlar ama hırsızlıktan geldiyse ya da geldiğin suçu kabul etmiyorsan, yaşı daha küçükse, çekingen bir kişiyse, yandın. Yaşça senden büyük olanlar, personelden bazıları ya da daha önce birkaç defa gelip kalmış olan yaşı büyük olanlar senin canını okur. Hiçbir çocuğun o cezaevi sürecini yaşamasını istemem asla.” (Hayal, 30).

Görüşmeciler infaz kurumunda çocuklara yönelik şiddetin sıklıkla yaşandığını ifade etmektedir:

“Cezaevinde dayak yiyorsun. Hatta bunu çocuklar birbirine de yapıyor, yaşı küçük olan çocuklar kendini koruyamıyor. Eğer susmuyorsun hakkını koruyorsan, bu sefer de gardiyanlar dövüyor sonra da ceza alıyorsun (Berdan, 19).

“Cezaevi benim için zordu, bir daha cezaevine girmek istemiyorum. Uyuşturucudan ilk girdiğimde, ilk gün temiz bir sopa yedim. Yeni gelmişsin, oranın kurallarını bilmiyorsun, ne yapman gerektiğini bilmiyorsun. Gardiyan anlattı ama ben cezaevine geldiğimin şokundayım, hiç bir şey anlamadım. Gardiyan dedi ki “seni bir güzel sopalarsam, her şeyi öğrenirsin”. Diklendim. Diklenince, ilk gün temiz bir sopa yedim. Sonra her canı sıkıldığında yine dövdü.” (Mazlum, 22).

“Orada büyük çocuklar, küçüklere işkence yapardı. Bazen çocukların seslerini duyar, uyuyamazdım. Benim gibi “yapmayın, etmeyin” diyenler olurdu ama onlar aldırış etmezdi. Gardiyanlara söyledim ama onlarda pek karışmazdı. Bazı çocuklar oda kapatma, disiplin cezası yâda uyarı cezası alırlardı ama ceza bitince, şiddetin dozunu arttırırdı.” (Rıza, 27).

“Cezaevine giren bir çocuk ben dayak yemedim diyorsa bu doğru değildir, bir çocuk geldiğinde illaki islatılır. Bunu gardiyanlar, görevliler görmeden yaparsınız ki, ihale bir kişiye kalmasın. Yani adettendir. Sonra ya düşman olursun yâda can ciğer arkadaşı.” (Ferdî, 21).

Çocuklar arasında hiyerarşik bir ilişki kurulduğunu, koğuşlarda belirli bir düzen olduğunu, davranışların ise suç türüne göre değiştiğini belirten görüşmeciler, bu durumu aşağıdaki şekilde açıklamışlardır.

“Her koğuşun kuralları vardı. Bir de her koğuşun sorumlu olduğu bir çocuk. Uzun cezası olanlardan. Bu çocuk dışında herkes sırayla koğuştaki işleri yapardı. Koğuşta tartışanlar olursa o çocuk gelir onları uyarırdı. Aramızda sorunumuz olursa idareye söylemezdik, kendiniz çözerdik Hatta bazen oturup birlikte ağlardık.” (Elbiro, 19.).

“Cezaevinde sana suçuna göre davranırlar, yaralamadan ya da adam öldürmeden geldiysen senden uzak dururlar istismardan geldiysen sana herkes kötü davranır.” (Berdan, 19).

“İçeride uyuşturucudan ve cinsel istismardan gelenler hoş karşılanmaz. Hele cinsel istismardan geldiysen, vay haline, onlara daha kötü davranıyorlar. İçerideki her türlü pis işi istismardan gelenlere yaptırırlar. O çocuklarının gözünün yaşına bakılmaz. İstismardan gelen çocuklar, herkesten uzak durur ama herkes onları sataşmak için bir bahane bulur. İstismardan geldiysen her iki üç günde bir dayak yersin. O çocuklar için içerinin nasıl zor geçeceğini tahmin etmek güç değil.” (Mazlum, 22).

“Orada daha önce birkaç kez girip çıkmış gençler var. Onlar, her şey onlardan sorulmuş gibi davranıyor. Görevlilerde onlara pek karışmıyor. Geldiğin suça göre

davranış görüyorsun. Cinayetle, kapkaçla gelenler en saygı görenler, uyuşturucudan gelenler vardı, onlarla hem dalga geçiyorlar hem de onlardan çekiniyorlardı. Bana neden geldiğimi sorduklarında söyleyemedim. Bir yanlış anlaşılma var dedim.” (Günyüzü, 20).

Yaşanılan çevredeki alt kültüre bağlı olarak gelişen dayanışma kültürü, infaz kurumunda da görülmektedir.

“İlk tutukluluğumda yanımda bizim mahalleden abilerde olduğu için cezaevinde hiç sorun yaşamadım. Onlar bana sahip çıktı. Çünkü içeride de cezaevinin ayrı bir raconu var. Bunu bilmezsen başın derde girer. Ben bizim mahalledeki abilerin sahip çıkmasıyla hem daha çabuk alıştım, hem de hiç sataşan olmadı.” (Ferdi, 21).

Berdan (19) ve Rıza (27) ise infaz kurumunda paralarının olmasını, “başkalarının işin yapmak zorunda kalmamak” ve “her istediğine ulaşabilmek” olarak ifade etmektedir.

“Bir de parana göre davranırlar, paran varsa rahatsın. Paran yoksa başkalarının işlerini yapmaya hazır olursun. Üstelik her işini.” (Berdan, 19).

“Ceza cezaevine ilk gittiğimde kaldığım çocuk koğuşunda, satan da var, kullanan da var, bağımlısı olan da var. Şimdi söyleyeceğim iyi bir şey değil farkındayım ama paran olduğunda orada bile uyuşturucu bulabiliyorsun. Ben çok sıkıntı yaşamadım çünkü ailem beni harçlıksız bırakmadılar ama parası olmayan çocuklar biliyorum. Parası olmadığı için uyuşturucu krizine girdiklerinde yaşadıklarını gördüm. Sadece kendilerine değil, diğer çocuklara da zarar verirlerdi.” (Rıza, 27).

Ferdi (21)’in ise infaz kurumundaki programlara katılarak, bu programlardan fayda sağladığı görülmüştür.

“Ben iki kez hapis cezası aldığımda, cezaevindeki kurslara gittim. Birinde uyuşturucuyu bıraktım diğerinde ise eğitim programlarına katıldım, el becerimi arttırdım. Kurslara gidince vakit daha çabuk geçiyor, bir şeyler de öğreniyorsun, bakıyorsun ki yolun yol değil, bari diyorsun “bir şeyler öğreneyim, çıkınca lazım olur” adam olmak isteyen cezaevi de bir şeyler öğretiyor. Bilgimi arttırınca cahilliğimi de fark ettim.”(Ferdi 21).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 10.No.lu Genel yorumu olan Çocuk Adaletinde Çocuk Hakları ile Pekin Kuralları ve Havana Kuralları suça sürüklenen çocuklar açısından özgürlüğünden yoksun bırakılmanın ve kapalı kurumlarda kalmanın en son çare olmasını, buna karar verildiğinde ise en kısa sürede sonlandırılmasını temel

ilke olarak belirlemiştir (UNICEF, 2013a). Bu ilkelerde temel amaç çocuğun korunması, suç tekrarının önlenmesi ve yeniden toplumsallaşmasının sağlanabilmesidir.

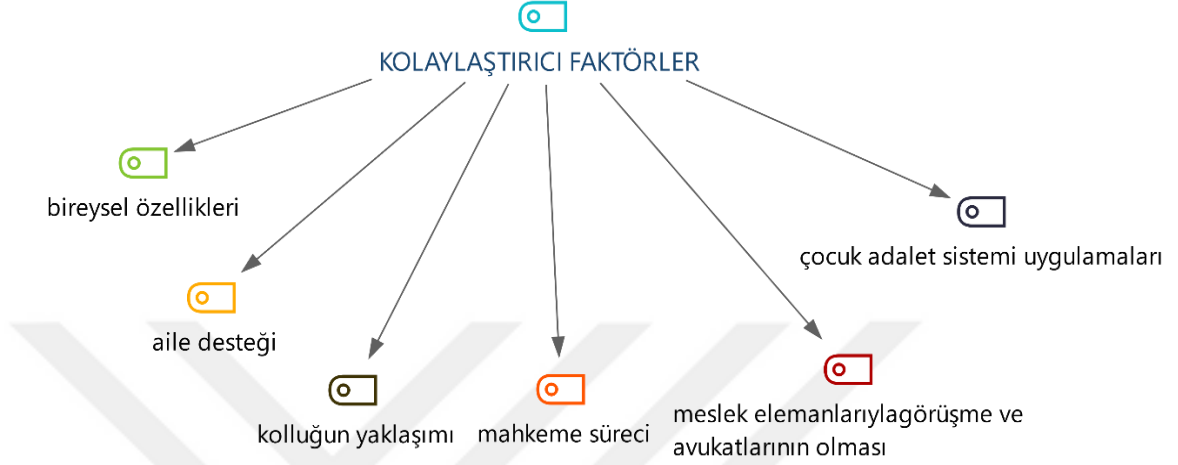
Araştırma katılımcılarının deneyimlerinde, infaz kurumunda şiddet öykülerinin sıklıkla yaşandığı, çocuklar arasında suç türüne ve tekrarına göre hiyerarşik bir yapının geliştiği, cinsel suç nedeniyle kalan çocukların, daha fazla şiddet ve kötü muameleyle maruz kaldıkları görülmektedir. Baykara Acar'ın (2011) cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşam deneyimlerine yönelik yaptığı araştırmanın bulgularında da cinsel suçtan gelen çocukların, diğer çocuklar tarafından dışlandığı, aşağılandıkları ve çocuklar arasında şiddetin sıklıkla yaşandığı tespit edilmiştir.

Yine Baykara Acar ve diğerlerinin (2012) kanunla ihtilaf halindeki çocuklar ilgili yaptıkları araştırmada, çocukların cezaevi süreçlerine yönelik deneyimlerini “acı verici” olarak tanımladıkları, şiddet ve istismar kültürünün görüldüğü belirlenmiştir. Karataş (2016) suça sürüklenen çocuklara yönelik yaptığı araştırmada, ceza infaz kurumunun, suça sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılmasına yönelik işlevini yerine getiremediği ve bu ortamın çocuklar açısından olumsuz sosyal öğrenmeye neden olduğu bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma katılımcıları da, ceza infaz kurumuna yönelik deneyimlerinde, hiçbir çocuğun ceza infaz kurumunda olmamasını ve suç davranışında bulunan çocukların davranışının önlenmesine yönelik farklı uygulamalar geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

4.10. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDAKİ SÜREÇLERİ KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Şekil 3: Suça Sürüklenen Çocuk Açısından Tüm Süreçleri Kolaylaştıran Faktörler (MAXQDA 2020 Yaratıcı Kodlama).

Araştırma katılımcıları, suç davranışları gerçekleşikten sonra başlayan tüm aşamaları değerlendirdiklerinde, kendi bireysel özelliklerini, ailelerinin desteğini, kolluğun yaklaşımını, mahkeme sürecini, meslek elemanlarıyla görüşmelerini, avukatlarının bulunmasını ve çocuk adalet sistemi uygulamalarını, kendileri için kolaylaştırıcı faktörler olarak ifade etmektedirler.

4.10.1. Bireysel Özellikler

Bilgisayar ve teknolojileri konusunda bilgi sahibi olduğu için savcılık ile mahkemenin ihtiyaç duyduğu belgeleri onlara sunabildiğini belirten Ayyıldız (21), bu özelliğinin, süreci kolaylaştıran faktör olduğunu ifade etmektedir.

“Bilgisayar ve teknoloji kullanımını bilmek benim için en kolay durumdu. Bunlardan anladığım için savcının ve mahkemenin ihtiyaç duyduğu her türlü bilgi ve belgeyi toparlaya bildim ve onlara sundum. Onlar sadece bu bilgileri kurumlara yazarak teyit ettiler ve doğrulattılar. Bu bana zaman kazandırdı. Benim için zaten mahkemeler uzun sürmüştü. Bir de ben, belgeleri bulup mahkemeye vermemiş olsaydım, davalarım en az 5-6 yıl daha sürerdi. Teknolojiden anlamak, bilişimden anlamak benim için işimi kolaylaştırdı.” (Ayyıldız, 21).

4.10.2 Ailenin Yaklaşımı

Ailelerinin suça sürüklenme sonrasındaki süreçte destek vermesinin, suça sürüklenme sürecinin her aşamasını kolaylaştırdığını belirten görüşmeciler, bu durumu aşağıdaki şekliyle açıklamaktadırlar:

“Ailemin bana inanması ve destek olması. Karakolda, savcı da, her mahkemede, hapiste hep yanımda oldular. Bana destek oldular, moral verdiler, ben çok üzüldüğüm de beni neşelendirmeye çalıştılar. Mahkeme beni tahliye ettiğinde eve gittiğimiz günü unutmuyorum. Hep birlikte yemek yedik, aylar sonra neşelendim, güldüm. Bu benim için çok önemliydi.” (Elbiro, 19).

“Ailemin bana desteğini hiç bırakmaması. Hep yanımda olmaları. Ailen yanında olduğunda karakoldaki dayak da geçiyor, savcıdaki kötü muamelede gelip geçici oluyor hatta cezaevi bile daha kolay oluyor. Onların başını sürekli derde soksan da, dönüp dolaşıp geleceğin bir ailenin olduğunu bilmek çok kıymetli bir duygu. Benden vazgeçmediler.” (Rıza, 27.).

“Kesinlikle ailemin varlığı ve bana olan desteği. Ailem bana destek olmasaydı herhalde bu benim için çok daha zor olurdu. Onların sayesinde pes etmedim ve hayatıma devam etmeye çalıştım.” (Bahar, 19).

“Sanırım annemin de ablamın yanımda olduklarını bilmek sadece benim iyiliğimi istediklerini anlamak ve desteklerini hissettirmek benim için bu sürece kolaylaştıran tek şeydi.” (Reyhan, 21).

“Annemin ve dayımın hep yanımda olması elbet. Annem ve dayım olmasaydı, belki ben bu kadar bile sabredemez çoktan ölmüş olurum” (Günyüzü, 23).

Bu süreci, sadece ailelerinin desteğiyle daha kolay aşabildiklerini belirten görüşmeciler şunları ifade etmişlerdir:

“Yani ailen yanında olması, işte onların sana biraz destek vermesi, sahip çıkması, kolaylaştıran şeyler bunlar. Aile en önde, her zaman önce aile geliyor.” (Abi, 20).

“İl dışında oturan ablam var. Her şeyi ona anlatmak iyi oluyordu. Çok destek oldu bana. Mesela benim duruşmalarımı biliyordu. Her duruşmada arar, sorardı. “Sakin geç kalma, ihmal etme, erken git, sakın kal, hadi kalk hazırlan, çıkınca da haber ver” der. Uzaktan bile olsa yanımda olduğunu bilmem, bana çok iyi geliyordu.” (Akrepçan, 19).

“Benim için kolaylaştırıcı unsur yani tüm süreçler de ailemin hep arkanda, yanımda olması elbet. Ailecek destek olurlardı bana. Böyle rahat anlatıyorum ama o kavgalar sonrası, o yangın sonrası karakol aşamalarında kaygılı çok zor süreçler geçirmiştım. Sağ olsunlar onlar her arkamda oldular. Ailemin bana bu süreçleri atlatmamda çok desteği oldu. Onlar olmasaydı kim bilir neler yaşardım?” (Sarı, 32).

“Ailemden başka hiçbir şey kolaylaştırıcı değildi bence. Ailem, hep yanımda oldular. Destek verdiler. Yapması gereken, ellerinden gelen her şeyi yaptılar ve kendimi hiç yalnız hissetmedim. İnsan kendini güvende hissediyor. Onlar olmasa, bu kadar kolay olmazdı” (Aslan, 31).

4.10.3. Kolluğun Yaklaşımı

Araştırmaya katılanlar kolluğun yaklaşımının suça sürüklenme sürecindeki kolaylaştırıcı unsurlardan biri olduğunu belirtmektedir. Bu durumu Mazlum (22) ve Ümit (19)’in ifadelerinde görmek mümkündür:

“Kolaylaştıran olarak karakolu söyleyebilirim. Belki de kafam iyi olduğu ve karakolda olup biteni tam hatırlamadığım için. Ama şunu biliyorum. Karakola gidiyorsun, nezarete de kalıyorsun ama orası çok çabuk bitiyor, hemen çıkıyorsun. Nezarete fazla kalmamak diyebilirim. Nezarete bile kalsan işler hemencecik bitiyor.” (Mazlum, 22).

“Karakol aşamaları hep kolaydı. Hatta bazen tanıdık polisler oluyordu ve “bizim oğlanlar hadi bakalım, neler yapacağımızı, kuralları biliyorsunuz” derlerdi. Her şey bir çırpıda biterdi. Biz de gerçekten birliyorduk ve alışmıştık. Evet, en kolayı karakol ve polisin tavrıydı. Şimdi düşündüğümde aslında polislerin, diğer abilere benzemememiz için bizi korumaya çalıştıklarını düşünüyorum. Çünkü bizi onlardan ayrı tutarlardı, nezarethaneye atmazlardı, sürekli “yapmayın, etmeyin” diye tembihlerlerdi. Evet, polisler ve karakol kolaylaştırıcıydı benim için.” (Ümit, 19).

4.10.4 Mahkeme Süreci

Mahkemede hakim ve uzmanlar tarafından dinlenildiğini düşünmek ve yargılama sürecinde bir avukatın bulunması, araştırmaya katılanlar tarafından kolaylaştırıcı bir faktör olarak tanımlanmaktadır.

“Bence mahkeme kolaylaştırıcı oldu. En azından orada anlatıyorsun, seni dinliyorlar, lafını kesen yok. Yanında avukatın var, kendini yalnız hissetmiyorsun, sana bilgi veriyor. Ayrıca bir de uzman var. Hani o süreçte psikolojik olarak rahatlamamız için görüşme sağlıyorlar. Bunlar iyi geliyor.” (Nur, 23).

“Sanırım mahkeme süreci. Çünkü öyle ya da böyle bir karar verecekler biliyorsun. Avukatın, hakimlerin yapılacakları, olacakları bana anlatması neyle karşılaşacağımı biliyor olmak benim için kolaylaştırıcı idi. Çünkü karakolmuş, savcılıkmış, cezaeviymiş, mahkemeymiş, bunları bilmediğim şeylerdi. O yüzden öncesinden neler olacağını biraz dahi biliyor olmak bu süreçte benim için kolaylaştırıcıydı.” (Hayal, 30).

“Mahkeme aşaması. Çünkü anlatıyorsun hâkime. Sonra artık kararı o verecek. Ama karakolda, savcılıkta öyle değil, onlar karar vermiyor. Sonrası olduğunu biliyorsun. Mahkemede mesela karar çıkacak ve belirsizlik bitecek.” (Golf, 23).

“En kolay sanırım şeydi ya hâkime bir şeyler anlatmaktı, kendini ifade etmektir. İlk defa karakola savcılığa gidiyorsunuz, öylesine dinliyor ama mahkeme harbiden, gerçekten dinliyor.” (Ateş, 20).

4.10.5. Çocuk Adalet Sistemi Uygulamaları

Kolluktan başlayarak savcılık ve mahkeme süreçlerini de bir arada değerlendiren görüşmeciler, çocuk adalet sisteminin tamamının kolaylaştırıcı faktör olduğunu ifade etmişlerdir.

“Ben bir yabancıydım. Ama burada devlet bana sahip çıktı. Polis yardımcı oldu, savcı dinledi, çok davam olmasına rağmen hâkimler hapis yerine imza cezası verdi. Beni yurda yerleştirdi. Bana yemek, yatak verildi. Karnum doydu. Benimle ilgilenen bir görevli oldu. Bunlar sayesinde liseyi bitirdim. İşim oldu, çalışıyorum ve paramı kazanıyorum. Ben şanslı olanlardandım.” (Abbas, 19).

“En önemli kolaylaştırıcı olan bence devlet ve işlemlerdeki esneklik. Yani şöyle, ben şimdi yaptığımı bakıyorum, mala zarar verme suçu işlemişim. Nasıl diyeyim, kavga etmişim bir şeyleri kırıp dökmüşüm, yaralamışım. Her şey ortada ama karakol çözmüş, savcı çözmüş, mahkeme çözmüş. Büyükler konuşmuş, karakol ve savcılık esnek davranmış, mahkeme ceza vermemiş. İyi ki esnek davranmışlar.” (Sarı, 32).

“Polislerin iyi niyetleri ve savcının iyi niyeti. Mahkemenin falan o içimi rahatlatması bana hapis cezası vermemesi. İmza ile kurtulmam kolaylaştırdı. Bunların hepsi tabi ki.” (Umutsuz, 20).

“Kolaylaştırıcı olarak birkaç şey var. Şikâyetin ve ifadenin geri çekilmesi, tutukluluğumu isteyen savcının değişmesi sonrasında, avukatımın gidip yeni savcı ile görüşmesi. Savcının, hâkime değerlendirilmesi için, tutukluluğumun değerlendirilmesi için evrak göndermesi. Mahkemenin de duruşmayı beklemeden tutukluğumu hemen kaldırması, bunlar.” (Yeşil, 19).

4.10.6. Meslek Elemanlarıyla Görüşme ve Avukatların Olması

Çocuk adalet sisteminde meslek elemanlarıyla temas edilmesi, avukatların çocuğu bilgilendirmesi ve haklarını savunması, görüşmeciler tarafından süreci kolaylaştıran faktörler olarak görülmektedir.

Mahkeme aşamasında uzmanlarla görüşmenin kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu belirten görüşmeciler bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

“Hepsini düşünürsem, mahkeme sonrası uzmanla konuşmak, onunla sohbet etmek ve beni anladığını hissetmem benim için kolaylaştırıcıydı. Çünkü karakoldan başlayarak yaşadığım tüm aşamalar hepsi kendi içinde zor ve sıkıntılı.” (Reyhan, 21).

“Benim için kolaylaştırıcı olan şey sanırım ilk duruşmadan sonra bir uzmanla görüşmekti. Çünkü halama çok öfkeliydim. Yaptığımı haklı görüyordum. Onun bunu hak ettiğini düşünüyordum. Mahkemeye gelene kadar bir dizi şey yaşamak zorunda kaldım ve öfkem daha da artmıştı. Uzmanla görüştüğümde sonra bu duygumun hafiflediğini hissetmiştim. Bu benim sonrasında daha kolay devam etmemi sağlamıştı. Keşke mahkemeden çok daha önce uzmanla konuşma şansım olsaydı.” (Gül, 22).

“Kolaylaştıran şey uzmanla görüşme diyebilirim. Beni öyle güzel dinledi ki. İşte o sorular sordu, bu sorular çok fazla aklımda kalmasın, üzülmeylem diye espriler yaptığı işte güldük yani biraz daha sıkıldıysan gel bir çıkalım falan. Aslında o sorular bana sanki olay da değilmişim gibi olay dışındaymış gibi hani öğretmen öğrenci ilişkisi gibi bir şeydi. Rahat rahat cevaplamamı sağladı diyebilirim. Kendime dışarıdan bakmamı kolaylaştırdı.” (Abi, 20).

“Şimdi düşününce belki de en kolay uzmana anlatmaktı. En azından o benim anlattıklarımı anladı. Beni anladı, derdimi anladı. Hatta bana, daha sonra çocuğum için nerelere başvurayım, nereden yardım alayım diye de anlattı. Geri kalanda kolaylaştırıcı hiçbir şey yok.” (Deniz, 19).

Hayal (30), infaz kurumundaki sosyal servis bünyesinde çalışmakta olan sosyal hizmet uzmanının çalışmalarının, kolaylaştırıcı unsur olduğu ifade etmektedir.

“Ceza kesinleştikten sonra cezaevinde sosyal servis denilen birim var orada bir sosyal hizmet uzmanı benimle pek çok kez görüşmüştü onunla görüşmelerim bana iyi geliyordu. En azından beni dinliyordu, bana önerilerde bulunuyordu, cezaevinde neler yapabileceğimi konuşuyorduk. Cezaevi sonrasında da neler yapabileceğim konusunda ya

da eğitimimi tamamlayabilmem konusunda onun çok büyük destekleri olmuştur.”(Hayal, 30).

Abbas (19) ise yurttta kaldığı süre boyunca kendisiyle ilgilenen bir sosyal hizmet uzmanının olmasının kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu açıklamaktadır.

“Mahkeme yurda yerleştirtince, orada benimle ilgilenen bir sosyal hizmet uzmanı vardı. Benimle her duruşmama geliyordu. Her duruşmadan sonra ne olduğunu, ne olacağını, ne yapacağımızı sabırla anlattı. Hep destek oldu, her duruşma sonrasında, “toparlayacağız, sen yeter ki böyle devam et, toparlayacağız” derdi. O böyle davrandıkça, bir sonraki mahkemeye geldiğimde daha iyi oluyordum. Onun sayesinde tüm bunlar benim için daha kolay geçti.” (Abbas, 19).

Suçta sürüklenme sonrasındaki süreçlede avukatlarının bulunmasının kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu belirten görüşmeciler ise bu durumu şu şekilde açıklamaktadırlar:

“Benim için kolaylaştırıcı unsur her aşamada yanımda avukatım olmasıydı. Bana sürekli bilgi verdi, anlattı, yol gösterdi. Sürecin nasıl ilerleyeceğini söyledi. Yanımda olması kendimi daha kolay anlatmamı sağladı. Neler olup biteceği hakkında bilgilendirme yapılması beni çok rahatlatıyor, bunu çok önemişiyorum.” (Özgür, 19).

“Karakoldan itibaren bir avukatım vardı. Sürekli benimle ve ailemlle konuştu. Neler olacağını anlatıyordu. Aklıma takılanlar olursa arayıp soruyordum. Sadece mahkemelerle ilgili sorulara cevap verebilse dahi, avukatımın olması bence iyi ve kolaylaştırıcıydı.”(Bahar, 19).

“Avukat benim için kolaylaştırıcıydı. Onsuz ifade vermeye girmiyordum ve yanımda bir güç hissediyordum. Aslında baktığımda aynı şeyi uzmanlarla görüşmeler içinde söylemek isterdim. Daha iyi dinlensem daha iyi anlamaya çalışılsa o sorular beni anlamaya yönelik olsa, uzmanlar derdim. Ama avukatım en azından sadece hukuksal bilgileri anlatıyor da olsa, yanımda olması benim için kolaylaştırıcı olan diyorum.” (Siyah, 21).

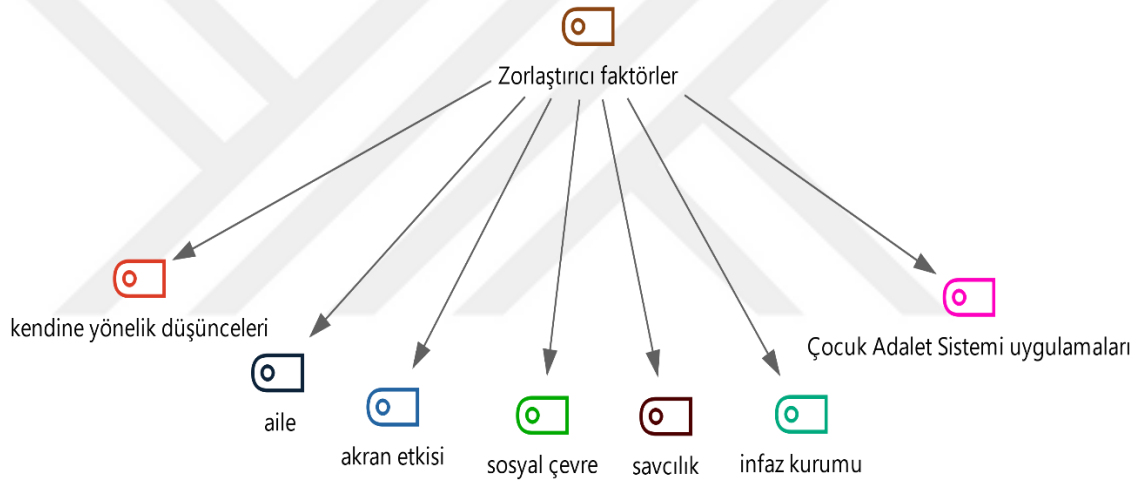
Görüşmeciler tarafından kolaylaştırıcı faktörler olarak ifade edilen, kolluk, mahkeme, çocuk adalet sistemi uygulamaları, meslek elemanlarıyla görüşme, yanlarında bir avukatlarının olması unsurlarının, *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 10.No.lu Genel yorumu olan Çocuk Adaletinde Çocuk Hakları ile Pekin Kuralları ve Havana Kurallarında ve Çocuk Koruma Kanunu’nda yer alan ilkeler, görevler ve sorumluluklar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir (UNICEF, 2013a).* Bu durum,

uluslararası ve ulusal mevzuatta yer alan sorumluluklar aksatılmadan yerine getirildiğinde, çocuğun korunması, suç tekrarının önlenmesi ve yeniden toplumsallaşmasının sağlanmasını amaçlayan çocuk dostu çocuk adalet sisteminin mümkün olduğunu göstermektedir.

4.11. SUÇA SÜRÜKLENME SONRASINDAKİ SÜREÇLERİ ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Görüşmeciler, süreci zorlaştıran faktörleri, kendi düşünce ve davranışları, aile, akranlarla ilişkiler, sosyal çevre, suça sürüklenen çocuğa yaklaşım, savcılık, infaz kurumu ve çocuk adalet sistemi uygulamaları olarak ifade etmişlerdir.

Şekil 4: Suça Sürüklenen Çocuk Açısından Tüm Süreçleri Zorlaştıran Faktörler (MAXQDA 2020 Yaratıcı Kodlama).

4.11.1. Kendisine Yönelik Düşünceleri

Araştırmaya katılanların kendi düşünce ve davranışları ile adli sürece dair bilgilerinin eksik olmasının, zorlaştırmacı faktörler olduğu görülmektedir.

“O yaşta her şeyi yapabileceğine inanmak, öyle davranmak, çocukça halinle başına dert almak en zoru. Karakolda, savcılıkta, mahkemelerde hatta cezaevi bile bir amaç için var. Kurallara uymak, kimseye zarar vermemek, birilerine zarar verirken de başına geleceklere razı olmak. Hepsi bunları sağlıyor. Ama devlet ne yaparsa yapsın, benim mayamda, niyetim de yoksa benim için bunu aşmak bunu düzeltmek en zoru.” (Ferdî, 21).

“Samimi olmak gerekirse, zorlaştıran bendim. Kendim yani. İlk başından ailemi dinleyip kendi bildiğimi yapmaya inat etmeseydim. Kavga olan ortamlarda olmasaydım, bunları yaşamazdım.” (Aslan, 31).

Araştırmaya katılanların zorlaştııcı bir unsur olarak tanımladıkları “kendi düşünce ve davranışlarının” ergenlik döneminin gelişimsel özellikleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Her ne kadar araştırmaya katılanlar kendilerini suçlama eğiliminde olsalar da, bu durumun çocuğa özgü geliştirilmiş koruyucu ve önleyici mekanizmalarının, çocukların gelişimsel özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini gösterdiği düşünülmektedir.

Adli süreç ve işlemler hakkında bilgi sahibi olmamasını zorlaştııcı unsur olarak değerlendiren Sarı (32) ise bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Zorlayıcı durumlar, benim endişe ettiğim durumlar yani bilgisizliğim ve bilgisizliğimden kaynaklı durumlar. Yani sonra ne olacak? Başıma ne gelecek? Beni kaygılandıran ve benim için bu süreci zorlaştıran, başıma ne gelecek belirsizliği ve kaygısıydı. Bana birileri neler olacağını anlatsaydı, bu belirsizlik bu kadar zor olmazdı. En azından rahatlatırdı, bilgilendirilmek iyi olurdu.” (Sarı, 32).

Sarı (32)’nin ifadelerinden çocuğun adli süreç başladığı andan itibaren çocuğun anlayacağı şekilde bilgilendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sürecin başından sonuna kadar çocuğun bilgilendirip bilgilendirilmediğinin değerlendirilmesinin, çocuğun olası bilgi eksikliklerinin giderilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

4.11.2. Ailenin Yaklaşımı

Görüşmeciler, aileleriyle kurdukları ilişkilerin suça sürüklenme sürecinde zorlayıcı unsurlardan biri olduğunu belirtmektedir.

“Son olaydan sonra abimin bana sahip çıkmasını saymazsak en zor olan ailemin olmamasıydı. Babam zaten yoktu, hep cezaevinde, onu hiç saymıyorum bile ama annem vardı Başım dara girince benden vazgeçti. Belki de uğraşmak istemedi belki ben gerçekten zor bir çocuktum ama bir ailem olsaydı, böyle zor olmazdı. Kimsesiz olmak benim için en zoruydu. Çocukken doğruyu yanlış ayırt edemiyorsun. Birileri olmalı, gerekirse kızmalı, gerekirse ceza vermeli ama çocuk olduğun için sana sahip çıkmalı.” (Berdan, 19).

“Üvey anne dayakları, babamın benden vazgeçmesi ve kardeşlerime babalık etmesi. çok zordu Üvey annemden dayak yememek için hırsızlık yapmak zordu, dayanamayıp kaçıp sokaklarda kalmak da Savcıya, karnım aç olduğu için hırsızlık yaptığımı anlatmak çok

zordu. Türkçe bilmemekte öyle. Babam, dayak yememe engel olsaydı bunları yaşamazdım.” (Abbas, 19).

Ailelerin desteğini görmediğini bu nedenle “yalnız” olduklarını ifade eden katılımcılar, bu durumun zorlaştırıcı olduğunu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“En zoru yalnız olmaktı. Ailenin olmaması. Kimseye bir şey anlatamıyordum. Bunlar benim için zorlayıcı çok zorlayıcı oldu. Sıkıntımı, bu olayları, olan biteni, anlatamıyordum, sıkıntımı atmıyordum. Diğerleri hep resmi devlet işleri. Zor olsa da biliyorsun ki bitecek. Ama kararı verilmesini bekleyene kadar o dert içinde kalıyor, anlatmadan bir yere gitmiyor. Orada hep duruyor.” (Akrepçan, 19).

“Zorlaştırıcı? Sanırım sahipsizlikti. Evet sahipsizlik. Anneannem vardı ama belli ki kadıncağız, beni durduramadı. Onu çok üzdüm. Engel olamadı. Araba çaldım, eroin kullandım, okumadım. Evlenene kadar serseri gibi bir hayatım oldu. Mahkemeler olduğunda bile sonra ne olacak, ceza alacak mıyım, her şey ne zaman biter, hiç birini bilmemem ve bana hiç kimsenin anlatmaması. Evet. Bu sahipsizlik. Bu sahipsizlik en zor şey.” (Ümit, 19).

4.11.3. Akranlarla İlişkiler

Arkadaşlarının ön yargılı yaklaşması ve dışlamasına maruz kalmasının kendisi açısından zorlaştırıcı unsur olduğunu belirten Ateş (20), bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Zorlaştıran kendi arkadaş grubumun benden kaçması, kendini kurtarmaya çalışması, tamamen kendine yönelmesi, neredeyse bağların koparacak hale gelmesi. Aralarındaki konuşmaları duyuyorum, suçlayan, bana inanmayan, yalan içeren, soğuyorsunuz. Açıkçası çok hoşunuza gitmeyecek şeyler duyuyorsunuz. Kötüydü yani. Bunları arkadaşlarımdan duyunca da çok üzüldüm. Onlar öyle davranınca çok zorlandım. Bunlar beni rahatsız ediyordu ve hatta sinirlendiriyordu açıkçası.” (Ateş, 20).

4.11.4. Sosyal Çevre

Suçta sürüklenme sürecindeki tüm aşamaları düşündüklerinde, sosyal çevrelerinin özelliklerinin ve ön yargılı yaklaşımlarının, görüşmeciler tarafından zorlayıcı unsur olarak değerlendirildiği görülmüştür.

“En çok zorlaştıran şey, akrabalarımın tabii ki iftira ve yalan atmasıydı. Çünkü bu iftiralar çevreye dağıldıkça beni de ailemi de olumsuz etkiledi. Dava bitip beraat

almamıza rağmen özellikle akrabaların olumsuz sözleri ve davranışları bitmedi. En zorlaştıran olarak bunu derdim.” (Abi, 20).

“Adliyeye bir gün gidiyorsunuz mahkemeye bir gün gidiyorsunuz bunlar gelip geçici şeyler ama sürekli yakın çevrenizle beraber olduğunuz için arkadaşlarınızın ve çevrenizin tepkileri sizi daha çok etkiliyor yani onların düşünceleri siz daha çok etkiliyor. Ben çevremın ön yargıları ve arkadaşlarımanın uzak duran tavırlarından çok zorlandım.” (Ateş, 20).

Ezel (20) ise içinde yaşadığı çevrenin özelliklerinin, suça sürüklenme sürecinde kendisi için zorlayıcı nitelikte olduğunu şu şekilde belirtmektedir:

“Sonuçta bir suç çevresi var ortada. Benim çevrem bayağı kötüydü. Sende o çevrede olunca poliste, savcı da, mahkemede sen de öyleymişsin gibi davranıyor. Çevrem de çok suç işleyen vardı. Benim bu dosyam da tamamen benim oturduğum çevremın pisliğinden bana bulaşmış bir şeydi. Etrafındaki pisliği düşünün. Bir tane hata yapsan yetiyor. Sonra sürekli suç işlemek için çevren seni zorluyor. Davam olduktan sonra çevremden etkilenip bir daha suç işlemek için çok zorlandım ben. Çevren pis olunca, sen de temiz kalamıyorsun.” (Ezel, 20).

4.11.5. Savcılık Süreci

Savcılık aşamasındaki davranışlar ve yaklaşım nedeniyle bu süreçte zorlandıklarını belirten Neşe (19) ve Abi (20) bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Savcılık hepsinden hatta karakoldan bile zor geliyor. Savcı sana zaten önyargıyla yaklaşıyor. Zaten adliyeye ilk kez gelmişsin. Konuşamıyorsun, anlatamıyorsun, anlatmak istesen sözün kesiliyor, öyle bir bakıyor ki, anlattıklarına inanmadığını düşünüyorsun, korkuyorsun. Anlatırken titrediğimi. Bence o aşama benim için en zorlayandı (Neşe, 19).

“Bence zor olan savcılık. Savcılıkta olan tavırlar. Yani ben orada çok korkmuştum. Daha fazla korksaydım, hiç konuşmasaydım, savcı sert davrandığında avukatım beni savunmasaydı, belki ben o korkuyla, heyecanla belki daha kötü şeyler söyleyebilirdim veya her söyleneni kabul ederdim. Savcının bağırarak, kızarak konuşması ve sert davranışları beni çok olumsuz etkilemişti.” (Abi, 20).

4.11.6. İnfaz Kurumu

Görüşmeciler tutuklu veya hüküm özlü olarak infaz kurumunda kaldıkları süre içinde şiddet, kötü muamele ve ön yargıya maruz kaldıklarını, başka çocukların

yaşadıklarını gördüklerini, infaz kurumlarının hiç bir çocuk için uygun olmadığını ve bu sürecin kendileri için en zorlayıcı süreç olduğunu ifade etmişlerdir.

“Tartışmasız cezaevi derdim. Orada günler geçmez, bir gün birkaç yıl gibiydi. Hapiste, başkasının üstünde etkili olan 2 şeyden birisi para, diğeri de vücudundaki façalar. Bu ikisi varsa sadece çocuklar değil, oradaki görevliler bile her istediğini yapardı. Yaşı büyük kızlar, daha küçük kızları ezerdi, işlerini yaptırırlar, yapmazlarsa döverlerdi. Gücü gücüne yetene. Şunu kesin söyleyebilirim, suçu her ne olursa olsun bir çocuğun olacağı yer asla hapisane değil.” (Sıla, 26).

“Cezaevini söylerim. Cezaevi benim için en zor yerd, karakolda savcılıkta geçiyor, mahkemeyi beklemek de zor ama dışarıdasın ailenin yanındasın sevdiklerinle berabersin. Cezaevinde hem yalnızsın hem de kendini koruman gerekiyor. Yaşadıklarım içinde en zoru hapisane.” (Elbiro, 19).

“Cezaevi. Birincisi; zaten sen oraya giriyorsun ilk gün yol yordam bilmiyorsun. Buranın kuralları nedir ne yapılır ne yapılmaz? İkincisi; gardiyanların sana davranışı. Alışsan bir türlü alışmasan bir türlü.” (Yeşil, 19).

“Derecelendirme gerekiyorsa zorun en zoru kesin cezaevi. Benim hayatımın canına okudu. Orada olan her şey aklına ve kalbine yazılıyor. Asla geçmiyor ve unutmuyorsun.” (Aslan, 31).

İnfaz kurumunda olmayı “ölüm gibi” olarak tanımlayan Günyüzü (20), bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Galiba en zoru cezaevi. Evet cezaevi. Cezaevine gittiğine artık suçlusun. Orası bambaşka bir yer. Yaşça büyük olmak değil önemli olan. Kaç kez gelmişsin, ne için gelmişsin. Bunlar önemli. Zaten hemen, herkesin her şeyi öğreniliyor. Cezaevi ölüm gibi. Dışarıda devam eden bir hayat var ve sen oraya ulaşamıyorsun. Zaman duruyor. Hayat duruyor. Oradaki zaman başlıyor. Bir türlü geçmeyen ve kafayı yememek için sürekli kendini kollaman gereken zaman.” (Günyüzü, 20).

İnfaz kurumunda kalmanın ve tahliye sonrasının zorlayıcı olduğunu belirten Mazlum (22) ise bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Bunu düşünmeme bile gerek yok, kesinlikle cezaevi. Hiçbir çocuğun cezaevine girmesini istemem. Sadece kendi yaşadıklarımın değil diğer çocukların da orada yaşadıklarını gördüğümünden. Her çocuk bir sebepten dolayı cezaevine geliyor ama tek suçlu çocuklar mı? Cezaevi hayatta olmadığın, her şeyin durduğu, dayak yediğin, eziyet

gördüğün bir yer. Tamam, bir çocuk suç işlemişse cezasını da çekmeli ama cezaevi olmamalı. Ben iki kez girdim. Sadece biri uzundu ama yıllarca orada kalmışım gibi hissediyorum. Ya o 5 yılı, 6 yılı olan çocuklar için orası nasıl geçer, cezaevinden çıktıktan sonra zaten çocuk artık büyümüş olacak, yetişkin olacak. Kendisine nasıl yeni bir hayat kuracak, çok zor. Cezaevinden çıktıktan sonra kimse sana iş vermiyor, uzun süre kalan sonra çıkanlardan iş arayan arkadaşlarım oldu, iş bulamadılar. Bir iki tanesi tekrar suç işledi ve yine cezaevine girdi.” (Mazlum, 22).

4.11.7. Çocuk Adalet Sistemi Uygulamaları

Adli sürecin içinde olmak, çocuk olarak haklarında yasal bir işlem yapılması, yargılama süresi yasal süreç sonunda verilen infaz kararları ve adli süreçte yer alan meslek gruplarının yaklaşımlarını içeren çocuk adalet sistemiyle ilgili unsurların, görüşmeciler açısından zorlayıcı olduğu görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde görüşme yapılan suça sürüklenme deneyimi olan bireyler, çocuk olarak adli sürecin içinde olmaktan ve haklarında yasal işlem yapılmasından dolayı zorlandıklarını ifade etmektedir.

“Başlı başına adliyede olmak. Hakkımda bir dava açılmış olması. Çocuk şubeden başlayan ve bir türlü bitmeyen davaya kadar hepsi, her aşama ayrı zorlaştırıcı. Sadece her aşamada yaşadığım zorluklar farklı. Ama bu sonucu değiştirmiyor.” (Gül, 22).

“Güzel soru. Aslında kolay olan hiçbir şey yok. Bu sürecin içinde olmak ve işlem yapılması başlı başına zor. Hiçbir şey gözüktüğü gibi değil. Ben size anlatıyorum şöyle oldu böyle oldu ama o sürecin bıraktığı ağırlık bile yetiyor. Kaldı ki bunları hayatın içine sığdırmak ya da sığdırmaya çalışmak çok zor. Siz bir düşünün ki bir bavul var, bu bavula bütün eşyaları bütün her şeyi tıkmaya çalışıyorsun zaman sığmıyor çünkü yani onun bir limiti var.” (Golf, 23).

“Bence her aşamanın kendince bir zorluğu var çünkü karakolda karşı taraflarla karşılaşmak, savcılıktan sonra tutuklanmam, 6 ay yaşamımdan alınarak bir cezaevinde kalmam, 6 ay boyunca mahkemeyi beklemek. Belirsizlik içinde yaşamın devam etmesi. Ben 15 yaşında bir çocuk olarak cezaevine girdim ama 6 ay sonra çıktığımda artık çocuk değildim, zorla büyüdüm. Ve bu büyüme oldukça zorlu ve bedeli de öyle. Bunlar hepsi zorlaştırıcı.” Reyhan, 21

Karakolda başlayan sürecin, karar aşamasına gelene kadar oldukça uzun olduğunu, bu sürenin kendilerini ve yaşamlarını zorlaştırdığını ifade eden görüşmeciler bulunmaktadır.

“Bence sürenin uzaması. Çok uzaması. Yani şöyle. Bu olay olduğunda 15 yaşındaydım. Karakola gittik. Savcılıkta ifadem alındı. Sonra dosyamız uzlaştırmacıya gitti. Uzlaşamadı. Sonra bir daha savcıya geldi. Sonra oradan mahkemeye derken olay olduktan 2-2.5 yıl sonra ben mahkemeye çıktım. Olayı dahi çoktan unutmuştum. Kaygıyla beklediğim 2.5 yıl. Bu uzama benim için zordu.” (Bahar, 19).

“Benim askerlik zamanım gelmişti ama dava devam ettiği için bekledim. Dava bitti ama bu kez bir üst mahkemeye de gitti. Baktım mahkeme uzadıkça uzuyor bari askere gideyim dedim ve muayene oldum. Askerlik süresi kâğıdımı almaya gideceğim gün mahkemem denk geldi. Şimdi yine bekliyorum. O kadar zor oldu ki.” (Ezel, 20).

Çocuk adaleti sisteminde yer alan farklı meslek elemanlarının yaklaşımlarının kendisi için zorlayıcı olduğunu belirten Özgür (19) ise bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Çocuk şubeden başlayarak hepsinin, polisin, savcının, hâkimin, uzmanların hepsinin katı, mesafeli ve soğuk olmaları, ön yargı ile yaklaşımları, bunu hissettirmeleri yani tavırları, bence hepsi zorlaştırıcı. Anlıyorum, hepsi görevlerini yapmaya çalışıyor ama bu çocuğu korkutarak, sindirerek veya inciterek mi olmak zorunda, çok mekanik her şey. Onların gördüğü, terörist eylemler yapan, başa bela biri. Çocuk olan ben yokum. İşi benimle konuşmak olan beni anlamak için orada olan uzmanlar bile beni görmedi. Fark etmedi. Yâda suçladı. O zaman neden çocuklarla ilgili işlemler ayrılıyor ki, ne farkı var?” (Özgür, 19).

4.12. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞA YAKLAŞIM ÖNERİLERİ

Suçta sürüklenen çocuğa değer verilmesi, suç davranışının nedenlerine ve çözümlerine odaklanması, suç davranışının sonuçlarına ve uygulamaya yönelik çözümler geliştirilmesi, tüm adli süreç ve sonrasını da kapsayacak şekilde, süreçler ve işlemler hakkında bilgilendirilmeleri ve desteklenmeleri sağlayacak uygulamaların gelişmesini araştırma katılımcıları tarafından suça sürüklenen çocuğa yaklaşılırken dikkat edilmesi gereken unsurlardır.

4.12.1. Suça Sürüklenen Çocuğa Değer Verilmesi

Görüşmeciler, suça sürüklenen çocuğun, “bir çocuk” olduğunun fark edilerek, hiçbir şekilde ön yargılı olunmaması, ona saygı duyulması, anlaşılması, hoş görüyle yaklaşılması ve iyi davranılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Ben bağışlanmak istemedim sadece anlaşılmaq istedim. Birileri benim bu yaşadıklarımı görsün anlasın, beni fark etsim istedim. Aynı durum bir başka çocuğun başına gelirse çocuğu görün, yaşadıklarını anlayın, onu fark edin sadece cezalandırmayın. Belki bunları görürseniz başka çocukların benzer şeyleri yaşamaları engellenebilir.” (Hayal, 30).

“Sistemde çalışanlar her ne işi yapıyorsa önce duygudaşlık kurmasını isterim. Karşıdaki daha çocuk, kararlarını düzgün verebilecek yaşta değil, biraz duygudaşlık yapmasını, hoşgörülü davranılmasını isterim. Karşıdaki daha bir çocuk yani, henüz büyük bir adam değil. Yani çocukları, olumsuz etkileyecek veya kararını değiştirecek şekilde davranmamasını öneririm.” Abi, 20).

“Şimdi şöyle bir şey var. Yani güzel bir şekilde konuşurdum, ismiyle hitap ederdim böyle bir şey var mı gibisinden konuşurdum. Karşı taraftan korunmalı çocuk. Kötü davranılmasın. Ön yargılı olunmasın. Adliyeye, mahkemeye gelmeden önce çocukla konuşulmalı, yardımcı olunmalı. Yoksa o düşünene düşünene ne olur ya kafayı yer ya psikolojisi bozulur ya da kendine bir zarar verir. İş buraya gelmeden önce çocuğa yardım etmek, dinlemek gerek. Mesela ben şimdi ilk kez böyle anlatıyorum çok rahatladım. Çok önce olsaydı çok daha iyi olurdu. Ama bu önce karakolda mı yoksa savcılık ta mı olur bilemem.” (Akrepcan, 19).

Devletin, suça sürüklenen çocuğa “şefkatli elini” göstermesi gerektiğini söyleyen Akrep (39) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“O çocuğa ne yaparsanız yapın onun beyni laylaylom. Hiçbir şey yapamazsınız. Bana ne tavsiyelerde bulundular. Ben dinlerdim, he he derdim, 2 dakika dinler, beş dakika sonra gene bildiğimi okurdum. Adı üstünde çocuk. Bu unutulmamalı. Devletin iki huyu var. Bir şefkatli eli var sever, bir de ceza veren eli var. Hep ceza veren elini gösterince çocuk düzelmiyor ki. Bu yüzden, devlet, şefkatli elini göstermeli. Ceza verecekse bile acıtarak değil, öğreterek, eğiterek yapmalı.” (Akrep, 39).

Suçta sürüklenen çocuğa kelepçe yasağına uyulması, ön yargılı davranılmaması ve bunu önleyebilmek adına adliye de farklı bir giriş ayarlanması gerektiğini belirten Siyah (21) şunları ifade etmektedir:

“Küçük olduğun için aslında ve her şeyin bu kadar ciddi ilerlemesine gerek yok. Adliyede de, karakolda da o çocuklara kendilerini kötü hissettirebilecek ve gerçekten sen suç işledin, suçlusun muamelesi yaşatılacak durumda kalmalarını hiç istemem. Daha hoşgörülü yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum. Kelepçe asla takılmamalı. Bunun yapanlar tespit edilmeli. Sonra çocuklar adliyeye bir başka yerden alınmalı. Orası çok kalabalık bir yer. Koridordan yürürken ister istemez yanında polis ve yürüyen bir çocuğa dönüyorlar bakıyorlar ve o çocuk orada karşılaştığını hiçbir zaman unutmayacak. O giriş noktası çocuklar için düzenlenebilir. Mesela polise girmek yerine, bir uzman eşliğinde normal oraya belki suçlu diye nitelendirilen şekilde değil de, savcılığa geldi ifade verecek, mahkemesi var oraya gerilmeli. O önyargılı bakışları yok edebileceğimiz bir düzeye getirilirse bence çok daha iyi olurdu” (Siyah,21)

Araştırmaya katılanlar tarafından suça sürüklenen çocuğa iyi davranılması ve çocuğun dışlanılmaması gerektiğinin ifade edildiği görülmektedir.

“Ona iyi davranılsın isterdim tabii ki. Motive edilmesini, bunların da gelip geçeceğinin anlatılmasını isterdim. Yani nasıl diyeyim; iyi davranılsın motive edilsin isterdim. Elinden geldiğince herkes ona el uzatsın isterdim. Sen suçlusun yani suç işlemişsindir gibi değil. Belki mecburen onu yaptı. Sen bunu bilemezsin, neden itip kalkıyorsun? Saygılı olunsun ve iyi davranılsın, insan başka bir şey istemez ki. Sonra önce adli kontrol ver, direk tutuklama.” (Yeşil, 19).

“Kesinlikle hiçbir çocuğa aksi veya tersi bir davranışla yaklaşmamak gerek. Sonra dışlanmamasını sağlamak lazım. Önyargı ile bakılmamalı. Onun neler yaşadığını bilemezsiniz ki.” (Aslan, 31).

4.12.2. Suç Davranışının Nedenlerine ve Çözüm Yollarına Odaklanması

Görüşmeciler, çocuğun, suç davranışlarının nedenlerini araştırarak, bu sorunlara yönelik çözümler bulunması gerektiğini, bunun önemli olduğunu ve hapis cezasının olmaması gerektiğini ifade etmektedirler.

“Bir çocuk adliyeye geliyorsa, o çocuğun neler yaşadığını, neden böyle hatalar yaptığını araştırmalı. Aile bir sürü sıkıntı olabilir, bakamıyor olabilir. Sonra ergensin, aklın, düşüncelerin şimdiki gibi çalışmıyor. Tecrübesizsin. Gençlikte yaptığın davranışların neye mal olacağını anlayamıyorsun. Biliyorsun, tahmin ediyorsun ama anlayamıyorsun. O yüzden çocuk adliyelik oluyorsa ona suçlu gibi yaklaşmayın, anlamaya çalışın, sorunu çözün. Ama bu ceza vererek değil tabii ki. Ceza vererek sorun çözülüyor bence.” (Neşe, 19).

“Her şey çok iyi araştırılmalı. Kesin yapmıştır dememeli. Sahip çıkılmalı. Bir de şu hapisane durumu var. Ben bir çocuktum. Beni ve diğer çocukları neden oraya gönderiyorsunuz ki. Bir başka yer olmalı ama cezaevi değil. 12- Günyüzü, Konum 29

“Devlet çocuğu tek başına bırakmamalı. Sadece kalacak yer vererek ya da yemek vererek değil. Çocuğu seven, çocuğu anlayan, ailesinde neler olduğunu bilen, o çocuğun ne istediğini, neye ihtiyacı olduğunu görebilen bir sahiplenme. O çocuk niye uyuşturucu kullanıyor, niye faça atıyor, niye kavga ediyor bunu fark eden, gören bir sahiplenme olmalı. Bir de 16 yaşından küçük hiçbir çocuğu cezaevine atmamalı. Çocuk suç işliyorsa cezası böyle olmamalı. Çocuğun suç işlemesine engel olmak lazım. O yüzden hapse atmadan önce mahkemeye çıkarmadan önce niye suç işlediğini bulup onu çözmek lazım. İşte o zaman o çocuk bir daha suç işlemez” (Berdan, 19).

Çocuğun suça sürüklenme nedenlerinin araştırılması kadar, suç davranışının önlenmesinin de önemli olduğunu ve önce suça sürüklenmesine neden olabilecek durumlara yönelik çözümler geliştirilmesi gerektiğini belirten görüşmecilerin olduğu görülmektedir.

“Çocuğun düzelmesi için ona doğru imkânlar vermek lazım. Bana çok yaramaz bir çocuk olduğum için, kimseyi dinlemediğim için tüm bunların başıma geldiğini söyleyebilirsiniz. Ama ben bunları yaparken, bunca suçu işlerken, dayak yerken, evden kaçarken devlet nerede? Ailem beni kendi dövmüş, annem hapse düşmüş, babam uğraşmış ama ev geçindirmekten, bana engel olamamış. Üstelik iki çocuğu daha hapse girmiş. Babamın da yardımı ihtiyacı vardı. Çocuk olduğum halde uyuşturucuyu bile öyle kolay buluyorduk ki. O zaman, çocukları iyi eğitmeli. Okula gitmeyen bir çocuk her yanlışı yapar. Bir çocuk iyiyi de öğrenir kötüyü de öğrenir. Öğreten nasılsa, çocuk da öyle olur. Devletin her imkânı var. Çocuk bir suç işledi mi, anne baba yoksa “gel bakalım, gözüm üstünde artık benim dediklerimi yapacaksın, denmeli.” (Ferdî, 21).

“Bence önce çocuğu anlamak lazım, bu çocuk niye suç işliyor, niye uyuşturucu kullanıyor niye içki içiyor, niye kavga ediyor? Onu anlamak lazım. Bir derdi olmayan, bir sorunu olmayan çocuk uyuşturucu içmez, içki içmez, bunları yapmayınca beladan uzak durur, suç işlemez. O yüzden önce çocuğa anlamak lazım. Bunları anlamak, bilmek lazım öyle hemen cezaevine atmamalı çocuğu. Kazanmak lazım çocukları, bir çocuk durduk yere bunları yapmaz, bunlar anlarsanız, hemen cezaevine atmazsınız, çözebilirsiniz” (Mazlum, 22).

“Önce araştırılmalı. Ne oldu da bu çocuk bunları yaptı, sonrada bu nasıl önlenir? Sonra çocuğa da iyi anlatmak, iyi öğretmek gerek. Sonra devlet, daha önce suç işlemiş olan çocukları değerlendirmeli bence. Başka çocukların suç işlemesine engel olabilmek için gelip onlara başlarından geçenleri anlatabilirler. Özellikle cezaevine giren çocuklardan ama gönüllü olanlardan seçmeli. Çocuğa hemen suçlu davranılmamalı, cezaevine de atılmamalı. Aksine, devlet sahip çıkmalı.” (Sıla, 26).

Çocuğun, ilk suç davranışı gerçekleşmeden önce önlemler alınması gerektiğini belirten Ümit (19) ise şunları belirtmektedir:

“Annesi babası tarafından işkence edilerek öldürmüş, baba cezaevine girmiş bir çocuk düşünün. Kardeşleriyle öylece ortada kalmış. Devlet anneanneme bizlere baksın diye para ödemiş ama o kadar. Yani bize ne olmuş ne bitmiş, kimseler gelip bakmamış. Sonra bu çocuklardan biri, mahalledeki diğer serseri çocuklara takılmış ve o da onlar gibi olmuş. Daha ilk hırsızlık yaptığıında devlet almalı bu çocuğu, tek başına bırakmamalı. Eğitim mi verir, okula mı gönderir, kızar mı, artık o çocuk için ne yapması gerekiyorsa. Bence buradan başlamak lazım.” (Ümit, 19).

4.12.3. Suç Davranışının Sonuçlarına ve Uygulamaya Yönelik Öneriler

Görüşmeciler, suç davranışı gerçekleştikten sonra araştırma, inceleme ve karar sürecinin hızlıca gerçekleşmesi, karar verilirken çocuğun durumunun dikkate alınmasını ve çocuk odaklı bir süreç işletilmesi gerektiği ifade etmektedir.

“Böyle bir şey olduğunda çocuğu hemen hapishaneye atmamalı, iyice araştırmalı. Suçlu olduğunu sanırsın ama çocuğun suçu olmayabilir, kaza da olabilir. Ama araştırmada, mahkemelerde bu kadar uzun sürmesin, daha çabuk bitsin. Sonra cezaevinde ailesi olmayan çocuklar vardı.” Çıksam da ne yapacağım ki, gidecek bir yerim, kalacak bir ailem yok, burada kalsam daha iyi, çıksam yine sokakta kalacağım, karnımı doyurmak için uyuşturucu satacağım, hırsızlık yapacağım, diyen çocuklar vardı. Ailesi olmayan çocuklar için bir şeyler yapılmalı.” (Elbiro, 19).

“Öncelikle işlemler bu kadar uzun sürmemeli. Bunun daha kısa, daha pratik, daha çabuk çözülecek bir yolu, bir yöntemi olmalı. Yani bir çocuk için 2 yıl -2, 5 yıl bir kararı beklemek yeterince uzun bir süre değil mi? Bu kadar uzun sürmemeli. Yani dava açılmadan önce çocuk olduğunda yapılabilecek daha pratik çözümler olmalı. Hemen

kanunlar veya mahkemeler olmamalı. Cezadan önce başka çözümler bulunabilmeli. Sonuçta bir çocuğun hayatı ve geleceği buna bağlı.” (Bahar, 19).

Reyhan (21) ise suç davranışı ne olursa olsun bir çocuğun hapse atılmaması gerektiğini belirtmektedir.

Yaptığı her ne olursa olsun tutuklanma olmamalı cezaevi olmamalı bunların yerine geçecek başka kurallar başka uygulamalar başka kararlar olamaz mı? Örneğin ben sadece arkadaşını ve kendisini korumak isteyen bir çocuktum. Evet, birilerinin yaralandığının farkındayım ama saldıran ben değildim, bıçağı taşıyan ben değildim. Sadece kendimi korudum ve 6 ay bedel ödedim. Üstelik ceza aldım. Bir çocuk bunları yaşamamalı okulundan ailesinden çevresinden arkadaşlarından koparılmalı. Bir çocuğun yaşamından çılmadan yapılabilecekler olmalı.” (Reyhan, 21).

4.12.4. Vaka Yönetimi

Araştırmaya katılan görüşmeciler, suça sürüklenen çocuğun gerek adli sistemdeki tüm süreçlerde, gerekse adli süreç tamamlandıktan sonraki aşamada, suç tekrarının bir daha gerçekleşmemesi ve söz konusu çocuğun korunması amacıyla, çocuğun psikolojisinden anlayan, gereksinimleri fark edecek bir meslek elamanı tarafından desteklenmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Daha ilk davadan hemen çocuğu takip etmeli. Mesela ben ancak bir sürü dava olduktan sonra 40 tane dava olduktan sonra yurda gittim. En başında gitseydim diğer 39 dava olmayacaktı. Sonra, ben yırda gittiğimde, benimle ilgilenen bir uzman vardı ve ben onun sayesinde hiç pes etmedim. Davası olan her çocuk için öyle olmalı. Bence bu durumda olan her çocuk için bir tane uzman görevlendirilmeli.” (Abbas, 19).

“Bence tek eksik, seni takip eden yok. Belki mahkemeye gelen bir çocuk daha sıkı takip edilse, çocuk düzelebilir. Yani tamam, mahkeme bir karar veriyor, aile de sana yardımcı oluyor ama aile de bir yere kadar. Ben onları hiç dinlemiyordum ki. Pek çok kez yapar görünüyordum, biri seninle sıkı takipte olmalı. Ama bu çocukların psikolojisini anlayan biri olmalı. Bunu cezaevine girdiğimde daha çok anladım. Aslında o kadar çok sahipsiz kalmış, ilgisiz kalmış, sevgisiz kalmış, yokluk yaşamış çocuk vardı ki. Hava soğuyunca gelen çocuklar biliyordum. Gardiyanlar bile “e tabi, hava soğudu, geç bile kaldın” diye takılıyordu bu gençlere. Sadece anne-baba değil, böyle özel durumu olan çocukları, devlet takip etmeli. Çocuk psikolojisini bilen biri olmalı ama. Karakolda, mahkeme sonrasında, cezaevi sonrasında takip etmeli. Ta ki o çocuk, kurtulana kadar. Bir kişi olmalı ve çocuk onu bilmeli.” (Rıza, 27).

Tüm süreçleri tek bir meslek elemanının takip etmesinin yanında, adli işlemler esnasında suça sürüklenen çocukla temas eden görevlilerin, sürekli değişmeyen ve sabit kişilerden olması gerektiğini belirten Neşe (19. bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Ayrıca her defasında başka bir avukat, başka bir uzmanla konuşuyor, başka bir mahkeme, başka bir savcı. O zaman her yaşadığın başka bir zorluk. O çocuğa bir görevli verseniz, işin ehli, çocuğun psikolojisini anlayan, ona suçlu gibi davranmayacak biri. Niye böyle bir şey yaptığını anlamaya çalışacak bir görevli olsa, o araştırırsa. İşte ne yapılabilir, ne edilebilir gibi. O çocuk yeni hatamı yaptı aynı uzman kişi ilgilenirse. Aynı avukat, aynı mahkeme, aynı savcı olsun, hep değişmesin. Sonrasında da hani o çocuk aklı erene kadar davranışlarını fark edene kadar o uzman onu takip etse. Böyle bir şey yapılabilir.” (Neşe, 19).

Adli sürecin en başından itibaren bir uzman görevlendirilmesinin yanında alternatif çözüm yollarının da bulunması gerektiği belirten görüşmecilerin önerileri şu şekildedir:

“En başından bir uzman görevlendirilebilir. En son ceza olmalı. En son mahkeme olmalı. Siz çocuğa, çocuk şubeden itibaren işlemlere başladığınızda aslında cezaya daha ilk gün başlamış oluyorsunuz. Çocuğu kazanmaksa çaba, o halde ilk başından itibaren bir uzman el atmalı. Sakinleştirebilmeli, ne olup bittiğini anlayabilmeli, çocuğa yol göstermeli. O çocuk, olan biteni daha ilk başından, bir başka hata yapmadan atlatabilmeli. Ayrıca çocukların adliye gelmesine neden olan suçlarda hafifletilmeli. Yok, amaç ceza vermekse mevcut yapılanlar yeter zaten.” (Gül, 22).

“Daha basit suçlar için mahkeme olmadan, karakol olmadan bu işleri çözebilen bir ara bir formül olmalı. Mesela önce uzmana gidebilmeli. Çünkü bu sadece avukatla olacak gibi de değil. Avukat anlatıyor ama sadece bu süreçlerde ne olacak onu anlatıyor. Ben uzmana kendimle ilgili dertlerimi de anlatmıştım sorunları da anlatmıştım. Daha karakola bile gitmeden bir yer olsa mesela böyle özel çocuklara özel bir yer olsa, çok büyük suçlar olmayan suçlarda ki çocuklar buraya gelse, bir tane uzman onunla ilgilenirse, hiç böyle mahkemeye daha gelmeden bu işler çözülsün bence çok daha etkili olur. Bence o zaman çocuğun hayatı kurtulmuş olur.” (Nur, 23).

“Mesele tüm bunları yaşıyoruz ama sonrasında bize ne olup bittiğini soran da yok. Adliye gidiyoruz, imzalar atıyoruz, davalar bitiyor ve adliye için süreç bitmiş oluyor. Ama benim hayatım devam ediyor. Ya sonrası nasıl geçiyor, ne yapıyoruz, ne yapamıyoruz, devlet bunlar ilgilenmiyor. Oysa ben çocuktum ve benim en az 4-5 yılım

oralarda dava süreçleriyle geçti, sonrasında ne olduğunu neden merak etmiyor? Neden sonrasıyla ilgilenmiyor? Sonrası içinde bakmalı bana, durumumu araştırmalı. Her şey orada kalıyor. Beni adliye süreçlerine getirmeden de beni izleyecek, ya da beni kontrol edebilecek bir düzenleme yapılamaz mı?” (Özgür, 19).

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu çalışma, ceza sorumluluğuna göre 12-18 yaş arasında olup suç davranışı sonrasında, hakkında hukuksal ve adli işlemler yapılan çocukların, çocuk adalet sistemindeki soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde neler yaşadıklarını, bu süreçleri nasıl tanımladıklarını, neler deneyimlediklerini ve karşılaştıkları sorunları görünür hale getirerek bunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Çocuk adalet sisteminin, adalet sisteminin dışından ve bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda bu çalışma geriye dönük (retrospektif) olarak tasarlandığından, çocukluk gelişimlerini tamamlayıp reşit olan ve haklarındaki adli işlemler sona eren yetişkin bireylerle görüşmeler yapılarak, geçmiş yaşamlarındaki çocuk adalet sistemi deneyimleri ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında ulaşılarak görüşme yapılan 10 kadın, 20 erkek yetişkinin yaş dönemlerinde en küçük yaş 18, en üst yaş ise 39 olup geniş bir yaş aralığına ulaşılmıştır. Görüşmecilerin 20'si 18-21 yaş aralığı, 4'ü 22-25 yaş aralığı, 6'sı ise 26 yaş ve üstüdür. İlk suç davranışı bilgilerine bakıldığında, ilk çocukluk dönemi olan 9 yaş ile karşılaşmıştır. Ceza sorumluluğu yaşına göre suç davranışı yaş aralıkları ise bir kişi için 12 yaş altı olan 9 yaş, 11 kişi için 12-15 yaş ve 18 kişi için 16-18 yaş aralığındadır.

Görüşmecilerin geniş yaş aralığında olması, çocuk adalet sistemine daha geniş bir zamansal dönemle bakılmasına olanak sağlamıştır. Buna göre olumsuz cezaevi deneyimlerinde ve mahkeme süreçlerine dair deneyimlerde yaş dönemlerine göre bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak aile ilişkileri, karakol aşaması ve savcılık aşamasında, yaş dönemlerine göre farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre yaş dönemi arttıkça suça sürüklenme sonrasında işlevsizleşen aile ilişkileri, olumsuz savcılık ve karakol deneyimlerinin arttığı, yaş dönemi azaldıkça ise suç davranışı sonrası olumlu aile desteği ve işlevsel aile ilişkileri, olumlu karakol ve savcılık deneyimlerinin arttığı görülmüştür. Aile ilişkileri ve desteğindeki farklılığın, ailelerin çocuklarına yaklaşımları ve çocuklarına yönelik farkındalıklarının artmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Çocuk adalet sisteminde dönemsel olarak gözlemlenen farkların ise özellikle 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de gerçekleşen çocuk adalet sistemindeki yapısal ve hukuksal reformların etkisiyle, çocuk

ve çocuğun hakları odaklı, çocuk dostu adalet sistemi bakış açısı ve yaklaşımının benimsenmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan, suça sürüklenme süreci ve çocuk adalet sistemine yönelik bulgular, suça sürüklenme nedenleri, aile ve çevrenin yaklaşımları, bireylerin yaşamlarındaki değişiklikler, karakol, savcılık, mahkeme ve infaz kurumu deneyimleri, mahkeme sonrası deneyimler, çocuk adalet sistemi sürecini kolaylaştıran ve zorlaştıran unsur ve çocuk adalet sistemine yönelik önerileri başlıklarında değerlendirilmiştir.

Suçta sürüklenme nedenlerine yönelik bulgular

Çocukların suça sürüklenmelerine neden olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerde ise suça sürüklenme nedenleri, aile sisteminde ve işlevselliğinde yaşanan sorunlar, akranlarla ilişkiler, yaşanan çevrenin özellikleri, madde kullanımı ve satışı, yoksulluk ve politik aksiyonlara katılım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile sisteminden kaynaklı suça sürüklenme nedenlerinde, ailenin yapısı ve işlevselliğine bağlı sorunlar olan anne-baba sevgisizliği ve ilgisizliği, aile içi şiddet, anne-baba terki veya vefatı, olumsuz rol modeller, tek ebeveyn ile ilişkilerdeki sorunlar, boşanma, aile içi disiplin sorunları ve ailede suç öyküsü görülmüştür. Bu bulgu, literatür bilgisiyle uyumlu olarak ailenin yapısının ve işlevselliğinin, suç davranışı risklerinde ve çocuğun suça sürüklenmesinde etkili ve önemli olduğunu göstermektedir.

Akranlarla ilişkilerde, ergenlik dönemi özellikleri, birlikte hareket etme motivasyonu, grup normuna uyma davranışı veya akranlar arası cinsel yaklaşma ve flört sonrasında suça sürüklenme davranışı gerçeklemiştir. Diğer yandan görüşmelerde paylaşılan suç türüne göre cinsel istismar deneyimlerinin, kendi kız arkadaşlarına yönelik olduğu ve dolayısıyla akranlar arası cinsel yaklaşma sonrası gelişen davranışlar sonucu gerçekleştiği, aynı yaş grubunda olmalarına rağmen birinin mağdur çocuk olarak sistemde yer alırken, diğer çocuğun suça sürüklenen çocuk olarak haklarında işlem yapıldığı görülmektedir.

Sosyal çevre ve yaşanan çevrede, suç öyküsü ve suç davranışı olan bireylerin olması, suç davranışının normalleştirilmesi, teşvik edilmesi ve desteklenmesi, alkol ve madde kullanımı, madde satışı, madde teminindeki kolaylık unsurlarının, görüşmecilerin suça sürüklenmelerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca suç davranışı

gerçekleştikten sonra içinde bulundukları sosyal çevre ve mahalleyi değiştiren görüşmecilerin suç tekrarında bulunmadıkları buna karşılık adli süreç sonrası suç davranışının sıklıkla gerçekleştiği ve tanık olduğu çevresine dönmek durumunda olan bir kısım görüşmecilerde ise suç tekrarının yaşandığı görülmüştür.

Suçta sürüklenme nedenleri arasında bulunan uyuşturucu madde kullanımı ile satışının, hem bir neden hem de bir sonuç olduğu görülmektedir. Bir kısım görüşmecilerin, alkol ve uyuşturucu madde kullanımlarına bağlı olarak kolaylıkla riskli davranışlarda bulundukları ve suçta sürüklendikleri, bir kısmının ise uyuşturucu maddeyi satmaları nedeniyle suçta sürüklenen çocuk durumuna geldikleri anlaşılmaktadır.

Literatürde suçta sürüklenme nedenleri arasında yer alan yoksulluk durumu bu araştırmada da, ekonomik koşullar ve yoksulluk nedeniyle ihtiyaçları karşılanamayan görüşmecilerin, gereksinimlerini karşılamak üzere suç davranışında bulunmaları ve suçta sürüklenmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suçta sürüklenme nedeni olarak karşılaşılan bir başka durum ise görüşmecilerin, politik eylemlere veya toplumsal gösterilere katılmaları sonucu gerçekleşen suçta sürüklenme öyküleri olmuştur.

Suçta davranışı sonrası yaşanan süreçlere dair deneyimleri ifade etme biçimi, suç davranışının niteliği, görüşmecinin durumu ve içinde bulunduğu koşullara göre farklılaşmaktadır. Bir kısım görüşmeciler davranışlarının doğru olduğuna, suçta sürüklenme nedenlerinin yeterince araştırılmadığı gerekçesiyle haksızlığa uğradığına ve bir çocuk olarak yaşadıklarını hak etmediğine inanmaktadır. Diğer yandan davranışlarını hatalı bulup kendilerini eleştiren, suç davranışı ve sonrasında yaşadıkları deneyimler nedeniyle duygusal olarak üzüntü, pişmanlık, utanç ve yalnızlık duyguları yaşayan, bu duygularıyla baş etmeye çabalayan görüşmecilerin olduğu görülmüştür. Bu süreç sonrası ailelerinin ve sosyal çevrelerinin desteğini alanlar olduğu gibi psikolojik olarak toparlanmakta güçlük çektiğini belirterek içe kapanma, yalnızlaşma, faça atma, alkol ve sigara kullanımı ile kendine zarar verme davranışlarında bulunan ve psikolojik destek alanlar da olmuştur.

Suçta sürüklenme sonrası aile ve sosyal çevrenin yaklaşımları

Görüşmecilerin, suçta sürüklenme deneyimlerinde sıklıkla ve her aşamada, aile yaşantıları ve ilişkilerinden bahsettikleri görülmüştür. Bu durum, çocuğun büyüme, gelişme ve korunma gereksinimlerinin karşılanması olarak aile ilişkilerinin, ailenin yapısının ve işlevselliğinin, çocuğun risklerden korunması ve suçta sürüklenme sürecindeki önemini bir kez daha göstermektedir. Bu çalışmada ise ailelerin, suçta sürüklenme sonrasında çocuklarına destek olan ve çocuklarına destek olmayan olarak iki farklı yaklaşımında bulundukları görülmüştür. Suçta sürüklenme sürecinde, ailesinin, kendisine destek verdiğini, bu desteği sürecin her aşamasında hissettiğini ifade eden görüşmeciler, suçta sürüklenme durumlarıyla ilgili aktarımları daha kolaylıkla ve daha rahat yapmışlardır. Bu nedenle suç davranışı sonrası adli sürecin deneyimlenmesi aşamasında, ailesinin olumlu desteğini aldığını belirten görüşmecilerin aile içi ilişkilerin çoğunlukla olumlu ve destekleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Ailenin, adli sürecin her aşamasında destek olduğu belirtilen aktarımlarda, çocukları için kaygılandıkları ve üzüldükleri, her koşulda onun yanında oldukları, çocuklarıyla iletişim kurarak destek vermeye çabaladıkları ve koşulsuz kabulü hissettirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte koşulsuz kabulü gösteren ailelerin çocuklarının, suçta sürüklenme sonrasında risk davranışlarından ve riskli ortamlardan uzaklaşma, gelecek planlarını ve beklentilerini oluşturabilme ile yaşamlarına devam edebilme durumlarının daha çabuk başarıldığı anlaşılmıştır. Çocuklarına destek olmayan ailelerde ise aile işlevselliği ve yapısında sorunlar olduğu, çocuklarına ilgi göstermeme ve sorunlarına karşı duyarsızlık, boşanma, ailede alkol veya madde kullanım öyküsü, aile bireylerinde suç öyküsü, aşırı serbest tutum, suçta sürüklenen çocuğa yönelik şiddet, çocuğun duygusal olarak ret edilmesi ve ona karşı sorumluluklarının ihmal edilmesi davranışlarının yaşandığı görülmüştür. Ayrıca bu ailelerde ki görüşmecilerin, kendilerini terk edilmiş, seilmeyen, önemsenmeyen, değer verilmeyen “sahipsiz” çocuklar olarak tanımladıkları görülmüştür.

Sosyal çevrenin ise daha çok ret edici bir yaklaşım sergilediğine dair deneyimler paylaşılmıştır. Bununla birlikte kabul edici ve destekleyici sosyal çevre deneyimlerinin, daha çok akraba, tanıdık ve iş çevresinden oluşan sosyal ağlarda görüldüğü, ret edici ve dışlayan sosyal çevrenin ise çoğunlukla oturlan çevre, komşular, okul ve arkadaş

çevresinden oluşan sosyal ağlarda yaşandığı anlaşılmıştır. Sosyal çevrenini kabul edici, olumlu yaklaşımı ve desteğinin, görüşmecilerin hayatına devam edebilme sürecini kolaylaştırdığı ve kendilerini iyi hissedebilmelerinde önemli bir işlev üstlendiği görülmüştür. Buna karşılık ret eden, dışlayan, ilişkileri sınırlayan ve ön yargıyla yaklaşan bir çevresi olan görüşmecilerin, yalnızlık ve değersizlik duyguları yaşadıkları, yaşamlarına devam etmek ve suç davranışına neden olan risklerden uzak durmak konularında zorlandıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle bazı görüşmecilerin ve ailelerinin, dışlanma ve risklerden uzaklaşma amacıyla bir başka semtte taşınarak çevrelerini değiştirmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, aile desteği gibi destekleyici sosyal çevrenin de, suça sürüklenen çocukların yaşamlarına devam edebilme sürecini kolaylaştırdığı, suç davranışına neden olan risklerden ve suç tekrarından korunmalarında önemli bir işlev üstlendiği anlaşılmaktadır.

Yaşamlarındaki değişimler

Suç davranışı sonrasında çocuğun kendisine yönelik bakış açısı ve algısı, aile, sosyal çevre, arkadaşlık ilişkileri, okuldaki ilişkiler, eğitim durumu ve geleceğe dair beklentileri içeren yaşamındaki temel unsurlarda değişikliklerin yaşandığı görülmüştür. Suça sürüklenme sürecindeki zorlu deneyimlere rağmen suç davranışı sonrasında aile içi şiddetten kurtulma, yemek, barınma, temizlik gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanması, sokakta yaşadığı dönemdeki risklerden korunma, eğitim hayatına devam etme, sosyal ve toplumsal yaşama yeniden uyum süreçlerine yönelik yaşadıkları değişimleri, birer fırsat olarak değerlendiren görüşmeciler olmuştur. Bu durum, içinde bulunduğu çoklu risk faktörlerinin tespiti, koruyucu ve önleyici tedbirler alınarak korunma gereksinimin karşılanması ve cezalandırma dışı alternatif tedbirler geliştirilerek çözümler üretilmesinin, suça sürüklenen çocuğun yaşamına sağladığı olumlu değişimlerin görünür olması açısından önem taşımaktadır.

Diğer yandan yaşamının çok daha kötüye gittiğini, davranış problemlerinin başladığını, bedensel ve psikolojik sağlık sorunları yaşadığını belirtenler de olmuştur. Yaşamlarında olumsuz değişimler olduğunu belirtenlerin deneyimlerinin, eğitim hayatına yönelik sorunlar, aile içi ilişkilerin zarar görmesi, madde kullanımı, içe kapanma, gelecek kaygısı, suça sürüklenme sonrası yaşananların ailesine, kendisine ve başkalarına zarar verdiğine inanma, davranışlarından pişmanlık ve üzüntü duyma ve özgürlüğünün

olmadığı kayıp zaman olarak değerlendirilen cezaevindeki kalış dönemi olduğu görülmektedir.

Görüşmecilerin tamamı, suç davranışının gerçekleştiği süreçte aile yapısı, aile ilişkileri ve sonrasına yönelik değerlendirmeler yapmış olmalarına rağmen, suça sürüklenme sonrasındaki değişimler arasında, çekirdek aileleriyle ilgili oldukça az aktarımlarda bulunmuşlardır. Bu durum, suç davranışı sonrasında da olumlu aile desteği alan görüşmecilerin, aile ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde devam ettiğine dair paylaşımlarda bulunmalarına, bir kısım görüşmecilerin de suça sürüklenme gerekçelerinin nedenleri arasında aile ilişkilerini göstermiş olmalarına bağlanabilir.

Bir kısım görüşmeciler, arkadaş ve sosyal çevreleri değişmediğinden, suç davranışı sonrasında da yaşamlarında her hangi bir değişiklik olmadığından bahsetmişlerdir. Ancak risk davranışları olan arkadaş çevresi ve ortamının değişmemesi nedeniyle okul başarısının düştüğünü, okuldan kaçmaya ve uyuşturucu kullanmaya başladığını, ardından suç tekrarı yaşadığını belirtenlerde olmuştur. Öğrenimlerine devam eden görüşmecilerin ise okula devam ve ders çalışma da isteksizlik yaşadıkları, okula ve arkadaşlık ilişkilerine devam etme konusunda zorlandıkları, karşılaştıkları ön yargı ve ayrımcılıkla baş etmeye çalıştıkları ve bu nedenle bazılarının örgün öğretim kayıtlarını silerek, açık lise tercihini kullandıkları görülmüştür.

Pek çok görüşmecinin, suç davranışı sonrası aile, çevre ve adli süreç sonrasında yaşadıklarından dolayı psikolojik ve duygusal zorlanmalar yaşadıkları bunun sonucunda ise kendilerini, davranışlarını, çevrelerini ve adli süreci sorguladıkları görülmüştür. Bu süreç sonrasında psikolojik olarak toparlanmakta güçlük çektiğini belirten, yaşadıklarından ve duygularından bahsederken oldukça zorlandıkları gözlemlenen görüşmeciler, profesyonel destek almaları konusunda desteklenerek, alabilecekleri hizmetler ve başvurabilecekleri kurumlar konusunda bilgilendirilmişlerdir. Görüşmecilerin, bu sürece ait bireysel baş etme yöntemleri olarak üniversite okumaya başlama, bir meslek edinme, arkadaşlık tercihlerinde ve ilişkilerinde daha dikkatli ve daha özenli davranma, spor yapma, iş ve uğraş edinme ve ailesiyle daha fazla zaman geçirme davranışları geliştirdikleri görülmektedir.

Kolluk ve Çocuk Şubedeki deneyimler

Kollukta herhangi bir sorun yaşamadığını belirten görüşmecilerin, bu süreçte dair deneyimlerinin olumlu olduğu, kolluk aşamasını kolaylıkla aktarabildikleri ve herhangi kötü bir muameleyle karşılaşmadıkları görülmüştür.

Olumsuz deneyim içeren anlatımlarda ise karakola ilk kez gelindiği aşamada daha çok korku, kaygı ve endişenin belirgin olduğu, suç niteliğine veya tekrarına göre çocuklara yönelik davranışların değişkenlik gösterebildiği görülmüştür. Ayrıca psikolojik ve fiziksel şiddet, aşağılama, sindirme, tehdit, kötü muamele ve kelepçe yasağının ihlali davranışlarıyla karşılaşıldığına dair aktarımlarda bulunulmuştur.

Savcılık deneyimleri

Savcılık deneyimleri çocukların yaşadıklarına ve bakış açılarına göre farklılıklar içermektedir. Bir kısmı bu süreci olumlu olarak değerlendirirken büyük çoğunluğu savcılık aşamasını zorlayıcı, dinlenildiklerini hissetmedikleri, anlattıklarına inanılmayan, ön yargılı, saygı görmedikleri, önyargılı yaklaşım nedeniyle kendilerini yeterince ifade edemedikleri ve bilgilendirilmedikleri bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Savcılıkların, suça sürüklenen çocuklara yönelik olarak Türk Ceza Kanunu'ndaki gözaltı veya tutukluluğa sevk etme kararlarının dışında, Çocuk Koruma Kanuna göre koruyucu ve önleyici tedbir kararları alma yetkileri bulunmaktadır. Ancak görüşmecilerin paylaştığı deneyimlerden, gözaltı veya tutukluluğa sevk dışında, herhangi koruyucu ve önleyici tedbir kararı alındığına dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Bu durum, savcılıkların suça sürüklenen çocuk açısından daha çok Türk Ceza Yasasına göre karar vermeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

Mahkeme sürecindeki deneyimler

Çocuk adalet sistemi açısından mahkemeler, yasalara göre suç davranışında bulunan çocuklara yönelik tüm kararların verildiği ve suça sürüklenmelerine neden olan risklerin araştırıldığı önemli bir süreçtir. Bu nedenle özgürlüğünden yoksun bırakma, seçenekli yaptırımlar, para cezası, kamu görevi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya denetimli serbestlik gibi ceza içeren kararlar dışında, eğitim, danışmanlık, sağlık veya risklerden korunmalarını sağlayacak önleyici veya koruyucu tedbirler içeren kararlar da verilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde mahkeme süreçleri çocuk adalet sisteminin en önemli bir aşamasıdır.

Bu aşamada verilen kararlar, çocuğun suç davranışının tekrarının önlenmesi ve suç davranışına iten risklerden korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını sağladığı gibi, cezalandırıcı bir yaklaşım benimsenerek, özgürlüğünden yoksun bırakılmasına neden kararlarında alınmasına neden olmaktadır. Ayrıca, çocuğun içinde bulunduğu risklerin ve süreçlerin, nedenleriyle birlikte detaylı olarak araştırılmasına, çocuğun kendisini ve görüşlerini ifade etmesine olanak sağlayan bir aşamadır. Ancak Adalet Bakanlığı'nın 2020 yılı adli istatistik verilerinde, mahkemelerde sürüklenen çocuklara yönelik verilen kararlara bakıldığında, özgürlüğünden yoksun bırakmaya neden olan hapis cezası kararlarının yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık ise suça itilme sebeplerinin ortadan kaldırılmasını ve suç tekrarını önlemeye yönelik alternatif tedbirler, koruyucu ve önleyici tedbirler, denetim tedbiri veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi seçenekler yok denecek düzeydedir. Oysa çocuk dostu çocuk adalet sistemindeki temel amaç çocuğun ve haklarının korunmasını sağlayacak uygulama ve tedbirlere öncelik verilmesidir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, görüşmecilerin mahkeme süreçlerine yönelik deneyimleri ve aktarımları oldukça önem taşımaktadır. Görüşmelerde ise mahkeme süreciyle birlikte karar verici olarak hakim, karar verme sürecine katkı sağlayan meslek elamanları ve savunma aşamasındaki avukatların rollerine yönelik deneyimler de değerlendirilmiştir. Ancak görüşmecilerden çok azının, bu bileşenler hakkından bilgi paylaştığı, çoğunlukla mahkeme sürecinde yaşadıkları, mahkeme süresi ve sonrasındaki durumlara odaklandıkları görülmüştür.

Mahkeme deneyimlerini aktaran görüşmecilerin çoğunluğu bu süreci olumlu bir deneyim olarak aktarmışlardır. Süreci olumlu yapan önceliklerin ise mahkeme hakimi ve mahkeme personellerinin olumlu davranışları, mahkemede dinlenilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleri olduğu görülmüştür. Bu durumun, görüşmecilerin kendi değerlilik algılarına ve rahatlamlarına olumlu katkı sağladığı düşünülmektedir. Mahkemedeki olumlu tavır ve yaklaşımların, kendilerini anlatabilmelerine olanak sağladığını belirten görüşmeciler, kendilerini ifade edebildiklerinde, adil ve eşit bir ortamda olduklarını, anlattıklarına ve kendilerine önem verildiğini düşündüklerini ve bunun kendilerini rahatlattığını belirtmektedirler. Mahkemelere yönelik olumsuz deneyimleri olan görüşmeciler ise çoğunlukla mahkemenin fiziki ortamı, mahkemedeki dinlenilme koşulları, mahkeme dışındaki adliye ortamda yaşananlar, davaların uzun sürmesi,

mahkemenin hukuksal dilini anlamakta güçlük ve kendini ifade edemediğine dair kaygı konularına odaklanmışlardır.

Mahkeme sonrasında devam eden yaşamlarına dair deneyimler

Mahkeme sonrası deneyimlerin; davanın devam etmesi veya sonuçlanmış olması, sonuçlanan davalarda ne tür kararlar verildiği, devam eden tek davanın veya birkaç davanın olması, suç türü, çocuğun içinde bulunduğu fiziki, ailesel, sosyal ve ekonomik koşulları, psikolojik sağlığı veya psikolojik sağlamlık durumu, ailenin destekleyici veya ret edici yaklaşımı, sosyal destek sistemi ile sosyal sermayenin güçlü veya yetersiz oluşu ile kamusal hizmetlere erişim durumuna göre farklılıklar gösterdiği görülmüştür.

Yaşanan süreçte, aile ilişkilerinin toparlanması, yeniden kurulması veya güçlenmesine katkı sağlayabildiği, görüşmeci açısından ise kendisiyle ilgili yeni kararlar almasına neden olabildiği deneyimlerin yaşandığı görülmüştür. Ayrıca birlikte suç davranışında bulundukları arkadaşlarından, akranlarından veya suç öyküsü olan yaşanan çevreden uzaklaşmaların, kendilerini güvende hissettiği paylaşılmıştır. Yeni ortamların, yeni iş ve uğraşlar edinmenin, risk içeren davranışlardan uzaklaşılmasına katkı sağladığı, risk davranışlarının değişimini desteklediği, bu durumun ise yaşamlarına devam edebilme için gerekli koşulları, motivasyonu ve çabayı güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte mahkemenin aldığı koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının desteğiyle, içinde bulundukları risk ortamlarının değişmesi, kamusal kaynaklardan ve hizmetlerden faydalanabilme, suç davranışına neden olan risklerden uzaklaşma, korunma, sağlıklı bir gelecek kurabilmek için fırsatlara erişim ve yeni bir gelecek inşaları konularında olumlu değişimler gerçekleşmiştir.

Kamusal hizmetlere erişimin sağladığı destekler ve olumlu değişimlerle birlikte yeni bir aile oluşturarak, bu yeni aileden sağlanan olumlu desteğin, mahkeme sonrasındaki uyum sürecini güçlendirici önemli faktörlerden biri olduğu görülmektedir.

Mahkeme sonrası süreci kendileri açısından olumsuz olarak değerlendirenlerin, kendi özel durumları ve yaşamlarına göre farklı nedenleri olsa da, ortak noktalarının, mahkemenin devam etmesine bağlı olan “bekleyiş” ve “belirsizlik” durumunun olduğu, bu iki durumun yaşam akışlarını, gelecek beklentilerini, yaşam motivasyonlarını olumsuz olarak etkilediği ve umutsuzluğa yol açtığı görülmüştür. Görüşmecilerin, mahkeme sürecindeki bu belirsizlik ve bekleyiş nedeniyle çeşitli açılardan yaşamlarına devam

etmelerinde zorlanmalar, korku, kaygı, endişe ve sosyal ilişkilerin zarar görmesi, yaşama umudunun ve beklentisinin azalması konularında yaşadıkları olumsuzluklar benzerlikler taşımaktadır.

Psikolojik olarak tükenmişlik hissi, aile desteğini alamama, boş ve serbest zamanlara yönelik bir çözüm, uğraş veya iş bulamama, ön yargıların devam etmesi, ekonomik yoksunluk, sağlık sorunlarının başlaması, yalnızlık, sorunlarını hiç kimseye paylaşamama, güçlü davranmaya çabalama gibi durumların, mahkeme sonrası hayatın devamını oldukça güçleştirdiği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan sosyal çevrenin, alt kültür olarak suç davranışını normalleştiren olumsuz etkisinin ise, mahkeme sonrasında da suç davranışına ve tekrarına neden olabildiği, görüşmeci açısından bu döngünün dışına çıkabilmenin pek kolay olamadığı ancak biyolojik yaş olarak büyüme ve akranların yaşadıklarına tanıklık etmenin, farkındalığın artmasına katkı sağladığı görülmektedir.

Mahkeme sonrasındaki uygulamalara yönelik deneyimler

Mahkeme sonrası kendi yaşamlarıyla ilgili aktarımların yanında görüşmeciler, bu süreci etkileyen ve belirleyen yasalar, mevzuat, adli sistemdeki iş ve işleyişlere özgü yaşadıkları ve gözlemledikleri durumlara yönelik değerlendirmelere de yer vermişlerdir.

Yasalarımıza göre çocuklara kelepçe, zincir ve benzeri araçların takılması yasaklanmıştır ve bir hak ihlalidir. Ancak bir görüşmeci, bu durumu yaşadığını, keyfi uygulamalara maruz kaldığını, denetim araçları olmadığında uygulayıcıların, kelepçe yasağını ihlal ettiğini belirterek, adli sistemde sadece suç ve suçun unsurlarına odaklanılıp, suç davranışının nedenleriyle ilgilenilmediğine dair eleştirilerde bulunmaktadır.

Mahkeme sonrasına yönelik değerlendirmelerde, sıklıkla tekrarlanan durum, yargılama ve adli sürecin uzunluğu ile bunun bir çocuk olarak kendi yaşamlarındaki belirsizliğe bağlı olarak yol açtığı sorunlar olmuştur. Yaşamlarına devam edebilmek için mahkeme süreçlerinin kısaltılması, suç davranışının nedenleri, oluş biçimi, bunların çözümlenmesi, suç davranışı olan çocukların topluma kazandırılmaları, koruma ve güçlendirme amaçlı desteklenmeleri, takip ve izlemlerinin yapılması gibi aslında sosyal hizmetin amacı ve uygulamalarını da içeren öneriler de bulunulmuştur. Bu öneriler, süreci

yaşayan çocukların, kendi gereksinimlerinin ne kadar da farkında olduklarına dair ciddi göstergeler olarak kabul edilmelidir.

Mahkeme sonrasına yönelik olarak eleştirilen bir başka konu ise, devam edecek olan sürecin aşamaları ve nasıl devam edeceğine dair bilgilendirme gereksinime yönelik olmuştur. Sıklıkla süreçler ve aşamalar hakkında genel bir bilgilendirme yapılmış olsa, daha az tedirginlik ve daha az korku hissedileceğine dair değerlendirmeler yapılmıştır.

Sınırlı da olsa aynı davada karşılıklı iki taraf olarak, tutukevinde aynı yerde ve aynı koğuştaki tutulmaları ve dava birleşmesi sonrasında yargılamanın, çocuk mahkemesi yerine yetişkinlere özgü bir mahkemede yapılması ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin olması eleştirilmiştir. Çocuk dostu çocuk adalet sistemi açısından değerlendirildiğinde, çocukların ve haklarının korunması amacı ve hedefi dikkate alındığında bu eleştiriler önem taşımaktadır.

Mahkemelerde görevli meslek profesyonelleri ve onlarla yapılan görüşmelere yönelik deneyimler

Mahkeme süreçlerinde, çocuğun biyopsikososyal gelişimi, ailenin yapısı ve özellikleri, okulu, arkadaşlık ilişkileri, sosyal çevre ile yaşanan bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri, içinde bulunduğu risk faktörleri, bu risk faktörlerinin suç davranışının gerçekleşmesindeki etkileri, bu risk faktörlerinin giderilmesi, suç tekrarının önlenmesi ve alınması gereken tedbirlerin neler olacağının tespiti, incelenmesi ve değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu tespitler sosyal inceleme raporları aracılığıyla belirlenip ilgili mahkemelere sunulmaktadır. Söz konusu sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasına yönelik mesleki eğitimleri, sadece sosyal hizmet lisans programlarından mezun, sosyal hizmet uzmanları almaktadır. Ancak, çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasına yönelik eğitimleri almamış olan psikoloji ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik mezunları da istihdam edilmektedir. Şüphesiz bu durum farklı bir araştırmanın konusu olup bu çalışma da, suç davranışı nedeniyle hakkında adli işlem yapılan çocukların, bu tezin konusu doğrultusunda, meslek grupları ile görüşme ve karşılaşmalarında aktardıkları deneyimlerine odaklanılmıştır.

Bu doğrultuda görüşmecilerin hem olumlu hem de olumsuz aktarımlar da buldukları ve oldukça düşük bir kısmının, bu görüşmeleri anımsadığı ve haklarında düzenlenen sosyal inceleme raporları konusunda çok az bilgilerinin olduğu görülmüştür.

Oysa bu meslek gruplarının, çocuk adalet sistem içindeki görev ve sorumlulukları, çocukların içinde bulundukları risklerin tespit edilebilmesi ve çocuğa özgü bireyselleştirilmiş sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasının önem taşıdığı düşünüldüğünde, çocuk adalet sistemindeki rollerinin gereklerini yerine getirebilmeleri açısından bu durum oldukça düşündürücü bulunmuştur.

Tekrarlanan suç davranışı nedeniyle farklı davalarda, farklı kişilerle görüşme yapılması, her defasında çocuğun yeniden örselenmesine neden olabilecek bir uygulamadır. Suç tekrarı ile gelen görüşmeciler ise her defasında farklı uzmanlarla görüştüklerini, her uzmanın farklı içerikte ve farklı yöntemle görüşme yaptığını ve yaklaşımlarının farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, suça sürüklenen çocuklarla yapılan mesleki görüşmelerde ve sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasında asgari standartlarının oluşturulamadığını göstermektedir.

Diğer yandan bu görüşmelerde, kendilerini ifade edebildiklerini, yaşadıkları süreçleri anlatabildiklerini ve bu nedenle kendilerini rahat hissettiklerini belirten görüşmecilerin ortak noktalarının ise görüşme hakkında bilgilendirme yapılması, dinlenilmek, saygı duyulmak ve olumlu bir yaklaşımla karşılaşmak olduğu görülmüştür.

Özgürlüğünden yoksun bırakma kararı sonrası tutukluluk veya hapis cezasına yönelik deneyimler

Tutukluluk veya hapis cezası nedeniyle çocuk kapalı infaz kurumunda kalan görüşmeciler, bu sürece ait olarak bir şiddet döngüsü ile birlikte çocuklar arasında gelişen katı, zorlayıcı hiyerarşik bir yapı ve suç türüne göre davranış ve ilişkilerin belirlendiği deneyimleri ifade etmişlerdir. Cezaevi deneyiminin tüm çocuklar açısından zorlayıcı etkilere sahip olduğu görülmekle birlikte çocuklar arasında özellikle cinsel suç nedeniyle kalan çocuklara yönelik ayrımcı ve kötü muamele davranışlarının sıklıkla yaşandığı ve bu çocukların cezaevi deneyimlerinin daha örseleyici olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte cezaevi deneyimini yaşayan tüm görüşmeciler, infaz kurumunu çocuklar için örseleyici, travmaya neden olan, şiddet üreten, çok zor, acı ve unutulmayacak ve kalıcı olumsuz etkiler bırakan bir süreç olarak değerlendirerek, sıklıkla, her ne olursa olsun hiçbir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmaması, kapalı kurumda kalmaması ve alternatif çözümler üretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Adli süreci kolaylaştıran faktörlere dair deneyimler

Suç davranışları gerçekleşikten sonra başlayan tüm aşamaları değerlendirdiklerinde, kendi bireysel özellikleri, ailelerinin desteği, kolluğun olumlu yaklaşımı, mahkeme sürecindeki olumlu yaklaşım, karar alma sürecinde görüşlerinin alınması, kendilerini rahat ifade edebilmeleri, uzmanlar tarafından dinlenilme, bir avukatlarının olması ve haklarının savunulması unsurlarının öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Adli süreci zorlaştıran faktörlere dair bulgular

Süreci zorlaştıran faktörler olarak kendi düşünce ve davranışları, ergenlik dönemi özellikleri, aile sevgisi ve desteğini alamamaları, ailenin işlevsizliğinin suça sürüklenmeye neden olması, akranlar tarafından dışlanma, kalıcı destekleyici ilişkiler kuramama, sosyal çevrenin ön yargısı ve risk içeren suç davranışına neden olan özellikleri, çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuğa yönelik ön yargılı yaklaşım, savcılığın yaklaşımı, infaz kurumunun örseleyici ve travmaya neden olan niteliği, çocuk adalet sistemin uygulamaları olarak adli sürecin içinde olmak, çocuk olarak haklarında yasal bir işlem yapılması, yargılama süresi, yasal süreç sonunda verilen infaz kararları ve adli süreçte yer alan meslek gruplarının ön yargılı yaklaşımlarının olduğu görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocuğa özgü yaklaşım önerileri

Çalışmada, suça sürüklenen çocuğa değer verilmesi, suç davranışının nedenlerine ve çözümlerine odaklanılması, suç davranışının sonuçlarına ve uygulamaya yönelik çözümler geliştirilmesi, tüm adli süreç ve sonrasını da kapsayacak şekilde, süreçler ve işlemler hakkında bilgilendirilmeyi, desteklenmeyi ve izlemeyi sağlayacak uygulamaların yapılması önerilmiştir. Buna göre;

- Suça sürüklenen çocuğa değer verilmesi önerisi, suç davranışının öne çıktığı ön yargı ile değil “bir çocuk” olduğunun fark edilerek, hiçbir şekilde ön yargılı olunmaması, saygı duyulması, anlaşılması, hoş görüyle yaklaşılması ve iyi davranılması unsurlarını içermektedir.
- Suç davranışının nedenlerine odaklanma ve bunların çözümüne yönelik öneriler, çocuğun suç davranışlarının nedenlerini araştırarak, bu sorunlara ve suç davranışının önlenmesine yönelik çözümler bulunması ve hapis cezasının olmamasıdır.

- Suç davranışının sonuçlarına ve uygulamaya yönelik öneriler, suç davranışı gerçekleşikten sonra araştırma, inceleme ve karar sürecinin hızlıca verilmesini, karar verilirken çocuğun durumun dikkate alınmasını, çocuk odaklı bir süreç işletilmesini ve yine suç davranışı ne olursa olsun hapis cezasının olmaması gerektiğini içeren önerilerdir.
- Suça sürüklenen çocuğun gerek adli sistemdeki tüm süreçlerde, gerekse adli süreç tamamlandıktan sonra suç tekrarının bir daha gerçekleşmemesi ve çocuğun korunması amacıyla, çocuğun psikolojisinden anlayan ve gereksinimlerini fark edecek bir meslek elamanı tarafından desteklenmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi, tüm bunların tek bir kişi tarafından yapılması, adli işlemler esnasında suç sürüklenen çocukla temas eden herkesin, değişmeyen ve sabit kişilerden olması önerilmiştir. Bu öneriler aynı zamanda sosyal hizmet mesleğinin ve eğitiminin, vaka yönetimini içeren ve planlı müdahale sürecini kapsayan niteliktedir. Bu nedenle bu öneriler araştırmacı tarafından vaka yönetimi olarak kodlanmıştır.

Suça sürüklenme deneyimi olan görüşmecilerin önerilerine bakıldığında, sadece çocuk dostu çocuk adalet sistemi ilkelerine yönelik değil aynı zamanda suç davranışının önlenmesi ve çocuğun korunmasına yönelik önerilerde de bulundukları görülmektedir. Bu durum, geçmiş deneyimlerinde, suça sürüklenme nedenlerini, içinde bulundukları riskleri ve çözüm yollarını net olarak tanımlayabildiklerini göstermektedir. Aynı zamanda etkin bir çocuk koruma sistemi kurulamadığında ve uygulanamadığında, içinde bulunduğu risklerin doğru tespit edilememesi ve bunların giderilmemesi nedenleriyle bir çocuğun kaçınılmaz olarak suça sürüklenme riskinin nasıl gerçekleştiğini net olarak ve açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer bir konu ise görüşmecilerin deneyimlerinin ve önerilerinin, Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuğun korunması, saygı gösterilmesi, dinlenilmesi, çocuk yargılamasının kaçınılmaz olduğu durumlarda haklarının korunması, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olması, adli sürecin hızlı ve etkin yürütülmesi olarak çocuk dostu adalet sistemi ilkeleriyle benzerlik göstermesidir.

ÖNERİLER:

Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve Çocuk Koruma Kanununa göre çocuklar için yaşam standartlarının iyileştirilmesi, çocukların suç olgusu ve risklerinden korunması için gerekli tedbirlerin alınması, yargılanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda gerekli özen ve önem gösterilmesi ve çocuk dostu adalet sisteminin ilkelerinin yerine getirilmesine dair yükümlülükler bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerle rağmen çocukların suça sürüklenmesi önlenememekte ve çocuk adalet sistemi uygulamalarında çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir. Çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi ve çocuk adalet sistemi uygulamalarında yaşanan sorunların ortadan kaldırılabilmesi için araştırma bulguları doğrultusunda öneriler aşağıdaki gibidir.

➤ Önleme ve korumaya yönelik öneriler

- Çocuk adalet sistemi ve uygulamaları sadece çocuğu koruma yaklaşımı değil aynı zamanda çocuğun refahını amaçlayan bir yaklaşım içermelidir.
- Araştırma bulguları değerlendirildiğinde tek bir risk faktörünün tek başına suç davranışına neden olduğu deneyimlerin görece az olduğu, çoğunlukla çoklu risk faktörlerinin suça sürüklenmeye yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede çoklu risk faktörleri ve ihtiyaçları kapsayan hizmet modelleri geliştirilmelidir.
- Çocukların korunmasını sağlamak üzere suç davranışlarını önleme ve erken müdahaleyi amaçlayan erken uyarı sistemi oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, daha önce ulusal düzeyde hazırlanmış olan koruma, önleme, risk unsurlarının tespiti, erken uyarı göstergeleri içeren, kurumların koordinasyonu belirleyen Çocuk Koruma Strateji Belgesi güncellenmeli, ulusal, bölgesel ve yerel eylem ve hizmet planlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmeli ve etkin olarak kullanılmalıdır.
- Çocukların korunmasını sağlayabilmek, suç davranışını ve suç tekrarını önlenebilmek amacıyla toplum merkezleri, aile sağlığı merkezlerinde sosyal hizmet uygulamaları ve okul sosyal hizmet modelleri oluşturulmalıdır.
- Suç davranışı ve suç tekrarlarında, aile ve sosyal destek sistemlerinin işlevselliğinin önemli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler dahil

olmak üzere çocuk, aile ve sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesine yönelik önleyici hizmet modelleri ve programlar oluşturulmalıdır.

- Suç davranışının veya riskli davranışların desteklendiği, normalleştirildiği sosyal çevrelerde, bu alt kültüre yönelik olarak toplum merkezleri aracılığıyla sosyal hizmet müdahaleleri uygulanmalıdır.

➤ **Çocuk adalet sistemine yönelik öneriler**

- Çocukla temas eden tüm çocuk adalet sistemi çalışanlarının, suç davranışı odaklanmaktan çok , “çocuğun değeri” bakış açısıyla hareket etmelidir. Bu bakış açısının kazanılabilmesi için çocuk adalet sisteminde çalışan tüm profesyoneller çocuk ve çocuğun gereksinimlerini, haklarını önceliklendiren, riskleri ve koruma yöntemlerini aktaran eğitim programlarına – belirli sürelerde tekrarlanacak şekilde- tabi tutulmalıdır. Yürütülen eğitim programları gelişen yeni risk unsurları dikkate alınarak güncellenerek çocuk adalet sisteminde çalışanların güncel bilgilere sahip olmaları olanaklı hale getirilmelidir.
- Çocuğun çocuk adalet sistemiyle temas etmesinden önce, ilk suç davranışı gerçekleştiği andan itibaren, hızlı, sonuç odaklı, multidisipliner ve çocuğa özgü hizmetlerin verilmesini sağlayabilecek bir yaklaşımla hizmet veren bir yapının mekanizmanın geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Çocukla ilk temasın kurulacak kurumda kurulması, çocuğa yönelik verilen hizmetlerin vaka yönetimi ve planlı müdahaleyi kapsayan bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Suç davranışındaki nedensel risk faktörleri ile göstergeler net olarak ayrılmalı ve tüm çocuk adalet sistemi çalışanları, risk faktörlerini sınıflandırma bilgi ve becerisine sahip olmalıdır.
- Ceza adalet sisteminin yaklaşımından vazgeçilmeli, çocuk dostu çocuk adalet sisteminin temel ilkeleri benimsenmeli, koşulsuz ve şartsız uygulanmalıdır.
- Suç davranışının önlenmesini sağlayacak çocuğa, çocuğun durumuna, risklere, risklerin önlenmesine, topluma uyumun sağlanmasına ve çocuğun güçlendirilmesine destek olacak eğitsel ve koruyucu programlar geliştirilmelidir.
- Çocuklarla ilgili dağınık halde olan farklı ve birbiriyle çelişen düzenlemeler

içeren kanun ve yönetmelikler yeniden ele alınarak alternatif koruma tedbirlerini ve çocuğun refahını sağlayıcı hükümlerin bulunduğu, çocuk dostu adalet anlayışını önceliklendiren bir çocuk koruma yasasının hazırlanması gerekmektedir.

- Ceza sorumluluğu yaşı, yasalarca da belirlenen “18 yaş” sınırı dikkate alınarak, 18 yaşına yükseltilmeli ve yapılacak reform çalışmalarıyla onarıcı adalet uygulamalarına öncelik verilmelidir.
- Çocuğa yasal hakları her aşamada hatırlatılmalı ve hakkında yapılacak işlemler konusunda bilgilendirilmelidir.
- Çocuk adalet sisteminde, çocuğun adli sistemle tanışmasından başlayarak sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir “vaka yöneticisi” atanmalı, vaka yöneticisinin görev, yetki ve sorumlulukları yasal düzenlemelerle belirlenmelidir.
- Çocuk adalet sisteminin her aşamasında çocuğun örselenmemesine, damgalanmamasına ve gizliliğe önem verilmeli, kimlik bilgilerinin korunmasına dikkat edilmelidir.
- Halen çocuk adalet sisteminde kullanılmakta olan mesleklerin uzmanlıklarını ortadan kaldıran, mesleki hizmetlerde tek tipleşmeye neden olan ve Avrupa Sosyal Şartı’na aykırı bir düzenleme olan “sosyal çalışma görevlisi” ve “adli destek görevlisi” tanımları kaldırılmalı, her meslek grubunun aldıkları mesleki eğitimin gereklerini yerine getirmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Yargılamanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, bu işlemlerin yetişkinler için oluşturulan adliyelerin dışında ve çocuk dostu olarak hazırlanan adli ortamlarda

➤ **Kolluğa yönelik öneriler**

- Çocuk dostu çocuk adalet ilkelerine göre çocuklara özgü kolluk birimleri oluşturulmalı, bu birimlerde çalışan polisler çocuk psikolojisi, suça sürüklenen çocuklarla iletişim, çocuk suçluluğunun nedenleri ve çocuk hakları konusunda eğitimler verilmelidir.
- Bu birimlerde çalışan personellerin görev yerleri kendi istekleri dışında değiştirilmemeli ve uzmanlaşma sağlanmalıdır.

➤ **Savcılık aşamasına yönelik öneriler**

- Çocuk savcılıkları ve büroları etkinleştirilmeli, bu birimde çalışacak savcılar çocuk psikolojisi, suça sürüklenen çocukla iletişim, çocuk suçluluğu ve çocuk dostu alternatif çözüm yolları konusunda eğitimler almalıdır.
- İdari yollarla çözüme kavuşturulacak durumlarda, çocuk dostu dostane çözümler önceliklendirilmeli, mahkeme seçeneği son aşamada kullanılmalı, uzlaştırma mekanizması etkin hale getirilmelidir.
- Tutuklamanın zorunluğu olduğu durumların koşulları zorlaştırılmalı, tutuklama uygulaması ve tutukluluk süresi en aza indirilmelidir. Tutukluluk gerektiren durumlarda, tutuklama öncesi sosyal inceleme raporu düzenlenmesi zorunlu hale getirilmelidir.
- Çocuğun suç tekrarının önlenmesini ve korunmasını sağlamak üzere çocuk savcılık bürolarında uzman meslek elemanları istihdam edilmeli ve çocuğun korunmasını sağlayacak mesleki müdahale ve önlemler savcılık aşamasında başlatılabilmelidir.

➤ **Mahkeme aşamasına yönelik öneriler**

- Yetişkin yargılamasına özgü usullerle oluşturulan çocuk ağır ceza mahkemelerinin çocukları örselediği, bu mahkemelerinin kapatılması gerektiği düşünülmektedir.
- Yargılamanın kaçınılmaz olduğu durumlarda yargılama adliyenin dışında ayrı ve bağımsız fizik ortamlarda bulunan çocuk dostu uzmanlaşmış çocuk mahkemeleri tarafından yürütülmelidir.
- Çocuk hakimleri, çocuk psikolojisi, çocuk suçluluğu, mağdur çocuk, çocuklarla iletişim, onarıcı adalet uygulamaları, çocuk suçluluğunu önleyecek alternatif tedbirler, meslek elemanlarıyla çalışma, çocuklarla çalışan sosyal hizmetler, psikoloji, sosyal hizmetler, psikolojik danışma ve rehberlik, barolar, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve bağımsız uzmanlarla multidisipliner çalışma konularında eğitimler almalıdır.

- Çocukların anlamakta güçlük çektikleri hukuksal dil yerine çocuk dostu ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.
- Sosyal inceleme raporları sadece “usulen” yerine getirilmemeli, asgari düzeyde standartların yerine getirilmesi zorunlu olmalı, çocuğa ve gereksinimlerine özgü içerikte ve bireyselleştirilmiş unsurları kapsayacak standartlarda hazırlanmalı, mutlaka koruyucu ve önleyici tedbir kararları içermeli ve suç davranışını gerçekleştiren her çocuk için hazırlanması zorunlu olmalıdır.
- Sosyal inceleme raporu, bu raporu hazırlama eğitimini alan tek meslek grubu olan sosyal hizmet uzmanlarınca yerine getirilmelidir.
- Hiçbir sebeple çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasına neden olacak ceza verilmemeli, kovuşturma ve soruşturma süreçleri hızlı olmalı, bunu sağlayabilmek üzere çocuk dostu uzmanlaşmış mahkemeler kurulmalıdır.

➤ **İnfaz aşamasına yönelik öneriler**

- Çocuk tutukevleri ve infaz kurumları kapatılmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakmaya neden olan durumlarda ceza tedbirleri yerine koruma ve önleme tedbirleri içeren “çocuk eğitim evleri” kurulmalı ve multidisipliner çalışma programları hazırlanmalıdır.
- Mahkeme sonrası verilen kararların takibi ve çocuk eğitim evinden tahliye sonrasına yönelik izleme programları oluşturulmalı ve çalışmalar çocuğun refahı sağlanana dek devam ettirilmelidir.
- Denetimli serbestlik uygulamaları güçlendirilmeli ve alternatif hizmetler geliştirilebilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. ve amur Duyan, G.(2003). Dünyada sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. (14)1, 1-19.
- Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2020. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>.
- Aebi, M., Giger, J., Plattner, B., Metzke, C.W and Steinhausen, H.C. (2014). *Problem coping skills, psychosocial adversities and mental health problems in children and adolescents as predictors of criminal outcomes in young adulthood. European Child & Adolescent Psychiatry*, 23(5), 283–293. doi:10.1007/s00787-013-0458-y
- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 38, 319- 361.
- Agnew, R. (2016). A theory of crime resistance and susceptibility. *Criminology* 54 (2), 181—211.
- Agnew, R. and Brezina, T. (2012). *Juvenile delinquency: Causes and control*: Oxford University Press New York.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2015). ocuk Hizmetleri Genel Mdrlğ, 2015 alışma bülteni. <https://aile.gov.tr/chgm>
- Akbulut, B. (2013). Ceza mevzuatında ocuk ve çocukların yakalanması gözaltına alınması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi*. Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, 19(2): 541-586.
- Akduman, G., Akduman, G.B. ve Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42(4), 156-161.
- Akıncı, F. S. (2013). *Kriminoloji*. Beta Yayınları.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta ocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. İnsan Hakları Eğitimi Dizisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- Akyüz, E. (2018). *ocuk hukuku. Çocukların hakları ve korunması*. Pegem Akademi.
- Albayrak, H. (2020). *Benim ocuğum kullanmaz-çocuğun madde bağımlılığında annelik*. Nobel Bilimsel Eserler.

- Alberola, R. and Molina, F. (2006) 'Continuity and Change in the Spanish Juvenile Justice System' in Junger-Tas & Decker (eds) *International Handbook of Juvenile Justice*. Springer, New York
- Alcazar-Corcoles, M. A., Bouso-Saiz, J.C., Revolt, J., Hidalgo Rasmussen, C. A., Ramirez Lira, E. and Calderon-Guerrero, C. (2019). Juvenile delinquents in Toledo (Spain) from 2001 to 2012: Psychosocial, educational and criminal characteristics. *Spanish Journal of Legal Medicine*, 45(3), 98–107. doi: 10.1016/j.remle.2018.09.002
- Alkan, H. ve Çetinöz, E. (2021). Suça itilmiş çocuklar ve mükerrer çocuk suçluluğu ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi: meta analitik bir çalışma. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 443-469.
- Altıntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Türkiye’de risk altındaki çocukların ana akım basında temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(2), 59-69.
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A. and Saleem, XI. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in Eastern and Western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136 (2), 151.
- Anupama, J. (2011). *Economic Theories of Crime and Delinquency*. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21 (3), 270 283. doi: 10.1080/10911359.2011.564951
- Amerikan Pediatri Akademisi (AAP). (2015). Bright futures guidelines for health supervision of infants, children and adolescents. Retrieved from <https://brightfutures.aap.org/Bright%20Futures%20Documents/18-Adolescence.pdf>.
- American Psychological Association (APA). (2002). *Developing adolescents: A reference for professionals*. Washington; DC: American Psychological Association.
- Anderson, D. M. (2014). *At School and Hassle-free? Minimum School Leaving Age and Juvenile Delinquency*. *Economics and Statistics Review*, 96(2), 318-331. doi: 10.1162/rest_a_00360
- Aranson, E., Wilson, T. D ve Akert, R (2012). *Sosyal psikoloji*. O. Gündüz (Çev.). 1. Basım. Kaktüs yayınları.
- Arkadaş, A. ve Müftü, G. (2010). Türkiye’de çocuk haklarının durumu: Son 16 yılda neler değişti?. H. Acar ve A. İçağasıoğlu Çoban (Ed.) *BM. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de çocuk hakları* (ss.1-9) içinde. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği yayını.

- Arslan,A ve Duğan, Ö. (2016). Suça yönelmiş çocukların medyada temsili: Bir alan araştırması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1). 303-325. doi.org/10.19145/guifd.81259
- Aslan, H. (2017) Sosyal refah modelleri üzerine bir inceleme: Türkiye analizi. T. E. Gencer ve İ. Cılga (Ed.) *Sosyal hizmeti yeniden düşünmek-Sosyal alışma üzerine eleştirel tartışmalar* (ss: 225-240) içinde. Nika Yayınevi.
- Aslan, S. (2017). Sosyal dışlanma ve genç suçluluğu. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 5-36.
- Aslan, N. (2012). Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan bireylerin aile yapıları ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aspy, C. B., Vesely, S. K., Ofman, R. F., Tolma, E., Rodine, S., Marshall, L. and Fluhr, J. (2012). School-Related Assets and Youth Risk Behaviors: Alcohol Consumption and Sexual Activity. *Journal of School Health*, 82(1), 3–10. doi:10.1111/j.1746-1561.2011.00661.x
- Attepe zden, S. (2020). Gençlik dönemi gelişim özellikleri ve gençlikle ilgili kuramlar, M. D. Pak ve E. zcan (Ed.) *Genliğin dönüşümü politika ve mücadele* (ss.119-134) içinde. Nobel Yayıncılık.
- AtılĖan, E.. (2021). Savcılık ocuk büroları: Türkiye’deki mevzuat ve uygulamanın değerlendirilmesi. *Suç ve Ceza Dergisi*. 14 (4), 757-806
- Austin, V. L. ve Sciarra, D. T. (2017). *ocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar*. M. zekes (ev. Ed.). Nobel Yayıncılık.
- Ay, B., Hwang, H.-W. and McCluskey, J.D (2011). *Causes of School Bullying: General Crime Theory, Distinctive Association Theory, and Empirical Test of General Strain Theory*. *Crime and Guilt*, 57(6), 849-877. doi: 10.1177/0011128708315740
- Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet: Aile içinde çocuğa yönelik şiddet*. Ütopya Yayınevi.
- Ayan, S. (2011). *Suçlu kim? Türkiye’de ocuk suçluluğu*. Ütopya Yayınevi.
- Aydemir,İ. (2017). Denetimli serbestlik ve madde bağımlılığında sosyal hizmet müdahalesi. D.Yücel ve M.B.Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* (ss.271-289) içinde. 2.Baskı. Nobel Yayınevi.

- Aydın, M. (2009). Kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Sorunların çözümünde çok disiplinli işbirliği ve iyi uygulama örnekleri. Ş. Uludağ, C. Doğutaş, O. Dolu, H. Bükler (Ed.). *Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar: 1* Polis Akademisi Yayınları.
- Backstrom, J. C. and Walker, G. L. (2005). The role of the prosecutor in juvenile justice: Advocacy in the courtroom and leadership in the community. *Wm. Mitchell L. Rev.*, 32 (3), 963-988.
- Bal, H. (2016). *Suç sosyolojisi*. 2. Basım. Sentez Yayınları.
- Balkaya, A. ve Ceyhan, E. (2007). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*. 3 (11): 13-27.
- Baran, A. G. (2013). Genç ve gençlik: sosyolojik bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-25.
- Barroso, R., Ribeiro, M., Ramião, E., & Figueiredo, P. (2020). Dating violence practices of male and female adolescents. *Adolescent Dating Violence: Consequences, Challenges, and Digital Tools*, ed. S. Caridade (Toronto: Nova Science Publishers), 35-48.
- Bartollas, C. ve Schmalleger, F. (2017). *Juvenile delinquency -Çocuk suçluluğu*. D. Yücel ve M. B. Gönültaş (Çev.) Nobel Akademi Yayınları.
- Baron, G.B (2003). Self-control, social consequences and criminal behavior: Street youth and general crime theory. *Journal of crime and delinquency studies*, 40(4), 403-425.
- Bayındır, N., Özel, A. ve Köksal, E. (2007). Çocuk suçluluğu demografisi: Kütahya şehri örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*. 9 (1-4) ss.95-108. <https://hdl.handle.net/20.500.12438/705>
- Baykara Acar, Y. ve Cankurtaran Öntaş, Ö. (2003). Yoksulluk ve yoksunluğun bir ürünü: Çocuk yoksulluğu. *Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*. 3 (298-314).
- Baykara Acar, Y. (2009). Türkiye'de kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Multisidisipliner yaklaşımın önemi. Ş. Uludağ, C. Doğutaş, O. Dolu, H. Bükler (Ed.). *Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar: 1* Polis Akademisi Yayınları.
- Baykara Acar, Y. (2011a). *İstisnai öyküler. Cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşam öyküleri*. Maya Akademi Yayınları.
- Baykara Acar, Y. (2011b). Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmetin rolü. S. Hançerlioğlu, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.) *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar* (231-239) içinde. Sabev Yayınları.

- Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk Adalet Sisteminde “Ne Çalışır?”: Değerlendirme, Tretman Programları ve Kanıt Temeli. H. Acar, N. Cengiz ve E. Akman, (Ed.). *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, içinde (ss.169-180). Akademi Yayınları.
- Baykara Acar, Y. (2014). Adli sosyal hizmet ve Türkiye’de çocuk adalet sisteminin tarihi. A.İçağasıoğlu Çoban ve S.Attepe Özden (Ed.).*Türkiye’de adalet sistemi ve adli sosyal hizmet*.(ss.32-68) içinde. Başkent Üniversitesi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ortak yayını.
- Baysan Arabacı, L., Taş, Gülsenay ve Dikeç, G. (2017) Çocuk ve ergenlerde madde kullanımı, suça yönelme, ruhsal bozukluklar ve hemşirelik bakım. *Bağımlılık Dergisi – Journal of Dependence*. 18(4): 135-144
- Bijleveld, C.C. and Wijkman, M. (2009) Intergenerational continuity in convictions: a five-generation study. *Criminal Behavior Mental Health*. 19 (2):142-155. doi.org/10.1002/cbm.714
- Blakemore, S-J. (2012). Imaging brain development : the adolescent brain. *Neuroimage*, 61(2), 397-406.
- Blakemore, S.J. & Mills, K.L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing?*Annual Review of Psychology*, 65 (1), 187-207. Doi: 10.1146/annurev-psych-010213-115202
- BM. *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. (2017) BM ÇHS ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları, UNICEF Türkiye Yayınları.
- Bohn, A. and Berntsen, D. (2008). Life history development in childhood: Development of life history abilities from late middle childhood to adolescence and acquisition of cultural life scenarios. *Developmental Psychology*, 44(4), 1135-1147. doi: 10.1037/0012-1649.44.4.1135.
- Bond, L., Butter, H., Thomas, L., Carlin, J., Glover, S., Bowes, G. & Patton, G. (2007). Social and school connectedness in early secondary school as predictors of late teenage substance use, mental health, and academic outcomes. *Journal of Adolescents Health*, 40 (357), 9-18. doi:10.1016/j.jadohealth.2006.10.013
- Bouhaddani, S., van Domburgh, L., Schaefer, B., Doreleijers, T.A.H. and Veling, W. (2019). *Psychotic experiences and trauma predict persistence of psychosocial problems*

- in adolescence. European Child & Adolescent Psychiatry.* doi: 10.1007/s00787-019-01321-9
- Boztilki, M. (2020). Risk altındaki çocuklar ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, A. Şenkal ve diğerleri (Ed.) *Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetler*. (ss.51-78) içinde Umuttepe Yayınları.
- Bursık R. J. Jr. (1988). *Social Change And Theories Of Crime And Responsibility: Problems And Expectations.* , 26(4), 519–552. doi: 10.1111/j.1745-9125.1988.tb00854.x
- Bülbül, İ. (2020). Suça sürüklenen çocukla adli görüşme. R.Akgün (Ed.). *Adli sosyal hizmet teoriden pratiğe* (ss. 349-369) içinde. Nika Yayınları.
- Büyükbodur, A.Ç. (2020) Aile içi şiddetin tanığı olan çocuklar. F. Paslı ve H. Aslantürk (Ed.). *Çocuklarla çalışma temel alanlar uygulamalar güncel tartışmalar* (ss: 57-78) içinde. Nobel ayınevi.
- Can, M., Tırtıl, L. ve Dokgöz, H. (2011). Çocuk istismarı olgularında hekim sorumluluğu. S.Koç ve M. Can (Ed.) *Birinci Basamakta Adli Tıp*, 2, 181-191.
- Can, H., Tuna, E. ve Tuna, N (2019). *Çocuk hukuku*. Nobel Yayınevi.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2004). Çocuk hakları ve sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımı açısından suça yönelen çocuk-polis ilişkisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. ve Akşit T., B. (2006). Çocukların gözüyle suça yönelme nedenleri ve sonrası: Çocuk tutukevinde yapılan bir çalışma. *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*. 2 (8): 134-151.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2008). Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Yayını. 19(2), 21-37.
- Canter, D. (2020). *Suç psikolojisi*. D. Yazıoğlu (Çev.) 2. Baskı Sola Unitas Yayınları.
- Carla L. H. , Keith A. H. , Matthew S. S. and Kent A. K. (2012). *Neural development of mentalization in moral judgment from adolescence to adulthood.* , 2(1), 162-173. doi: 10.1016/j.dcn.2011.09.002
- Ceza İnfaz Kurumları Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (2006). Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. <http://www.cte.adalet.gov.tr>.

- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2016). Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2016 yılı birim faaliyet raporu. <https://cte.adalet.gov.tr>
- Chapple, C.L. (2005). *Self-control, peer relationships and guilt. Justice Quarterly*, 22(1), 89-106. doi: 10.1080/0741882042000333654.
- Chaturvedi, R. D., Munshi, A., Singla, V., Shahri, N., and Chanchani, S. (2015). Study of adolescents' introversion-extraversion traits, need for belongingness and indulgence in social networking. *Indian Journal of Mental Health*, 2(1), 63-69.
- Collins, W.A and Sroufe, L.A (1999). Capacity for close relationships: A developmental construct. Furman, W., Brown, B. B., and Feiring, C. (Eds.) *The development of romantic relationships in adolescence* (pp. 125-147). New York: Cambridge University Press.
- Cömert, I. T., Eke, C. ve Ögel, K (2007). Okullarda suç ve şiddet. K. Ögel (Ed.). *Riskli davranış gösteren çocuk ve ergenler - Alanda çalışanlar için bilgiler* (ss.311-329) içinde. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.
- Creswell, J. W. (2019). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri*. Dr. H. Özcan (Çev.), 2. Baskı. Anı yayıncılık.
- Creswell, J.W (2021). *Nitel araştırma yöntemleri-Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.) 6. Baskı. Siyasal Akademi Yayınları..
- Cross-Cultural Perspective. *International Journal of Group Tensions* 29, 17-49 doi.org/10.1023/A: 1005126629553
- Çalışkan, A. (2022). Kentlerde suç ve suç verileri üzerinden bir analiz. G. Kaya ve A. Şeker (Ed.). *Dert yükü mekanlar. Kentlerin yeni ve eskimeyen sorunları* (ss.367-391) içinde. Nika Yayınevi.
- Çelen, N. (1986). Ergende anti-sosyal davranış nedenleri. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 155-161. <http://hdl.handle.net/11452/17045>.
- Çetin, E. (2013). Kitlel eylemlere katılarak kanunla ihtilafa düşen çocuklar: Batman örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD*. Yüksek lisans tezi.
- Çelik, N.D. (2020). Ergenlik dönemi uyum problemleri. Ş. Baştemur. (Ed.). *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları* (ss. 185-220) içinde. Nobel Yayınevi.

- Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, Çocuk Çalışma Grubu (2018). Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). TC. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.sbb.gov.tr/ozel-ihisas-komisyonu-raporlari/>
- Çocuk Koruma Kanunu. (2019). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uygulama elkitabı, UNICEF Türkiye.
- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2014). 24.12.2006 tarih ve 26386 sayılı Resmi Gazete. *Ulusal Çocuk Mevzuatı*. UNICEF Türkiye.
- Çoban, S. (2012) *Sosyal Çevrenin Etkilerinin Çocukların Suç ve Problemli Davranışları İle İlişkileri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. <http://hdl.handle.net/11655/1372>
- Çopur, E., Ulutaşdemir, N. ve Balsak, H. (2015). Çocuk ve suç. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 1 (2). 120-124.
- Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye’de çocuk suçluluğu. *TBB dergisi*, 56, 281-327.
- Dağlı, T. E. ve İnancıcı, M. A. (2011). *Hastane temelli çocuk koruma merkezleri için başvuru kitabı- İhmal ve istismara uğrayan çocuğa bütüncül yaklaşım*. (1. Baskı) UNICEF Türkiye Ülke Ofisi.
- Dağ, A. (2017). *Okul sosyal hizmeti*. Açılım Kitap Yayınevi.
- Hart, D and Carlo, G. (2005). Moral Development in Adolescence. *Journal Of Research On Adolescence*, 15(3), 223–233. doi: 10.1111/j.1532-7795.2005.00094.x
- Darçın, E. S. ve Darçın, M. (2019). Suça biyolojik yaklaşımlar. E. S. Darçın ve M. Darçın (Ed.), *Suç sebeplendirme yaklaşımları* (ss. 27-79) içinde. 2. Basım. Nobel Yayınları.
- Dasen, P. R. (2000). Public Relations, Rapid Social Change and Adolescent Turmoil: A Dattilio, F. M ve Freeman, A. (2017) *Kriz durumlarında bilişsel davranışçı stratejiler*. B. Altındal (Çev.) 1.Basım Litera Yayıncılık.
- Davidson, William S., Rapp, Charles A. (1976). Child advocacy in the justice system, *Social Work*, 21(3), 225-232. doi: 10.1093/sw/21.3.225.

- Demirtaş-Zorbaz, S. ve Aktaş, E. F. (2020). Orta ve geç çocukluk dönemi uyum sorunları, Ş. Baştemur. (Ed.). *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları* (ss. 135-172) içinde. Nobel Yayınları.
- Denson, T. F., DeWall, C. N., and Finkel, E. J. (2012). Self-control and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 21(1), 20–25. <https://doi.org/10.1177/0963721411429451>
- Dinç, M. (2020). İnternet bağımlılığı özelinde yeni davranışsal bağımlılıklar, Y. S. Zavalı (Ed.). *Sosyal hizmet ve bütün yönleriyle bağımlılık* (ss. 175-194) içinde. Grafiker Yayınları.
- Dinç, A. (2020). Türkiye’de çocuk mahkemelerinin çocuk adalet sistemindeki yeri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 62-79.
- Doğangün, B. ve Evli, S. (2017). Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi, D. Yücel ve M. B. Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* (ss. 165-177) içinde. 2. Basım. Nobel Yayınevi.
- Dokgöz, H., Kar, H., Gamsız Bilgin, N., Yaşat Aksay, E. ve Aktürk, G. (2021). Siber suç nedeniyle çocuğun adli tıp açısından değerlendirilmesi ve çocuk ceza adalet sistemine bakış. G. Oral (Ed.). *Olgularla adli psikiyatri ve davranış bilimleri* (ss. 417-423) içinde. Akademisyen Kitapevi.
- Dolu, O. (2010). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Gözden geçirilmiş 2.baskı. Seçkin Yayınevi.
- Dosani, S. (2006). *Prevention of psychosocial problems in adolescence*. *BMJ*, 333(7566), 460–460. doi: 10.1136/bmj.38951.482431.be
- Downshire, J. ve Grew, N. (2018). *Ergenlerle iletişim sanatı. Nasıl mutlu ergeler yetiştirebiliriz?* A. Tay (Çev.) İş Bankası Yayınları.
- Dönmez, E. (2007). Aile özellikleri. K. Ögel (Ed.). *Riskli davranış gösteren çocuk ve ergenler - Alanda çalışanlar için bilgiler* (ss. 73-84) içinde. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2015). Adolescent health. Retrieved from http://www.who.int/topics/adolescent_health/en/
- Dynamed (2015). Male delayed puberty/Female delayed puberty. Retrieved from <http://www.dynamed.com/home/>

- Eagleman, D. (2020), *Beynin senin hikayen*. Z. Arık Tozar (Çev. Ed.). Domingo Yayıncılık.
- Eğitim Daire Başkanlığı (2011), Adalet Bakanlığı, Eğitim Daire Başkanlığı. *2011 yıllık faaliyet raporu*. <https://edb.adalet.gov.tr/>
- Eğitim Daire Başkanlığı (2014), Adalet Bakanlığı, Eğitim Daire Başkanlığı. *2014 yıllık faaliyet raporu*. <https://edb.adalet.gov.tr/>
- Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği. Resmi Gazete: 24372, 13.04.2001. UNICEF (2014). *Ulusal Çocuk Mevzuatı*. Çocuk adalet sistemi çalışanları eğitim programı. (ss.691-702).UNICEF Türkiye.
- Erdoğan, M.Y. (2005). Suça yönlendirilen ve yönlendirilmeyen parça aile ile saldırganlık tarafından karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 106-114.
- Ergin, G. (2016). Çocukluk çağı ruhsal travmaları ve algınan ebeveyn stillerinin suça karışmış çocuklar üzerinde incelenmesi: Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu Örneği. *Hayata bir çocuk, bir çocuk hayata-Suçla karışmanın erken yaşta önlenmesi* (136-143) içinde. Nobel Yayınevi.
- Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 88-96.
- Erkan, R. ve Erdoğan, Ö.G.M.Y. (2006). Göç ve çocuk suçluluğu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9 (9), 79-90.
- Erol, B. (2007). Okul, çocuk ve risk. K. Ögel (Ed.). *Riskli davranış gösteren çocuk ve ergenler - Alanda çalışanlar için bilgiler* (ss.85-113) içinde. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.
- Eryalçın, M. ve Duyan, V. (2016). *Suçla sürüklenen çocuk ve gençler*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Fagan, A.A. (2013). Family-Focused Interventions to Prevent Juvenile Delinquency. *Criminology and Public Policy*, 12(4), 617–650. doi:10.1111/1745-9133.12029
- Falk, G. (1966). *Psychoanalytic Theories of the Cause of Crime.*, 4(1), 1–11. doi: 10.1111/j.1745-9125.1966.tb00134.x
- Fanniff, A. M. (2013). *Handbook of Child and Adolescent Sexuality || Adolescents Adjudicated for Sexual Offenses.* , (), 519–546. doi:10.1016/b978-0-12-387759-8.00021-0

- Fendoğlu, H. (2014) *Çocuk hakları hukuku*. Yetkin Yayınları.
- Fernández-Molina, E. and Bartolomé Gutiérrez, R. (2018). *Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why?. European Journal of Criminology*, (), 147737081879238–. doi: 10.1177/1477370818792383
- Fitzgerald, C. S. (2011). *Historical Crime and Guilt Theories. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 297-311. doi: 10.1080/10911359.2011.564954
- Forde, D. R. and Kennedy, L. W. (1997). *Risky lifestyles, routine activities and General Theory of Crime. Justice Quarterly*, 14(2), 265–294. doi: 10.1080/07418829700093331
- Forrest, W., Hay, C., Widdowson, A. O., and Rocque, M. (2019). Development of impulsivity and risk-seeking: Implications for the dimensionality and stability of self-control, *Criminology*, 57 (3), 512–543. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12214>
- Fox, B. (2017). *Its nature and nurture: Integrating biology and genetics into a social learning theory of criminal behavior. Journal of Criminal Justice*, 49(), 22–31. doi: 10.1016/j.jcrimjus.2017.01.003.
- Froiland, J., Davison, M. L. (2019). *Emotional Intelligence, Listening Comprehension, and Reading Comprehension among Diverse Adolescents. Journal of Child and Family Studies*, (), –. doi: 10.1007/s10826-019-01557-8
- Frisell, T., Lichtenstein, P., and Långström, N. (2011). Violent crime runs in families: A total population survey of 12.5 million individuals. *Psychological Medicine*, 41 (1), 97-105. DOI: doi.org/10.1017/S0033291710000462
- Frydenberg, E. and Lewis, R. (2000). Teaching adolescents to cope: when and to whom? *American Journal of Educational Research*, 37, 727-745. doi: 10.3102/00028312037003727 .
- Garofalo, J., Siegel, L. and Laub, J (1987). *Special Issue: Lifestyle and Routine Activity Theories of Crime || School-Related Victimization Among Adolescents: An Analysis of National Crime Survey (NCS) Narratives. Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 321–338. doi: 10.2307/23365569.
- Geier, Charles F. (2013). Adolescent cognitive control and reward processing: Implications for risk taking and substance use. *Hormones and Behavior*, 64(2), 333–342. doi: 10.1016/j.yhbeh.2013.02.008.
- Geldard, K. ve Geldard, D. (2017). *Ergenler ve gençlerle psikolojik danışma – proaktif yaklaşım*. M. Pişkin (Çev. Ed.) Nobel Akademik Yayıncılık.

- Gençtan, E. (1995). *Psikodinamik Psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. Remzi Yayınevi.
- Gençtanırım-Kurt, D. ve Çetinkaya-Yıldız, E. (2019). *Kişilik kuramları / Gerçek yaşamdan kişilik analizleri örnekleriyle*. (Genişletilmiş 4.Baskı). Pegem Akademi Yayınları
- Gifford-Smith, M., Dodge, K. A., Dishion, T. J., & McCord, J. (2005). Peer influence in children and adolescents: Crossing the bridge from developmental to intervention science. *Journal of abnormal child psychology*, 33(3), 255-265. Doi:10.1007/s10802-005-3563-7
- Gordon, M.S. and Cui, M.(2015). *Positive Parenting During Adolescence and Career Success in Young Adulthood*. *Journal of Child and Family Studies*, 24(3), 762-771. doi: 10.1007/s10826-013-9887-y.
- Gottfredson, M.R. (2011). Sanctions, situations and agency in crime control theories. *European Journal of Criminology*, 8(2), 128–143. doi: 10.1177/1477370810392968
- Gottfredson, M.R. and Hirschi, T. (2016). Criminal Career Perspective as a Crime Description and Crime Control Policy Guide: A View from General Crime Theories. *Journal of Crime and Criminal Studies*, 53(3), 406–419. doi: 10.1177/0022427815624041.
- Gökçearslan Çiftçi, E. (2017). *Suçun yolculuğu - Yaşanmış olaylardan öyküler*. Ürün Yayınları.
- Gönültaş, M. B (2017). Çocuk suçluluğunda gelişim aşamaları. D. Yücel ve M.B. Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* (ss.143-154) içinde. 2.Basım. Nobel Yayınları.
- Gövebakan, R. ve Duyan, V. (2015). *Madde bağımlılığı ve aile*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Graham,J. and Moore,C. (2006) “Beyond Welfare Versus Justice: Juvenile Justice in England and Wales” in Junger-Tas . Decker (Eds) *International Handbook of Juvenile Justice*. Springer, New York.
- Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2019). *Suç sosyolojisi- Kavram, teori, uygulama*. 2. Baskı. Gazi Kitabevi.
- Güngör, H. (2020). Dijital teknoloji kullanımı ve çocuklar. H. G. Ogelman (Ed.), *Dezavantajlı çocuklar* (ss. 379-403) içinde. Eğiten Kitap Yayınları.
- Gündoğan, S. (2020). Ergenlerde riskli davranışlar ve önleme- Müdahale yaklaşımları, İ. Seçer. (Ed.). *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları psikopatolojiyi anlamak* (ss. 189-215) içinde. Nobel Yayınevi.
- Güzel, A. (2021). Göçmenler ve sosyal dışlanma. A. Arısoy (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal dışlanma* (ss. 219-240) içinde. Ekin Yayınları.

- Halişçelik, M. (2014). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na çocuk koruma kavramı açısından yaklaşım. *21.Yüzyılda Sosyal Hizmetler Nereye*. K. Karataş (Yay. Haz.) 7. Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi. 1. Cilt (118-127). Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Haase, C. M. and Silbereisen, R. K. (2011). Effects of positive effect on risk perceptions in adolescence and young adulthood. *Journal of Adolescence*, 34, 29-37.
- Hall, C. S. (2010). *Freudyen psikolojiye giriş*. E. Devrim. (Çev.) Kaknüs Yayınları.
- Hartering-Saunders, R. M. and Rine, C. M. (2011). The Intersection of Social Process and Social Structure Theories to Address Juvenile Crime: Towards a Collaborative Intervention Model. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(8), 909-925. doi: 10.1080/10911359.2011.588533.
- Harris-McKoy, D. (2016). Adolescent delinquency: Is too much or too little parental control a problem?. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2079-2088. Doi: 10.1007/s10826-016-0383-z.
- Hazel, N. (2008). *Cross-national comparison of youth justice*. London: Youth Justice Board for England and Wales. <http://usir.salford.ac.uk/id/eprint/50528>.
- Henning, K. (2013). Criminalizing normal adolescent behavior in communities of color: The role of prosecutors in juvenile justice reform. *Cornell L. Rev.*, 98, 383-462.
- Hjalmarsson, R. and Lochner, L. (2012). The impact of education on crime: international evidence. CESifo DICE Report, 10 (2), 49-55.
- Hogan, M. J., Parker, J. D., Wiener, J., Watters, C., Wood, L. M., and Oke, A. (2010), Academic success in adolescence: Relationships among verbal IQ, social support and emotional intelligence. *Australian Journal of Psychology*, 62(1), 30-41. doi.org/10.1080/00049530903312881.
- Hogg, M. A ve Vaughan, G. M. (2017) *Sosyal psikoloji, yedinci edisyon*. İ. Yıldız ve A. Gelmez (Çev.) (3. Baskı) Ütopya Yayınevi.
- Howtt, D. (2021). *Adli psikoloji ve suç psikolojisine giriş*. D. Y. Elitez ve F. G. Sözen (Çev.Ed.). 6. Basımdan çeviri. Nobel Yayınevi.
- IJJO. (2008). Young Offenders and mental health in the Netherlands: profile, legal framework and interventions' in IJJO. *Mental Health Resources for Young Offenders: European Comparative Analysis and transfer of knowledge*. IJJO.
- İnanç Yazgan, B. ve Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik kuramları*.(14. Baskı). Pegem Akademi.

- İslamoğlu, G. (2017) *Çocuk suçluluğunun sosyolojik olarak incelenmesi: İstanbul/ Gaziosmanpaşa örneği*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jagers, J., Church II, W.T., Tomek, S., Bolland, K.A., Hooper, L.M. and Bolland, J. (2013). Predictors of Gang Involvement: A Longitudinal Analysis of Data From the Mobile Youth Survey. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4 (3), 277–291. DOI:10.5243/jsswr.2013.18
- Jeffrey D. M., Robert J. S. and Stephen W. R. (2001). *Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and The Spatial Dynamics of Urban Violence.*, 39(3), 517–558. Doi: 10.1111/J.1745-9125.2001.Tb00932.X
- Jensen, F. E. ve Nutt, A. E. (2018). *Ergen beyni. Bir nörobilimciden ergen ve genç erişkinlerin yetiştirilmesine ilişkin hayatta kalma rehberi*. C. E. Topaktaş (Çev.), (3. Baskı). Hep Kitap Yayıncılık.
- Jenson, J. M; Howard, M O (1998). Youth Crime, Public Policy and Practice in the Juvenile Justice System: Recent Trends and Necessary Reforms. *Social Work*, 43 (4), 324-334. doi: 10.1093/sw/43.4.324
- Jeroslow, P. (2011). *Anthropological Theories of Crime and Guilt. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21 (3), 255–269. doi: 10.1080/10911359.2011.564554
- John A. M. and Nicholas R. S. (1982). *Early Puberty. Interstage Relationships in Erikson's Theory: Identity and Intimacy. Child Development*, 53(6), 1461–1467. doi: 10.2307/1130072.
- Johnson, W. L., Manning, W. D., Giordano, P. C., and Longmore, M. A. (2015), Relationship context and intimate partner violence from adolescence to young adulthood. *Journal of Adolescent Health*, 57(6), 631-636.
- Kağıtçıbaşı, Ç. Ve Cemalcılar Z. (2019). *Dünden bugüne insan ve insanlar – sosyal psikolojiye giriş*. E. K. Özdil (Yay.Haz.). 22. Yenilenmiş Baskı. Evrim Yayınevi.
- Kalaycı, B. M. (2019) İstismara ve ihmale uğrayan çocuklarda psikolojik belirti ve bulgular. B. Ulukol (Ed.) *Çocuk istismarı ve ihmali* (ss. 121-128) içinde. Cilt 1, Punto Yayıncılık.
- Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018 Yıllık Raporu. <https://www.ombudsman.gov.tr/>
- Karaman, Ö. (2020). Gelişim kuramları. Ş.Baştemur (Ed.), *Yaşam dönemleri ve uyum Sorunları* (ss. 25-42) içinde. Nobel Yayınevi.

- Karataş, K. (1996). *Genç işsizliği. Ekonomik toplumsal ve ruhsal sonuçlar*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları. Yayın no: 2
- Karataş, K., Rittersberger-Tılıç, H., Atasü-Topçuoğlu, R. ve Demir, O. Ö. (2014). *Türkiye’de refakatsiz çocuklara erişim ve çocuğun yüksek yararına yönelik hizmet sunumunun teşvik edilmesi projesi değerlendirme raporu*.
- Karataş, K., Aslan, H. ve Kılıç, A. (2019). Türkiye’de çocuk polisinin yapılanması ve görevleri çerçevesinde sosyal hizmetin yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 166-186.
- Karataş, K., Erükçü Akbaş, G., Gülhan Orhan, M. (2020) Ankara’da çocuk suçluluğu: emniyet çocuk şubeye gelen olgular üzerinden bir değerlendirme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (24) 1: 137-156.
- Karataş, Z. (2016). Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi. (Yayınlanmamış doktora tezi.) Selçuk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş, Z. (2020). Suçluluk ve adalet sistemindeki sorunlar. N. Çalış ve Z. Karataş (Ed.), *Kavramsal ve güncel boyutlarıyla sosyal sorunlar* (ss. 129-161) içinde. Efe Akademi Yayınevi.
- Karasu, M. A. (2012). Kent ve suç üzerine kavramsal bir çerçeve. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13 (2), 175-193.
- Kassinove, H. ve Tafrate, R. C. (2021). *Öfke yönetimi-Terapistleri için uygulama kılavuzu*. İ. Soylu (Çev.) 1. Basım. Apamer Psikoloji Yayınları.
- Kaytez, N. (2021). Ergenlerde bilişsel gelişim. A. Üstündağ (Ed.). *Gelişimsel açıdan ergenlik* (ss.105-131) içinde. Eğiten Kitap Yayınevi.
- Khan, M.J. (2018). The Role of Peer Pressure on Juvenile Delinquency Tendency in Male and Female Adolescents. *Pakistan Journal of Criminology*, 10 (4). 1-14.
- Klopi M., Güney, N., Çok, F. ve Şümşek, Ö. F. (2007). “Motives For Risk-Taking in Adolescence: A Cross-cultural Study”, *Journal of Adolescence*, (1), 135-151.
- Kring, A., Johnson, S.L., Davison, G. ve Neali, J. (2017). *Anormal psikolojisi*. M. Şahin (Çev. Ed.). 12. Basımdan Çeviri. Nobel Yayınevi.

- Kırbaş, H. (2020). Yaşam boyu gelişim. İ. Seçer (Ed.), *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları* (ss. 21-56) içinde. Nobel Yayınevi.
- Kırımsoy, E. ve Acar, H. (2010). Toplumsal gösterilere dahil olan çocuklar. *Türkiye’de Çocuk Hakları* (129-143) içinde. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Kızmaz, Z. (2006). *Cezaevi Müdahimleri İnatçı Suçlular* (1. Baskı). Orion.
- Kızmaz, Z. (2020). *Suç önleme çağdaş yaklaşımlar*. Nobel Yayınevi.
- Kinderrechte (2021). *Deutsches Kinderhilfswerk*. <https://www.kinderrechte.de/kinderrechte/die-gesetzlichen-regelungen-in-deutschland/>
- Kim, Y., Richards, J.S and Oldehinkel, A.J (2022). Self-control, Mental Health Issues and Family Functioning in Adolescence and Young Adulthood: Interpersonal Differences and Intrapersonal Influences. *J Youth Adolescence* 51, 1181–1195 <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01564-3>
- Kolivoski, K. M., Goodkind, S. and Shook, J. J. (2017). *Social Justice for Crossover Youth: The Intersection of the Child Welfare and Juvenile Justice Systems*. *Social Work*, (), 1–9. doi: 10.1093/sw/swx034
- Konuker, R. (2021). Suç v çocuk. S.Yıldırım Doğru (Ed.) *Çocuk hakları ve koruma. Aile refahı ve koruma* (ss. 193-221) içinde. Eğiten Kitap Yayınevi.
- Koray, M. (2008). Sosyal politika. İmge Kitabevi.
- Krohn, M. D., and Lane, J. (Eds.). (2015). *The handbook of juvenile delinquency and juvenile justice*. Policing Juvenile Delinquency. Reveka V. Shteynberg and Allison D. Redlich. IV (25) 405-421. doi:10.1002/9781118513217
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlik psikolojisi* (16. basım b.). Remzi Kitabevi.
- Kupchik, A. (2003). Prosecuting adolescents in criminal courts: Criminal or juvenile justice?. *Social Problems*, 50(3), 439-460. doi.org/10.1525/sp.2003.50.3.3.439
- Kuş, E. (2009). Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Anı Yayıncılık 3.Baskı.
- Köseoğlu, M. (2011). Çocuk suçluluğunda arkadaş çevresinin rolü. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Küçükbaşol, Y. (2019). Kentleşme ve suç oluşumuna etkileri. E. S. Darçın ve M. Darçın (Ed.). *Suç sebeplendirme yaklaşımları* (ss. 183-212) içinde. 2. Basım. Nobel Yayınevi.

- Lawrence, R. (1995). *School Crime Control: Examining the Interorganizational Relationships of School and Juvenile Justice Professionals.*, 46(3), 3–15. doi: 10.1111/j.1755-6988.1995.tb00819.x
- Lawton R. B. (1980). *Examination of Chicago school and organization-environment relations.*, 16(4), 342–358. doi: 10.1002/1520-6696(198010)16: 4<342: : aid-jhbs2300160406>3.0.co; 2-g
- Lundman, R. J. (2001). *Prevention and control of juvenile delinquency*: Oxford University Press.
- Lybbert, R., Ryland, S., and Bean, R. (2019). Existential Interventions for adolescent suicidality: Practical interventions to target the root causes of adolescent distress *Children and Youth Services Review*, 100, 98-104.
- Lynch, J.P. (1987). *Special Issue: Lifestyle and Routine Activity Theories of Crime Routine Activity and Victimization in the Workplace. Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 283–300. doi: 10.2307/23365566
- Madden, R.G. (2000). Legal Content in Social Work Education. *Journal of Teaching in Social Work*, 20(1-2), 3–17. doi: 10.1300/J067v20n01_02.
- Madden, R.G; Wayne, R.H. (2003). Social Work and Law: A Therapeutic Legal Perspective. *Social Work*, 48(3), 338-347. doi: 10.1093/sw/48.3.338
- Madi, B. (2011). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* Elif Yayınevi.
- Magnusson. M., Joleby, M., Luke, T.M., Sor, K. and Sakrisvold, M.L (2021) Goals, tactics and emotions of Swedish and Norwegian police interviewers when Interviewing suspects of child sexual abuse. *Frontiers in Psychology*. (12) 1-13. doi:10.3389/fpsyg.2021.606774
- Marçıl, B. (2012). *Öğrenci ahlaki açısından cinsiyet farklılıkları: Kadınlar daha mı ahlaklıdır?* Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Marsh, I. (2007). *Theories of crime*. Routledge. London: Taylor & Francis.
- Marsh, I., Melville, G., Morgan, K., Norris, G., & Cochrane, J. (2011). *Crime and criminal justice*. Routledge. London: Taylor & Francis.
- Mann, E.A. and Reynolds, A. J. (2006). Early Intervention and Juvenile Delinquency Prevention: Evidence from the Chicago Longitudinal Study. *Social Work Research*, 30(3), 153–167. doi:10.1093/swr/30.3.153

- Maschi, T., Hatcher, S. S., Schwalbe, C. S. and Rosato, N. S. (2008). Mapping the social service pathways of youth to and through the juvenile justice system: A comprehensive review. *Children and Youth Services Review*, 30(12), 1376-1385.
- Maslow, A. (2019). *İnsan olmanın psikolojisi*. O.Gündüz (Çev.). Kuraldışı Yayınları.
- Maxfield, M.G. (1987). *Special Issue: Lifestyle and Routine Activity Theories of Crime Lifestyle and Routine Activity Theories of Crime: Empirical Studies on Victimization, Guilt, and Criminal Decision Making*. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 275-282. doi: 10.2307/23365565
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı. Etkileşimli bir yaklaşım*. M. Çevikbaş (Çev. Ed.) 3.Basımdan çeviri. Nobel Yayınları.
- Maynard, B. R., Salas-Wright, C. P. And Vaughn, M. G. (2015). *High School Dropouts in Rising Adulthood: Substance Use, Mental Health Problems, and Crime*. *Journal of Community Mental Health*, 51 (3), 289–299. doi: 10.1007/s10597-014-9760-5.
- McElhaney, K B, Allen, J P, Stephenson, J C, and Hare, A L (2009). Attachment and autonomy in adolescence. In R M Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology: Individual Foundations of Adolescent Development* (pp. 358-403). John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001012>.
- Mc Laughlin, E. and Munce, J. (2013). *The Sage Dictionary of Criminology (3rd ed)*, Sage: London.
- McWilliams,N. (2017). *Psikanalitik tanı-Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak*, E. Kalem (Çev.) 6. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mwangangi, R. K. (2019). The role of family in dealing with juvenile delinquency. *Open Journal of Social Sciences*, 7(3), 52-63.
- Meriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed). 3. Basımdan çeviri. Nobel Yayınları.
- Merrick, J., Tenenbaum, A., and Omar, H.A. (2013). Human sexuality and adolescence, *Boundaries in public health* , 1, 41 <https://doi.org/10.3389/fpubh.2013.00041>
- Mevlitoğlu, Ş. (2020). İstismarın nesiller arası aktarımı. B. Ulukol. (Ed.) *Çocuk istismarı ve ihmali* (ss. 449-459). içinde. Cilt 1. Punto Yayınları.

- Miller, J.M., Cohen, A.K and Bryant, K. M. (1997).The Theories of Criminal and Criminality of Sub-Cultural Theories are Die and on The Future. *Journal of Crime and Justice*, 20 (2), 167–178. doi: 10.1080/0735648x.1997.9721588
- Miller, J. M. (2014). *Theoretical Criminology Encyclopedia* || *Routine Activity Theory*, 1–7. doi: 10.1002/9781118517390.wbetc198.
- Miller, J. M., Schreck, C. J., and Tewksbury, R. (2014). *Criminological Theory: A Brief Introduction A Brief Introduction*. (4th edn) New Jersey: Prentice Hall.
- Miller, P. H. (2010). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Z. Gültekin (Çev. Ed.). İmge Yayınları.
- Miller, I. W, Ryan, C.E, Keitner, G. I, Bishop, D.S, and Epstein, N.B. (2000). McMaster's Approach to Families: Theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, 22 (2), 168–189. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00145>.
- Millstein, S. G., and Halpern-Felsher, B. L. (2002). Perceptions of risk and vulnerability. *Journal of adolescent health*, 31 (1-anex-S1), 10-27. doi.org/10.1016/S1054-139X(02)00412-3
- Ministry of Justice (2018). <https://www.gov.uk/government/organisations/youth-justice-board-for-england-and-wales>.
- Moerings, M. (2010) *'The Netherlands' in Padfield et al Release from Prison: European Policy and Practice*. Routledge. Oxford.
- Moore, M. (2011). *Psychological Theories of Crime and Guilt*. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 226–239. doi: 10.1080/10911359.2011.564552
- Moore, M. (2014). *Beş AB ülkesi ve Türkiye'de çocuklara yönelik koşullu salıverme sistemleri*. Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet Projesi. UNICEF Türkiye Yayınları.
- Moore, T. and Mc Arthur, M. (2014). I wish we, they, we did things differently: Young people talk about hardships and crimes at school. *Children and Youth Services Review*, 44(), 249–255. doi: 10.1016/j.childyouth.2014.06.015.
- Morris, A. S. , Eisenberg, N. and Houlberg, B. J. (2011). Adolescent Moral Development, *Adolescence Encyclopedia* (48-55). doi: 10.1016/B978-0-12-373951-3.00027-2
- Moshman, D. (2014). *Sexuality Development in Adolescence and Beyond*. *Human Development*, 57(5), 287–291. doi: 10.1159/000367857
- Muncie, J. ve Wilson, D. (2013). *Criminal justice and criminology student handbook*. London: Taylor & Francis.

- Mutlu,Z. (2021). Adalet sistemindeki çocuklar. D.Erol (Ed.). *Erken çocukluk döneminde dezavantajlı çocuklar* (ss.305-350) içinde. Eğiten Kitap Yayınevi
- Myers, D. (2017). *Sosyal Psikoloji*. S. Akfırat (Çev. Ed.). Onuncu Basımdan Çeviri. Nobel Yayınları.
- Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A.; Hertzman, C. and Zumbo, B.D. (2014). Social – emotional competencies make the grade: Predicting academic success in early adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35 (3), 138–147. doi: 10.1016/j.appdev.2014.02.004
- Ozan, M. S. ve Önen, M. (2020) Almanya'da çocuk haklarına yönelik yönetsel yapılanma, Y. Mamur Işıkcı ve A. Dirikoç (Ed.). *Çocuklara yönelik karşılaştırmalı yönetsel yapılar* (ss.217-232) içinde. Astana Yayınları.
- Ögel, K. ve Erol, B. (2005). *Çocuklarda sigara, alkol ve madde bağımlılığı*. Morpa Yayınları.
- Ögel, K. (2007). "Risk" kavramının tanımı. K. Ögel (Ed.). *Riskli davranış gösteren çocuk ve ergenler - Alanda çalışanlar için bilgiler* (ss. 13-25) içinde. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.
- Ögel, K. ve Aksoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı, *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 11-17.
- Ögel, K., Karadayı, G., Şenyuva, G. ve Topsakal, E. Ö. (2011). Yasayla ihtilafa düşen ergenlerin risk ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi: Araştırma ve değerlendirme formunun geliştirilmesi ve standardizasyonu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 12 (2). 143 -150.
- Ögel, K. ve Akço Bilen, S. (2013). Çocuk adalet sistemi içerisinde koşullu salıverme müessesesi. İngiltere-İspanya çalışma ziyareti raporu. *Koşullu Salıverme Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi*. S. Akço Bilen (Haz.). Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü.
- Öğütlü, H. (2020). Ergenlik dönemi gelişim süreçleri ve uyum sorunları. İ. Seçer. (Ed.) *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları*. (ss. 155-187) içinde. Nobel Yayınları.
- Örki, H. (2018). Suça itilmiş çocukların yazılı basında temsili. *Journal of International Social Research*, 11 (56). 411-426. doi.org/10.17719/jisr.20185639015
- Öter, A. (2005). Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri: Antalya örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Özada, A. (2011) *Annelerinin Gözüyle Tutuklu/Hükümlü Çocukların Suça Yönelme Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özaşçılar, M. (2013). Chicago scholl approach in prevention of juvenile delinquency, *International Summit on Family & Social Policy* 416-419.
- Özdemir, P. (2021). Adli sistem ve adli sosyal hizmette dönüşüm. R. Akgün (Ed.) *Adli sosyal hizmet teoriden pratiğe*. (ss.91-131) içinde. Nika Yayınları.
- Öztürk, M. O. (1997). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. 7. Basım. Hekimler Yayın Birliği.
- Öztürk, A. B., Kayadibi, B. ve Taşdemir, D. (2021) Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara yönelik bir değerlendirme, *Sosyal Hizmet*, 2, 95-106.
- Padfield, N., Smit, D. V. Z and Dünkel, F. (Eds.). (2010). *Release from prison: European policy and practice*. Taylor & Francis.
- Pak, M.D.(2017). Sosyal hizmet ve pozitivist okul ekseninde suç olgusuna eleştirel yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 28(1), 227-246.
- Pak Güre, M. D. (2020). Almanya'da gençlik politikaları. Y. Ç. Özservet ve H. K. Bayraktar (Ed.). *Dünyadan ve farklı ülke örnekleriyle gençlik politikaları* (ss. 247-269) içinde. Astana Yayınları.
- Pamuk, İ. (2021). Ergenlik döneminde riskler ve sorunlar. A. Üstündağ (Ed.). *Gelişimsel açıdan ergenlik*. (ss. 227-247) içinde. Eğiten Kitap Yayınevi.
- Parrish, D. E. (2020). Ensuring Justice for Girls in the Juvenile Justice System. *Social Work*, 65 (2), 149-158. doi: 10.1093/sw/swaa005
- Paul, H. A. (2020). *Sexuality in Adolescence and Rising Adulthood*. *Child and Family Behavioral Therapy*, 42 (1), 65–71. doi: 10.1080/00168890.2019.1690098
- Parra, A. and Alfredo, O. (2009). A Longitudinal Study on the Development of Emotional Autonomy in Adolescence. *Spanish journal of psychology*. 12(1), 66-75. doi: 10.1017/s11387416000001487
- Pratt, T.C. and Cullen, F. T. (2005). *Evaluation of Macro-Level Predictors and Crime Theories: A Meta-Analysis*. *Crime and Justice*, 32(), 373-450. doi: 10.2307/3488363
- Patton, M. Q. (2018) *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve B. Demir (Çev. Ed.). 3.Baskıdan Çeviri. Pegem Akademi Yayınları.

- Pino, K. B. (2006). *Book Review: Self-Reported Juvenile Delinquency in England and Wales, the Netherlands and Spain. International Criminal Justice Review*, 16(3), 229–231. doi: 10.1177/1057567706295416.
- Rakıcı, C. ve Kurşun, A. (2016). sosyal refah devletinin tarihi süreci ve günümüz bazı refah devletlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2 (2) , 135-156 . DOI: 10.20979/ueyd.47794.
- Reaves, B. A. (2009). State and local law enforcement training academies. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Reinecke, M. A, Dattilio, F. M ve Freeman, A (2021) *Çocuklar ve ergenlerle bilişsel terapi- Klinik uygulamalar için vaka kitabı*. Y.S. Altındal (Çev.) 4.Baskı. Litera Yayıncılık.
- Reiss, Jr A. J. and Lewis Rhodes, A. (1961). *Distribution of Juvenile Delinquency in Social Class Structure. American Sociological Review*, 26(5), 720-732. doi: 10.2307/2090201
- Rekker, R., Pardini, D., Keijsers, L., Branje, S., Loeber, R., and Meeus, W. (2015). Moving in and out of poverty: The within-individual association between socioeconomic status and juvenile delinquency. *PLoS one*, 10(11), e0136461. doi.org/10.1371/journal.pone.0136461
- Rende, R. (2014a). Psychosocial Interventions for Genetically Influenced Problems in Childhood and Adolescence // Depression: Importance of Family in the Context of Gene Expression., 10.1002/9781118948187, 99–126. doi: 10.1002/9781118948187.ch05
- Rende, R. (2014b). *Psychosocial Interventions for Genetically Influenced Problems in Childhood and Adolescence Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Reading Disorder: Illuminating How the Environment Shapes Highly Inherited Disorders.* , 10.1002/9781118948187(), 45–68. doi: 10.1002/9781118948187.ch03
- Rende, R. (2014c). *Psychosocial Interventions for Genetically Influenced Problems in Childhood and Adolescence Behavioral Problems and Substance Use: The Inadequate Role of Common Environmental Impacts.* 10.1002/9781118948187(), 69–98. doi: 10.1002/9781118948187.ch04
- Riekenbrauk, K. (2005). Suça yönelen gençlere yardım kapsamında bir uygulama merkezi "Brücke Köln Derneği" ve saldırganlık önleme eğitimi. Alman Gençlik Ceza Hukukunun Temelleri ve Uygulaması. E.Akyüz, S, Uluğtekin, Y.Baykara Acar ve Ö.C.Öntaş (Ed.). 3.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu "Bakım, Gözetme ve Eğitim". Grafiker Yayınları.

- Ritzer, G. (2007). *Blackwell Encyclopedia of Sociology Crime, Radical/Marxist Theories.*, (), – .doi: 10.1002/9781405165518.wbeosc154
- Roberts, A. R. and Brownell, P. (1999). The Century of Forensic Social Work: Building Bridges from the Past to the Present. *Social Work*, 44 (4), 359-369. doi: 10.1093/sw/44.4.359
- Rogers, C.(2012). *Yarının insanı*. F. C. Dansuk (Çev.). Okuyan Us Yayınları.
- Ronen, T., Hamama, L., Rosenbaum, M., and Mishely-Yarlap, A. (2016). Subjective well-being in adolescence: The role of self-control, social support, age, gender and familial crisis. *Journal of Happiness Studies*, 17 (1), 81-104. doi.org/10.1007/s10902-014-9585-5
- Ronel, N. (2011). *Guilty Behavior, Guilty Mind: Getting Caught in a "Crime Cycle"*. *International Journal of Criminal Therapy and Comparative Criminology*, 55(8), 1208–1233. doi: 10.1177/0306624x11384946
- Ryan D. S., Aurea K. O. and Michael J. O. (2010). *Family Transitions and Juvenile Delinquency*. , 80(4), 579–604. doi:10.1111/j.1475-682x.2010.00351.x
- Ryan, J.P., Hong, J.S., Herz, D., and Hernandez, P.M. (2010). *Kinship foster care and the risk of juvenile delinquency*. , 32(12), 1823–1830. doi:10.1016/j.childyouth.2010.08.003
- Sağlam, M. (2018).Bilişsel gelişim. Z. F. Temel, N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi* (ss.170-196) içinde. Hedef Yayıncılık.
- Saewyc, E. M. (2011). Research on adolescent sexual orientation: Development, health disparities, stigma and resilience. *Journal of Research on Adolescence*, 21 (1). 256-272.
- Sandahl, J. (2016). School climate and delinquency—on the significance of the perceived social and learning climate in school for refraining from offending. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 17(2), 110-130. doi:10.1080/14043858.2016.1260335
- Sander, J. B., Sharkey, J. D., Olivarri, R., Tanigawa, D. A. and Mauseth, T. (2010). A qualitative study of juvenile offenders, student engagement, and interpersonal relationships: Implications for research directions and preventionist approaches. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(4), 288-315. [Doi: /10.1080/10474412.2010.522878](https://doi.org/10.1080/10474412.2010.522878)
- Sanders, J. (2011). Coming of Age: How Adolescent Men Build Masculinity Through Substance Use, Juvenile Delinquency and Rest ? *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 10(1), 48-70. doi:10.1080/15332640.2011.547798
- Sanders, R.A. (2013). Adolescent Psychosocial, Social and Cognitive Development. *In Pediatrics Review*, 34(8), 354–359. doi: 10.1542/pir.34-8-354

- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam boyu gelişim*. G, Yüksel. (Çev. Ed.). 13.Basımdan Çeviri, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Santrock, J. W. (2020). *Ergenlik Adolescence*. D. M. Siyez (Çev. Ed.). 14.Basımdan Çeviri. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Santrock, J. W. (2021). *Çocuk gelişimi*. A. Güre (Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık.
- Sarı, Ö. (2016). Göç ve suç: Ankara örneği. N.Oktik, G. Önkal ve Ö. Sarı (Ed.). *Suçun sosyolojisi cezanın felsefesi uygulamalar ve örnekler* (ss. 29-39) içinde. Nobel Yayınları.
- Sarı, E. ve Arslantaş, H. (2018). Ergen suçluluğu. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 27(4), 397-413.
- Schepers, D. (2016). Causes of the causes of juvenile delinquency: Social disadvantages in the context of Situational Action Theory. *European Journal of Criminology*, (), 1477370816649622-. doi:10.1177/1477370816649622
- Schreck, C. J., Leiber, M. J., Miller, H. V. and Welch, K. (2017). *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice Immigration*, (), 1-4. doi: 10.1002/9781118524275.ejdg0035
- Seddig, D. (2015). *Crime Prevention, Interactive and Co-developmental Models of School Ties and Acceptance of Legal Norms*. *Crime and Guilt*, (), 0011128715578503-. doi: 10.1177/0011128715578503.
- Seim, A. R., Jozefiak, T., Wichstrøm, L., Lydersen, S. and Kaye, N. S. (2020). Reactive attachment disorder and disinhibited social engagement disorder in adolescence: co-occurring psychopathology and psychosocial problems. *European Child & Adolescent Psychiatry*, (), -. doi: 10.1007/s00787-020-01673-7
- Seyman, M (2013). Çocukları suça sürükleyen nedenlerden biri olarak aile ve koruma mekanizmalarının yetersizliği. A. Sözüer (Ed.). *Çocuk(ça) Adalet?* 3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Tebliğler (ss7-50). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J (2012). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler*. Nika Yayınları.
- Shoemaker, D. J. (2009). *Juvenile Delinquency*, United States of America: Littlefield.
- Short, J. F. (2002). *Criminology, Chicago School and sociological theory*, 37 (2), 107-115. doi: 10.1023/a: 1014563616676
- Shong, T., Abu Bakar, S. H. and Islam, M. R. (2018). *Poverty and delinquency: A qualitative study on selected juvenile offenders in Malaysia*. *International Social Work*, 002087281875617-. doi: 10.1177/0020872818756172

- Shulman, E. P., Harden, K. P., Chein, J. M., and Steinberg, L. (2015). Sex differences in the developmental trajectories of impulse control and sensation-seeking from early adolescence to early adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 44 (1), 1–17. <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0116-9>.
- Simpson, S. S (1989). *Feminist Theory, Crime and Justice.*, 27 (4), 605 - 632. doi: 10.1111/j.1745-9125.1989.tb01048.x
- Siegmunt, O. and Lukash, A. (2019). *Classroom Heterogeneity, Immigration Background, and Juvenile Delinquency in Switzerland: An Exploratory Study. Journal of Contemporary Criminal Justice*, 35(4), 484–505. doi: 10.1177/1043986219883447
- Siyez, D. M. (2009). *Ergenlerde problem davranışlar: okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri*. Pegem Akademi Yayınları.
- Smetana, J., G, Robinson, J., and Rote, W. M. (2015). Socialization in adolescence. In J E Grusec and P D Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 60-84). Guilford Press.
- Smith, A.R., Chein, J. and Steinberg, L. (2013). Impact of socio-emotional context, brain development, and pubertal maturation on adolescent risk-taking. *Hormones and Behavior*, 64(2), 323–332. doi: 10.1016/j.yhbeh.2013.03.006
- Smith, D. K., and Saldana, L. (2013). Trauma, delinquency, and substance use: Co-occurring problems for adolescent girls in the juvenile justice system. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 22(5), 450-465. doi:10.1080/1067828x.2013.788895
- Smith, P. K. (2017). *Ergenlik Ç. Öztekin. (Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.*
- Steeg, S. (2017). Self-harm in adolescence: an indicator of psychosocial problems in early adulthood. *Lancet Child and Adolescent Health*, S2352464217300226–. doi: 10.1016/S2352-4642(17)30022-6
- Steinberg, L. (2009). Adolescent development and juvenile justice. *Annual review of clinical psychology*, 5(1), 459-485.
- Steinberg, L. (2014). *Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence*, Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt.
- Steinberg, L. (2017). *Ergenlik*. F. Çok (Yay.haz.) 3. Baskı. İmge Kitapevi.
- Şenkal, A. (2017). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika*. Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yayınları.

- Şimşek, G. M. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de bağımlılık. Y. S. Zavalı (Ed.). *Sosyal hizmet ve bütün yönleriyle bağımlılık* (ss. 51-67) içinde. Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2019). Türkiye’de Çocuk Haklarının Son 40 Yılı 1979-2019. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 247-332.
- Taşkıran, S., Mutluer, T., Tufan, A.E. and Semerci, B. (2017). Understanding the relationships between psychosocial factors and crime violence in juvenile delinquency: a cross-sectional study. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 13: 1359-1366 doi: 10.2147/NDT.S129517.
- Taşkın, E. E. ve Yılmaz, C. (2020). Çocuk suçluluğunda akran etkisi. M. Çakur ve F. Kahraman (Ed.). *Sosyal problemler sosyolojisi-Teoriden uygulamaya sosyal problemler üzerine tartışmalar* (ss. 192-212) içinde. Nobel Yayınevi.
- Tekin, U. (2009). Juvenile justice in Germany. Children in conflict with the law: Multidisciplinary cooperation in solving problems and best practices. Ş. Uludağ, C. Doğutaş, O. Dolu and H. Bükür (Ed.). *Children at Risk and in Need of Protection: I* 285-291.
- Tekin, U. (2014). “Uluslararası İlişkiler Işığında Çocuk Adalet Sistemi”. Türkiye’de Adalet Sistemi ve Adli Sosyal Hizmet Sempozyumu. (Ed: A. İ. Çoban & S. A. Özden). Başkent Üniversitesi SBF, Sosyal Hizmetler Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ortak yayını, 94-101.
- Teli, B. (2010) *Equality Impact Assessment; The Scaled Approach*. YJB.
- Tiryaki, M. ve Erol, Z. (2017). Türkiye’de uyuşturucu madde kullanan bireylerin denetimli serbestlik sistemindeki yeri ve diğer kurumların bu süreçteki rolü. D. Yücel ve M. B. Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* (ss. 433-444) içinde. 2. Baskı. Nobel Yayınevi
- Topçuoğlu, T. (2013). Risk Odaklı Suç Önleme: Alternatif Bir Yaklaşım, İÜHFM C. LXXI, Sayı 1, 1165-1176.
- Topçuoğlu, T. (2021). *Gençlerin kural dışı davranışlarındaki cinsiyet farklılıkları*. Alfa Yayınları.
- Turan, B. (2020). Yaşam boyu psikolojik sağlamlık ve ruh sağlığı süreci. İ. Seçer. (Ed.), *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları*. (ss. 393-413) içinde. Nobel Yayınları.
- Türk Ceza Kanunu (2005). G. Yalvaç. Adalet Yayınevi.

- Türkiye Adalet Akademisi (2022). *Basın duyururu*. <https://taa.gov.tr/>
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Bizim Büro Yayınları.
- Uğurlu, Z., ve Gülsen, I. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24. doi.org/10.20860/ijoses.40982
- Uluğtekin, S. ve Baykara Acar, Y. (2003). Türkiye'de çocuk mahkemeleri ve gözetim raporları araştırması temelinde Türkiye'de gözetim sisteminin değerlendirilmesi. E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar ve Ö. C. Öntaş (Ed.) *3.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu "Bakım, Gözetim ve Eğitim" Bildiriler* (ss.157-183).
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. (2.Baskı). Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Uluğtekin, S. (2005). Almanya'da çocuk adalet sistemi ve gözetim mekanizması. *Gözetim mekanizması destek hizmetleri: Ankara ili pilot projesi eğitim programı*. Dostlarla Dayanışma Derneği Ankara Şubesi.
- Uluğtekin, S. (2010). Çocukların ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde sosyal inceleme raporlarının yeri. *Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi rehberi*. (31-62) Adalet Bakanlığı Yayını.
- UNICEF (2007a). *Mukayeseli hukuk açısından ceza sorumluluğu yaşı ve alternatif yaptırımlar*. Önce Çocuklar Projesi. UNICEF Türkiye Yayınları.
- UNICEF, (2007b). Türkiye’de Çocuklar için İyi Yönetişim, Koruma ve Adalet Doğru Projesi. *Önce Çocuklar Üç Aylık Dönem Raporu*, Sayı: 05/07. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/>
- UNICEF (2009). 2009 yıllık raporu. <https://www.unicef.org/turkiye/ara%C5%9F%C4%B1rma-ve-raporlar>
- UNICEF, (2010a). *Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi rehberi*. Önce çocuklar projesi. UNICEF Türkiye Yayınları..
- UNICEF (2010b) *Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile Türk Hukuk Mevzuatı karşılaştırmalı analizi*, Önce Çocuklar Projesi. UNICEF Türkiye Yayınları.
- UNICEF (2012). 2012 yıllık raporu yönetici özeti. <https://www.unicef.org/turkiye/ara%C5%9F%C4%B1rma-ve-raporlar>

- UNICEF, (2013a). *Uluslararası Çocuk Mevzuatı*. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı. UNICEF Türkiye Yayınları.
- UNICEF, (2013b). The Role of Social Work in Juvenile Justice. <https://www.socialserviceworkforce.org>
- UNICEF (2014). *Ulusal Çocuk Mevzuatı*. Çocuk adalet sistemi çalışanları eğitim programı. UNICEF Türkiye.
- UNICEF (2014). Türkiye’de Çocuklar için Adalet Projesi. *Proje bülteni*.
<https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuklar-i%C3%A7in-adalet-proje-b%C3%BClteni-2014>
- UNICEF (2015). Are you o/d enough? Retrieved from http://www.unicef.org/rightsite/433_457.htm
- UNICEF (2017). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları*. UNICEF Türkiye Yayınları.
- UNICEF (2019). Türkiye – UNICEF ülke işbirliği programı 2016-2020. *2019 Yıllık raporu yönetici özeti* . <https://www.unicef.org/turkiye/>
- UNICEF. (2022). *Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Komitesine başvuru usulü ile güncel 10 komite kararı*. <https://www.unicef.org/turkiye/ara%C5%9F%C4%B1rma-ve-raporlar>
- UNODC - United Nations Office on Drugs and Crime. United Nations New York, 2006, Birleşmiş Milletler Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi.
- Üge, M. B. (2017). Ceza sorumluluğu değerlendirmesi. E. Şenol-Durak, M. Durak (Ed.), *Adli psikolojide gözlem görüşme ve psikolojik değerlendirme* (ss. 143-158) içinde. Nobel Yayınları.
- Üstündağ, A (2021). Ergenliğin tanımı, sınıflandırılması ve önemi. A. Üstündağ (Ed.) *Gelişimsel açıdan ergenlik* (ss. 1-23) içinde. Eğiten Kitap Yayınları.
- Üstüner-Top, F. (2018). Madde bağımlılığı olan çocuk ve eğitim sorunu. Y. S. Zavalı (Ed.), *Risk altındaki çocuklar ve eğitimleri* (ss.163-181) içinde. Eğiten Kitap Yayınları.
- Van der Lann, (2006) “Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands” in Junger-Tas and Decker (eds) *International Handbook of Juvenile Justice*. Springer, New York.

- Van der Laan, A., Rokven, J., Weijters, G., Beerthuizen, M. G. C. J. (2019). *The Drop in Juvenile Delinquency in The Netherlands: Changes in Exposure to Risk and Protection. Justice Quarterly*, (), 1–21. doi: 10.1080/07418825.2019.1656762
- Van Gündy, A. (2019). Women's crime and theory. *Women in the criminal justice system: tracing a woman's journey and crime*, 15-29. doi.org/10.1201/b18726
- Vazsonyi, A. T. and Huang, L. (2010). Where self-control comes from: On the development of self-control and its relation to deviation over time. *Developmental Psychology*, 46(1), 245–257. doi: 10.1037/a0016538
- Vazsonyi, A.T and Jiskrova, G.K (2018). On the development of self-control and deviance from preschool to middle adolescence. *Journal of Criminal Justice*, 56, 60-69. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.08.005>
- Vujović, T. and Mijanović, M. (2013) The attitudes of delinquents to their parents' behavior in the period of early childhood. *Социолошки преглед*, 3(6), 33-33. [Doi.org/10.7251/SOCEN1306033V](https://doi.org/10.7251/SOCEN1306033V)
- Walton, K.E., Ormel J. and Krueger R. F. (2011). *The Dimensional Nature of Externalizing Behaviors in Adolescence: Evidence from a Direct Comparison of Categorical, Dimensional, and Hybrid Models.* , 39(4), 553–561. doi: 10.1007/s10802-010-9478-y
- Wesley, J. G. (2015). *Crime and Punishment Encyclopedia Routine Activities Theory*. 10.1002/9781118519639(), 1–3. doi: 10.1002/9781118519639.wbecpx059
- World Youth Report, (2003). *Juvenile Delinquency*. Chapter 7. (188-211) <https://childhub.org/world-y>.
- Woolard, J. L. (2012). Adolescent development, delinquency, and juvenile justice. In *The Oxford handbook of juvenile crime and juvenile justice*. 10.1093/oxfordhb/9780195385106.013.0005
- Wyant B.R. (2015). Geography and Crime. *The Encyclopedia of Crime and Punishment*, doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx007
- Yaman,Ö.M. ve Acar,B. (2016). *Disiplinlerarası suç ve suçluluk çalışmaları (1923-2015).Sosyal hizmet perspektifinde bibliyografik bir değerlendirme*. Bir Yayıncılık.
- Yanbastı, G. (1996). *Kişilik kuramları*. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları. No: 53.
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk ve suç*. 19.Basım. Remzi Kitapevi.

- Yazgan, Y. (2011). Çocuk olamazsan ne olursun? Beyin ve gelişim açısından riskli koşullarda büyümek. S. Hançerli ve ark. (Ed). *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar* (ss: 86-102) içinde. SABEV Yayınları
- Yeşil, R. (2010) Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri, İçinde Remzi Y. Kıncal (Der.) Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 49–77.
- Yılmaz, F. G. (2015). Ergen suçları ergen suçlulara yönelik okul içindeki düzenlemeler ve Türk Ceza Kanunu karşılaştırması. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 333-354.
- Yoshikawa, H., Aber, J. L. and Beardslee, W.R. (2012). The effects of poverty on the mental, emotional, and behavioral health of children and youth: Implications for prevention. *American Psychologist*, 67 (4), 272–284. doi: 10.1037/a0028015
- Yöntem, Z. D. ve Eren A. A. (2018).Ergenlik. A. Güngör Aytar (Ed.), *Gelişim psikolojisi* (ss. 162-205) içinde. Hedef Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. (13. Basım) Özgür Yayınları.
- Yücel,D. (2017). Ceza infaz kurumları. D.Yücel ve M.B.Gönültaş (Ed.). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* (ss.36-58) içinde. 2.Baskı. Nobel Yayınları.
- Yüksek, D. A. ve Ayan, D. E. (2019). Sosyal Sermaye ve Ergen Suçluluğu: Bağcılar Örneklemini. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(2), 824-854.
- Zastrow, C. ve Krist-Ashman, K. (2016). Psikolojik gelişim: Bebeklik ve Çocukluk. Karaca, Ç. (Çev.). Çiftçi, D. B (Ed.) *İnsan davranışı ve sosyal çevre* (3.Bölüm; 159-236) içinde. 2.Baskı. Nika Yayınevi.
- Zembroski, D. (2011). *Sociological Theories of Crime and Delinquency. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 240–254. doi: 10.1080/10911359.2011.564553
- Zimmer-Gembeck, M. J., Ducat, W. H. and Collins, W. A. (2011). Autonomy, Development of *Encyclopedia of Adolescence*, 1 (66-76) doi: 10.1016/B978-0-12-373915-5.00004-8
- Zimmer-Gembeck, M.J. (2011). Autonomy, Development. *Encyclopedia of Adolescence*. , 66–76. doi: 10.1016/b978-0-12-373951-3.00004-1
- Zorbaz, O. (2020). Ergenlerde riskli davranışlar ve uyum sorunları. Ş. Baştemur. (Ed.) *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları* (ss. 227-248) içinde. Nobel Yayınları.

- Zorbaz, O., Kızıldağ, S. ve Demirtaş-Zorbaz, S. (2020). Suça sürüklenen ergenlerin okul iklimi algılarına ilişkin nitel bir çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 415-430. [doi:10.17556/erziefd.634224](https://doi.org/10.17556/erziefd.634224)
- Zosky, D. L. (2010). Accountability in teenage dating violence: a comparative examination of adult domestic violence and juvenile justice systems policies. *Social work*, 55(4), 359-368. 10.1093/sw/55.4.359

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Zeynep MUTLU

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversite, Sosyal Hizmetler Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler

İş Deneyimi : Adalet Bakanlığı, Ankara Adliyesi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü/ Sosyal Hizmet Uzmanı

2004-2020 : Adalet Bakanlığı, Ankara 3.Aile Mahkemesi

1998-2004 : Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

1997 – 1998 : Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, Tepecik Toplum Merkezi, Sorumlu Müdür

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

- Adalet sistemindeki çocuklar. D.Erol (Ed.). *Erken çocukluk döneminde dezavantajlı çocuklar* Eğiten Kitap
- Aile Mahkemesinde Tedbir Kararlarının Çocuğun Psikososyal Sağlığına Etkisinin Vaka Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi (2020). *Adli Sosyal Hizmet Teoriden Pratiğe* (Ed:R.Akgün) 267-283, Nika Yayınevi
- İnsan Ticareti ve Erken ve Zorla Evlilik Mağduru Göçmen Çocukların Korunması Projesi, Uygulayıcılara Yönelik Eğitim Bilgi Seti (2020). Uluslararası Göç Örgütü ve Uluslararası Çocuk Merkezi
- Çocuklarla Çalışmada Etik İlkeler (2020). *Sosyal Hizmet Etiği*. (Ed:Artan &Yanardağ) Nika Yayınevi
- Çocukların Katılım Hakkı (2020) . *Mersin Barosu Dergisi*, 23 Nisan Çocuk Özel Sayısı
- Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme Raporu (2019). *Sosyal Hizmette Kayıt ve Raporlama* (Ed:Karakuş ve Yanardağ) Nika Yayınevi
- Aile, Ailem, Güzel Ailem mi? (2018) *Sosyatri Dergisi*, Ocak-Şubat 2018

- Mağdur Hakları Yasa Tasarısı Hakkında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin Görüş ve Önerileri (2017) Adalet Bakanlığı, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı
- Genel Bir Bakış Açısı ile Çocuk Adalet Sistemi (2017) *Sosyatri Dergisi*, Nisan-Mayıs 2017 sayı:1
- Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme Raporu (2017). *Sosyal Hizmet Dergisi* Ocak- Aralık 2015, Sosyal İnceleme Raporu Özel Sayısı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları
- Medya ve Çocuk Algısı (2017) *Çocuklarla Birlikte Daha Güçlüyüz Projesi, Bölgesel Çocuk Hakları Serisi, İç Anadolu Bölgesi Bilgi Notu. Çocuğa Karşı Şiddeti Önlenmek İçin Ortaklık Ağı*
- Çocukların Ticari Cinsel Sömürüsünü Önleme ve ÇTCS Mağduru Çocukları Koruma Konularında Çocuk Koruma / Sosyal Hizmet / Sosyal Yardım / Adalet / Sağlık / Eğitim Alanında Çalışanlara Yönelik Eğitim Kitabı (2013) Çocuğa Karşı Ticari Cinsel Sömürü ile Ortaklık Ağı / ECPAT ve Uluslararası Çocuk Merkezi

EKLER

Ek 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

ÇOCUKLUK DÖNEMLERİNDE SUÇA SÜRÜKLENMİŞ BİREYLERİN ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

Bilgilendirilmiş Gönüllü Katılım/Onam Formu

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde yüksek lisans öğrencisi olan Zeynep MUTLU tarafından Doç. Dr. Öğretim Üyesi Umut YANARDAĞ danışmanlığında bilimsel bir çalışma kapsamında yürütülmektedir.

Bu çalışmada, reşit olan bireylerin, çocukluk dönemlerinde suça sürüklenen çocuk olarak, çocuk adalet sistemine dair deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Nitel olarak gerçekleştirilecek bu çalışmada, sizinle ses kayıt cihazı ile kaydedilen yaklaşık 35 dakika süren bir görüşme gerçekleştirilecektir.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmadaki sorularda kesinlikle kimlik belirleyici bilgiler istenmemektedir ve rahatsızlık verecek sorular bulunmamaktadır.

Çalışmayı istediğiniz zaman bırakmakta serbestsiniz. İsteğiniz doğrultusunda, görüşme esnasında rahatsızlık duymanız halinde veya araştırmanın kesintiye uğraması gibi durumlarda araştırmaya katılımınız sonlandırılabilir.

Verdiğiniz tüm cevaplardan elde edilecek bulgular gizlilik ilkesine uygun bir şekilde analiz edilerek sadece bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Çalışmanın istediğiniz yerinde çekilebilirsiniz veya çalışmanın sonunda aşağıdaki iletişim bilgilerinden tarafıma ulaşarak çalışmadan çekilme isteğinizi iletebilirsiniz.

Çalışmayla ilgili her türlü sorularınız için benimle no.lu telefon numarasından iletişim kurabilirsiniz.

Katılımınız için teşekkürler.

Yukarıdaki tüm açıklamaları okudum. Yukarıda konusu ve amacı geçen araştırmayla ilgili gerekli tüm açıklamalar tarafıma formda adı geçen araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında olmadan, tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum (Formu doldurup imzaladıktan sonra araştırmacıya geri veriniz).

Gönüllünün:

Adı Soyadı Tarih İmza

----/----/----

İletişim numarası:

Araştırmacının:

Adı Soyadı Tarih İmza

----/----/----

EK 2. ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENMİŞ BİREYLERİN ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşme Sıra No. :

Rumuz:

Yeri:

Saati:

Tarihi:

- 1). Kendinizi kısaca anlatır mısınız?
- 2). Suça sürüklenme sürecinizi anlatır mısınız?
- 3). Bu durum/olay nasıl gerçekleşti ve gerçekleştikten sonra neler oldu?
- 4). Aileniz ve çevreniz bu durumunuzu öğrendikten sonra neler yaşadığınızı ve neler olduğunu anlatır mısınız?
- 5). Suça sürüklenme durumu gerçekleştikten sonra yaşamınızda neler değişti? Yaşadığınız bu değişiklikleri nasıl değerlendirirsiniz?
- 6). Karakol ve savcılık aşamalarında neler oldu, anlatır mısınız?
- 7). Mahkeme sürecinde neler oldu, anlatır mısınız?
- 8). Mahkeme sonrası neler olduğundan bahseder misiniz?
- 9). En başında itibaren tüm süreçleri düşündüğünüzde bu süreci kolaylaştıran unsurlar nelerdir, anlatır mısınız?
- 10). En başında itibaren tüm süreçleri düşündüğünüzde bu süreci zorlaştıran unsurlar nelerdir, anlatır mısınız?
- 11). Bir başka çocuk, suça sürüklenen bir çocuk olsa ona nasıl davranılmasını isterdiniz?

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

ARAŞTIRMA PROJESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi: 03.03.2021 Çarşamba
Toplantı No:2021/03
Karar No: GO 2021/103

Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Umut YANARDAĞ' ın sorumlu araştırmacı olduğu "*Çocukluk Döneminde Suça Sürüklenmiş Bireylerin Çocuk Adalet Sistemine Yönelik Deneyimleri*" başlıklı proje önerisi araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup ilgili kamu kurumları/ kurumlarından izin almak koşulu ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Ek 4) Adalet Bakanlığı İzni

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Sayı : E-10228849-601-0003-2020-50/217
Konu : Tez Çalışması

19.02.2021

ANKARA CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 16/02/2021 tarihli ve 2021/144 muh sayılı yazınız.

Ankara Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğünde sosyal çalışmacı olarak gör-
yapmakta olan (96901) Zeynep MUTLU'nun, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı'nda "Çocukluk Dönemlerinde Suça Sürüklenen
Bireylerin Çocuk Adalet Sistemine Yönelik Deneyimleri" konulu tez çalışmasında gönüllü yetiş-
bireylere yönelik bilgilendirme onam formu ile yarı yapılandırılmış görüşme formunu uygulamak üze-
izin verilmesi talebine ilişkin dilekçesi ve ekleri incelendi.

Bilindiği üzere;

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının,

"Yargı yetkisi " kenar başlıklı 9 uncu maddesinde; "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız
mahkemelerce kullanılır."

"Özel hayatın gizliliği" kenar başlıklı 20 nci maddesinin üçüncü fıkrasında; "Herkes, kendisiyle
ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veri
hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme
amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanun
öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas
usuller kanunla düzenlenir."

"Bilim ve sanat hürriyeti" kenar başlıklı 27 nci maddesinin birinci fıkrasında; "Herkes, bilim
sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına
sahiptir."

"Suç ve cezalarla ilişkin esaslar" kenar başlıklı 38 inci maddesinin dördüncü fıkrasında;
"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz."

"Mahkemelerin bağımsızlığı" kenar başlıklı 138 inci maddesinin ikinci fıkrasında; "Hiçbir orga-
makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talim
veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz."

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin,

"Adil yargılanma hakkı" kenar başlıklı 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasında; "Bir suç ile itha-
edilen her şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır."

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun,

"Müdafiin dosyayı inceleme yetkisi" kenar başlıklı 153 üncü maddesinde; "(1) Müda-
soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak
alabilir.

(2) Müdafiin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın
amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir.
Bu karar ancak aşağıda sayılan suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda verilebilir:

a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),

2. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),

Sayı: E-10228849-601-0003-2020

3. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),
4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),
6. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),
7. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316),
8. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 336, 337).

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 160 ncı maddesinde tanımlan zimmî suç.

d) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.

(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve diğer geçişlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fık hükmü uygulanmaz.

(4) Müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.

(5) Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır."

"Soruşturmanın gizliliği" kenar başlıklı 157 nci maddesinde; "(1) Kanunun başka hükmü koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresinde usul işlemleri gizlidir."

"Duruşmanın açıklığı" kenar başlıklı 182 nci maddesinde; "(1) Duruşma herkese açıktır.

(2) Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.

(3) Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşma açıklanır."

"Açıklığın kaldırılması hakkında karar" kenar başlıklı 184 üncü maddesinde; "(1) 182 nci maddede gösterilen hâllerde, açıklığın kaldırılması istemine ilişkin olarak yapılacak duruşma, istenilen üzerine veya mahkemece uygun görülürse kapalı yapılır."

"Zorunlu kapalılık" kenar başlıklı 185 inci maddesinde; "(1) Sanık, onsekiz yaşını doldurman ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır."

"Kapalı duruşmada bulunabilme" kenar başlıklı 187 nci maddesinde; "(1) Kapalı duruşma mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir. Bu hâlde adı geçenler, duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamaları bakımından uyarılırlar ve bu husus tutanağa yazılır.

(2) Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz.

(3) Açık duruşmanın içeriği, milli güvenliğe veya genel ahlâka veya kişilerin saygınlık, onur haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar."

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun,

"Özel hayatın gizliliğini ihlal" kenar başlıklı 134 üncü maddesinde; "(1) Kişilerin özel hayatı gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü ve seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuken aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur."

"Kişisel verilerin kaydedilmesi" kenar başlıklı 135 inci maddesinde; "(1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırkı kökenlerine; hukuka aykır olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır. "

"Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme" kenar başlıklı 136 ncı maddesinde; "(1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört y kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2) (Ek:17/10/2019-7188/17 md.) Suçun konusunun, Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ı maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları uyarınca kayda alınan beyan ve görüntüler olması durumunda verilecek ceza bir kat artırılır."

"Nitelikli haller" kenar başlıklı 137 nci maddesinde; "(1) Yukarıdaki maddelerde tanımlan suçların;

a) Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle,

b) Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,

İşlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır."

"Verileri yok etmeme" kenar başlıklı 138 inci maddesinde; "(1) Kanunların belirlediği süreler geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerli getirmediklerinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Suçun konusunun Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre ortadan kaldırılması veya edilmesi gereken veri olması hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır."

"Şikayet" kenar başlıklı 139 uncu maddesinde; "(1) Kişisel verilerin kaydedilmesi, veril hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç, bu bölümde yer alan suçları soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır."

"Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması" kenar başlıklı 140 ıncı maddesinde; "(1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara öz güvenlik tedbirlerine hükmolunur."

Türkiye'nin de 28 Ocak 1981 tarihinde imzalayarak taraf olduğu Kişisel Nitelikteki Verileri Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşmenin,

"Konu ve amaç" kenar başlıklı 1 inci maddesinde; "Bu Sözleşmenin amacı her Akit Dev ülkesinde, uyruğu veya ikametgahı ne olursa olsun tüm gerçek kişilerin, temel hak ve özgürlüklerini özellikle kendilerini ilgilendiren kişisel nitelikteki verilerin, otomatik bilgi işleme tabi tutulması karşısında özel yaşam haklarını güvence altına almaktır"

"Tanımlar" kenar başlıklı 2 nci maddesinin (a) fıkrasında; "Bu Sözleşmede geçen:

(a) "Kişisel Nitelikteki Veriler": Kimliği belirtilen veya belirtilebilen gerçek kişiyle ilgili tüm bilgileri ifade eder"

"Verilerin niteliği" kenar başlıklı 5 inci maddesinde; "Otomatik bilgi işleme konu teşkil eden kişisel nitelikteki veriler:

(a) Meşru ve yasal yoldan elde edilmeli ve işleme tabi tutulmalıdır;

(b) Belli ve meşru amaçlar için kaydedilmeli ve bu amaca aykırı şekilde kullanılmamalıdır; (1) Uygun ve elverişli olmalı ve kaydedildikleri amaca göre aşırı olmamalıdır;

(d) Doğru ve icabında güncel olmalıdır;

(e) İlgili kişilerin kimliklerini belirtecek bir biçim altında ve kaydedildikleri nihai amaç için gerekli görülen süreyi aşmayacak bir süre için muhafaza edilmelidir."

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun,

"Amaç" kenar başlıklı 1 inci maddesinde; "(1) Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinin başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verilerin işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir."

"Tanımlar" kenar başlıklı 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında; "(1) Bu Kanunun uygulanmasında;

...

d) Kişisel veri: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi,

e) Kişisel verilerin işlenmesi: Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya

herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilme kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanma aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasır engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlemi, ifade eder."

"Kişisel verilerin işleme şartları" kenar başlıklı 5 inci maddesinde; "(1) Kişisel veriler ilğ kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez.

(2) Aşağıdaki şartlardan birinin varlığı hâlinde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın kişi verilerinin işlenmesi mümkündür:

a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.

b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukı geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunmı için zorunlu olması.

c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşme taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması.

ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması.

d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.

e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması.

f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meş menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması."

"İstisnalar" kenar başlıklı 28 inci maddesinin birinci fıkrasında; "(1) Bu Kanun hüküml aşağıdaki hâllerde uygulanmaz:

a) Kişisel verilerin, üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülük uyulmak kaydıyla gerçek kişiler tarafından tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleri ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi.

b) Kişisel verilerin resmi istatistik ile anonim hâle getirilmek suretiyle araştırma, planlama istatistik gibi amaçlarla işlenmesi.

c) Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini, ekonor güvenliği, özel hayatın gizliliğini veya kişilik haklarını ihlal etmemek ya da suç teşkil etmemek kaydı sanat, tarih, edebiyat veya bilimsel amaçlarla ya da ifade özgürlüğü kapsamında işlenmesi.

ç) Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini ve ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi.

d) Kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma, yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak ya makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi."

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin;

"Görev" kenar başlıklı 38 inci maddesinin (1) bendinde; "Ulusal veya uluslararası düzey bilimsel toplantılar düzenlemek ve bu nitelikteki çalışmaları teşvik ve desteklemek"

"Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı" kenar başlıklı 53 üncü maddesinde; "(Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kırılgan gruba yönelik hak ve hizmetlerin geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin faaliyetl yürütmek,

...

g) Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları işbirliği yapmak,"

Hükümleri yer almaktadır.

Yine, Devlet arşivlerinde araştırma ve inceleme yapmak isteyen Türk ve yabancı uyruklu gerç veya tüzel kişilerin tâbi olacakları esaslar, 01/03/2002 tarihli ve 24682 sayılı Resmî Gazete' yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bakanlığımız Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığınca hazırlan 06/03/2007 tarihli ve 128/1 sayılı Genelgede arşiv hizmetlerinin nasıl ve ne şekilde yürütülmesi gerekti ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Sayı: E-10228849-601-0003-2020

Görüldüğü üzere, ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyular sürdürülmesi ve suçsuzluk karinesinin sağlanması için soruşturma evresinin gizliliği vazgeçilemez unsurudur. Bu kapsamda, Anayasa ile teminat altına alınan kişilik haklarının korunması ilkeler zedelemeyecek tedbirlerin kamu görevlilerince alınması gerektiği, aksi takdirde bireysel ve yan uygulamalar sonucunda kişilerin mağdur olabileceği hususları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kırılgan grupların başında gelen çocukların adli süreçlerde ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarının belirlenmesi ve etkili koruma mekanizması oluşturulması öncelikli çalışma alanlarımızın başında gelmektedir. Bu anlamda yapılacak çalışmaların desteklenmesi Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Adalet Bakanlığı görevlerini düzenleyen 38 ve Başkanlığımızın görev alanını düzenleyen 53 üncü maddeleri de işa etmektedir. Yapılacak bu çalışma neticesinde elde edilecek bulguların mevzuat çalışmalarına ve yi uygulamada karşılaşılan sorunlara değinmesi ve bazı çözüm önerilerine de işaret etmesi beklenmel olumlu değerlendirilmiştir.

Bu itibarla;

Ankara Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğünde sosyal çalışmacı olarak gör yapmakta olan (96901) Zeynep MUTLU'nun, 2019 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı'nda "Çocukluk Dönemlerinde Su Sürüklenmiş Bireylerin Çocuk Adalet Sistemine Yönelik Deneyimleri" başlıklı tez çalışması olur değerlendirilmekle birlikte, araştırma yürütülürken, soruşturmanın gizliliği ilkesinin ve mahkemeler verilmiş gizlilik kararlarının ihlal edilmemesi, şahıslara ait kişisel verilerin korunmasında gerek titizliğin gösterilmesi, aksi davranışın her zaman ilgililerin muamelesini mucip olacağı hatırd çıkarılmadan ve yine bilimsel araştırma amacı dışında da kullanılmaması, yapılacak çalışma neticesin elde edilen bulgu ve değerlendirmelerin Başkanlığımız ile de paylaşılması kaydıyla;

1- Soruşturması devam eden dosyaların yerinde incelenmesine izin verip vermeme hususun Cumhuriyet başsavcısı tarafından takdir edilmesi gerektiği,

2- Kovuşturması veya yargılama aşaması devam eden dava dosyaları ile sonuçlanmış fakat hen arşive kaldırılmamış dava dosyaları bakımından izin verip vermeme konusundaki takdir yetkisin mahkeme başkanı veya hâkime ait olduğu,

3- Arşive kaldırılan dosyalarla ilgili olarak, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin uncu maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen "Devlete, gerçek ve tüzel kişilere ait bir hizmetin görülme bir hakkın korunması ve ispatı"nın söz konusu olup olmadığı ve müracaatlarda (yukarıda zikredile araştırma esaslarına uyulup uyulmadığı dikkate alınmak suretiyle, takdir yetkisinin birim arş sorumlularına ait olduğu,

Hususlarını bilgilerine rica ederim.

Ramazan GÜRKAN

Hâkim

Bakan a.

Başkan V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://vatandas.uyap.gov.tr>

Adres : Milli Müdafaa Cad. No: 20 Bakanlıklar Kızılay/Ankara

Telefon No : (0 312) 204 10 28

e-posta : magdur@adalet.gov.tr

Kep Adresi : adaletbakanligi@hs01.kep

Internet Adresi : www.magdur.adalet.gov.tr

Bilgi için : Begüm BURÇAK

Unvan : Sosyal Çalışmacı

Telefon No : (0 312) 414 70 42

5/5

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden fcIHSyh - N17n40D - fYwbLgL - tcBhrc= ile erişebilirsiniz.

Ek 5) Benzerlik Oranı

Zeynep_Mutlu-Tez_-_Kopya2.pdf

ORJİNALLİK RAPORU

% **1**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **1**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **0**

YAYINLAR

% **1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

adlisicil.adalet.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%

2

Submitted to The Scientific & Technological
Research Council of Turkey (TUBITAK)

Öğrenci Ödevi

<%

3

Submitted to Istanbul Medeniyet Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%

4

www.yayin.adalet.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%

5

core.ac.uk

İnternet Kaynağı

<%

6

acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%

7

acikerisim.sakarya.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%

8

ets.anadolu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%

9

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

<%